

Jaarlijks
evaluatieverslag
2019

Mensenhandel en mensen- smokkel

Slagkracht voor
slachtoffers

Federaal Migratiecentrum

Jaarlijks
evaluatieverslag
2019

Mensenhandel en mensen- smokkel

Slagkracht voor
slachtoffers

Inhoud

Inleiding	5
DEEL 1: MYRIA IN ACTIE	7
1. Institutionele situatie	8
2. Rekeningen en financiële toestand	8
3. Strategisch driejarenplan 2019-2021	9
4. Myria en netwerken: op nationaal niveau	10
5. Myria en netwerken: op internationaal niveau	12
6. Mensenhandel en mensensmokkel	14
DEEL 2: FOCUS: RECHT VAN SLACHTOFFERS OP JURIDISCHE BIJSTAND EN BESCHERMING	19
Hoofdstuk 1	
Globaal overzicht van de rechten van de slachtoffers van mensenhandel	21
1. De bepalingen uit het Verdrag van de Raad van Europa en uit de EU-richtlijnen	21
2. Het Belgische systeem van bijstand aan slachtoffers van mensenhandel	22
Hoofdstuk 2	
Recht op informatie en toegang tot gespecialiseerde slachtofferhulporganisaties ..	25
1. Detecteren van slachtoffers en informatieplicht voor politie en arbeidsinspectie	26
1.1. Gebruik van de meertalige brochure	26
1.2. De informatieplicht in de praktijk	27
2. Aanmelding door andere diensten, op eigen initiatief en toepassing van de reflectieperiode	31
3. Problemen met de effectieve toegang tot gespecialiseerde slachtofferhulpcentra	33
3.1. Detectie van slachtoffers uit de gesloten centra	33
3.2. Transport naar en toegang tot de gespecialiseerde centra	34
Conclusies	35
Hoofdstuk 3	
Recht op juridische bijstand, deelname aan de strafprocedure en recht op bescherming	37
1. Recht op juridische bijstand	37
1.1. Belang van de juridische begeleiding door de gespecialiseerde opvangcentra	37
1.2. Aanstelling van een advocaat	38
2. Deelname aan de strafprocedure	42
2.1. Recht van het slachtoffer om te worden verhoord en informatie te geven	43
2.2. Recht op teruggave van voorwerpen	43
2.3. Recht op vergoeding voor geleden schade	44
3. Recht op bescherming tegen secundaire victimisatie	48
3.1. Secundaire victimisatie	48
3.2. Bescherming tegen intimidatie uitbuiters	50
Conclusies	51

Hoofdstuk 4

Compensatie voor slachtoffers van mensenhandel 54

1.	Toegang tot compensatie voor slachtoffers van mensenhandel.....	55
2.	Schadevergoeding via gerechtelijke procedure	56
3.	De rol van Toezicht op de Sociale Wetten bij het recupereren van achterstallige lonen.....	59
4.	De rol van de inspectiedienst van RSZ	60
5.	Federaal agentschap voor beroepsrisico's (Fedris).....	60
6.	Fonds voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders.....	61
7.	Internationaal vergelijkend perspectief met betrekking tot compensatie voor slachtoffers van geweldsmisdrijven.....	67

Hoofdstuk 5

Het belang en de finaliteiten van een financieel onderzoek 71

1.	Geldafname met het oog op compensatie en financiële drooglegging	71
2.	Netwerkanalyse.....	75
3.	Bewijselementen	76

DOSSIERVEROORBEELD: PALETENBEDRIJF 77

1.	Informatieplicht	77
2.	Steun van en toegang tot slachtofferhulpcentra	78
3.	Deelname strafprocedure.....	78
4.	Recht op bescherming	79
5.	Compensatie	80
6.	Empowerment slachtoffers	80

EXTERNE BIJDRAGE:

HET AANTAL OPGEVANGEN SLACHTOFFERS IS SLECHTS HET TOPJE VAN DE IJSBERG 81

EXTERNE BIJDRAGE:

INITIATIEVEN VAN DE THEMADIRECTIE MENSENHANDEL VAN DE RSZ-INSPECTIEDIENST EN DE ROL VAN DE SOCIAAL INSPECTEURS INZAKE HET INFORMEREN VAN POTENTIËLE SLACHTOFFERS OMTRENT HUN BIJSTANDSMOGELIJKHEDEN..... 86

EXTERNE BIJDRAGE:

BUSINESSMODEL ALS ONDERZOEKSTRUMENT BIJ INTERNATIONALE MENSENHANDEL..... 91

DEEL 3: EVOLUTIE VAN HET FENOMEEN EN STRIJD TEGEN MENSENHANDEL EN MENSENSMOKKEL 95

Hoofdstuk 1

Recente ontwikkelingen van het juridisch en politiek kader 96

1.	Evoluties van het Europese juridische en politieke kader	96
1.1.	Mensenhandel en mensensmokkel: Global Compact for Migration	96
1.2.	Mensenhandel.....	96
1.3.	Andere maatregelen	97
2.	Evoluties van het Belgische juridische en politieke kader	98
2.1.	Mensenhandel.....	98
2.1.1.	Addendum aan het actieplan mensenhandel bij minderjarigen.....	98
2.1.2.	Het niet-bestaftingsbeginsel wettelijk verankerd.....	99
2.1.3.	Afschaffing arbeidskaart C en automatische toegang tot de arbeidsmarkt.....	101
2.2.	Mensensmokkel	101
2.2.1.	Actualisatie van het actieplan inzake mensensmokkel.....	101
2.2.2.	De nieuwe richtlijn van het strafrechtelijk beleid (COL 13/2018) inzake mensensmokkel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf	102

Hoofdstuk 2

Dossieranalyse 104

1.	Mensenhandel	104
1.1.	Seksuele uitbuiting.....	104
	Loverboydossier A	104
1.2.	Economische uitbuiting.....	106
	Dossier Horeca	106
2.	Mensensmokkel.....	108
	Internationaal Oekraïens smokkelnetwerk.....	108

Hoofdstuk 3

Overzicht van de rechtspraak 2018-begin 2019 113

1.	Tendensen	113
2.	Mensenhandel	114
2.1.	Europees Hof voor de Rechten van de Mens, arrest S.M. versus Kroatië, 19 juli 2018	114
2.2.	Seksuele uitbuiting.....	115
2.2.1.	Nigeriaanse netwerken.....	115
2.2.2.	Thais massagesalon.....	119
2.2.3.	Transseksuele slachtoffers	120
2.2.4.	Belgische slachtoffers	121
2.2.5.	Toepassing van het niet-bestaftingsbeginsel.....	121
2.3.	Economische uitbuiting.....	123
2.3.1.	Bouw.....	123
2.3.2.	Horeca	126
2.3.3.	Nachtwinkels.....	131
2.3.4.	Carwash.....	132
2.3.5.	Bakkerij	133
2.3.6.	Slagerij	133
2.3.7.	Maneges	134
2.3.8.	Schoonmaak.....	135
2.3.9.	Huishoudelijk werk	135
2.4.	Uitbuiting van de bedelarij	137
3.	Mensensmokkel.....	137

DEEL 4: STATISTIEKEN 149

Inleiding	150
1. Mensenhandel	151
1.1. Inbreuken mensenhandel (gegevens van de politie)	151
1.2. Processen-verbaal en strafrapporten van de RSZ-inspectiedienst (ECOSOC-teams)	152
1.3. Strafzaken voor mensenhandel bij de parketten.....	153
1.4. Nieuw opgestarte begeleidingen van slachtoffers van mensenhandel door de gespecialiseerde opvangcentra.....	156
1.5. Slachtoffers van mensenhandel die in de procedure zijn gestapt (gegevens DVZ)	158
1.6. Documenten uitgereikt door de Dienst Vreemdelingenzaken aan de slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel	160
1.7. Veroordelingen voor mensenhandel (gegevens van Justitie).....	161
2. Mensensmokkel.....	162
2.1. Inbreuken mensensmokkel (gegevens van de politie).....	162
2.2. Strafzaken bij de parketten voor mensensmokkel	163
2.3. Slachtoffers van mensensmokkel die in de procedure zijn gestapt (gegevens Dienst Vreemdelingenzaken).....	164
2.4. Nieuw opgestarte begeleidingen van slachtoffers van mensensmokkel door de gespecialiseerde centra.....	165
2.5. Veroordelingen voor mensensmokkel (gegevens van Justitie)	166
3. Toelichting bij de statistische gegevens inzake mensenhandelonderzoeken verricht door de ECOSOC-teams van de RSZ-inspectie in 2018	167

DEEL 5: AANBEVELINGEN 173

INLEIDING

Cijfers én Empowerment

Slagkracht voor Slachtoffers, is de titel van het Jaarverslag mensenhandel en mensensmokkel 2019 van Myria. Myria, de Belgische onafhankelijke rapporteur mensenhandel, vervult hiermee zijn wettelijk opdracht om jaarlijks een openbaar evaluatieverslag op te maken, waarin de strijd tegen de mensenhandel én de mensensmokkel wordt geëvalueerd en waarin het fenomeen van de mensenhandel en van de mensensmokkel worden belicht.

De vroege jaren negentig vormden de jaren waarin België de handschoen opnam in de strijd tegen de mensenhandel, en een pioniersrol vervulde. De aanzet daartoe waren meervoudig. Baanbrekend terreinwerk met uitgebuite sekswerkers door een grassroots organisatie, een ophefmakend boek van een gedreven onderzoeksjournalist, de bewogenheid van het Koningshuis en doortastend werk van een parlementaire onderzoekscommissie, speelden beslist een belangrijke rol.

Er waren – en komen deze jaren – veel gelegenheden om terug te kijken op een kwarteeuw strijd tegen de mensenhandel. Maar wie om zich heen kijkt en de blik vooruit waagt, zal moeten vaststellen dat stagnatie deze strijd sterk bedreigt.

Een geheel ander samenspel van factoren ligt daaraan nu ten gronde. De strijd tegen mensenhandel raakt niet meer echt geprioritiseerd, de gespecialiseerde slachtoffercentra knokken al vele jaren vergeefs om structurele financiering en de verschillende actoren – samen of apart – slagen er niet in om de beeldvorming van het mensenhandel-fenomeen op punt te stellen.

Sinds een tiental jaren brengt dit jaarverslag de kerncijfers van ‘de’ zes actoren samen. Deze data zijn betrouwbaar en geven een relatief goed beeld van de evolutie van de officiële respons op het fenomeen, maar meer dan dat is het niet. What you see, is what we get. Myria wordt vaak bevraagd naar indicaties en data betreffende tal van risicogroepen en fenomenen, in de context van mensenhandel, maar moet het antwoord hierop meestal schuldig blijven.

De ontwikkeling van vergelijkbare data, de uitbreiding en de verdieping van de analysecapaciteit om het fenomeen mensenhandel beter te capteren en te duiden, het zijn belangrijke uitdagingen die vandaag zelfs niet meer op de agenda komen.

Door de unieke en beproefde manier waarop het Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel tot stand komen, wil Myria het mensenhandel-fenomeen en het mensensmokkel-fenomeen toch accuraat in beeld brengen.

De basis hiervoor wordt gelegd in een combinatie van drie werkwijzen:

- Myria legt z'n oor voortdurend te luisteren op het terrein, bij de vrouwen en mannen die de strijd elke dag voeren;
- Myria bestudeert minutieus elk gerechtelijk dossier waarin het in rechte optreedt;
- Myria volgt de ontwikkeling van het wettelijk instrumentarium kritisch en van zeer dichtbij, het vormt het sluitstuk.

Deze aanpak bracht ons opnieuw bij een focus die de slachtofferproblematiek centraal staat. Myria tracht aan te tonen hoe diep het recht op juridische bijstand, deelname aan de strafprocedure en recht op bescherming met elkaar verweven zijn. Gerechtigheid voor slachtoffers is verre van een gewonnen zaak.

Voor wie zich een beeld wil vormen van hoe mensenhandel werkt en wat er allemaal komt kijken bij een aanpak die slachtoffers beschermt, bijstaat en gerechtigheid biedt, nodig ik uit om het dossiervoorbeeld van dit Jaarverslag door te nemen. Het voorbeeld is opgebouwd rond een case van economische uitbuiting in een palettenbedrijf. Alle aspecten komen hierin aan bod, de informatieplicht, de rol van slachtoffercentra, de deelname aan de strafprocedure, het recht op bescherming en compensatie – evenals de factor tijd – een lange en complexe afhandeling die ook slachtoffers moet empoweren.

Aan het empoweren van slachtoffers wil Myria met dit Jaarverslag een bijdrage leveren.

Ik wens u van harte een stimulerende en verhelderende lezing toe,

Koen Dewulf,
dd Directeur

Deel 1

Myria in actie

1. Institutionele situatie

Myria, het Federaal Migratiecentrum, vervult als autonome openbare instelling in alle onafhankelijkheid drie complementaire wettelijke opdrachten: waken over de grondrechten van vreemdelingen, informeren over de aard en de omvang van de migratiestromen, en stimuleren van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel. Myria werd officieel opgericht op 15 maart 2014 en telt een team van 16 voltijds equivalenten.

Myria wordt in de eerste plaats beheerd door zijn raad van bestuur, gekozen door het federaal parlement. Die stippelt het algemene beleid uit, sluit de rekeningen af, bepaalt het communicatiebeleid en beslist om zich al dan niet burgerlijke partij te stellen in zaken rond mensenhandel of mensensmokkel. De directeur staat in voor de dagelijkse werking en budgettering, voor de uitvoering van de beslissingen van de raad van bestuur en voor de voorbereiding van de aanbevelingen.

Leden van de raad van bestuur van het Federaal Migratiecentrum op 1 september 2019

Nederlandstalige effectieve leden	Nederlandstalige plaatsvervangende leden
Mevr. Shaireen Aftab (voorzitter) Dhr. Yves Aerts Mevr. Els Schelfhout Dhr. Herman Van Goethem Dhr. Jogchum Vrielink	Mevr. Caroline Deiteren Dhr. Jan Theunis Mevr. Jacqueline Goegebeur Dhr. Bernard Hubeau Dhr. Selahattin Kocak
Franstalige effectieve leden	Franstalige plaatsvervangende leden
Dhr. Louis-Léon Christiaens Mevr. Sotieta Ngo Mevr. Christine Nina Niyonsavye Mevr. Bernadette Renaud Dhr. Thierry Delaval	Dhr. Daniel Soudant Mevr. Christine Kulakowski Mevr. Claire Godding Dhr. Patrick Wautelet Mevr. Maïté De Rue*

* Ontslag aanvaard op 16 april 2019.

2. Rekeningen en financiële toestand

In 2018 boekte Myria een **overschot van 46.000 euro**. In 2017 bedroeg dat 200.925 euro. Die twee 'goede' resultaten op rij moeten worden genuanceerd: ze zijn in de eerste

plaats te danken aan een rationeel en gematigd beheer van onze middelen en belangrijke besparingen (op studies en communicatiecampagnes).

Balans op 31 december 2018 (x €1.000)			
Activa	1.626	Passiva	1.626
Vaste activa	0	Beginkapitaal	835
Materiële vaste activa	22	Gecumuleerd resultaat	269
Vlottende activa	1.604	Schulden	522
Handelsvorderingen	96	Leveranciers	146
Financiële activa	77	Schulden aan de sociale zekerheid	114
Geldbeleggingen	250	Overige schulden	262
Liquide middelen	1.173		
Vlottende activa	8		
Resultatenrekening 01.01 - 31.12.2018 (x € 1.000)			
Opbrengsten	1.821	Kosten	1.775
Subsidies	1.596	Projectkosten	152
Projectopbrengsten	221	Werkingskosten	477
Diverse opbrengsten	4	Personeelskosten	1.135
		Afschrijvingen	11
		Resultaat 2018	46

3. Strategisch driejarenplan 2019-2021

Myria heeft in 2018 het laatste jaar van zijn strategisch driejarenplan 2016-2018 afgerond en intussen ook werk gemaakt van een nieuw plan. Het team maakte een strategisch driejarenplan 2019-2021 dat rekening houdt met al zijn verplichtingen:

- zijn opdrachten uitvoeren;
- een hoog niveau van deskundigheid aanhouden;
- aan de verwachtingen van de stakeholders tegemoetkomen;
- de individuele ondersteuning als prioriteit behouden;
- informatie verstrekken aan het brede publiek.

Myria heeft dat plan op een participatieve en open manier willen opstellen. Daarom werden twee gelijklopende processen ontwikkeld in 2018:

- een intern participatief proces waarbij het team tijdens een aantal thematische brainstormsessies zijn prioriteiten voor de komende drie jaar vastlegde. Daaruit kwam een reeks thema's naar voren, die tijdens een tweedaagse retraite zijn besproken;

- een enquête door een private dienstverlener over de verwachtingen en de perceptie van Myria bij onze verschillende partners (ngo's, instellingen, politieke wereld ...).

Op basis daarvan heeft het team het driejarenplan 2019-2021 opgesteld en aan een operationeel plan 2019 gekoppeld. Daarin hebben we negen strategische pijlers geïdentificeerd:

1. Duurzame verankering van de instelling
2. De realisatie van onze publicaties rationaliseren
3. Het beleidswerk optimaliseren
4. Nog meer investeren in de bijstand aan personen
5. Het juridische werk vaker gebruiken en opwaarderen
6. Verdere uitbouw van de rol van Myria als platform
7. Onze communicatie optimaliseren en ons meer openstellen voor het brede publiek
8. Specifiek werken rond transitmigratie
9. Meer werken rond economische migratie en vrij verkeer

De raad van bestuur van Myria heeft het strategisch driejarenplan op 29 januari 2019 goedgekeurd.

4. Myria en netwerken: op nationaal niveau

Federale regering

2018 was het jaar waarin het intussen welbekende VN-migratiepact is opgesteld en goedgekeurd. Voor België werden de onderhandelingen gecoördineerd door ambassadeur Jean-Luc Bodson, de speciale gezant voor Asiel en Migratie van wie u een bijdrage kunt lezen na dit hoofdstuk. Hij heeft in ruime mate overleg gepleegd met de overheden en het middenveld. Ook Myria werd om advies gevraagd. Het kon zijn opmerkingen, voorstellen en kritiek over de tekstontwerpen formuleren en een aantal daarvan is in aanmerking genomen. Myria onderstreept daarbij de kwaliteit van het participatieve proces dat toen is gevoerd en is tevreden dat België het pact uiteindelijk heeft goedgekeurd.

Op 24 november 2018 werd Myria ook gehoord door de commissie die zich moest buigen over de voorwaarden waarbinnen de repatriëring van vreemdelingen verloopt. Voorzitter van die commissie was dhr. Marc Bossuyt en Myria heeft er de instelling voorgesteld en toelichting gegeven bij zijn verslagen over het verwijderingsbeleid, de meest recente cijfers ter zake en bij zijn voornaamste aanbevelingen. De commissie-Bossuyt heeft in februari 2019 een tussentijds verslag gepubliceerd waarin ze aangeeft niet te hoeven reageren op de 19 aanbevelingen uit het verslag van Myria inzake Belgische beleid op het vlak van terugkeer, detentie en verwijdering van vreemdelingen uit 2017, omdat die aanbevelingen niet specifiek aan haar waren gericht. Myria is daarom van plan specifieke aanbevelingen aan de commissie te richten.

Federaal Parlement

Myria is sterk verankerd in het Federaal Parlement aangezien de leden van zijn raad van bestuur erdoor zijn aangeduid. Die band is een gevolg van de wil om zijn onafhankelijkheid tegenover regeringsacties te waarborgen. Alle parlementairen krijgen bij publicatie een exemplaar van Myria's twee jaarverslagen.

Er wordt van tijd tot tijd een beroep gedaan op de deskundigheid van Myria, telkens wanneer een punt wordt behandeld dat onder zijn bevoegdheid valt:

- Op 6 maart 2018 is Myria gehoord door de Commissie Justitie over het wetsontwerp "Burgerlijk recht en geschillenoplossing".

- Op 16 oktober 2018 is Myria gehoord door de Commissie Binnenlandse Zaken om advies te geven over het wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 15 december 1980 inzake de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen en tot invoering van een verbod op opsluiting van begeleide minderjarigen (DOC 54 3045/001). In dat verband heeft Myria, net als vele specialisten en internationale instellingen, nogmaals benadrukt zich te verzetten tegen de detentie van kinderen om redenen die verband houden met de migratiestatus van hun ouders. In samenspraak met drie andere onafhankelijke instellingen (de federale Ombudsman, de Délégué général aux droits de l'enfant en de Kinderrechtencommissaris), kon Myria ook zijn aanbeveling herhalen om alternatieve maatregelen voor detentie te evalueren, waarbij kinderen niet worden opgesloten. Tenslotte benadrukte Myria ook zijn aanbeveling om meer personele en materiële middelen vrij te maken voor de bestaande alternatieven voor detentie.

Unia

Unia, het Interfederaal Gelijkekansencentrum, is zonder enige twijfel de meest bevoorrechte partner van Myria, waarmee het voorheen het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vormde. Die gemeenschappelijke verankering vertaalt zich vandaag nog in een sterke samenwerking, transversale diensten en waardevolle operationele contacten tussen medewerkers. De leden van de raad van bestuur van Myria zetelen bovendien ook in de raad van bestuur van Unia.

Inhoudelijk wordt er in veel dossiers samengewerkt met Unia, wat illustreert dat beide instellingen dezelfde waarden delen. Zo werd Myria in 2018, op verzoek van de FOD Werkgelegenheid en Unia, omwille van zijn expertise inzake de socio-economische integratie van vreemdelingen, betrokken bij het opstellen van de socio-economische monitoring. Myria is verheugd over de vooruitgang die is geboekt dankzij de gegevens over de sociaaleconomische positie naargelang de redenen waarvoor verblijfstitels zijn afgegeven.

Contactvergadering Internationale Bescherming

Sinds januari 2016 heeft Myria de contactvergaderingen hervat die voordien door het Belgisch Comité voor Hulp aan Vluchtelingen (BCHV) georganiseerd werden. De doelstelling ervan blijft dat de asielinstanties en de organisaties die actief zijn op het gebied van internationale bescherming, opvang en vrijwillige terugkeer elkaar

ontmoeten om in een geest van dialoog en hoffelijkheid informatie uit te wisselen. De vergaderingen worden geleid door medewerkers van Myria, die ook de verslagen ervan opstellen en publiceren op zijn website¹.

Transitgroep van de bezoekers van de gesloten centra

Myria heeft zijn rol van waarnemend deelnemer verdergezet in 2018 binnen de monitorings- en beleidsvergaderingen van de Transitgroep. Die laatste verenigt de organisaties die een bezoekrecht hebben in de gesloten centra en de terugkerwoningen. In die context heeft het de analyses van de Transitgroep ondersteund bij de vragen over detentie en verwijdering van vreemdelingen. Het heeft ook juridische steun verleend aan de bezoekers van de gesloten centra en de terugkerwoningen, in het bijzonder in het kader van de opvolging van individuele dossiers. Myria heeft de bevoegde autoriteiten ook aangesproken naar aanleiding van interpellaties van bezoekers over meer structurele kwesties (waaronder detentievoorwaarden en toegang tot juridische bijstand).

Platform van nationale mensenrechteninstellingen

Myria neemt sinds 2014 deel aan het overlegplatform dat werd opgericht tussen de Belgische instellingen die, gedeeltelijk of volledig, een mandaat uitoefenen met betrekking tot het respect voor de mensenrechten.

Dat platform komt elke maand bijeen om relevante informatie uit te wisselen, in afwachting van de eventuele oprichting van een nationale mensenrechteninstelling. Die instelling zou een deel van de activiteiten coördineren van de structuren die als opdracht hebben om de mensenrechten te bevorderen en te beschermen.

Myria heeft in 2018 ook zes maanden het (roterende) voorzitterschap van het platform waargenomen en een actieve bijdrage geleverd met onder meer de voorstelling van zijn jaarverslag Mensenhandel en Mensensmokkel op 6 november 2018.

Platform Kinderen op de vlucht

Myria heeft in 2018 als waarnemer deelgenomen aan de vergaderingen van de werkgroepen Gezinnen in migratie, Detentie en NBMV's van het Platform Kinderen op de vlucht.

Platform Recht voor iedereen

In 2018 heeft Myria als waarnemer deelgenomen aan de vergaderingen van het Platform Recht voor Iedereen.

Platform over het verkrijgen van de Belgische nationaliteit

Myria heeft in 2018 zijn platformwerk verdergezet met de verschillende actoren die in contact staan met mensen die de Belgische nationaliteit willen verwerven. Tijdens een vergadering op 6 november 2018 werd de balans opgemaakt van de recente wijzigingen aan het Wetboek Belgische Nationaliteit. Voordien had Myria een vergadering bijgewoond van de operatoren van de Franse Gemeenschapscommissie binnen het Brussels Gewest (Cocof) over de problematiek van de inburgeringscursussen voor het Franstalige Brusselse publiek. Myria houdt er bovendien ook regelmatige en constructieve contacten op na met de dienst Nationaliteit van de FOD Justitie.

Comité P

In 2018 hebben Myria en het Comité P een overeenkomst ondertekend om hun samenwerking te formaliseren en te verbeteren. De overeenkomst bepaalt onder meer de modaliteiten voor de uitwisseling van informatie en de organisatie van minstens één vergadering per jaar.

Interdepartementale Coördinatiecel ter bestrijding van mensensmokkel en mensenhandel

Myria heeft zijn rol van waarnemend deelnemer voortgezet binnen de Cel en haar bureau, waarvan het ook het secretariaat verzorgt. Zo vond een vergadering van de Cel plaats op 14 juni 2018. Ze behandelde voornamelijk het onderzoek van een addendum aan het actieplan inzake mensenhandel, dat specifiek over minderjarigen gaat. Bovendien heeft Myria deelgenomen aan de vergaderingen van het bureau van de Cel die maandelijks gehouden worden.

Coördinatievergaderingen over mensenhandel in de gerechtelijke arrondissementen

Myria heeft actief deelgenomen aan de coördinatievergaderingen in Charleroi (januari 2018) en in Gent (maart 2018).

¹ www.myria.be/nl/contactvergaderingen-internationale-bescherming.

Gelegenheidsplatform tussen Dokters van de Wereld, vzw Humain en Comité P

In februari 2018 heeft Comité P beroep gedaan op Myria. Het was op zoek naar relevante informatie over de grondrechten van transitmigranten in het kader van een toezichtsonderzoek naar de controle en opsluiting van transitmigranten door de politie bij grootschalige bestuurlijke aanhoudingen. Myria achtte het relevant om Comité P in contact te brengen met twee ngo's die zeer actief zijn op het terrein: Dokters van de Wereld en de vzw Humain. Myria heeft zijn eigen bevindingen en aanbevelingen overgemaakt aan Comité P (zowel op het gebied van de grondrechten als op het gebied van de bestrijding van mensensmokkel) maar heeft ook contacten gefaciliteerd. Zo konden beide verenigingen tijdens twee bijeenkomsten (20 maart en 13 juni 2018) hun expertise en de resultaten van hun observaties delen met de onderzoekers van Comité P. Comité P heeft zijn rapport in februari 2019 gepubliceerd².

5. Myria en netwerken: op internationaal niveau

UNHCR

In partnerschap met UNHCR is Myria sinds april 2017 van start gegaan met een project rond gezinshereniging met begunstigden van internationale bescherming (erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden). In 2018 werd dit project verlengd. In het kader van dit partnerschap fungeert een juriste binnen Myria als referentiepersoon. Het faciliteren van het familie- en gezinsleven vormt een essentieel onderdeel van een effectieve bescherming van vluchtelingen. De doelstelling van dit project is dan ook het faciliteren van de gezinshereniging met begunstigden van internationale bescherming in België en het bevorderen van de kwaliteit van de Belgische procedure voor gezinshereniging en humanitaire visa. Het project loopt in een context waar er veel aanvragen voor gezinshereniging met begunstigden van internationale bescherming zijn, en dat door de hoge erkenningscijfers in recente jaren voor bepaalde nationaliteiten. Myria verleent advies via zijn gespecialiseerde helpdesk, via e-mail of telefoon op dinsdag- en vrijdagmiddag. Ook

via de algemene permanenties kunnen hier vragen over gesteld worden. Myria volgt ook individuele dossiers op van aanvragen voor visa gezinshereniging en humanitaire visa voor de familieleden, al dan niet via een tussenkomst bij UNHCR of de betrokken overheidsinstanties. De opvolging van dossiers gebeurt altijd in samenwerking met eerstelijnsactoren (partners) zoals advocaten, sociaal-assistenten en voogden die op het terrein een aanvraag ondersteunen. Myria volgde in 2018 379 families op via de informatievragen waarbij 594 'activiteiten' werden geregistreerd (mails en telefoons).

Daarnaast opende Myria 44 dossiers (1.018 activiteiten). Myria tracht die actoren ook te versterken door informatie zo breed mogelijk ter beschikking te stellen, zo mogelijk ook via vormingen en presentaties. Zo hielp Myria UNHCR ook met een update van leaflets met de bedoeling om ze in de loop van 2019 verder te verdelen. Myria deelde ook op regelmatige basis informatie mee aan deze partners, waaronder ook twee vraag- en antwoordlijsten ter attentie van DVZ en Buitenlandse Zaken, en ook het verslag van de vergaderingen met die instanties.

Daarnaast doet Myria dienst als platform door als spreekbuis op te treden voor deze partners en als contactpersoon tussen de verschillende betrokken actoren en overheidsinstanties. In februari 2018 onderhielden Myria en UNHCR een onderhoud met Buitenlandse Zaken. In juni 2018 organiseerde Myria samen met UNHCR opnieuw een jaarlijkse vergadering met de relevante administraties (DVZ en Buitenlandse Zaken). In april en oktober 2018 organiseerde Myria een partnervergadering met respectievelijk 20 en 28 partners. Myria en UNHCR organiseerden ook een vergadering met IOM om een uitwisseling te houden over de huidige activiteiten en samenwerking in de toekomst. Tenslotte tracht Myria het recht op gezinsleven van deze doelgroep te verdedigen door beleidsaanbevelingen te doen aan de betrokken instanties en overheden. In 2018 ging de focus van het jaarverslag over het recht op gezinsleven en in het bijzonder dat van vluchtelingenfamilies. Bij de presentatie van het jaarverslag in juni organiseerde en coördineerde Myria ook een paneldebat hierover met vertegenwoordigers van UNHCR, de Europese Commissie, Caritas, een academicus en een advocaat. In 2018 werd ook een gezamenlijke analysenota van UNHCR en Myria gepubliceerd met de verschillende obstakels en aanbevelingen in dat verband. Het project wordt nauw opgevolgd in partnerschap met UNHCR. Myria en UNHCR houden regelmatig consultatie-, coördinatie-, en monitoringsvergaderingen.

² <https://comitep.be/document/onderzoeksrapporten/2019-02-06%20transmigranten.pdf>.

Los daarvan nam Myria in 2018 ook deel aan diverse vergaderingen georganiseerd door UNHCR, onder meer rond juridische bijstand en internationale bescherming.

De directeur van Myria tenslotte werd in juli 2018 door het *Refugee Law Initiative* (Londen) uitgenodigd om er de resultaten toe te lichten van een samenwerking tussen Myria en UNHCR op het vlak van gezinshereniging van personen die internationale bescherming genieten.

Europees Migratienetwerk (EMN)

Myria is een van de partners van het Belgisch Nationaal Contactpunt van het Europees Migratienetwerk (EMN). Op Belgisch niveau wordt de deelname aan EMN verzekerd door een gemengd contactpunt dat uit medewerkers van vier instellingen bestaat: Myria, het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS), Fedasil en DVZ. De FOD Binnenlandse Zaken staat in voor de coördinatie van het contactpunt. Myria is lid van de stuurgroep van het Contactpunt en neemt actief deel aan de dagelijkse werking, in samenwerking met de bovenvermelde instellingen.

EMN werd opgericht door een Beschikking van de Raad van de EU (2008/381/EG) met als doel om actuele, objectieve, betrouwbare en vergelijkbare informatie te verschaffen over migratie en asiel om de beleidsvorming in België en in de Europese Unie te ondersteunen, en om die informatie ook te delen met het publiek.³

In 2018 heeft EMN zijn jaarverslag 2017 over migratie en asiel in de EU (op het niveau van de lidstaten en op Europees niveau) gepubliceerd, naast een reeks studies over specifieke thema's. De onderwerpen van die thematische studies worden elk jaar goedgekeurd door het Europees Stuurcomité van EMN. Uitgaande van een gemeenschappelijke vragenlijst maakt elke lidstaat een nationaal rapport. Op basis van die nationale studies publiceert EMN een vergelijkend syntheserapport op Europees niveau.

In 2018 hadden de thematische studies betrekking op:

- arbeidsmarktintegratie van derdelanders;
- impact van visaliberalisering op de bestemmingslanden;
- begunstigen van internationale bescherming die reizen naar het land van herkomst en het eventuele einde van de beschermingsstatus;
- internationale studenten aantrekken en behouden.

Myria heeft actief bijgedragen aan de uitwerking van de Belgische studie over arbeidsintegratie van derdelanders; en de studie over begunstigen van internationale bescherming die reizen naar het land van herkomst. Myria was voor die laatste studie ook lid van het adviescomité, zowel op Europees als op nationaal niveau.

Myria heeft in 2018 ook deelgenomen aan diverse activiteiten en evenementen van EMN. Zo nam Myria deel aan het begeleidingscomité voor de uitwerking van een bijkomende nationale studie over de socio-economische integratie van personen die een status van internationale bescherming kregen tussen 2001 en einde 2014, uitgevoerd door het Centre de Recherche en Démographie (UCLouvain). In december 2018 vond de jaarlijkse nationale EMN-conferentie plaats van het Belgisch Contactpunt, gewijd aan de belangrijkste ontwikkelingen op het vlak van migratie en asiel in België in 2018. Twee experts van Myria deden een tussenkomst: een overzicht van de recente statistieken op het vlak van legale migratie en een tussenkomst over de situatie van minderjarige slachtoffers van mensenhandel en -smokkel. De adjunct-directeur van Myria modereerde de conferentie.

Informeel netwerk van nationale rapporteurs en soortgelijke mechanismen op het gebied van mensenhandel

Myria neemt actief deel aan de vergaderingen van het informeel netwerk van nationale rapporteurs en vergelijkbare mechanismen inzake mensenhandel. Die vergaderingen worden georganiseerd door de Europese coördinatrice van de strijd tegen de mensenhandel, mevrouw Myria Vassiliadou en door het voorzitterschap van de EU. De thema's die tijdens de vergaderingen in juni en december 2018 aan bod zijn gekomen, hadden onder meer betrekking op de samenwerking tussen EU-agentschappen om samen mensenhandel te bestrijden, de samenwerking met de Balkanlanden en de voorstelling van het tweede rapport van de Europese Commissie over de vooruitgang die de lidstaten op het vlak van bestrijding van mensenhandel hebben geboekt.

Europees Netwerk van nationale mensenrechteninstellingen (ENNHRI)

Myria is lid van ENNHRI, een regionaal netwerk dat de nationale mensenrechteninstellingen uit heel Europa verenigt en een veertigtal leden telt. De opdracht van het netwerk bestaat erin de bevordering en de bescherming van de mensenrechten in Europa te verbeteren door de

³ Zie de website van EMN: <https://emnbelgium.be>.

ontwikkeling van nationale mensenrechteninstellingen te ondersteunen en hun samenwerking rond specifieke thema's aan te moedigen.

In dat verband heeft het netwerk deelgenomen aan de algemene vergadering en aan de jaarlijkse conferentie (General Assembly Meeting and Annual Conference 2018) die op 24 en 25 oktober 2018 in Athene zijn gehouden. Op 13 en 14 november 2018 vond er in zijn kantoren te Brussel ook een werkvergadering plaats van de Asylum and Migration Working Group.

Comité voor de Rechten van het kind

In het kader van het onderzoek van het vijfde en zesde periodiek verslag dat België aan het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft voorgelegd, heeft Myria in samenwerking met Unia en met het Steunpunt tot bestrijding van armoede, een parallel rapport ingediend (1 maart 2018). In naam van de drie instellingen heeft Myria in juni 2018, samen met ngo's en nationale mensenrechteninstellingen, ook deelgenomen aan de zogenaamde pre-session bijeenkomst.

6. Mensenhandel en mensensmokkel

6.1. | Myria naar de rechtbank - 2018

Elk jaar stelt Myria zich burgerlijke partij in dossiers van mensenhandel en mensensmokkel. Het is daarvoor bevoegd op grond van de organieke wet, die het uitdrukkelijk de toestemming geeft op te treden op grond van de wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de mensensmokkel. Hieronder geven we een overzicht van alle dossiers die het afgelopen jaar zijn geopend en afgesloten. Myria stelt zich burgerlijke partij op basis van selectie- als opportuniteitscriteria die in het driejarenplan en het operationeel plan zijn bepaald.

Wanneer Myria zich burgerlijke partij stelt is het volledig onafhankelijk. Het koninklijk besluit dat Myria de rol van rapporteur toekent, noemt de burgerlijkepartijstelling

als een bron van expertise voor de rol als onafhankelijk rapporteur mensenhandel. Als leidraad bij die keuzes worden volgende criteria gehanteerd: het symptomatische karakter van de zaak, met name in het kader van de rapporteringsopdracht van Myria, het belang van de verhoopde rechtspraak, de noodzaak van de rechtsvordering (ter ondersteuning van de slachtoffers bijvoorbeeld).

6.2. | Nieuwe dossiers in 2018

In 2018 heeft Myria zich burgerlijke partij gesteld in zes nieuwe dossiers: twee inzake mensenhandel en vier inzake mensensmokkel.

6.2.1. | Mensenhandel

Economische uitbuiting

Bij de twee nieuwe dossiers van mensenhandel waarin Myria zich burgerlijke partij heeft gesteld gaat het om de transportsector.

Transportsector Antwerpen (Mechelen)

Het gaat om feiten van economische uitbuiting door een Belgisch transportbedrijf, dat 30 à 50 gedetacheerde werknemers uit Oekraïne en Polen zou hebben uitgebuit. Hun leef- en werkomstandigheden zouden in strijd zijn geweest met de menselijke waardigheid: ze kregen geen loon, moesten wekenlang en zonder rustdag transporten uitvoeren, waren verplicht in hun vrachtwagen of in de opslagruimtes van de transporteur te slapen, en meestal in onaanvaardbare hygiënische omstandigheden.

Het bedrijf zou in Polen een postbusbedrijf hebben opgericht, dat als onderaannemer optrad. Diezelfde Belgische ondernemers waren er als bestuurders actief.

Transportsector Luik

Dossier van het federaal parket over feiten van sociale dumping in de transportsector. Het dossier draait rond de bestrijding van sociale fraude maar omvat ook een luik "mensenhandel".

Het gaat om een zeer gerespecteerd transportbedrijf, dat heel wat chauffeurs uit Oost-Europa tewerkstelt, vooral Roemenen en Slowaken. Die zijn actief op Belgisch grondgebied, terwijl ze officieel worden betaald aan tarieven die in hun land van herkomst gelden en daar ook aan de sociale zekerheid onderworpen zijn. De tenlasteleggingen mensenhandel zou verband houden met de huisvestingsomstandigheden van de chauffeurs, een ernstig arbeidsongeval van een chauffeur en de lonen, die aanzienlijk lager zijn dan die in België. Ook zou een deel van hun loon zijn ingehouden.

6.2.2. | Mensensmokkel

Drie van de vier dossiers mensensmokkel waarin Myria zich burgerlijke partij heeft gesteld zijn in Nederlandstalige gerechtelijke arrondissementen geopend.

Het eerste dossier in Gent (Dendermonde) draait om mensensmokkel met 95 slachtoffers (onder wie 10 minderjarigen) afkomstig uit Soedan en Eritrea. Behalve smokkeltransporten via parkings langs de autosnelweg naar de kust en zo verder richting Verenigd Koninkrijk, zou dit Egyptische mensensmokkelnetwerk ook transporten naar Canada hebben geregeld met behulp van valse documenten. Deze migrantentransporten gebeurden o.a. in koelwagens. In dit dossier werden ook vrijwilligers uit het Maximilaanpark, die migranten onderdak hadden geboden en smokkelaars hulp hadden verleend, vervolgd wegens mensensmokkel en criminele organisatie, net zoals de hoofdbeklaagden in het dossier.

Myria had zich burgerlijke partij gesteld tegen negen van de twaalf beklaagden. Het vond immers dat de drie andere (drie van de vier die migranten onderdak hadden geboden) zich niet schuldig hadden gemaakt aan mensensmokkel, omdat ze er geen enkel persoonlijk voordeel hadden uit gehaald. Myria mag immers enkel in dossiers van mensensmokkel in rechte optreden (art. 77 bis van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen) en bijvoorbeeld niet als het gaat om hulp bij illegale immigratie waarvan de belangrijkste beweegreden in de eerste plaats niet humanitair is (art 77 van de wet van 15 december 1980). Tijdens de zitting van de correctionele rechtbank van Dendermonde hebben de beklaagden gevraagd hun zaak in het Frans te behandelen. In een vonnis van 4 juni 2018 heeft de rechtbank dit verzoek ingewilligd. De zaak is daarom doorverwezen naar de Franstalige correctionele rechtbank van Brussel. Die heeft zich uitgesproken in een vonnis van 12 december 2018, behalve voor één beklaagde, van wie de zaak afzonderlijk werd behandeld.

Wat die laatste betreft heeft de rechtbank zich op 14 maart 2019 uitgesproken. Dit dossier is definitief afgesloten voor Myria, dat geen beroep tegen het vonnis heeft aangetekend, in tegenstelling tot het Parket-Generaal. Dit dossier komt aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van dit verslag.

Het tweede dossier gaat over "mensensmokkel", in de zaak van het tragische overlijden van de kleine Mawda. De politie had op de E42 tussen Namen en Bergen de achtervolging ingezet van een bestelwagen van Koerdische smokkelaars. Tijdens deze achtervolging werd het 2-jarige meisje dodelijk getroffen door een politiekogel. In de bestelwagen zaten verschillende slachtoffers van Koerdische mensensmokkelaars. Myria heeft zich in dit smokkeldossier dat te Luik wordt behandeld, burgerlijke partij gesteld. Het gerechtelijk onderzoek naar de feiten die met het overlijden te maken hebben, wordt te Bergen gevoerd. Myria heeft het Comité P ook gevraagd een onderzoek te openen naar verschillende aspecten die met het politieoptreden te maken hebben.

Het derde dossier wordt te Brugge behandeld. Hier gaat het om feiten van mensensmokkel gepleegd door een Albanees netwerk, dat actief was langs de E40 richting Belgische kust en dat van daaruit mensen naar het Verenigd Koninkrijk smokkelde. Op die manier zouden al honderden Albanezen illegaal in koelwagens zijn vervoerd. Binnen dit internationale netwerk zouden drie Albanese kopstukken hebben samengewerkt met vrachtwagenchauffeurs uit Oost-Europa. De drie kopstukken zouden de illegale transporten hebben gecoördineerd vanuit het Verenigd Koninkrijk, waar ze op basis van een Europees arrestatiebevel zijn aangehouden en aan België uitgeleverd. Het gaat hier om een voorbeelddossier op vlak van internationale samenwerking met het Verenigd Koninkrijk. De correctionele rechtbank van Brugge heeft zich op vrijdag 14 december 2018 over deze zaak uitgesproken. Tegen dit vonnis werd verzet en beroep aangetekend. Dit dossier komt aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van dit verslag.

Het laatste dossier tenslotte wordt behandeld door het federaal parket. Het onderzoek werd gevoerd door een Joint Investigation Team (JIT). Daarbij werd in een aantal EU-landen een netwerk ontmanteld. In België maakten de smokkelaars gebruik van goedkope hotels die als "safehouse" fungeerden. De eindbestemming was steeds het Verenigd Koninkrijk. De Afghaanse en Irakese kopstukken van dit internationale netwerk waren in Turkije en het Verenigd Koninkrijk gevestigd. De medeplichtige chauffeurs zouden op parkings langs autosnelwegen zijn gerekruteerd, o.a. in België. De smokkelaars die in België actief waren zijn op 25 maart 2019 door de

correctionele rechtbank van Gent veroordeeld. Beroep werd aangetekend tegen de beslissing. Dit dossier komt aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van dit verslag.

6.3. | In 2018 afgesloten dossiers

In vijf dossiers is een definitieve rechterlijke uitspraak gevallen: één dossier van seksuele uitbuiting en vier dossiers van economische uitbuiting. Geen enkel dossier inzake mensensmokkel kon in 2018 worden afgesloten.

6.3.1. | Seksuele uitbuiting

Een groot dossier van seksuele uitbuiting in Thaise massagesalons heeft zijn beslag gekregen. Thaise vrouwen werden naar België gelokt onder valse beloften, zoals huwelijk of werk. Ze kwamen hier met een toeristenvisum aan. Vervolgens werd een huwelijk of soms schijnhuwelijk georganiseerd, waardoor de meisjes papieren kregen en konden werken. Andere jonge meisjes verbleven hier illegaal. De meesten van hen wisten niet dat ze zich gingen prostitueren. Onmiddellijk na hun aankomst moesten ze hun papieren afgeven. Ze moesten zes of zeven dagen per week "werken", vaak gedurende lange uren. Zes verdachten, onder wie een Belgische boekhouder die in Spanje woont, en een uitbater van verschillende salons in Vlaanderen, werden vervolgd. De correctionele rechtbank van Brussel heeft de beklaagden op 27 januari 2016 in eerste aanleg veroordeeld. In een arrest van 13 november 2018 oordeelde het hof van beroep van Brussel dat de feiten verjaard waren. De daders hebben Myria een schadevergoeding betaald voor het bedrag waarvoor ze waren veroordeeld (500 euro + 220 euro gerechtskosten). Dit dossier kwam in een vorig jaarverslag aan bod.⁴ Het komt ook aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van dit verslag.

6.3.2. | Economische uitbuiting

Vier dossiers van economische uitbuiting zijn afgesloten. Drie daarvan hebben betrekking op de bouwsector. Bij het vierde gaat het om de sector van de nachtwinkels.

Een eerste zaak betreft een aantal beklaagden die Roemeense werknemers in hun sloopbedrijf uitbuiten. De werknemers werden tewerkgesteld in erbarmelijke omstandigheden: lange werkuren, belachelijke lonen en ongezonde huisvesting. In een vonnis van 22 maart 2018 heeft de correctionele rechtbank van Mechelen de beklaagden definitief veroordeeld. Dit dossier kwam in het vorige jaarverslag aan bod.⁵

Een tweede dossier betreft een Belgisch bedrijf dat Bulgaarse en Kroatische werknemers uitbuitte. Zij werden gerekruteerd in hun land van herkomst en gingen ervan uit dat ze als loontrekkende zouden werken. In werkelijkheid werkten ze als schijnzelfstandigen. Hun werkomstandigheden waren in strijd met de menselijke waardigheid. Ze werden ook bedreigd. Een werknemer was ook het slachtoffer van een ernstig arbeidsongeval. De beklaagden werden op 9 februari 2017 door de correctionele rechtbank van Tongeren veroordeeld voor mensenhandel. Het hof van beroep van Antwerpen heeft het eerste vonnis grotendeels bevestigd in een arrest van 13 september 2018. Dit dossier komt aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van dit verslag.

Een derde zaak betreft Poolse en Roemeense werknemers die als schijnzelfstandigen werden uitgebuit. De zaak werd opgestart nadat de Cel voor Financiële Informatieverwerking (CFI) verdachte transacties bij een onderneming had vastgesteld. De werknemers werden regelmatig geïntimideerd en bedreigd, en het bedrag van de huurprijs voor hun ongezonde woningen werd van hun loon afgetrokken. In een vonnis van 22 april 2015 heeft de correctionele rechtbank van Turnhout de beklaagden veroordeeld. Twee slachtoffers die zich burgerlijke partij hadden gesteld, tekenden beroep aan tegen het vonnis. Een van die slachtoffers betwistte de weigering van de rechtbank hem een materiële schadevergoeding toe te kennen. De andere betwistte het bedrag van een toegekende morele schadevergoeding. In een arrest van 26 april 2018 heeft het hof van beroep van Antwerpen de burgerlijke partij die erom vroeg, een materiële schadevergoeding toegekend, waarmee de beslissing van de rechtbank op dit punt werd herzien. Het bedrag van de morele schadevergoeding daarentegen, die door de andere burgerlijke partij werd betwist, werd niet herzien.

⁴ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 136-138.

⁵ MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood op. cit.*, pp. 115.

Dit dossier kwam aan bod in het hoofdstuk "rechtspraak" van het vorige verslag.⁶

Het vierde dossier tenslotte gaat over feiten van economische uitbuiting door de uitbater van verschillende nacht- en kledingwinkels. Via vennootschappen zette hij constructies op om minstens 15 Pakistaanse slachtoffers uit te buiten. Hij controleerde ze via camera's, 'ontsloeg' ze als ze niet voldoende presteerden en hield hun vennootschapsaandelen in. Ook de boekhouder die de constructie mee heeft opgezet werd vervolgd.

In een vonnis van 8 januari 2018 heeft de correctionele rechtbank van Leper de beklaagden o.a. veroordeeld voor mensenhandel. Deze beslissing werd in een arrest van 28 november 2018 grotendeels bevestigd door het hof van beroep van Gent. Dit dossier kwam in het vorige verslag aan bod.⁷ De beslissing in beroep wordt behandeld in het deel "rechtspraak" van dit verslag.

6 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 143-145. Zie ook voetnoot 303 van het *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood op. cit.*, pp. 112.

7 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood op. cit.*, p. 117-118.

Deel 2: Focus

Recht van slachtoffers
op juridische bijstand
en bescherming

Dit jaar focust Myria in zijn verslag op de juridische bijstand aan slachtoffers van mensenhandel. De keuze voor die focus sluit naadloos aan bij die van GRETA, de Expertengroep van de Raad van Europa, belast met de opvolging van het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel.⁸ Die heeft het thema centraal geplaatst in de derde evaluatiecyclus van het Verdrag.⁹ De evaluatie van België komt er in 2021.¹⁰

Myria heeft beslist dieper op deze thematiek in te gaan en baseert zich hiervoor op de belangrijkste rechten van het slachtoffer (gekoppeld aan de strafprocedure) uit de mensenhandelrichtlijn uit 2011¹¹, uit de richtlijn inzake slachtoffers van misdrijven uit 2012¹² en het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel. Er werd ook rekening gehouden met de Europese richtlijn 2004/81/EG betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan slachtoffers van mensenhandel.¹³

Bij het ontwikkelen van deze focus heeft Myria verschillende bronnen geraadpleegd: de bestaande literatuur; interviews met gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers en twee advocaten; concrete voorbeelden uit de rechtspraak en gerechtelijke dossiers waarin Myria zich burgerlijke partij heeft gesteld.

De focus bestaat uit volgende hoofdstukken:

- Een overzicht van de rechten vervat in de juridische instrumenten die als basis voor de focus dienen en van het Belgische systeem van bijstand aan slachtoffers van mensenhandel (hoofdstuk 1);
- Een praktische analyse van het recht op informatie van slachtoffers van mensenhandel en van de toegang tot hulporganisaties (hoofdstuk 2);
- Een presentatie van het rechtsbijstandstelsel in België

en de gevolgen ervan voor de deelname van slachtoffers van mensenhandel aan de strafprocedure, en van hun bescherming in dat verband (hoofdstuk 3);

- Bijzondere aandacht gaat naar de schadeloosstelling van slachtoffers van mensenhandel (hoofdstuk 4) en naar het belang van financiële onderzoeken (hoofdstuk 5).

De focus wordt afgesloten met een concreet voorbeeld van een dossier ter illustratie van de aspecten die in de vorige hoofdstukken aan bod zijn gekomen.

Hij wordt verder nog aangevuld met drie externe bijdragen. De eerste bijdrage is van de directrice van een gespecialiseerd opvangcentrum, die aantoont hoe de opgevangen slachtoffers maar het topje van de ijsberg zijn van het hele fenomeen van mensenhandel. Een tweede bijdrage van de verantwoordelijken van de ECOSOC-cellen van de RSZ gaat na hoe het zit met het verplicht informeren van slachtoffers van mensenhandel door de gespecialiseerde inspectiediensten van de RSZ (de vroegere Sociale Inspectie). De derde is opgesteld door een magistrate van het federaal parket en gaat over het belang van de financiële analyse in de onderzoeken naar mensenhandel, met name om de schadeloosstelling van de slachtoffers te vergemakkelijken.

8 Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel, Warschau, 16 mei 2005.

9 Bij deze evaluatie gaat het om de vooraf opgestuurde vragenlijst "Access to justice and effective remedies for victims of trafficking in human beings", die de Staat beantwoordt: <https://rm.coe.int/greta-2018-26-en/16808f0990>. Daarna volgt een evaluatiebezoek.

10 <https://rm.coe.int/timetable-greta-3rd-evaluation-round/1680925834>.

11 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PB*, L101 van 15 april 2011.

12 Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit van de Raad 2001/220/JBZ van de Raad, *PB*, L 315, 14 november 2012.

13 Richtlijn 2004/81/EG van de Raad van 29 april 2004 betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie, *PB*, L 261/19 van 6 augustus 2004.

Hoofdstuk 1

Globaal overzicht van de rechten van de slachtoffers van mensenhandel

1. De bepalingen uit het Verdrag van de Raad van Europa en uit de EU-richtlijnen

Zoals alle slachtoffers van misdrijven, hebben ook slachtoffers van mensenhandel specifieke rechten. Op Europees niveau zijn die rechten vastgelegd in volgende instrumenten: richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel¹⁴ en richtlijn 2012/29/EU inzake rechten

van slachtoffers van misdrijven¹⁵.

Het doel van de mensenhandelrichtlijn uit 2011 was ook om slachtoffers meer bescherming te bieden.

Richtlijn 2004/81/EU voorziet overigens in een bijzondere regeling voor de toekenning van verblijfstitels aan slachtoffers van mensenhandel uit derde landen die met de overheden

samenwerken.¹⁶ Het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel¹⁷ is dan weer bedoeld als een globaal instrument, dat met name een alomvattend kader moet scheppen voor de bescherming

van en bijstand aan slachtoffers van mensenhandel. Terwijl de twee specifieke richtlijnen over mensenhandel volledig zijn omgezet in Belgisch recht¹⁸, is dat niet het geval voor de richtlijn inzake slachtoffers van misdrijven. Die werd maar gedeeltelijk omgezet.¹⁹

Het doel van de mensenhandelrichtlijn uit 2011 was niet alleen te zorgen voor een Europese harmonisatie van de wettelijke bepalingen om mensenhandelaars te kunnen vervolgen, maar ook om slachtoffers meer bescherming te bieden. Staten moeten daarom de nodige maatregelen nemen om hen voor, tijdens en na de strafprocedure bijstand en ondersteuning te verlenen, zodat zij hun rechten ook effectief kunnen uitoefenen.²⁰ Die bijstand en steun moeten worden verleend zodra een persoon vermoedelijk slachtoffer is van mensenhandel²¹, nadat hij of zij naar behoren is geïnformeerd en zijn of haar toestemming heeft gegeven²². Ondersteunende maatregelen omvatten onder meer geschikte en veilige opvang, materiële bijstand, medische behandelingen,

14 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PB*, L101 van 15 april 2011.

15 Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit van de Raad 2001/220/JBZ van de Raad, *PB*, L 315, 14 november 2012.

16 Richtlijn 2004/81/EG van de Raad van 29 april 2004 over de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie, *PB*, L 261/19 van 6 augustus 2004.

17 Verdrag van de Raad van Europa over de bestrijding van mensenhandel, Warschau, 16 mei 2005.

18 Zie de wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, *BS*, 2 september 2005 en artikelen 64 tot 68 van de wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 over de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *BS*, 6 oktober 2006.

19 Wet van 26 oktober 2016 houdende verdere omzetting van de Richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures en van de Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ, *BS*, 24 november 2016 en decreet van de Duitse Gemeenschap van 26 september 2016 betreffende de slachtofferhulp en de gespecialiseerde slachtofferhulp, *BS*, 19 oktober 2016. België oordeelde bovendien dat meerdere conforme bepalingen reeds in ons juridisch arsenaal (wetboek van strafvordering) of praktijkarsenaal (diensten voor slachtofferhulp bij de justitiehuizen) aanwezig waren.

20 Art. 11, § 1 en considerans 18 van de richtlijn 2011/36/EU.

21 Art. 11, § 2 van de richtlijn 2011/36/EU.

22 Art. 11, § 5 van de richtlijn 2011/36/EU.

advies en informatie, en desgevallend vertaling en tolkdiensten.²³ Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel voorziet in gelijkaardige maatregelen.²⁴ In principe mag de verlening van bijstand en ondersteuning aan een slachtoffer niet afhangen van diens bereidheid om officieel klacht in te dienen bij de autoriteiten²⁵ of om mee te werken aan het onderzoek.²⁶ Als het evenwel gaat om slachtoffers die hier illegaal verblijven, mogen de Staten een verblijfsrecht afhankelijk maken van samenwerking met de autoriteiten, en dat op voorwaarde dat ze gepast geïnformeerd worden en de nodige reflectietijd krijgen.²⁷

Slachtoffers van mensenhandel moeten onmiddellijk toegang krijgen tot juridisch advies en, afhankelijk van de rol van de slachtoffers in het betrokken rechtssysteem, tot vertegenwoordiging in rechte, ook met het oog op een vordering tot schadeloosstelling. Die zijn kosteloos als het slachtoffer over onvoldoende financiële middelen beschikt.²⁸ Juridisch advies dient idealiter te worden verstrekt door iemand die een passende juridische opleiding heeft gekregen, maar dat hoeft niet noodzakelijk een jurist te zijn.²⁹ Informatie en advies moeten, voor zover mogelijk, door middel van verschillende media worden verstrekt en in eenvoudige en toegankelijke bewoording.³⁰

De lidstaten moeten ervoor zorgen dat het slachtoffer zonder onnodige vertraging in kennis wordt gesteld van zijn recht om de volgende informatie te ontvangen over de strafprocedure die is ingesteld naar aanleiding van zijn aangifte van een tegen hem gepleegd strafbaar feit, en dat hij die informatie, op verzoek, ontvangt. Het gaat met name om de beslissingen het onderzoek niet voort te zetten of hem de mogelijkheid te bieden de stand te kennen van de strafprocedure.³¹ De beslissing om al dan niet informatie te ontvangen, ligt bij het slachtoffer.³²

De lidstaten moeten ervoor zorgen dat de slachtoffers van mensenhandel tijdens het strafonderzoek en de strafprocedure bijzondere bescherming genieten, met

name door hen een specifieke behandeling te geven die erop is gericht secundaire victimisatie te voorkomen.³³ Onnodige herhaling van ondervragingen is daar een onderdeel van.

De slachtoffers van misdrijven hebben het recht om in de loop van de strafprocedure binnen een redelijke termijn een beslissing inzake schadevergoeding door de dader te verkrijgen.³⁴

De lidstaten zorgen er ten slotte voor dat slachtoffers van mensenhandel toegang hebben tot bestaande regelingen voor de schadevergoeding van slachtoffers van opzettelijke geweldsmisdrijven.³⁵ De lidstaten wordt aanbevolen de in beslag genomen en geconfisqueerde hulpmiddelen en de opbrengsten van mensenhandel te gebruiken voor de schadeloosstelling van de slachtoffers.³⁶ Het Verdrag van de Raad van Europa voorziet in gelijkaardige vereisten.³⁷

Bijzondere maatregelen - die hier niet aan bod komen - zijn voorzien voor kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel.³⁸

2. Het Belgische systeem van bijstand aan slachtoffers van mensenhandel

België heeft gekozen voor een specifiek systeem van bijstand aan slachtoffers van mensenhandel.

Dat systeem bestond al van begin de jaren 1990³⁹ en werd in 2006 ingevoegd in de wet van 15 december 1980 inzake de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (hieronder

23 Art. 11, § 5 van de richtlijn 2011/36/EU. Art. 12, § 1 van het Verdrag van de Raad van Europa. Art. 7 van de richtlijn 2012/29/EU.

24 Art. 12, van het Verdrag van de Raad van Europa.

25 Art. 8, § 5 van de richtlijn 2012/29/EU.

26 Zie art. 8, § 5 van de richtlijn 2012/29/EU; art. 11, § 3 van de richtlijn 2011/36/EU en art. 12, § 6 van het Verdrag van de Raad van Europa. Dit laatste bepaalt dat elke partij verplicht is de nodige maatregelen te treffen opdat de bijstand aan het slachtoffer niet afhangt van diens bereidheid om te getuigen.

27 Art. 11, § 3 van de richtlijn 2011/36/EU; art. 5 en 6 van de richtlijn 2004/81/EG en art. 13 en 14 van het Verdrag van de Raad van Europa.

28 Art. 12, § 2 van de richtlijn 2011/36/EU. Zie ook artikel 7, § 4 van de richtlijn 2004/81/EG.

29 Considerans 19 van de richtlijn 2011/36/EU.

30 Considerans 21 van de richtlijn 2012/29/EU.

31 Art. 6, § 1 en 2 van de richtlijn 2012/29/EU.

32 Art. 6, § 4 van de richtlijn 2012/29/EU.

33 Art. 12, § 4 van de richtlijn 2011/36/EU en art. 18 en 20 van de richtlijn 2012/29/EU.

34 Art. 16, § 1 van de richtlijn 2012/29/EU.

35 Art. 17 van de richtlijn 2011/36/EU.

36 Considerans 13 van de richtlijn 2011/36/EU.

37 Zie o.a. art. 15, § 4 : zorgen voor schadeloosstelling van slachtoffers, bijvoorbeeld door middel van een fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers of andere maatregelen of programma's voor sociale bijstand en integratie van slachtoffers. Die kunnen bijvoorbeeld worden gefinancierd via vermogensbestanddelen die zijn verkregen via tegen de mensenhandelaars uitgesproken confiscatie.

38 Zie art. 13, 14, 15 en 16 van de richtlijn 2011/36/EU.

39 Dit was toen enkel voorzien in richtlijnen en ministeriële omzendbrieven.

vreemdelingenwet genoemd).⁴⁰ Nu moesten de bepalingen van richtlijn 2004/81/EU worden omgezet. Op die manier komen buitenlandse slachtoffers die samenwerken met de gerechtelijke overheden in aanmerking voor specifieke verblijfstitels.

Wat zijn de grote fases van deze bijzondere procedure?

Zodra een vermoedelijk slachtoffer wordt aangetroffen, krijgt het een specifieke begeleiding door een gespecialiseerd opvangcentrum aangeboden. Hoewel bijstand en bescherming in eerste instantie niet afhankelijk zijn van samenwerking met justitie, worden ze er toch sterk aan gekoppeld. Na een bedenktijd wordt het slachtoffer gevraagd om met de gerechtelijke autoriteiten samen te werken door klacht in te dienen of relevante verklaringen af te leggen. Het slachtoffer moet ook beloven alle contacten met de daders van het misdrijf te verbreken en instemmen met specifieke begeleiding door een van de drie gespecialiseerde opvangcentra. Die voorwaarden dienen gedurende de gehele gerechtelijke procedure tegenover de daders te worden nageleefd.

De drie opvangcentra zijn verdeeld over de drie gewesten van het land maar ze hebben elk nationale bevoegdheden. Zij kunnen dus slachtoffers opvangen, ongeacht de plaats waar ze zijn gedetecteerd. De drie opvangcentra zijn de vzw PAG-ASA in Brussel, Payoke in Antwerpen en Sürya in Luik. Ze bieden het slachtoffer indien nodig onderdak, en ook medische, psychosociale, administratieve en juridische begeleiding. Als het om minderjarigen gaat, krijgen ze doorgaans elders huisvesting, zoals in het centrum Esperanto in Wallonië⁴¹, dat speciaal is ingericht voor de opvang van minderjarige vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel.

De juridische ondersteuning komt er vooral op neer het vermoedelijke slachtoffer te informeren over zijn rechten tijdens de strafprocedure die desgevallend tegen de dader wordt gevoerd, hem bij te staan tijdens de verhoren door de gerechtelijke autoriteiten en de opvolging van zijn gerechtelijk dossier te verzekeren. Met het oog op de vordering tot schadeloosstelling, zal hem ook bijstand van een advocaat worden voorgesteld. Indien nodig, schakelen de opvangcentra tolken in. De opvangcentra staan in voor de opvang van de onder artikel 433 quinquies van het

Strafwetboek bedoelde slachtoffers van mensenhandel.⁴² Het kan dan zowel om buitenlandse als om Belgische slachtoffers gaan. Ze vangen ook derdelanders (niet-EU-burgers) op, die slachtoffer zijn van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel zoals bedoeld in artikel 77quater van de wet van 15 december 1980.⁴³

Het systeem gaat uit van multidisciplinaire samenwerking tussen de verschillende actoren (politie- en inspectiediensten, parketten en arbeidsauditoraten, gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers, de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ)).

De procedure en het nationaal mechanisme voor verwijzing van slachtoffers naar de hulpdiensten worden overigens in een multidisciplinaire omzendbrief gedetailleerd.⁴⁴

De procedure verloopt in verschillende fases. In een eerste fase zijn de detectie van de slachtoffers door de eerstelijnsdiensten (politiediensten en diensten van de arbeidsinspectie) en hun doorverwijzing naar een gespecialiseerd opvangcentrum cruciaal.

Wanneer zo'n eerstelijnsdienst over aanwijzingen beschikt dat het om een vermoedelijk slachtoffer gaat, dient hij het te informeren over het bestaan van de specifieke procedure voor slachtoffers van mensenhandel en het door te verwijzen naar een gespecialiseerd opvangcentrum. Het slachtoffer heeft dan 45 dagen bedenktijd.⁴⁵ Die reflectieperiode moet het slachtoffer de kans geven om aan de invloed van de daders te ontsnappen, tot rust te komen en te beslissen of het al dan niet verklaringen wenst af te leggen of klacht in te dienen tegen de personen die hem hebben uitgebuit, of om, indien het dat wenst, zich voor te bereiden op een vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst.⁴⁶

In de praktijk worden heel wat slachtoffers naar gespecialiseerde opvangcentra doorverwezen nadat ze al verklaringen bij de autoriteiten hadden afgelegd. In dat geval stappen ze rechtstreeks over naar de volgende fase van de procedure. Zodra het slachtoffer verklaringen

40 Zie art. 61/2 tot 61/5 van de wet van 15 december 1980, ingevoegd bij artikels 64 tot 68 van de wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 inzake de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *BS*, 6 oktober 2006.

41 Zie in dat verband de bijdrage van het centrum Esperanto in het *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018* van Myria, *Minderjarig in hoogste nood*, pp. 48-51.

42 Het gaat om personen die zijn gerekruteerd, vervoerd, ondergebracht, enz. met het oog op uitbuiting. De finaliteiten worden op limitatieve wijze opgesomd en omvatten seksuele uitbuiting, arbeid of diensten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid, uitbuiting van de bedelarij, orgaanhandel en gedwongen criminaliteit.

43 Deze verzwarende omstandigheden omvatten o.a. de minderjarigheid van het slachtoffer, het misbruik van een kwetsbare situatie of het in gevaar brengen van het leven van het slachtoffer.

44 Omzendbrief van 23 december 2016 over de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, *BS*, 10 maart 2017.

45 Deze termijn neemt de vorm aan van een bijlage 15.

46 Deze vrijwillige terugkeer wordt georganiseerd met een hulporganisatie zoals de IOM.

aflegt, krijgt het immers een verblijfstitel van drie maanden (attest van immatriculatie of AI⁴⁷). De uitreiking van de verblijfstitel, en dus ook de begeleiding van het slachtoffer door het gespecialiseerde opvangcentrum, hangt vervolgens af van de evolutie van de gerechtelijke procedure.

Vóór het verstrijken van het voorlopige verblijfsdocument van drie maanden vraagt DVZ de parketmagistraat of de arbeidsauditeur die met het dossier is belast, een advies dat rond verschillende vragen is opgebouwd.⁴⁸ De uitreiking van de verblijfstitel van zes maanden, in de vorm van een bewijs van inschrijving in het Vreemdelingenregister (BIVR), is afhankelijk van het antwoord op die vragen.⁴⁹ Dat document wordt verlengd tot aan het einde van de gerechtelijke procedure, mits het slachtoffer nog steeds aan de voorwaarden voldoet. In de laatste fase van de procedure, aan het einde van de gerechtelijke procedure tegen de daders, kan het slachtoffer in aanmerking komen voor een verblijfstitel van onbepaalde duur. Daarvoor moet zijn klacht ofwel tot een veroordeling hebben geleid, ofwel moet de procureur des Konings of de arbeidsauditeur in hun vorderingen de tenlastelegging van mensenhandel hebben weerhouden.⁵⁰

Vanaf de eerste fase (de reflectieperiode van 45 dagen) heeft het slachtoffer recht op sociale steun. Zodra het in het bezit is van het verblijfsdocument van drie maanden, kan het dan ook officieel gaan werken.⁵¹

47 Art. 110bis, §3 van het KB van 8 oktober 1981.

48 Art. 61/3, §2 en 61/4, §1er van de vreemdelingenwet en punt 5.2.4 van de omzendbrief van 23 december 2016. Deze vragen hebben betrekking op de vraag of het onderzoek of de gerechtelijke procedure nog loopt, of de betrokkene kan worden beschouwd als slachtoffer van mensenhandel of van een zwaardere vorm van mensensmokkel, of het duidelijk laat blijken te willen samenwerken en of het alle banden met de vermeende daders van het misdrijf heeft verbroken. Deze laatste mag ook niet worden geacht de openbare orde of de nationale veiligheid te kunnen schaden.

49 Art. 61/4 van de vreemdelingenwet en art. 110bis, §4 van het KB van 8 oktober 1981.

50 Art. 61/5 van de vreemdelingenwet.

51 Met name het attest van immatriculatie en dit zonder te moeten beschikken over een arbeidskaart. Zie hierover deel 3 hoofdstuk 1 punt 2.1.3.

Hoofdstuk 2

Recht op informatie en toegang tot gespecialiseerde slachtofferhulporganisaties

Een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel moet afdoende worden geïnformeerd over de bestaande hulpmaatregelen en vrij kunnen beslissen daar al dan niet op in te gaan. De inhoud van deze informatie wordt verduidelijkt in de bovengenoemde Europese instrumenten. Zo bepaalt richtlijn 2011/36/EU dat deze verplichte informatie in voorkomend geval informatie over bedenktijd en hersteltijd en informatie over de mogelijke verlening van internationale bescherming behelst.⁵² Wanneer het gaat om onderdanen van derde landen moet de informatie betrekking hebben op de mogelijkheid een verblijfstitel te verkrijgen door samen te werken met de bevoegde autoriteiten en in dat verband van bepaalde rechten te genieten.⁵³ Dergelijke informatie kan ook worden verstrekt door een niet-gouvernementele organisatie of een vereniging die door de betrokken lidstaat speciaal daartoe is aangewezen.⁵⁴

Richtlijn 2012/29/EU inzake slachtoffers van misdrijven bepaalt dan weer dat de lidstaten er moeten voor zorgen dat het slachtoffer van een misdrijf bij zijn eerste contact met de autoriteit die bevoegd is onder meer informatie krijgt over het soort hulp dat hij kan krijgen, de procedures voor de aangifte van een misdrijf en de rol van het slachtoffer en over hoe en onder welke voorwaarden het toegang krijgt tot juridisch advies.⁵⁵ Hoe uitgebreid en gedetailleerd de informatie moet zijn, kan evenwel afhangen van de specifieke behoeften en de persoonlijke situatie van het slachtoffer, en van het soort en de aard van het misdrijf. Aanvullende details kunnen ook in latere fasen worden verstrekt, afhankelijk van de behoeften van het slachtoffer en het belang, in iedere fase van de procedure, van dergelijke details.⁵⁶

Voor de slachtoffers van mensenhandel zijn het in België artikel 61/2, §1 van de vreemdelingenwet en de multidisciplinaire omzendbrief van 23 december 2016 die de inhoud bepalen van de informatie die aan een vermoedelijk slachtoffer moet worden verstrekt op het ogenblik van de detectie. Het slachtoffer moet worden geïnformeerd over de mogelijkheden van de specifieke procedure voor slachtoffers van mensenhandel. De omzendbrief vermeldt ook de diensten die aan die informatieplicht gehouden zijn. Dat geldt dus voor de politiediensten en de diensten van de sociale inspectie, maar net zo goed voor elke andere dienst die in contact staat met vermoedelijke slachtoffers, zoals DVZ of het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS). Die informatie is opgenomen in een meertalige brochure⁵⁷ die het slachtoffer moet helpen zich als dusdanig te identificeren en ermee in te stemmen in contact te worden gebracht (of achteraf contact op te nemen) met een gespecialiseerd opvangcentrum.

Myria onderzoekt hieronder hoe die informatieplicht in de praktijk wordt omgezet en wijst op *good en bad practices*. Dat hangt af van de manier waarop het slachtoffer is gedetecteerd of zich bij de autoriteiten kenbaar heeft gemaakt. Myria maakt een onderscheid tussen twee situaties: ten eerste wanneer een vermoedelijk slachtoffer wordt gedetecteerd door eerstelijnsdiensten (politie- of inspectiediensten) en het slachtoffer wordt verhoord, waardoor de reflectieperiode zelden wordt toegepast (punt 1). Ten tweede, wanneer een slachtoffer door andere diensten naar een opvangcentrum wordt doorverwezen of wanneer een slachtoffer zich spontaan bij een opvangcentrum aanmeldt (punt 2). Ten slotte identificeert Myria twee specifieke problemen in verband met de toegang van vermoedelijke slachtoffers tot de gespecialiseerde opvangcentra. Een eerste probleem zijn de niet naar behoren geïdentificeerde slachtoffers die in een gesloten centrum terechtkomen, een tweede het

⁵² Art. 11, § 6 van de richtlijn 2011/36/EU.

⁵³ Art. 5 van de richtlijn 2004/81/EG.

⁵⁴ Art. 5 van de richtlijn 2004/81/EG.

⁵⁵ Art. 4, § 1 van de richtlijn 2012/29/EU. Zie ook art. 15, § 1 van het Verdrag van de Raad van Europa: de verdragsluitende staten dienen de slachtoffers, bij hun eerste contact met de autoriteit die bevoegd is, de toegang te garanderen tot informatie over de relevante gerechtelijke en administratieve procedures, in een taal die zij begrijpen.

⁵⁶ Art. 4, § 2 van de richtlijn 2012/29/EU.

⁵⁷ www.myria.be/nl/publicaties/slachtoffers-van-mensenhandel-brochure-in-28-talen.

vervoer van slachtoffers en hun toegang tot hulpdiensten wanneer de controles plaatsvinden op locaties die ver afgelegen zijn van de steden waar de opvangcentra zich bevinden (punt 3).

1. Detecteren van slachtoffers en informatieplicht voor politie en arbeidsinspectie

1.1. | Gebruik van de meertalige brochure

Zowel de politie als de inspectiediensten zijn belangrijke actoren bij het detecteren van potentiële slachtoffers van mensenhandel en bij hun doorverwijzing naar gespecialiseerde hulpdiensten. Het informeren van slachtoffers is daarom cruciaal. De RSZ-inspectiedienst heeft in zijn prioriteiten voor mensenhandel bijzondere aandacht besteed aan die informatieplicht.⁵⁸

In dat verband is het gebruik van de meertalige brochure⁵⁹ ongetwijfeld een meerwaarde.

Het gebruik van de meertalige brochure door de eerstelijnsdiensten is een belangrijke meerwaarde voor het informeren van slachtoffers.

De brochure wordt meestal gebruikt voor het eerste contact van de eerstelijnsdiensten met het slachtoffer, maar kan ook een nuttig instrument zijn voor ziekenhuizen en sociale diensten. Volgens de gespecialiseerde centra vormt de brochure een middel om het slachtoffer bewust

te maken van de uitbuitingssituatie. Dikwijls is er ook geen tolk aanwezig bij het eerste contact, en is de meertalige brochure de enige informatiebron voor het slachtoffer. Een van de centra stelde wel dat de brochure zeker een belangrijk instrument is maar nog verbeterd kan

worden door meer uitleg te geven over de verschillende uitbuitingsvormen.

Bij een eerste gesprek met het slachtoffer beperken de politiediensten zich tot een algemene uitleg over het slachtofferstatuut waarbij ze dikwijls de brochure gebruiken. Het is wel niet de rol van de eerstelijnsdiensten om de slachtofferprocedure en het statuut gedetailleerd uit te leggen aan de slachtoffers omdat zij hiervoor niet de geschikte positie hebben. De politie- en inspectiediensten genieten dikwijls niet het vertrouwen van slachtoffers omwille van hun negatieve ervaringen met politie- of overheidsdiensten in hun herkomstland of door hun verblijfsstatus. Daarnaast hebben de eerstelijnsdiensten geen ervaring met hoe het systeem in de praktijk werkt zodat ze soms loze beloftes maken.

Bij de analyse van de gerechtelijke dossiers waarin Myria zich burgerlijke partij gesteld heeft, wordt ook vastgesteld dat de eerstelijnsdiensten gebruik maken van de meertalige slachtofferbrochure en dit vermelden in hun proces-verbaal.

In een **bouwdossier met Roemeense schijnzelfstandigen**⁶⁰ legde een Roemeense arbeider bij de lokale politie klacht neer over zijn slechte arbeidsomstandigheden, met name de niet-betaling van zijn loon, de lange werkuren en de erbarmelijke leefomstandigheden. Het slachtoffer verwees hierbij ook naar vijf andere Roemeense slachtoffers. Er werd onmiddellijk een onderzoeksrechter aangesteld om een onderzoek voor mensenhandel op te starten. De vijf andere slachtoffers werden de volgende dag tijdens de huiszoeking gedetecteerd. Bij hun verhoor kreeg een aantal van deze slachtoffers de meertalige slachtofferbrochure. De politie ondervroeg hen in de gebouwen van een gespecialiseerd centrum, voor deze slachtoffers een vertrouwde omgeving. Een van de slachtoffers die zich burgerlijke partij had gesteld, kreeg een schadevergoeding van 2.000 euro.

In een **Roemeens dossier van seksuele uitbuiting**⁶¹ waren meerdere slachtoffers aanvankelijk weigerachtig om waarheidsgetrouwe verklaringen af te leggen. Ze waren bang voor wraakacties van de beklagden en/

⁵⁸ Zie de externe bijdrage van P. Van Hauwermeiren en S. Schulze.

⁵⁹ www.myria.be/nl/publicaties/slachtoffers-van-mensenhandel-brochure-in-28-talen.

⁶⁰ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 86; MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 143-144; Corr. Henegouwen, afdeling Bergen, 1 april 2016, 8de k.

⁶¹ CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012*, *Bouwen aan vertrouwen*, pp. 51-53.

of zaten in een afhankelijkheidspositie tegenover hun *loverboy*. Uiteindelijk dienden verschillende slachtoffers een klacht in, maar bleken ze niet geïnteresseerd in de begeleidingsvoorwaarden van de gespecialiseerde slachtoffercentra. De meesten wilden voortwerken in de prostitutie en kwamen dus niet in het slachtofferstatuut terecht. De politie gaf hen de meertalige slachtofferbrochure met de gegevens van de verschillende gespecialiseerde slachtoffercentra mee, voor het geval ze tot andere inzichten zouden komen.

Wanneer ze voor een potentieel slachtoffer worden gecontacteerd, beginnen de opvangcentra met een evaluatie van de situatie. Zijn er aanwijzingen dat het om een vermoedelijk slachtoffer gaat? Zo ja, dan volgt er met het vermoedelijke slachtoffer een gesprek, indien nodig in aanwezigheid van een tolk.

Bij het eerste gesprek met het slachtoffer legt de medewerker van een gespecialiseerd centrum duidelijk het verschil uit tussen hun rol en die van de politie. Als introductie informeren ze het slachtoffer over de organisatie, het onthaal en vertellen hoe ze kunnen helpen. Slachtoffers kunnen dan hun verhaal vertellen en moeten hierbij ook de mogelijkheid krijgen om over alles te praten zoals bijv. hoe zij de situatie beleefd hebben en eventueel ook, indien relevant, over hoe men zich voelde tijdens de controleactie van de politie. De medewerker van het gespecialiseerd centrum zal hierop inspelen, stapsgewijs trachten het vertrouwen te winnen, en beetje bij beetje proberen uit te leggen dat vanaf heden het slachtoffer een beslissing kan nemen om de toekomst te veranderen.

Nadat slachtoffers hun verhaal verteld hebben en in aanmerking komen, vindt een ander gesprek plaats waarbij de hele procedure van het slachtofferstatuut en de begeleidingsvoorwaarden uitgelegd wordt. Hierbij wordt ingegaan op wat dit inhoudt voor op het mogelijke toekomstproject van het slachtoffer. De medewerkers moeten nagaan of het slachtoffer dit volledig begrijpt en zich bewust is van de situatie om te kunnen beslissen al dan niet in de procedure te stappen en aan de begeleidingsvoorwaarden wenst te voldoen. Het statuut wordt pas in deze fase uitgelegd om het risico te vermijden dat slachtoffers hun relaas zouden aanpassen aan de criteria.

1.2. | De informatieplicht in de praktijk

De wijze waarop het slachtoffer geïnformeerd wordt is afhankelijk van de omstandigheden waarin het slachtoffer doorverwezen wordt naar de gespecialiseerde centra. Tijdens de detectiefase zijn er verschillende situaties waarin de slachtoffers kunnen en moeten geïnformeerd worden door de eerstelijnsdiensten. Concreet gaat het over diverse situaties: bv. bij de controleacties van eerstelijnsdiensten, de detectie van een slachtoffer in een situatie van huisjesmelkerij of bij een aangifte of een noodoproep.

De verschillende situaties in de detectiefase vormen de sleutelmomenten voor het informeren en het doorverwijzen van de slachtoffers. Het succes van de multidisciplinaire samenwerking tussen de eerstelijnsdiensten en de gespecialiseerde centra mensenhandel vormen de belangrijkste basisvoorwaarde voor de vervulling van de informatieplicht tegenover de slachtoffers.

a) Controleacties eerstelijnsdiensten

Bij een controleactie van de eerstelijnsdiensten worden dikwijls verschillende slachtoffers gedetecteerd. De politie verhoort op dat moment het slachtoffer al een eerste maal. Bij aankomst van de medewerkers van gespecialiseerde centra brieft de politie hen op voorhand over de slachtoffers en over welke mogelijke situatie het gaat. Een andere potentiële piste als de medewerkers van de centra niet beschikbaar zijn om ter plaatse te komen, is dat de slachtoffers door de eerstelijnsdiensten naar de gespecialiseerde centra gebracht worden waar ze het aanmeldingsgesprek met het slachtoffer voeren.

Verschillende slachtoffers wensen niet onmiddellijk in contact te worden gebracht met medewerkers van de gespecialiseerde centra. Bovendien gebeurt de interventie door de eerstelijnsdiensten vaak 's nachts. Slachtoffers zijn op dat moment blootgesteld aan veel factoren en worden op dat moment bijna nooit al in contact gebracht met de centra. Ze zijn niet op de hoogte van de andere voordelen van het slachtofferstatuut zoals de juridische ondersteuning. Daarom zijn ze niet altijd meer geïnteresseerd in het statuut. Nochtans kunnen slachtoffers die zich misbruikt voelen en zo snel mogelijk huiswaarts wensen te keren, nood hebben aan juridische begeleiding om een schadevergoeding aan te vragen. Andere slachtoffers zijn mogelijk te bang om in het

De detectie en het informeren van slachtoffers bij controleacties kan succesvol zijn maar verloopt dikwijls problematisch.

slachtofferstatuut mensenhandel te stappen en weigeren relevante verklaringen af te leggen.

Soms zijn er geplande controleacties met detectie van mogelijke slachtoffers waarbij de gespecialiseerde centra op voorhand verwittigd worden om permanentie te voorzien en de nodige steun te verlenen. De centra zullen dan ter plaatse komen en in tweede lijn optreden om het vertrouwen van de slachtoffers te winnen. In het verleden vroeg de federale politie uit de regio van West-Vlaanderen een gespecialiseerd centrum om op een bepaalde dag bij een controleactie ondersteuning te bieden omdat er vermoedelijk veel slachtoffers zouden aangetroffen worden. De onderlinge afspraak was dat het gespecialiseerd centrum daags tevoren informeerde hoeveel beschikbare plaatsen er bij hen en bij de andere centra waren. Een dergelijke samenwerking bij een geplande controleactie was daarvoor ook al het geval bij de inspectiedienst van RSZ in Brussel.

In de praktijk kan vastgesteld worden dat de detectie en het informeren van slachtoffers bij dergelijke controleacties in diverse gevallen succesvol was maar in vele andere gevallen ook moeilijk en soms zelfs erg problematisch. Hier zijn verschillende voorbeelden van aanpak in mensenhandeldossiers van seksuele en economische uitbuiting.

In een dossier van seksuele uitbuiting door een Oekraïens netwerk⁶² werden verschillende slachtoffers gedetecteerd na de controle van het appartement waar de slachtoffers tot prostitutie gedwongen werden. De slachtoffers werden verhoord door de politie en doorverwezen naar de gespecialiseerde centra voor mensenhandel. De slachtofferverklaringen leidden tot de start van het onderzoek. Tijdens het proces stelde een van de slachtoffers zich burgerlijke partij en kreeg een schadevergoeding van 7.500 euro toegewezen. Zeventien slachtoffers die in de telefoontap getraceerd werden, konden wel niet door de politie gedetecteerd worden.

In een Nigeriaans dossier⁶³ raadpleegden de speurders het internet via open bronnenonderzoek en zochten internetadvertenties van jonge Nigeriaanse meisjes op seksdatingsites. Ze belden het oproepnummer, deden zich voor als klanten en maakten een afspraak. Bij aankomst maakte de politie zich onmiddellijk kenbaar

met hun dienstkaart. Bij de controle trof de politie een Nigeriaans slachtoffer aan, opgesloten in een kamer. Ze kreeg het aanbod van het slachtofferstatuut en kon mede dankzij de tolk overtuigd worden om doorverwezen te worden naar de gespecialiseerde centra. Ze bracht ook een ander slachtoffer aan via haar Facebookprofiel. In dit dossier stelden enkele Nigeriaanse slachtoffers zich ook burgerlijke partij tijdens het proces en kregen een schadevergoeding. Maar er was ook sprake van enkele *bad practices*. Een van de minderjarige slachtoffers werd in een bar aangetroffen waar de politie een huiszoeking uitgevoerd had. Ze was zeventien en werkte al bijna een jaar in de prostitutie in België. Na de huiszoeking werd het minderjarige meisje geboeid in de wagen geplaatst omdat ze geen verblijfspapieren had. Deze aanpak wekt weinig vertrouwen. Het pv meldt hierover: “Betrokkene heet I. en heeft geen enkel identiteits- of nationaliteitsdocument. We besluiten haar mee te nemen naar Brussel. Zij maakt hierop (in het Engels, wat ze een beetje machtig is) geen bezwaar. Er doen zich geen incidenten voor tijdens de overbrenging. Gelet dat betrokkene administratief wordt gearresteerd inzake onwettig verblijf, wordt deze conform de veiligheidsvoorschriften vooraan geboeid overgebracht. Het meisje geeft te kennen via de tolk dat ze slachtoffer is van mensenhandel. Onze diensten nemen contact op met parket Brussel en ontvangen de richtlijn om een gespecialiseerd centrum in te schakelen voor de verdere begeleiding.” Een ander probleem was dat meisjes die ’s avonds opgepakt werden, de nacht in de doorgangscellen van de lokale politie moesten doorbrengen omdat de tolk voor het verhoor pas de volgende dag ter beschikking was.

In een dossier met een sorteeratelier voor tweedehandskledij⁶⁴ werd op basis van een operatie met observaties, controles en een huiszoeking, verschillende slachtoffers gedetecteerd, verhoord en doorverwezen naar de gespecialiseerde centra. Een van de arbeiders, die zich later burgerlijke partij stelde, legde een gedetailleerde verklaring af aan de speurders. Hij legde uit dat de beklaagde zowel illegaal als legaal verblijvende personen te werk stelde op basis van twee verschillende werkregimes. De elektrische verwarming van de loods was onvoldoende en in de winter was het koud in het gebouw. De beklaagde controleerde daarnaast de arbeiders via een camerasysteem vanuit zijn woning. De slachtofferverklaring werd volgens de rechtbank bevestigd door de objectieve elementen van het dossier. De beklaagde werd veroordeeld en moest het slachtoffer een morele schadevergoeding van 1 euro betalen.

62 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online, p. 111.

63 MYRIA, Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood, p. 78.

64 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online, p. 123.

Een Thais dossier⁶⁵ is een voorbeeld van bad practices. De slachtoffers kregen na een controleactie geen voorstel om in het slachtofferstatuut te stappen en werden voor onwettig verblijf aangehouden en overgebracht naar een gesloten centrum met het oog op hun verwijdering. Het proces-verbaal over de aanhouding van de slachtoffers bevatte als bijlage het officieel document 'Administratief verslag vreemdelingencontrole' van de eerstelijnsdiensten. Hierin werd negatief geantwoord op de vragen of er aanwijzingen van mensenhandel waren en of er contact opgenomen werd met een gespecialiseerd centrum mensenhandel. Verder meldde het verslag op de vraag over de aangetroffen omstandigheden: 'controle massagesalon – huis van ontucht'; bij de vraag betreffende de aard van de feiten: 'zwartwerk, geen arbeidskaart'; bij de vraag over reden verblijf: 'prostitutie, economische redenen.'

Dezelfde *bad practices* manifesteren zich zeker in mensenhandeldossiers met slachtoffers van economische uitbuiting. In een **dossier van een kippenkweker⁶⁶** werden gedetacheerde werknemers die uitgebuit werden niet geïnformeerd over het slachtofferstatuut en werden ze na hun aanhouding bij een controleactie van de eerstelijnsdiensten onmiddellijk overgebracht naar een gesloten centrum voor verwijdering. Nochtans hadden ze verklaringen afgelegd voor een onderzoek mensenhandel maar werden ze niet geïnformeerd over het statuut.

Er bestaan ook voorbeelden van projecten om de slachtoffers op een correcte manier te informeren over de bestaande hulpvoorzieningen. Zo is PAG-ASA bijvoorbeeld actief betrokken bij het pilootproject *outreach-werk*.

Pilootproject Brussel outreach-werk

In zijn jaarrapport 2018 beval Myria aan dat gespecialiseerde teams van outreach-werkers zouden kunnen meegaan met de politie tijdens de controles van de carrées waar verschillende minderjarige Nigeriaanse meisjes uitgebuit worden. Deze kunnen het vertrouwen winnen van de slachtoffers door hen met de nodige empathie te benaderen en te overtuigen in het statuut te stappen. Uiteraard moet die werking dan ook gesubsidieerd worden.

Recentelijk werd in Brussel een nieuw pilootproject met outreach-werkers opgestart. Hierbij werden samenwerkingsakkoorden opgesteld met een aantal eerstelijnsdiensten om hen te vergezellen bij de controles. De outreach-werkers en een medewerker van een gespecialiseerd centrum interveniëren samen met de federale politie die de controle organiseert. Het project is niet specifiek gericht op het Nigeriaanse milieu, maar dat milieu maakt wel deel uit van het doelpubliek. De bedoeling is om de mogelijke slachtoffers te informeren dat er gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel bestaan. De belangrijkste doelstelling van het project is om de mogelijke slachtoffers te motiveren de hulporganisatie te contacteren. Dit is ook het moment dat ze soms zelf vragen een afspraak te willen maken. Dit staat nog wel in zijn kinderschoenen. Bij het reeds langer bestaande Nederlandse outreach-project Querido⁶⁷ in Amsterdam hebben ze hierover al meer ervaring opgebouwd.

b) Situaties van huisjesmelkerij

Bij situaties van huisjesmelkerij kunnen de eerstelijnsdiensten mogelijke indicaties van mensenhandel vaststellen en hierdoor vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel detecteren. De eerstelijnsdiensten moeten bij vaststellingen van huisjesmelkerij de bewoners bevragen over de wijze waarop ze hun huur moeten betalen, en nagaan of er enige aard van relatie kan gevonden worden tussen de verhuurder van de woning en de werkgever van deze bewoners. Ze moeten ook de werksituatie natrekken om gevallen van mensenhandel met economische uitbuiting te kunnen vaststellen.

Bij situaties van huisjesmelkerij kunnen de eerstelijnsdiensten mogelijke indicaties van mensenhandel vaststellen en hierdoor vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel detecteren.

Indien dit het geval is moeten de bewoners door de eerstelijnsdiensten als vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel beschouwd worden en hierover geïnformeerd worden. Een correcte detectie van de indicatoren van mensenhandel in een situatie van huisjesmelkerij is dan duidelijk een cruciale voorwaarde voor het informeren van het slachtoffer over het statuut mensenhandel. Dit wordt duidelijk gedemonstreerd aan de hand van het volgende dossiervoorbeeld met een *bad practice* op het vlak van slachtofferbehandeling.

65 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 101 en *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 90-91.

66 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood*, pp. 121-122; Corr Turnhout, 20 december 2017.

67 <https://hvoquerido.nl>.

Voorbeeld van *bad practice*:

In een **dossier van een champignonkwekerij**⁶⁸ werd een onderzoek opgestart op basis van verklaringen naar aanleiding van enkele winkeldiefstallen van etenswaren in een supermarkt. De daders waren Bulgaren. Bij hun verhoor verklaarden ze dat ze illegaal tewerkgesteld waren en gehuisvest werden door hun werkgever. Twee minderjarige meisjes, van zestien en zeventien jaar, alsook hun ouders, waren betrokken bij de diefstallen. Ze stalen voedsel om te overleven want ze kregen geen geld van hun werkgever. De Bulgaren toonden de lokale politie hun huurwoning waar volgens het rijksregister niemand woonde. De agenten stelden vast dat ze er leefden in een situatie van huisjesmelkerij. De bewoners verklaarden dat hun werkgever, de champignonkweker, de verhuurder was. Geen enkele bewoner werd toen beschouwd als een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel. Enkele maanden later voerden de politie en de Inspectiedienst van de RSZ een gecoördineerde controleactie uit in alle bedrijven van de champignonkweker en op plaatsen waar hij plukkers huisvestte. Hierbij werden tientallen Bulgaarse, een dertigtal Poolse en 59 Roemeense slachtoffers aangetroffen en verhoord. Geen enkel slachtoffer werd door een eerstelijnsdienst geïnformeerd over het bestaan van het slachtofferstatuut mensenhandel. Ze werden doorverwezen naar de Dienst Vreemdelingenzaken en kregen allemaal een bevel om het grondgebied te verlaten.

c) Aangifte slachtoffer en noodoproep bij eerstelijnsdiensten

Dikwijls melden verschillende slachtoffers zich aan bij een eerstelijnsdienst om klacht neer te leggen. Indien er voldoende indicaties zijn voor mensenhandel moeten ze door de eerstelijnsdienst als een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel beschouwd worden. Ze krijgen informatie op basis van de meertalige slachtofferbrochure en worden doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Meestal brengt de politie het slachtoffer naar het gespecialiseerd centrum waar het aanmeldingsgesprek doorgaat. Dit was in bepaalde dossiers ook het geval bij de lokale politie die niet gespecialiseerd is in mensenhandel. Maar er waren ook *bad practice* voorbeelden.

In een **Chinees horecadossier**⁶⁹ heeft een slachtoffer zich spontaan aangeboden bij de federale gerechtelijke politie in Luik. Na het informeren van de arbeidsauditeur kreeg de politie de opdracht om een gespecialiseerd centrum te contacteren. Het slachtoffer stelde zich burgerlijke partij en kreeg een morele schadevergoeding van 5.000 euro en een materiële schadevergoeding van 15.000 euro. Het slachtoffer bezorgde de politie niet alleen de namen van de betrokkenen in het smokkelnetwerk met vertakkingen in China, Tsjechië, Luxemburg, België, Spanje en Portugal, maar ook inlichtingen over de werkwijze om illegale Chinese werkrachten in verschillende restaurants te plaatsen, over de restaurants waarvoor hij de afgelopen vijf jaar werkte (in Luxemburg en België), over de politiecontroles waarbij hij opgepakt werd en over zijn eigen uitbuiting.

Belgische slachtoffers van seksuele uitbuiting worden niet gemakkelijk als slachtoffer van mensenhandel gedetecteerd, zelfs niet als ze zichzelf aanbieden bij de politie voor een klachtneerlegging. In een **dossier met polycriminaliteit in het prostitutiemilieu**⁷⁰ werd de klachtindiener aanvankelijk niet als een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel beschouwd. Het slachtoffer kwam op eigen initiatief naar de lokale politie om een klacht neer te leggen, enkel voor stalking, maar niet voor seksuele uitbuiting. Ze werd bedreigd door haar pooier. Het slachtoffer werd niet geïnformeerd over de slachtofferbrochure mensenhandel maar werd in een latere fase wel doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Belangrijk in dit dossier was de flexibele ondersteuning 'op maat' van alle slachtoffers door een gespecialiseerd centrum. De bijstand die werd verleend was afhankelijk van de noden van de slachtoffers. Het slachtoffer, dat klacht had neergelegd en inkomen noch verblijfplaats had, kreeg juridische bijstand en hulp van het gespecialiseerd centrum omwille van haar preciaire administratieve situatie, ook tijdens het proces. De twee andere slachtoffers, die represailles van de beklaagde vreesden, hebben onderdak aanvaard van het gespecialiseerd centrum.

In een **loverboydossier met Belgische meerderjarige slachtoffers**⁷¹ werd de lokale politie van Luik verwittigd dat een meisje in gevaar was. Ze zat opgesloten en werd regelmatig verplaatst. De politie vond haar in de woning van een beklaagde. Het slachtoffer alarmeerde de politie

68 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 84-88.

69 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 92-95; Corr. Luik, 28 april 2014, 14de k. (definitief): CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, p. 113.

70 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online*, pp. 80-84.

71 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 83-87.

dat er nog een ander slachtoffer opgesloten zat. De politie zette een operatie op en bevrijdde het slachtoffer. De Belgische slachtoffers werden doorverwezen naar de gespecialiseerde centra.

Een van de gespecialiseerde centra informeerde Myria dat sommige lokale politiediensten hun wettelijke verplichting tot het melden van een slachtoffer van mensenhandel bij de gespecialiseerde centra niet vervullen, zelfs na een aangifte van dit slachtoffer. Zo arriveerde een slachtoffer na sluitingstijd bij een gespecialiseerd centrum maar was er gelukkig nog een medewerkster aanwezig. Het slachtoffer had al drie weken geleden verklaringen afgelegd en een formele klacht voor mensenhandel neergelegd bij een lokale politiedienst in West-Vlaanderen. Deze politiedienst was niet op de hoogte van het bestaan van de gespecialiseerde centra en had hen hierover nooit gecontacteerd terwijl ze hiertoe verplicht is. Het slachtoffer is er dan in geslaagd om op eigen kracht in een periode van verschillende dagen naar het gespecialiseerd centrum te komen.

In een dossier van huishoudhulp⁷² werd de tussenkomst van de politie gevraagd voor een minderjarige die zich op straat in een kwetsbare positie bevond. Ter plaatse trof de politie een huilend 15-jarig Congolees meisje aan, in gezelschap van een vriendin. Het jonge meisje, dat op de vlucht was en geen verblijfsdocumenten had, verklaarde bij de beklagde te wonen, aan wie haar vader haar drie jaar daarvoor had toevertrouwd. Ze werd ondergebracht in het centrum Esperanto dat minderjarige slachtoffers van mensenhandel opvangt. De beklagde verdacht haar van hekserij en gedroeg zich om die reden al een maand gewelddadig tegenover haar. De politie bracht haar naar het ziekenhuis, waar een arts verschillende kneuzingen vaststelde. Ook op de foto's die de politiediensten van het jonge meisje namen, waren duidelijke sporen van geweld te zien. Zes maanden later werd ze uitgebreider verhoord in het kader van een verhoor dat op video werd vastgelegd. De rechtbank sprak de beklagde vrij voor mensenhandel maar veroordeelde haar wel voor tenlasteleggingen voor sociaal strafrecht, voor illegale tewerkstelling van een kind en voor vrijwillige slagen en verwondingen. Het slachtoffer dat zich burgerlijke partij had gesteld, kreeg een morele schadevergoeding van 2.000 euro en een materiële schadevergoeding van 38.414 euro.

Daarnaast zijn de eerstelijnsdiensten verplicht om kwetsbare minderjarige slachtoffers te helpen, zeker als ze zich in een precare situatie bevinden. De minderjarigen moeten hierbij geïnformeerd en doorverwezen worden naar een gespecialiseerd centrum. Bij niet-begeleide minderjarige vreemdelingen gelden nog bijkomende beschermingsmaatregelen zoals de aangifte bij de dienst Voogdij⁷³ en moeten deze personen door gespecialiseerde centra voor minderjarigen opgevangen worden.

2. Aanmelding door andere diensten, op eigen initiatief en toepassing van de reflectieperiode

Vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel kunnen door andere diensten dan de politie- of inspectiediensten naar de opvangcentra worden doorverwezen. Dat kunnen ziekenhuizen, OCMW's, sociale diensten of vakbonden zijn, die hen over het bestaan van die (opvang-)centra hebben geïnformeerd. Ook klanten (van prostituees), bureaus, advocaten of vroegere slachtoffers verwijzen slachtoffers naar centra door. Soms gebeurt het ook dat slachtoffers zich spontaan bij een opvangcentrum aanmelden. In dat soort situaties wordt de reflectieperiode in principe toegepast aangezien het vermoedelijke slachtoffer nog geen contact heeft gehad met de overheid.

In sommige gevallen krijgen de gespecialiseerde centra ook aanmeldingen van de politie voor een reflectieperiode, omdat er wel indicaties van mensenhandel zijn maar het slachtoffer nog niet klaar is om verklaringen af te leggen. De medewerkers kunnen dan vanuit hun vertrouwenspositie met de slachtoffers trachten te werken.

In verschillende dossiers werd vastgesteld dat slachtoffers via de gespecialiseerde centra in contact gebracht werden met de eerstelijnsdiensten om verklaringen af te leggen nadat ze eerst de nodige tijd hadden gekregen om tot rust te komen.

72 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 126.

73 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 35-47.

In een **Nigeriaans escortdossier in Turnhout**⁷⁴ werd de politie geïnformeerd over de zaak via een gespecialiseerd centrum. Enkele minderjarige Nigeriaanse slachtoffers hadden zich aangemeld bij het gespecialiseerd centrum en verklaringen afgelegd bij de politie. Twee slachtoffers stelden zich burgerlijke partij.

In het **Nigeriaanse dossier van Mama M. te Brussel**⁷⁵ hadden verschillende Nigeriaanse slachtoffers, waaronder diverse minderjarigen, zich aangemeld bij een gespecialiseerd centrum nadat ze daartoe gesteund en aangespoord werden door andere Nigeriaanse slachtoffers die ze via Facebook kenden. Daarnaast hadden ook voormalige Nigeriaanse slachtoffers andere Nigeriaanse meisjes die problemen hadden op straat aangesproken of ze hadden ze leren kennen binnen de Nigeriaanse leefgemeenschap en hen doorverwezen naar de gespecialiseerde centra. Twaalf Nigeriaanse slachtoffers, waaronder vier minderjarigen, werden na hun aanmelding opgenomen in het slachtofferstatuut en legden later verklaringen af bij de politie. Een van de slachtoffers stelde zich burgerlijke partij tijdens het proces.

In een **dossier met een zakenman in Brussel**⁷⁶ werd een slachtoffer door het lokale OCMW doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Na verhoor door het arbeidsauditoraat kreeg het slachtoffer toegang tot het slachtofferstatuut van mensenhandel. Aanvankelijk liep er enkel een onderzoek naar het niet-betalen van lonen. De steun van de gespecialiseerde centra was belangrijk omdat die het nut van de reflectieperiode en het belang van sociale en juridische bijstand aantoonde. Het onderzoek naar mensenhandel werd pas opgestart na bijkomende gegevens van de slachtoffers die het arbeidsauditoraat van het gespecialiseerd centrum had ontvangen.

Ziekenhuispersoneel verwittigt een gespecialiseerd opvangcentrum

In ziekenhuizen kunnen verschillende patiënten aangetroffen worden die als een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel kunnen gedetecteerd en doorverwezen worden naar de gespecialiseerde centra. Via verschillende campagnes wordt het personeel van ziekenhuizen

gesensibiliseerd om bij het aantreffen onder patiënten van vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel de gespecialiseerde centra te contacteren, waarmee ze nauwe contacten onderhouden.⁷⁷ Hierop volgt dan een telefonische bespreking en een eerste evaluatie.

In een dossier met een arbeidsongeval in de bouwsector⁷⁸ verwittigde een verpleger van een ziekenhuis de politie na de verdwijning van zijn patiënt. Het slachtoffer, een Algerijnse werknemer zonder papieren, werd teruggevonden en doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Uit zijn verklaringen bleek dat hij tijdens cementeringswerken aan een huis van een slecht geplaatste stelling was gevallen, met ernstige hoofdletsels als gevolg. Hij had verschillende schedelfracturen opgelopen. Hij verdween plots uit het ziekenhuis waar hij verzorgd werd, om vervolgens herhaalde keren naar de spoeddienst van datzelfde ziekenhuis terug te keren waar hij uiteindelijk geopereerd werd. Hij zal levenslange gevolgen aan die valpartij overhouden. De beklaagde deed er alles aan om de zaak in de doofpot te stoppen, met risico voor het leven van het slachtoffer. Hij dwong het slachtoffer vervolgens weer in de clandestiniteit, waardoor hij niet de zorgen kreeg die hij nodig had. Het slachtoffer dat zich nadien burgerlijke partij stelde, kreeg een provisionele som toegekend van 10.000 euro op een schade die werd geraamd op 250.000 euro. Er werd overigens ook een deskundig geneesheer aangesteld om de schade te evalueren.

Samenwerking na sociale acties of een vakbondsklacht

Slachtoffers kunnen via de vakbond of na sociale acties geïnformeerd worden over het slachtofferstatuut en doorverwezen worden naar een gespecialiseerd opvangcentrum. Meestal verloopt dit via de eerstelijnsdiensten die door middenveldorganisaties of instanties gealarmeerd worden.

74 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 137: Corr. Antwerpen, afdeling Turnhout, 9 december 2015, k. TC1 (beroep bevestigd door het Hof van beroep van Antwerpen in een arrest van 31 mei 2017, zie *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 106).

75 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2018, *Minderjarig in hoogste nood*, p. 80.

76 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 95-98.

77 www.dsb-spc.be/doc/pdf/Mensenhandel-Ziekenhuis-NL.PDF

78 MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 142-143.

In een **bouwdossier**⁷⁹ kwamen de feiten aan het licht nadat de vakbond een klacht had neergelegd in verband met een van haar leden. Op basis van deze klacht voerde de federale gerechtelijke politie samen met de diensten Toezicht op de Sociale wetten en de Sociale inspectie (intussen hervormd tot de Inspectiedienst van de RSZ) ter plaatse een controle uit. Een onderzoek naar mensenhandel werd opgestart en de slachtoffers werden geïnformeerd over het bestaan van het slachtofferstatuut en doorverwezen naar een gespecialiseerd opvangcentrum. De slachtoffers waren vooral Roemenen en Bulgaren die geen Nederlands spraken en niet vertrouwd waren met de sociaalrechtelijke en verblijfsrechtelijke procedures. Uit hun verklaringen bleek dat de slachtoffers nauwelijks betaald werden en in caravans of een bus op het erf, soms zonder water of elektriciteit, verbleven. Bij arbeidsongevallen kregen ze geen medische zorgen. De beklaagden werden veroordeeld maar geen enkel slachtoffer stelde zich burgerlijke partij.

In een **ander bouwdossier**⁸⁰ met **gedetacheerde schijnzelfstandigen** werd een onderzoek voor mensenhandel opgestart na een collectief protest van de Bulgaarse en Bosnische werknemers waarbij de ambassade tussenkwam en hen aanraadde een klacht neer te leggen bij de politie. De slachtoffers werden geïnformeerd en doorverwezen naar een gespecialiseerd centrum. Vijf slachtoffers stelden zich tijdens het proces burgerlijke partij. In totaal waren er 19 gekende slachtoffers maar volgens het strafdossier zouden er in de loop der jaren nog meer geweest zijn. Uit de slachtofferverklaringen bleek dat ze slechts gedeeltelijk betaald werden en lange uren moesten werken. Toen enkele arbeiders hierover een conflict hadden met de werkgever dreigde deze om enkele mannen op hen af te sturen om hen te laten afranselen en uit de woning te zetten. Bij een zwaar arbeidsongeval had de werkgever ook de noodzakelijke hulp geweigerd en dit niet aangegeven.

3. Problemen met de effectieve toegang tot gespecialiseerde slachtofferhulpcentra

3.1. | Detectie van slachtoffers uit de gesloten centra

Wanneer een slachtoffer van mensenhandel niet wordt gedetecteerd, loopt het een risico in een gesloten centrum te worden geplaatst met het oog op repatriëring. Dit probleem doet zich vooral voor in het kader van controleacties door de politiediensten en is al aan bod gekomen.⁸¹

Toch bestaan er ook positieve voorbeelden van detectie van vermoedelijke slachtoffers in gesloten centra.

De gespecialiseerde centra worden soms gecontacteerd voor vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel die opgesloten zitten voor een repatriëring. De bron van de aanmelding kan wel variëren per gesloten centrum. Deze praktijk vindt ingang in sommige gesloten centra, maar niet overal en daar moet de informatie eerder van een organisatie, een individuele bezoeker of een advocaat komen.

Na een aanmelding evalueert het gespecialiseerd centrum de situatie zoals bij andere spontane meldingen, en zal bij mogelijke indicatoren van mensenhandel met een tolk ter plaatse gaan.

In sommige dossiers werden **best practices** vastgesteld waarbij slachtoffers van mensenhandel in een gesloten centrum gedetecteerd en doorverwezen werden naar een gespecialiseerd centrum.

In een **dossier van een wokrestaurant**⁸² werden verschillende Chinese slachtoffers bij een controleactie van de eerstelijnsdiensten geïntercepteerd. De slachtoffers legden gedetailleerde verklaringen af bij de lokale politie en brachten de nacht door in de doorgangscel van de politie. Na tussenkomst

79 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 113.

80 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 114.

81 Zie ook supra, punt 1.2. informatieplicht in de praktijk.

82 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en -smokkel 2008, Bestrijden met mensen en middelen*, pp. 46-47.

van DVZ werden ze de volgende dag overgebracht naar het gesloten centrum van Vottem. De medewerkers van dit gesloten centrum contacteerden zélf een gespecialiseerd centrum mensenhandel omdat ze vermoedden dat er zich mogelijke slachtoffers van mensenhandel onder deze Chinezen bevonden. *Best practice*: het personeel van de gesloten centra wordt getraind om slachtoffers van mensenhandel te kunnen identificeren en detecteren en hiervoor nauw samen te werken met de opvangcentra.

In een **Nigeriaans dossier**⁸³ werd een slachtoffer bij een controleactie administratief aangehouden in Nederland en dreigde daar naar Nigeria gerepatrieerd te worden. De referentiemagistraat van Tongeren nam toen contact op met DVZ om het slachtoffer aan België over te dragen en in het Belgische slachtofferstatuut te plaatsen. Via een telefoontap had de politie vastgesteld dat één van de slachtoffers zich samen met een bekaagde in administratieve hechtenis bevond in Nederland. Aanvankelijk zaten ze opgesloten in de gevangenis, later in een gesloten asielcentrum in het kader van de Nederlandse vreemdelingenwetgeving. Via EPICC⁸⁴ (Euregionaal Politie Informatie en Coördinatiecentrum) kon de identiteit van beiden vastgesteld worden en het detentiecentrum in Nederland waar het slachtoffer opgesloten zat gelokaliseerd worden. België heeft toen tweemaal een rogatoire commissie naar Nederland gestuurd om het slachtoffer te verhoren. Met behulp van en via gesprekken met medewerkers van een gespecialiseerd opvangcentrum kon het slachtoffer toch overtuigd worden om naar België gebracht te worden om in het slachtofferstatuut te stappen.⁸⁵

3.2. | Transport naar en toegang tot de gespecialiseerde centra

Een ander probleem is de effectieve toegang van slachtoffers tot hulpdiensten omwille van de afstand tussen de plaats waar het slachtoffer is aangetroffen en de locatie van de opvangcentra.

Slachtoffers van mensenhandel die in de nabije omgeving van een gespecialiseerd centrum gedetecteerd worden, krijgen vlot fysieke toegang tot de gespecialiseerde centra en kennen geen bijkomende drempel tot het slachtofferstatuut omwille van transportproblemen. Slachtoffers die in afgelegen regio's gedetecteerd worden, moeten gelijke kansen krijgen om doorverwezen te worden naar de gespecialiseerde centra. In de praktijk kunnen over de uitvoering van het transport soms discussies ontstaan tussen de eerstelijnsdiensten en de gespecialiseerde centra. Slachtoffers die op een verre afstand van een van de centra gedetecteerd worden, maken volgens sommigen veel minder kans om in het slachtofferstatuut terecht te komen dan slachtoffers die gedetecteerd worden in Brussel, Antwerpen of Luik, waar zulke centra gevestigd zijn.

Dit blijkt duidelijk uit sommige dossiers. In **twee vergelijkbare dossiers van Thaise massagesalons te Ieper en Mechelen** werden de slachtoffers op totaal verschillende wijze behandeld. In tegenstelling tot het Mechelse dossier⁸⁶ waar de meesten in het slachtofferstatuut zaten en vier ervan zich burgerlijke partij hadden gesteld, werden alle slachtoffers van het Ieperse dossier⁸⁷ gerepatrieerd naar hun herkomstland.

In een **dossier van een horecazaak** dat verder ter sprake komt in de dossieranalyse⁸⁸ was er een voorbeeld van een *best practice* voor het transport van een slachtoffer. Het slachtoffer legde hierin relevante verklaringen af en werd via de politiediensten in contact gebracht met PAG-ASA te Brussel. De politiediensten transporteerden het slachtoffer vanuit Brugge naar Brussel bij PAG-ASA, waar ze zijn vertrouwen konden winnen. Op deze manier werd hij toch als een slachtoffer van mensenhandel geïdentificeerd en is hij in het statuut gestapt.

83 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, p. 92-93.

84 "Euregionales Informations- und Kooperationszentrum - EPICC" (Euregionaal Politie Informatie en Coördinatie Centrum). Dit gemeenschappelijke centrum is belast met grensoverschrijdende samenwerking. Het centrum streeft naar betere samenwerking tussen de verschillende deelnemende landen en naar meer veiligheid voor de burgers in de hele Euregio Maas-Rijn (EMR). De doelstellingen van het EPICC zijn de uitwisseling van informatie en de ondersteuning van grootschalige grensoverschrijdende acties (verkeerscontroles, observaties, kantschriften, gemeenschappelijke patrouilles, ...). De Euregio Maas-Rijn (EMR) is een in 1976 opgericht grensoverschrijdend samenwerkingsverband en daarmee een van de oudste grensoverschrijdende instellingen in Europa. Volgende provincies en regio's maken er deel van uit: de Nederlandse provincie Limburg (Zuid-Limburg), de Belgische provincies Limburg en Luik en de Duitse regio's Aken, Heinsberg, Düren en Euskirchen. (bron: <https://euregio-mr.info/nl/themen/sicherheit/nebedeagpol.php>). Zie ook het *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2008* van het Centrum, *Bestrijden met Mensen en Middelen*, p. 96.

85 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, p. 75.

86 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 87-90.

87 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 90-92.

88 Zie verder deel 3, hoofdstuk 2 dossieranalyse, punt 1.2. economische uitbuiting – Dossier Horeca, punt 1.2.5. slachtofferstatuut.

Volgens de gespecialiseerde centra is het de rol van de eerstelijnsdiensten om het slachtoffer te transporteren naar de gebouwen van de gespecialiseerde centra in Brussel, Antwerpen of Luik. Meestal gebeurt dit ook, maar soms stelt er zich een probleem van middelen omdat een transport vanuit de kust of Limburg heen en weer een volledige dag in beslag kan nemen. De medewerkers van de gespecialiseerde centra mogen zich ook 's nachts niet meer verplaatsen omwille van de veiligheid. De enige uitzondering is een geplande verplaatsing.

De gespecialiseerde centra kunnen ook niet opereren als een zogenaamde vliegende brigade die over het hele land actief is omdat ze hiervoor onvoldoende personeel hebben. Volgens een van de gespecialiseerde centra zou idealiter een centrum opgericht moeten worden met een capaciteit voor 200 vermoedelijke slachtoffers waarbij de eerste indicatoren van mensenhandel aanwezig kunnen zijn. Zo vertoonden volgens een getuigenis de helft van hun aanmelders van 2018 de eerste indicatoren van mensenhandel, maar konden ze die onmogelijk allemaal opvangen en een reflectieperiode opstarten wegens een gebrek aan personeelsmiddelen en capaciteit. Dit probleem stelt zich nog steeds. Hierdoor wordt het gespecialiseerd centrum verplicht om de slachtoffers pragmatischer te selecteren in functie van de aanwezige capaciteit, wat ze sterk betreuren. Vooral de vermoedelijke slachtoffers van economische uitbuiting, die soms zeer ruim of heel strikt kan geïnterpreteerd worden, kunnen volgens hen hiervan de gevolgen dragen. Volgens andere gespecialiseerde centra was capaciteit dan zeker geen criterium bij de discussie over de opvang van vermoedelijke slachtoffers en het opstarten van de reflectieperiode.

Een groot probleem waardoor veel slachtoffer nog steeds geen toegang krijgen tot de slachtofferhulporganisaties is de gebrekkige sensibilisering van sommige eerstelijnsdiensten zoals de lokale politiediensten in ver afgelegen regio's. Soms moeten de gespecialiseerde centra in de krant lezen dat er ergens een controleactie heeft plaatsgevonden met slachtoffers, maar hebben zij hiervan geen aanmelding voor een slachtoffer gekregen. In bepaalde dossiers kon dit soms ook op een schrijnende manier vastgesteld worden.

In een dossier van seksuele uitbuiting⁸⁹ had de lokale politie uit een ver afgelegen regio na een controleactie een Nigeriaans slachtoffer administratief aangehouden. Hierover werd aanvankelijk een proces-verbaal voor illegaal verblijf opgesteld. In het proces-verbaal over het gerepatrieerde slachtoffer schreef de politie: "X werd in opdracht van de Dienst Vreemdelingenzaken te Brussel ter beschikking gehouden om haar te laten repatriëren naar Lagos om redenen dat zij op het Schengengrondgebied verblijft zonder geldig visum. Zij respecteert de reglementeringen niet. Het is dus weinig waarschijnlijk dat zij gevolg zal geven aan een bevel om het grondgebied te verlaten dat aan haar afgeleverd zal worden. Gezien betrokkene in aanmerking kan komen om vervolgd te worden voor aanzetten tot ontucht bestaat er een risico tot nieuwe schending van de openbare orde. Gezien betrokkene zonder arbeidskaart aan het werk was, bestaat er een risico dat zij haar illegale praktijken verderzet."

Conclusies

In dit hoofdstuk is benadrukt hoe slachtoffers worden geïnformeerd over het bestaan van gespecialiseerde hulpdiensten en de specifieke procedure voor slachtoffers van mensenhandel. Ook de meerwaarde van de meertalige informatiebrochure werd onderstreept. De informatieplicht mag dan wel effectief worden toegepast door diensten die het gewoon zijn om rond deze thematiek te werken, politie- of inspectiediensten die niet gespecialiseerd zijn of ver van de opvangcentra gevestigd zijn, doen dit niet altijd. Het slachtoffer wordt dan dus het recht op toegang tot een hulpdienst en, *a fortiori*, tot juridische bijstand, ontzegd.

Myria beveelt aan dat de inspanningen worden voortgezet en geïntensiveerd op het vlak van opleiding van alle diensten die mogelijk in contact kunnen staan met vermoedelijke slachtoffers.

89 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 90-92.

De informatieplicht kan enkel worden nagekomen als de politie- en inspectiediensten over voldoende middelen en budgetten beschikken.

Die informatieplicht kan uiteraard enkel worden nagekomen als de politie- en inspectiediensten over voldoende middelen en budgetten beschikken. Die schieten de afgelopen jaren echter ruimschoots tekort. Zo kunnen de politiediensten de laatste tijd bij controleacties geen bijstand meer geven aan de sociale inspectiediensten door capaciteitsgebrek. Ook de ECOSOC-teams van de inspectiedienst van de RSZ hebben onvoldoende middelen. De laatste jaren wordt het personeel dat de dienst verlaat niet meer vervangen.

Een federaal magistrate komt tot diezelfde vaststelling. Op de vraag of de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel nog steeds een prioriteit is in de praktijk, antwoordde zij recent in de *Juristenkrant*⁹⁰:

“In de praktijk ligt het iets moeilijker. We hebben de voorbije jaren de terroristische aanslagen gehad waar, volkomen begrijpelijk, heel veel politiecapaciteit naar gegaan is. Maar de politiemensen die doorgeschoven zijn, zijn niet vervangen. Als mensen en middelen beperkt zijn, moeten er prioriteiten bepaald worden en ik vrees dat de strijd tegen mensenhandel daar het grootste slachtoffer van geworden is. Mensensmokkel is erg zichtbaar. Je ziet het probleem letterlijk op de parkings, in het Noordstation ... Mensenhandel is dat veel minder. Dat is een fenomeen dat zich afspeelt in het secrete. Daar moet je dus zelf naar op zoek gaan. En er is het menselijk verschijnsel van iets wat niet te zien is, te beschouwen als onbestaande. Het tegendeel is waar. Het wordt tijd dat we daar terug op focussen.”

“Er blijft ook het gegeven dat de centrale diensten van de federale politie enorm lijden onder de besparingen. Hun capaciteit is zeer beperkt. Daardoor verdwijnt ook de expertise om zaken goed in beeld te krijgen. Ondanks de onderbemanning doen de mensen die daar nog zitten enorm hun best. Maar je kan natuurlijk maar roeien met de riemen die je hebt.”

Myria beveelt de regering aan om voldoende menselijke en financiële middelen vrij te maken en toe te kennen aan de politie- en inspectiediensten, om van de strijd tegen mensenhandel een echte prioriteit te maken, en niet alleen op papier.

Ook een betere kennis van de multidisciplinaire omzendbrief bij de eerstelijnsdiensten inzake hun informatieplicht, is noodzakelijk. Het zou nuttig zijn daarvoor een praktisch instrument te ontwikkelen.

Myria beveelt de Interdepartementale Coördinatiecel aan een praktische tool voor de eerstelijnsdiensten te ontwikkelen over de plicht om vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel te informeren.

⁹⁰ Interview van Ann Lukowiak door Dirk Leestmans, *De Juristenkrant*, nr. 391, 12 juni 2019.

Hoofdstuk 3

Recht op juridische bijstand, deelname aan de strafprocedure en recht op bescherming

In dit hoofdstuk gaat Myria dieper in op de juridische begeleiding van slachtoffers van mensenhandel en hun toegang tot het Belgische systeem van juridische bijstand. Hoe het slachtoffer tijdens de strafprocedure zijn rechten kan laten gelden, komt aan bod in punt 2. Onder punt 3 volgt ten slotte een analyse van de bescherming van de slachtoffers tegen secundaire victimisatie in de loop van deze procedure. Aan de hand van concrete voorbeelden wordt ook aangetoond tot wat soort problemen het laattijdig aanstellen van een advocaat kan leiden.

1. Recht op juridische bijstand

Slachtoffers van mensenhandel moeten onmiddellijk toegang krijgen tot juridisch advies.

Slachtoffers van mensenhandel moeten onmiddellijk toegang krijgen tot juridisch advies en, afhankelijk van de rol van de slachtoffers in het desbetreffende rechtssysteem, tot vertegenwoordiging in rechte, ook met het oog op een vordering tot schadeloosstelling. Beiden zijn kosteloos als het slachtoffer over onvoldoende financiële middelen beschikt.⁹¹ Juridisch advies om slachtoffers te informeren en te adviseren over hun mogelijkheden, wordt idealiter verstrekt door iemand die een passende juridische opleiding heeft gekregen, maar dat hoeft niet noodzakelijk een jurist te zijn.⁹²

1.1. | Belang van de juridische begeleiding door de gespecialiseerde opvangcentra

Wanneer een slachtoffer van mensenhandel in België wordt gedetecteerd en doorverwezen naar een opvangcentrum waarvan het de begeleiding en voorwaarden aanvaardt, kan het in aanmerking komen voor juridische begeleiding. Binnen de drie centra geven maatschappelijk werkers of criminologen het slachtoffer uitleg over zijn rechten en over de voorwaarden om in aanmerking te komen voor de specifieke procedure voor slachtoffers van mensenhandel. Ze zullen het slachtoffer helpen de feiten te onthullen en het zijn rechten uitleggen in het kader van de strafprocedure. Ze zien ook toe op de opvolging van het onderzoek, informeren het slachtoffer over de ontwikkeling ervan en begeleiden hem tijdens de verhoren. Ze zullen hem ook bijstand van een advocaat voorstellen met het oog op het indienen van een verzoek om een schadeloosstelling. Zoals vermeld door de ministeriële omzendbrief van 23 december 2016 inzake de multidisciplinaire samenwerking kadert deze begeleiding in een bredere samenwerking en overleg met de betrokken politiediensten en sociale inspectiediensten alsook bevoegde magistraten.⁹³

⁹¹ Art. 12, § 2 van de richtlijn 2011/36/EU. Zie ook artikel 7, § 4 van de richtlijn 2004/81/EG.

⁹² Considerans 19 van de richtlijn 2011/36/EU.

⁹³ Omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, BS, 10 maart 2017.

De gespecialiseerde centra bereiden het slachtoffer voor op de verhoren en leggen hen uit hoe deze verlopen. De medewerkers vervullen hierbij de rol van vertrouwenspersoon die het slachtoffer moreel ondersteunt.⁹⁴ Indien nodig voor het slachtoffer, kan het verhoor in de gebouwen van het gespecialiseerd centrum plaatsvinden. Zoals werd vastgesteld in een dossier⁹⁵ is dit een vertrouwde omgeving voor het slachtoffer. Bij meer kwetsbare personen kan het nuttiger zijn een videoverhoor te houden door gespecialiseerde politiemensen. Dat geldt voor minderjarige slachtoffers maar kan ook toegepast worden bij kwetsbare meerderjarigen.⁹⁶

Het belang van die juridische begeleiding bleek nog duidelijk in een dossier van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting in een Chinees restaurant. In zijn motivering wees de rechtbank erop dat de verklaringen van de door de gespecialiseerde structuren opgevangen personen evolueerden in de loop van hun opvang: "dankzij het vertrouwen en de veiligheid die hun nieuwe statuut hen verleent, gaan ze meer vertellen over hun parcours en hun leefomstandigheden". Zo stelde de rechtbank een opvallende evolutie vast tussen de eerste verhoren op het ogenblik van de politie-interventie, waar de 'dreiging' nog altijd aanwezig was, en de latere verhoren na tussenkomst van de gespecialiseerde structuren.⁹⁷

1.2. | Aanstelling van een advocaat

Hoewel twee van de drie opvangcentra⁹⁸ er in het verleden voor kozen een specifiek budget te besteden aan de bezoldiging van advocaten die waren aangewezen om slachtoffers te vertegenwoordigen, is dit bij gebrek aan budgetten nu helaas niet langer het geval. De drie opvangcentra schakelen dan ook advocaten in die binnen het kader van de juridische bijstand optreden, op voorwaarde dat het slachtoffer voldoet aan de voorwaarden om ervan te kunnen genieten.

1.2.1. | Werking van het rechtsbijstandstelsel in België⁹⁹

Personen met een beperkt inkomen kunnen bij elke balie terecht voor een dienst van juridische bijstand.

Artikel 23 van de Belgische Grondwet bepaalt immers dat eenieder het recht heeft een menswaardig leven te leiden. Daarom is het recht op juridische bijstand gewaarborgd.¹⁰⁰

De wet¹⁰¹ maakt een onderscheid tussen twee types juridische bijstand:

- Juridische eerstelijnsbijstand omvat permanenties waarbij advocaten ter beschikking staan voor korte raadplegingen: een eerste juridisch advies, een vraag om informatie, enz. Iedereen, ongeacht zijn inkomen, krijgt toegang tot deze vorm van juridische bijstand.
- Via de juridische tweedelijnsbijstand kunnen personen die aan bepaalde financiële voorwaarden voldoen, of die zich in bepaalde situaties bevinden, een advocaat toegewezen krijgen om hen onder meer bij te staan in het kader van een gerechtelijke procedure. Die bijstand is, al naargelang de situaties, volledig of gedeeltelijk kosteloos. Die bijstand wordt georganiseerd door het Bureau voor Juridische Bijstand (BJB), dat in elk gerechtelijk arrondissement permanenties houdt.

94 Dit recht om te worden begeleid door een vertrouwenspersoon is in de slachtofferrichtlijn opgenomen 2012/29/EU (art. 13, c). In België wordt dit recht uitdrukkelijk erkend aan de minderjarige of de kwetsbare meerderjarige, die het slachtoffer of getuige is van sommige misdrijven, waaronder mensenhandel (art. 91 bis van het Wetboek van strafvordering (hierna: WSV)).

95 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 86; MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 143-144; Zie ook hierboven hoofdstuk 2: recht op informatie en toegang tot gespecialiseerde slachtofferorganisaties.

96 Volgens artikel 15, §4 van de richtlijn 2011/36/EU inzake mensenhandel, moeten de lidstaten de nodige maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat van de ondervraging van de minderjarige slachtoffers van mensenhandel video-opnamen kunnen worden gemaakt. Ook slachtofferrichtlijn 2012/29/EU (artikel 24) voorziet in zo'n mogelijkheid. In België voorziet artikel 92 van het Wetboek van strafvordering in de mogelijkheid om gebruik te maken van zo'n verhoor, zowel voor minderjarigen als voor kwetsbare meerderjarigen, die slachtoffer of getuige zijn van bepaalde misdrijven, waaronder mensenhandel.

97 Corr. Namen, 29 juni 2015 www.myria.be/nl/mensenhandel-smokkel/rechtspraak/correctie-rechtbank-van-namen-29-juni-2015. Zie ook MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 150 en *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 118-119.

98 Het derde opvangcentrum heeft steeds gebruik gemaakt van het systeem van pro-Deoadvocaten, die binnen het kader van de juridische bijstand optreden.

99 Bronnen: www.avocats.be; www.aidejuridiquebruxelles.be.

100 Art 23, §3, 2° van de Grondwet.

101 Zie artikels 508/1 tot 508/25 van het Gerechtelijk Wetboek.

Er wordt rekening gehouden met bijna alle bestaansmiddelen (beroeps- en roerende inkomsten, spaargeld, tekenen van welstand, enz.).

Om recht te hebben op volledig gratis bijstand moet het maandelijks netto-inkomen van een alleenstaande lager zijn dan 1.026 euro. Voor een samenwonende moet het maandelijks netto-inkomen van het gezin lager zijn dan 1.317 euro.¹⁰²

De gedeeltelijke gratis juridische bijstand wordt toegekend aan alleenstaanden met een netto-inkomen tussen de 1.026 en 1.317 euro. Voor een samenwonende moet het maandelijks netto-inkomen van het gezin tussen de 1.317 euro en 1.607 euro bedragen.

Een aantal personen komt bovendien in aanmerking voor volledig gratis juridische bijstand omwille van hun bijzondere situatie.¹⁰³ Het gaat hier met name om:

- begunstigden van een leefloon of maatschappelijke bijstand worden behoudens tegenbewijs beschouwd als personen van wie de bestaansmiddelen onvoldoende zijn;
- minderjarigen genieten van de volledige kosteloosheid ongeacht hun situatie;
- vreemdelingen, voor wat betreft de machtiging van verblijf, of van een beroep tegen een beslissing die genomen werd betreffende de toegang, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, worden behoudens tegenbewijs beschouwd als personen van wie de bestaansmiddelen onvoldoende zijn;
- asielzoekers of personen die een aanvraag indienen van het statuut van ontheemde worden behoudens tegenbewijs ook beschouwd als personen van wie de bestaansmiddelen onvoldoende zijn.

Een slachtoffer van mensenhandel dat recht heeft op sociale steun vanaf het begin van de begeleiding valt onder de eerste hierboven bedoelde categorie.

Sinds 2016 zijn de voorwaarden en de procedure voor de toegang tot juridische bijstand evenwel verstrengd.¹⁰⁴ Het schrappen van het onweerlegbare vermoeden van de staat van behoefte, behalve voor minderjarigen, impliceert dat de aanvragers heel wat documenten moeten voorleggen

om deze staat van behoefte aan te tonen. Terwijl een bewijs van inkomen vroeger volstond, moeten ze nu een bewijs voorleggen van alle bestaansmiddelen en inkomens waarover ze beschikken. De aanvrager moet dus een dossier samenstellen waarin hij behalve zijn inkomens en de goederen die hij bezit (huis, voertuig, bankrekening), ook de inkomens van de persoon die hem helpt of onderdak biedt, moet aangeven.

Daarom eist het Platform Recht voor iedereen¹⁰⁵, waarin Myria als waarnemer zetelt, een grondige hervorming van de juridische eerstelijns- en tweedelijnsbijstand en een effectief recht op toegang tot de rechtspleging voor iedereen.

Voorts werd er ook een financiële bijdrage of 'remgeld' ingevoerd voor personen die recht hebben op volledig gratis juridische bijstand.¹⁰⁶ Na beroep dat een aantal verenigingen hadden ingediend, heeft het Grondwettelijk Hof in een arrest van 21 juni 2018 geoordeeld dat dat remgeld ongrondwettelijk is.¹⁰⁷ Het Hof heeft geoordeeld dat het tegenstrijdig was om een financiële bijdrage te vragen aan personen die beroep doen op een pro-Deoadvocaat, net omdat ze geen middelen hebben om zelf een advocaat te betalen.

1.2.2. | Beleid inzake aanstelling van een advocaat door de opvangcentra

De drie gespecialiseerde centra hanteren elk hun eigen specifieke werkmethode en tijdsplan om het slachtoffer in contact te brengen met een advocaat. De slachtoffers krijgen dan de mogelijkheid om zelf hun advocaat te kiezen. Zo niet zal het gespecialiseerd centrum een geschikte advocaat voor hen zoeken.

Het kan zijn dat een slachtoffer naar een opvangcentrum is doorverwezen en al een advocaat heeft (bijv.: voor een asielaanvraag). In dat geval kan die advocaat ook het strafrechtelijke luik opvolgen, of kan er voor dat luik een andere advocaat worden aangesteld.

¹⁰² Bedragen die van toepassing zijn in september 2019.

¹⁰³ Zie art. 1, § 2 van het KB van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand.

¹⁰⁴ Zie voor meer details MYRIA, *Myriadoc 6, Vreemdeling zijn in België in 2017*, december 2017, pp. 37-39 en *Myriadocs 2, Vreemdeling zijn in België in 2016*, december 2016, pp. 23-28.

¹⁰⁵ Dit platform is een feitelijke vereniging waarin actoren uit het Belgische middenveld en de gerechtelijke wereld zetelen: <https://pjpt-prvi.be/NL?lang=nl>.

¹⁰⁶ Bepaalde categorieën personen zijn vrijgesteld van deze bijdrage, met name: in strafzaken, in hoofde van personen die volledig kosteloze juridische tweedelijnsbijstand genieten, asielzoekers, vreemdelingen die een procedure tegen een terugkeerbeslissing of een inreisverbod hebben ingesteld, of nog de personen die "niet over enig bestaansmiddel beschikken" (zie Art. 508/17 §4 van het Gerechtelijk Wetboek).

¹⁰⁷ Grondwettelijk Hof, arrest nr. 77/2018 van 28 juni 2018. www.const-court.be/public/n/2018/2018-077n.pdf.

Voor een optimale opvolging van het dossier raden sommige centra het slachtoffer aan, en helpen ze het ook daarbij, om zich vooraf te registreren als 'benadeelde persoon', als persoon dus die verklaart schade te hebben geleden veroorzaakt door een misdrijf.¹⁰⁸ De persoon kan deze verklaring zelf afleggen of via een advocaat. De persoon die zich benadeelde persoon verklaart, krijgt een aantal rechten toegekend: hij mag ieder document dat hij nuttig acht, doen toevoegen aan het dossier, hij wordt op de hoogte gebracht van de seponering en de reden daarvan, het instellen van een gerechtelijk onderzoek en de bepaling van een rechtsdag voor het onderzoeks- en vonnisgerecht. De benadeelde persoon heeft het recht te verzoeken om inzage in het dossier te krijgen en er een afschrift van te verkrijgen.

Eén van de opvangcentra wees tijdens een interview erop dat omwille van organisatorische problemen en een gebrek aan middelen bij de parketten, de verklaring van benadeelde persoon in de praktijk niet altijd garanties biedt om op de hoogte te worden gebracht van het verloop van het dossier en van de bepaling van een rechtsdag.

Doorgaans stellen de centra het slachtoffer bijstand van een advocaat voor wanneer de zaak zich in de eindfase bevindt: ofwel omdat het onderzoek wordt afgesloten en er een zitting voor de raadkamer is gepland voor de regeling van de rechtspleging, ofwel zelfs nog wanneer de zaak op de rol wordt gesteld.¹⁰⁹ Dat laatste geval doet zich vooral voor wanneer de zaak nog niet is ingeleid, of wanneer het slachtoffer niet op de hoogte is gebracht van de regeling van de rechtspleging.

Bij een van de centra hangt de aanstelling van een advocaat soms af van het verloop van het onderzoek. Indien de

verdachten aangehouden werden en in voorlopige hechtenis zitten, regelt het centrum onmiddellijk de aanstelling van een advocaat voor het slachtoffer. Als een dossier jaren aansleept kan er ook een advocaat aangesteld worden om te proberen de zaken te versnellen. Zo'n aanstelling gebeurt ook soms van bij het begin van het gerechtelijk

onderzoek. Als een advocaat op dat moment wordt aangesteld, kan inzage in het dossier en ook bijkomende onderzoekshandelingen worden gevraagd (zie infra).

Een ander centrum erkende het belang van een snellere aanstelling in bepaalde gevallen.

Als het slachtoffer aan de voorwaarden van de juridische bijstand voldoet, kan hem bijstand van een pro-Deoadvocaat worden voorgesteld. Doorgaans zorgt het centrum voor het verzamelen van alle documenten die nodig zijn om het gebrek aan voldoende bestaansmiddelen (met name het attest van het OCMW als het slachtoffer nog steeds sociale steun ontvangt) aan te tonen. Door de verschillende vereisten van de Bureaus voor Juridische Bijstand kan dit soms tijdrovend zijn. Als het onderzoek en de procedure echter enkele jaren aansleept, is de kans groot dat het slachtoffer intussen werk heeft gevonden. Vaak komt het dan ook niet meer in aanmerking voor gratis (volledige of gedeeltelijke) juridische bijstand. Zelf een advocaat moeten betalen kan het slachtoffer dan afschrikken om op het proces te verschijnen en kan zo dus een struikelblok zijn om een schadeloosstelling te vragen¹¹⁰, ook al proberen de centra om met de advocaat een sociaal of forfaitair tarief af te spreken. Slachtoffers kunnen op dat moment ook andere financiële prioriteiten hebben, zoals het laten overkomen van de familie in het kader van een gezinshereniging, wat ook kosten met zich meebrengt.

Het Belgische systeem onderscheidt zich op dat punt van het Nederlandse systeem waar de vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel die dat wensen, in het kader van gratis juridische bijstand onmiddellijk kunnen rekenen op bijstand van een advocaat. Die advocaat zal dan optreden voor de verschillende aspecten van mensenhandel (strafprocedure, verblijfsrecht, enz.).¹¹¹

Een van de aanbevelingen van zowel een opvangcentrum als een bevestigde advocaat is om het koninklijk besluit aan te passen betreffende de voorwaarden voor juridische tweedelijnsbijstand zodat de slachtoffers van mensenhandel er gedurende de hele strafprocedure gebruik van kunnen maken, ongeacht de evolutie van hun financiële situatie, en dat wegens de bijzondere kwetsbaarheid van slachtoffers van mensenhandel.

Het KB betreffende de voorwaarden voor juridische tweedelijnsbijstand moet aangepast worden zodat alle mensenhandelslachtoffers er gebruik van kunnen maken.

¹⁰⁸ Artikel 5 bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering.

¹⁰⁹ Over de burgerlijkepartijstelling, zie hieronder punt 2.3 (recht op vergoeding voor geleden schade).

¹¹⁰ Zie ook voor meer details hieronder punt 2.3.3. (burgerlijkepartijstelling) en hoofdstuk 4: compensatie voor slachtoffers van mensenhandel.

¹¹¹ <https://www.wegwijzermensenhandel.nl/organisatieprofielen/RaadvoorRechtsbijstand.aspx>. Het Nederlandse systeem combineert elementen van het Belgische systeem van burgerlijkepartijstelling en een aanpak die uitgaat van de noden: in Nederland wordt het slachtoffer beschouwd als een getuige met een bevoorrechte positie omwille van de geleden schade, de kwetsbaarheid en de daaruit voortvloeiende noden. Zie. FRA, Victims' rights as standards of criminal justice, Justice for victims of violent crime, Part I, pp. 41-42: <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/justice-victim-crime-standards>.

Bovendien zijn er situaties waarin de centra in de beginfase van het dossier, of in ieder geval ruim vóór de regeling van de rechtspleging, een advocaat voor het slachtoffer hadden moeten aanwijzen. Ook de bevraagde advocaten onderstrepen het belang van een snelle aanstelling.

Een vroegtijdige aanstelling zorgt er niet alleen voor dat het slachtoffer inzage krijgt in het dossier en desgevallend de onderzoeksrechter om bijkomende onderzoeksverrichtingen kan vragen (zie infra). Op die manier wordt ook vermeden dat de advocaat op de zitting van de raadkamer te horen krijgt dat het om een lijvig dossier gaat en hij dus geen tijd meer heeft om het op een behoorlijke manier in te studeren om de belangen van het slachtoffer optimaal te kunnen behartigen. Meer algemeen is het slachtoffer zo beter vertegenwoordigd in alle fases van de procedure en kan het een standpunt innemen, met name wanneer de dader van de feiten bijvoorbeeld om een confrontatie vraagt. Nadat de wet onlangs is gewijzigd¹¹², heeft elke verhoorde persoon, ongeacht in welke hoedanigheid, het recht om als hij of zij dit wenst, het initiatief te nemen om zich tijdens een verhoor door een advocaat te laten bijstaan.¹¹³

Steun advocaat bij confrontatie

De rol van de advocaat en het moment waarop die ingeschakeld moet worden is van groot belang. Een treffend voorbeeld is een dossier van seksuele uitbuiting¹¹⁴ waarin slachtoffers via het internet gerekruteerd werden. Een Palestijns slachtoffer was bereid om de confrontatie aan te gaan met haar uitbuiters nadat de advocaat van de beklagde dat officieel had gevraagd via de onderzoeksrechter. Het gespecialiseerd centrum dat het slachtoffer begeleidde had haar meegedeeld dat ze de confrontaties ten allen tijde kon weigeren. Ze hadden het echter expliciet moeten afraden. De twee confrontaties, die op dezelfde dag plaatsvonden, liepen niet zoals ze had verwacht. De daders ontkenden alles, waardoor het slachtoffer zich hulpeloos voelde. Tijdens de tweede confrontatie begon ze te roepen, omdat ze het niet meer aankon. De politie heeft deze confrontatie voortijdig moeten stopzetten omdat het slachtoffer niet meer in staat was te reageren. Ze gaf later aan van haar eigen reactie te zijn geschrokken. Deze situatie had vermeden kunnen worden indien reeds een advocaat

voor het slachtoffer aangesteld was. Ter psychologische ondersteuning was er enkel een medewerkster van het gespecialiseerd centrum om het slachtoffer te begeleiden. Het slachtoffer had bijgevolg geen enkele ondersteuning van een advocaat. Een advocaat van de uitbuiters was daarentegen wel aanwezig, waardoor de uitbuiters op dat moment volledige ondersteuning genoten. Indien een advocaat was aangesteld, had die de belangen van het slachtoffer beter kunnen verdedigen. Uit interviews met de gespecialiseerde centra bleek dat twee van de drie centra meestal pas op het einde van de procedure een advocaat aanstellen.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting zullen in de praktijk echter zelden aan een confrontatie met hun pooier blootgesteld worden omdat de meeste onderzoeksrechters dit niet opportuun vinden. Wanneer het toch gebeurt moeten de slachtoffers wel maximaal beschermd worden. Bij dossiers van economische uitbuiting kunnen confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden meer voorkomen, zoals blijkt uit de dossieranalyse¹¹⁵. In dergelijke dossiers werd ook vastgesteld dat er geen advocaat aangesteld werd voor het slachtoffer.

Vrijwillige terugkeer slachtoffer naar herkomstland

Verschillende slachtoffers wensen op korte termijn of na hun interceptie snel terug te keren naar hun thuisland. Dit geldt vooral voor EU-onderdanen die niet altijd beseffen dat ze op basis van het slachtofferstatuut ook juridische bijstand en eventueel compensatie kunnen verkrijgen. Het is de rol van de gespecialiseerde centra om de slachtoffers hierover te informeren en ze in contact te brengen met een (pro Deo) advocaat die hun belangen in België verder kan behartigen zodat ze huiswaarts kunnen keren. De medewerkers van de gespecialiseerde centra leggen de slachtoffers wel expliciet uit dat het hun verantwoordelijkheid is om het contact met hun advocaat te blijven opvolgen en dat de centra hierin geen rol meer spelen. Problematisch is dat de procedure dikwijls vele jaren in beslag neemt en de slachtoffers het contact verliezen. Verschillende slachtoffers zijn ook niet meer geïnteresseerd omdat er dikwijls slechts een kleine kans is om later een effectieve schavergoeding te verkrijgen.

De slachtoffers die naar hun thuisland terugkeren, moeten in contact gebracht worden met een advocaat die hun belangen in België verder kan behartigen.

¹¹² Wet van 21 november 2016 betreffende bepaalde rechten van personen die worden verhoord, *BS.*, 24 november 2016.

¹¹³ Art. 47bis, §6, 7 WSV. Cfr. M.-A. BEERNAERT, H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Tome I, Bruges, La Charte, 2017, 8ème éd, p. 406.

¹¹⁴ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 110-111; Zie ook verder punt 3 (recht op bescherming tegen secundaire victimisatie).

In enkele dossiers kon vastgesteld worden dat de gespecialiseerde centra een advocaat hadden aangesteld

¹¹⁵ Zie deel 3, hoofdstuk 2, punt 1.2. (dossieranalyse: horecadossier).

voor slachtoffers die hun begeleiding hadden stopgezet omdat ze naar hun herkomstland teruggekeerd waren. In het voorbeeldossier (zie verder) leidde dit tot een succesverhaal met een effectieve schadevergoeding voor de slachtoffers. Dit is echter niet altijd het geval.

In een **dossier van economische uitbuiting in de bouwsector** met een uitspraak van de rechtbank in 2016¹¹⁶ werden de slachtoffers begeleid en opgevangen door Sürya en Payoke. Twee van de slachtoffers vroegen om vrijwillig naar Roemenië terug te keren. Na deze ontwikkeling werd hun betrokkenheid in de gerechtelijke procedure verzekerd door de aanstelling van een advocaat, die hen tijdens de rest van het onderzoek en het proces als burgerlijke partij vertegenwoordigde. Zo verkregen de slachtoffers toegang tot het gerecht, ook al verblijven ze niet langer in het land waar de uitbuiting plaatsvond. Spijtig is dat de betrokken firma tijdens de procedure het faillissement had aangevraagd en er geen belangrijke verbeurdverklaringen uitgesproken werden zodat de slachtoffers niet effectief konden gecompenseerd worden.

Bescherming slachtoffer bij discussie tijdens procedure van slachtofferstatuut

Soms kunnen slachtoffers uit de procedure gezet worden omdat ze de opgelegde voorwaarden van de procedure niet respecteerden. In sommige gevallen kan het gaan over zaken waarin het gespecialiseerd centrum zelf betrokken partij is (bv: niet respecteren van de begeleidingsovereenkomst). In dergelijke gevallen zouden de belangen van slachtoffers ook beter kunnen gegarandeerd worden door een advocaat dan door een medewerker van een gespecialiseerd centrum.

In een **dossier van seksuele uitbuiting in een Thais massagesalon**¹¹⁷ werd een van de slachtoffers uit het statuut verwijderd wegens schending van de voorwaarden. Ze had telefonisch contact gehad met een beklagde wiens familie bevriend was met haar familie. De politie confronteerde haar met het geluidsfragment van de afgeluisterde gesprekken en verhoorde haar

hierover in aanwezigheid van twee medewerkers van het gespecialiseerd slachtoffercentrum mensenhandel.

Manipulatie van verdachte via aanstelling advocaat

Soms worden slachtoffers na hun interceptie gecontacteerd door hun uitbuiters. Deze probeert hen zagezegd te helpen via een advocaat. Uiteraard dient zo'n advocaat in een dergelijk geval enkel de belangen van de uitbuiters, en niet die van het slachtoffer. Het volgende voorbeeld toont nogmaals het belang aan van een snelle aanstelling van een advocaat om dergelijke risico's op manipulatie te vermijden.

In **dossier mama M.**¹¹⁸ verklaarde een Nigeriaans slachtoffer dat door PAG-ASA opgevangen werd, dat haar madam haar had gecontacteerd en had getracht haar een advocaat op te dringen: "U geeft mij kennis van het statuut voor slachtoffers van mensenhandel. Ik beschouw mezelf als slachtoffer en wens in dit statuut te stappen. Ik zal mijn volledige medewerking verlenen aan het onderzoek. U vraagt mij of ik zelf iets wil verklaren. Ik wil u zeggen dat X. mij via mijn gsm contacteerde. Ik kreeg eerst vele sms-berichten waarop ik niet reageerde. Eerst was dit om te vragen of ik vrijgelaten werd. Dan stuurde ze me dat ze iemand naar de politie gestuurd had en dat die gezegd hadden dat ik vrijgelaten was en dat ik dan terug bij haar kon komen werken. Mama, ik noem haar altijd zo, belde me dan op en ik heb opgenomen. Ze zei me toen dat ik terug kon komen werken, waarop ik zei dat ik dat niet meer wilde. Ze vroeg me dan of ik geen geld wilde verdienen? Ze liet me ook weten dat ze een advocaat had ingeschakeld die mij zou helpen en toen ze zei dat ik die zelf zou moeten betalen, heb ik haar geantwoord dat dit niet nodig was."

2. Deelname aan de strafprocedure

Het slachtoffer van mensenhandel geniet, zoals elk ander slachtoffer van een misdrijf, van rechten in het kader van de strafprocedure. Een aantal daarvan staan hieronder opgesomd.

116 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, pp. 85-88: punt slachtofferstatuut p. 88.

117 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016*, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 89.

118 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood*, p. 81.

2.1. | Recht van het slachtoffer om te worden verhoord en informatie te geven

Artikel 10, §1 van de richtlijn 2012/29/EU bepaalt dat de lidstaten ervoor moeten zorgen dat het slachtoffer in de loop van de strafprocedure kan worden gehoord en bewijselementen kan aanvoeren.

Volgens artikel 3bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering dienen slachtoffers van misdrijven en hun verwanten zorgvuldig en correct te worden bejegend, in het bijzonder door hen de nodige informatie te verschaffen en hen, in voorkomend geval, in contact te brengen met de gespecialiseerde diensten. Slachtoffers moeten in het bijzonder alle nuttige informatie ontvangen over de regels voor de burgerlijkepartijstelling en de verklaring van benadeelde persoon.¹¹⁹

Een gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van Justitie en van het College van Procureurs-generaal over het slachtofferonthaal op parketten en rechtbanken¹²⁰ vermeldt ook de belangrijkste rechten van de slachtoffers, zoals het recht op het krijgen en geven van informatie.

Tijdens hun verhoor door de politiediensten gebeurt het regelmatig dat slachtoffers van mensenhandel informatie geven die als bewijs kan dienen, of dat die slachtoffers zelf bewijselementen aanvoeren. Dat kan een opname van een Skypegesprek zijn, een USB-stick met berichten of beeldmateriaal op Facebook.

In een **loverboydossier**¹²¹ met **Belgische meerderjarige slachtoffers** leverde een gespecialiseerd centrum een bijdrage aan het onderzoek door bijkomende info, mits toestemming van de slachtoffers, aan de politie te verschaffen die het van de slachtoffers ontvangen had. In een **Nigeriaans dossier**¹²² had het slachtoffer opgenomen (telefoon) gesprekken verzameld op een usb-stick.

In een **Hongaars mensenhandeldossier**¹²³ van Gent kon een slachtoffer via Skype bewijzen dat haar pooier

valse verklaringen had afgelegd. Ze beriep zich op een vriendin die het mondeling Skypegesprek met de pooier had opgenomen. De politie kon dit Skypegesprek bij haar vriendin opvragen en de inhoud ervan toetsen. Dit werd nadien als bewijselement tegen haar pooier in het vonnis¹²⁴ opgenomen.

In een **Belgisch loverboydossier**¹²⁵, gelieerd met polycriminaliteit, gaf een slachtoffer bij haar her-verhoor een USB-stick met Facebookberichten en -foto's aan de speurders. Hiermee kon ze bewijzen dat na haar klacht een beklaagde haar bedreigd had. Op basis van de foto's en berichten konden nieuwe slachtoffers gedetecteerd en geïdentificeerd worden. In hetzelfde dossier gaf een minderjarig slachtoffer bij haar verhoor de politie een Facebookbericht dat aantoonde dat de beklaagde gepoogd had haar via het profiel van een ander slachtoffer te contacteren. Omwille van mogelijke manipulaties is dit absoluut verboden.

2.2. | Recht op teruggave van voorwerpen

Artikel 15 van de richtlijn 2012/29/EU bepaalt dat de lidstaten erover moeten waken dat de goederen die tijdens de strafprocedure in beslag zijn genomen en voor teruggave vatbaar zijn onverwijld aan het slachtoffer moeten worden teruggegeven.

De teruggave van persoonlijk materiaal aan het slachtoffer kan een belangrijk psychisch genezingsproces inhouden voor het slachtoffer. Vooral voor de Nigeriaanse slachtoffers is dit heel belangrijk.

Veel Nigeriaanse meisjes leggen in Nigeria voor hun vertrek een eed af bij een voodoo- of juju-priester waarbij zij of hun familie verklaren de reiskosten en schulden te betalen aan hun 'madame'. Deze eedaflegging gaat gepaard met een reeks rituelen. Zo staat de vrouw nagels, bloed, haren en ander intiem materiaal af die zorgvuldig bewaard worden in een pakketje. Dat pakketje wordt bijgehouden door het criminele netwerk. Als de vrouw niet of niet langer voldoet aan haar verplichtingen, wordt er juju of voodoo aangewend op het slachtoffer. Met dit pakketje kan men, volgens de voodoo, iemand ziek of gek maken

¹¹⁹ Artikel 5bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering.

¹²⁰ Gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van Justitie en van het College van Procureurs-generaal nr. 16/2012 van 12 november 2012 over het slachtofferonthaal op parketten en rechtbanken.

¹²¹ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 83-87.

¹²² MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 105-106.

¹²³ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online*, p. 110.

¹²⁴ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 31 maart 2017, k.G28m (beroep).

¹²⁵ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online*, p. 80-84.

en zelfs laten sterven. Zo boezemen de ‘madammen’ hun meisjes angst in en wordt er een band gecreëerd die ze niet ongestraft kunnen verbreken. Om zichzelf en hun familie te sparen verkiezen veel slachtoffers in de prostitutie te blijven werken en hun schulden af te betalen.

De vrouw voelt zich pas bevrijd van haar vloek als ze zelf de controle heeft over haar pakketje. Dit impliceert dat politiemensen tijdens het onderzoek dat pakketje best proberen te bemachtigen zodat de vrouw weet dat ze zich van haar bezwering kan bevrijden. Op die manier wint de politie het vertrouwen van het slachtoffer. Myria heeft in Nigeriaanse dossiers vastgesteld dat het slachtoffer aan de rechtbank vroeg om haar pakketje bij de griffie te kunnen ophalen zodat ze het kon vernietigen en de vloek kon opheffen.¹²⁶

2.3. | Recht op vergoeding voor geleden schade¹²⁷

Artikel 12, § 2 van de mensenhandelrichtlijn 2011/36/EU bepaalt dat de slachtoffers van mensenhandel onmiddellijk toegang moeten krijgen tot juridisch advies en, afhankelijk van de rol van de slachtoffers in het betrokken rechtssysteem, tot vertegenwoordiging in rechte, ook met het oog op een vordering tot schadeloosstelling. Artikel 16, §1 van de slachtofferrichtlijn 2012/29/EU bepaalt dat het slachtoffer het recht heeft om in de loop van de strafprocedure binnen een redelijke termijn een beslissing te verkrijgen over de door de dader te betalen schadevergoeding. Artikel 15, §3 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel bepaalt dan weer dat elke partij in zijn interne recht voorziet in het recht voor de slachtoffers om door de daders van de misdrijven te worden vergoed.

Als het slachtoffer in België voor een strafrechter het herstel van zijn schade wil vorderen, dan moet het de hoedanigheid van burgerlijke partij verkrijgen door zich burgerlijke partij te stellen. Het slachtoffer wordt dan partij bij het strafproces waardoor het op tal van punten over

dezelfde rechten beschikt als de inverdenkinggestelde of de beklaagde.¹²⁸

Slachtoffers van mensenhandel die zich burgerlijke partij willen stellen doen dit doorgaans wanneer het Openbaar Ministerie al een onderzoek heeft ingesteld. Dit wordt een tussenkomst via burgerlijke partijstelling genoemd. Dat is de goedkoopste procedure. Ze kunnen zich burgerlijke partij stellen op elk moment van het geding, tot de sluiting van de debatten voor de rechter ten gronde die in eerste aanleg uitspraak doet.¹²⁹ Een slachtoffer kan zich dus burgerlijke partij stellen voor de onderzoeksrechter, wanneer de onderzoeksrechter al is gevat voor de aangeklaagde feiten, bij de regeling van de rechtspleging aan het einde van het onderzoek voor het onderzoeksgerecht (raadkamer) of ook nog tijdens de zitting van het vonnisgerecht.

Als partij in het geding heeft de burgerlijke partij een aantal rechten. Tijdens het onderzoek kan ze toegang tot en een afschrift van een dossier vragen¹³⁰ en ook vragen dat bijkomende onderzoekshandelingen worden uitgevoerd¹³¹. Bij afsluiting van het onderzoek kan ze inzage van het dossier hebben en er een kopie van opvragen, en heeft ze ook het recht te verzoeken om bijkomende onderzoekshandelingen.¹³² In het stadium van het vonnis kan ze inzage in het dossier hebben en beschikt ze over de aan de partijen in het geding erkende rechten.

In dossiers van mensenhandel wordt doorgaans, na de aanvankelijke informatiefase onder het gezag van de procureur des Konings of de arbeidsauditeur, een onderzoek gestart. Het slachtoffer kan zich dan vanaf het begin van het onderzoek burgerlijke partij stellen. Soms zijn arbeidsauditeurs belast met dossiers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting weinig vertrouwd met de werking van de strafrechtspleging. Ze verkiezen dan de controle over het dossier te behouden zonder een onderzoek te starten, of ze menen dat het leveren van het bewijs dat niet vereist. De wet legt immers geen algemene criteria vast voor het bepalen van het soort zaken dat moet worden onderzocht.¹³³ Wanneer zij van mening zijn dat het dossier in orde is, gaan zij over tot een rechtstreekse dagvaarding voor de correctionele rechtbank. In dat geval mag het slachtoffer, als het de hoedanigheid van benadeelde persoon heeft,

¹²⁶ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 21-22. De teruggave gebeurt op basis van artikel 43bis § 3 van het Strafwetboek dat bepaalt dat als de geconfisqueerde goederen toebehoren aan de burgerlijke partij, ze aan haar worden teruggegeven.

¹²⁷ Zie ook hierna hoofdstuk 4: compensatie voor slachtoffers van mensenhandel.

¹²⁸ M.-A. BEERNAERT, H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Tome I, Bruges, La Chartre, 2017, 8ème éd, p. 286.

¹²⁹ Art. 67 WSV.

¹³⁰ Art. 61ter WSV.

¹³¹ Art. 61quinquies WSV.

¹³² Art. 127, §2 en 3 WSV.

¹³³ M.-A. BEERNAERT, H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Tome I, Bruges, La Chartre, 2017, 8ème éd, p. 636.

te allen tijde naargelang de stand van de procedure, de procureur des Konings of de arbeidsauditeur verzoeken om inzage te verlenen in het dossier of er een afschrift van te verkrijgen.¹³⁴ Het slachtoffer kan in dit geval niet om bijkomende onderzoekshandelingen vragen (zie infra).

2.3.1. | Seponering van het dossier

Artikel 11 van de slachtofferrichtlijn 2012/29/EU somt verschillende rechten van het slachtoffer op in geval van beslissing tot niet-vervolg, met name het feit in kennis te worden gesteld van zijn recht om voldoende informatie te ontvangen, om te beslissen of hij al dan niet verzoekt om de herziening van zo'n beslissing.

In sommige gevallen wordt een dossier in de loop van het vooronderzoek geseponerd en dreigt het slachtoffer uit het statuut mensenhandel gezet te worden. Volgens een van de centra zal dit eerder het geval zijn bij dossiers van economische uitbuiting met een ruimere interpretatiemogelijkheid van 'werken beneden de menselijke waardigheid' dan bij dossiers van seksuele uitbuiting. Dikwijls zijn er in dergelijke dossiers onvoldoende elementen voor mensenhandel aanwezig om tot vervolging over te gaan. In deze gevallen is de seponering voorspelbaar en kunnen de medewerkers de slachtoffers hierop voorbereiden. Vaak is de motivering wel heel algemeen en moeten de centra de magistratuur contacteren voor bijkomende uitleg. Een ander probleem is dat magistraten soms heel laat de seponering bekendmaken zodat in een bepaald geval het centrum al de volgende dag een einde moest maken aan de begeleiding van het slachtoffer.

Soms zijn er hiaten in het onderzoek en/of heeft de behandelende referentiemagistratuur weinig ervaring met onderzoeken naar mensenhandel. Als de beslissing tot seponering onterecht is, zal het centrum voorstellen om een advocaat aan te stellen voor het slachtoffer. Deze kan dan het dossier raadplegen en/of met de magistratuur overleggen om de elementen uit het dossier te onderbouwen. Als er gemotiveerde redenen zijn, zal aan het slachtoffer voorgesteld worden om het dossier te laten heropenen via een burgerlijkepartijstelling bij een onderzoeksrechter, met de mogelijkheid om later bijkomende onderzoeksdaaden te vragen.

2.3.2. | Verzoek om bijkomende onderzoekshandelingen te verrichten

Naast het recht om toegang tot het onderzoeksdossier te vragen, kunnen partijen de onderzoeksrechter verzoeken een bijkomende onderzoekshandeling te verrichten.¹³⁵ Dat begrip moet in brede zin worden opgevat: het omvat alle handelingen die bedoeld zijn om gegevens over de feiten te verzamelen of om de schuld of aansprakelijkheid van de verdachte of de geloofwaardigheid van een getuige of slachtoffer vast te stellen.¹³⁶

Uit interviews blijkt dat een van de drie centra in vergelijking met de andere centra tijdens het verloop van het onderzoek sneller een advocaat aanstelt. Deze advocaat kan dan het dossier raadplegen om mogelijke tekortkomingen vast te stellen en in overleg met het slachtoffer aan de onderzoeksrechter vragen om een bijkomend slachtofferverhoor af te nemen. Volgens dit centrum stemt de onderzoeksrechter hiermee bijna altijd in.

Een ander centrum kreeg steeds een negatief antwoord van de onderzoeksrechter. Volgens dat centrum was het dan ook niet zinvol om reeds in de loop van de gerechtelijke procedure (dus voor de zaak behandeld wordt voor de raadkamer) een advocaat aan te stellen voor het slachtoffer.

Een derde centrum stelt bij lang aanslepen van een dossier een advocaat aan. Door inzage te vragen en bijkomende onderzoeksvragen te stellen probeert deze dan het onderzoek terug in beweging te brengen. Dit centrum maakt weinig gebruik van deze procedure maar is eventueel wel bereid om hier lessen uit te trekken, beseffende dat hier misschien meer aandacht aan zou moeten besteed worden, zeker in dossiers met een grote slaagkans.

Ook de bevraagde advocaten benadrukten het belang om zo snel mogelijk een advocaat aan te stellen, onder meer om inzage te krijgen in het dossier en, indien nodig, om bijkomende onderzoekshandelingen te vragen. Een laattijdige aanstelling maakt het niet langer mogelijk om dat soort handelingen te vragen. Het bewijsmateriaal om de schade van het slachtoffer te beoordelen ligt dan ook vast. Een advocaat gaf het

Een snelle aanstelling van een advocaat laat toe om inzage te krijgen in het dossier en bijkomende onderzoeksvragen te stellen.

¹³⁵ Art. 61quies, §1er, WSV.

¹³⁶ M.-A. BEERNAERT, H.D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Tome I, Bruges, La Charte, 2017, 8ème éd, p. 838.

¹³⁴ Art. 21bis WSV.

voorbeeld van een jonge Albanese prostituee die hem had verteld dat de beklaagde met de opbrengst van haar prostitutie een hotel in Albanië had gekocht. Met een vroegtijdige aanstelling kan worden nagegaan of dit aspect is onderzocht (bijvoorbeeld of er een rogatoire commissie naar Albanië is gestuurd).

Uit sommige dossiers waarin Myria burgerlijke partij was, blijkt dat de onderzoeksrechter op verschillende bijkomende onderzoeksdaaden van de burgerlijke partij (een slachtoffer en/of Myria) positief antwoordde. In sommige gevallen was het resultaat nochtans niet altijd een volledig succes.

In het **dossier van de prinsessen van de Verenigde Arabische Emiraten**¹³⁷ werden de slachtoffers als huishoudslaven uitgebuit in een Brussel luxehotel. Een volledige verdieping van het hotel werd maandenlang exclusief verhuurd aan de prinsessen. Deze laatsten werden voor mensenhandel veroordeeld. Ze hadden een bewakingsfirma ingehuurd om het huishoudpersoneel te bewaken. De slachtoffers passeerden telkens systematisch in begeleiding van hun bewakers aan het onthaal van het hotel. Het personeel moest dit wel opgemerkt hebben. De hoteldirectie voor wie dit een lucratieve activiteit was en, volgens de burgerlijke partijen van de misbruiken op de hoogte geweest moest zijn, werd hiervoor nooit vervolgd. Tijdens het verloop van het gerechtelijk onderzoek hebben de advocaten van de burgerlijke partijen van Myria en een slachtoffer op basis van precieze onderzoeksvragen de onderzoeksrechter verzocht om de hoteldirecteur, de verantwoordelijke van de bewakingsfirma en sommige getuigen te verhoren. De onderzoeksrechter stemde hiermee in en gaf de politie hiertoe de opdracht. Maar ondertussen waren verschillende getuigen reeds samen met de prinsessen vertrokken naar het buitenland of werden ontslagen door het hotel. De verhoren van de betrokkenen leverden weinig nieuwe gegevens op. De speurders hadden ook geen verdere opdrachten gekregen in deze onderzoekspiste. Naast de verzochte verhoren werden geen nieuwe bijkomende onderzoeken verricht naar de rol van het hotelmanagement in dit dossier.

Het gebruik maken van de mogelijkheid om bijkomende onderzoeksdaaden te vragen was wel een succes in een **dossier van een clandestien textielatelier**¹³⁸ met Syrische slachtoffers waarin de zaakvoerder werd veroordeeld voor mensenhandel. In het kader van een verzoek tot het stellen van bijkomende onderzoeksdaaden, vroeg Myria dat experts konden getuigen. Dit leverde belangrijke bijkomende bewijselementen op, naast de verhoren, het telefonie-onderzoek (Zoller¹³⁹ en berichten) en financiële analyses. Deze experts verklaarden in hun getuigenis op basis van hun ervaringen dat er duidelijk sprake was van ernstige werkoverlast die tot een uitbuitingsituatie had geleid. Normaal zijn er voor het dagelijks sorteren van 2.000 kilogram kleding vijf of zes personen nodig, in dit dossier moest één tewerkgestelde alleen deze hoeveelheid werk verrichten.

2.3.3. | Burgerlijkepartijstelling

Een aantal slachtoffers stellen zich burgerlijke partij en laten zich door een advocaat vertegenwoordigen, onder meer met het oog op schadevergoeding (zie hoofdstuk 4). Verschillende voorbeelden uit de rechtspraak in deze focus tonen dit aan. Volgens een van de centra is dit eerder het geval bij slachtoffers van economische uitbuiting dan seksuele uitbuiting. Daarnaast stellen er zich belangrijke struikelblokken bij de slachtoffers om zich burgerlijke partij te stellen.

Struikelblokken

Verschillende slachtoffers van seksuele, maar soms ook van economische uitbuiting, hebben angst voor represailles omdat de daders afkomstig kunnen zijn uit dezelfde regio van het slachtoffer. Ze willen hun familie in het thuisland niet in gevaar brengen. In landen zoals Nigeria en Thailand zijn er nauwelijks of geen beschermingsmaatregelen.

Het financiële aspect vormt ook een groot struikelblok. Slachtoffers die een job gevonden hebben, kunnen geen beroep meer doen op het pro-deo systeem en moeten hun advocaat zelf betalen terwijl ze beseffen dat de beklaagde later niet meer solvabel is om hun schadevergoeding te kunnen betalen. Dit werkt sterk ontmoedigend.

¹³⁷ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, pp. 124-127.

¹³⁸ CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012*, *Bouwen aan vertrouwen*, pp. 58-59 en 76; Corr. Bergen, 26 juni 2012, 10de k.

¹³⁹ De netwerkoperator bezorgt de onderzoeksrechter een lijst van telefoonnummers die met een toestel (vast of mobiel) zijn gevormd en die met dat toestel contact hebben opgenomen. De inhoud van die in- en uitgaande gesprekken wordt niet opgenomen. Registratie van de telefoonnummers kan tot een jaar in de tijd teruggaan.

Verschillende slachtoffers hebben geen belangstelling voor een burgerlijkepartijstelling omdat ze emotioneel zo snel mogelijk afstand willen nemen van de traumatiserende gebeurtenis.

In een dossier van economische uitbuiting in de bouwsector¹⁴⁰, verklaarden bijvoorbeeld enkele slachtoffers dat ze geen interesse hadden om verder te gaan met de zaak, omdat ze dit hoofdstuk wilden afsluiten en hun betrokkenheid met de Belgische zakenman wilden vergeten: "Ik werk nu als leraar lichamelijke opvoeding en ben (...) getrouwd ... Ik heb geen contact meer met [X] en wil er ook niets meer over horen."

Er zijn ook slachtoffers die als burgerlijke partij afhaken en tijdens het proces niet meer vertegenwoordigd worden door een advocaat. De reden is de lengte van de procedure waardoor het proces pas vele jaren later plaatsvindt en/of alle beklaagden uit voorhechtenis zijn en de slachtoffers zich nog meer bedreigd voelen.¹⁴¹

De gespecialiseerde centra stellen dat de slachtoffers op zijn minst de mogelijkheid moeten krijgen om zich burgerlijke partij te stellen. Dat is ook belangrijk voor de verdediging van hun belangen tijdens het proces. De advocaten van de tegenpartij gebruiken tijdens hun pleidooi geregeld argumenten die niet altijd steekhouden. Als er geen burgerlijke partij is, is er geen tegengewicht, dus hoort de rechtbank enkel een eenzijdig verhaal.

Een van de gespecialiseerde centra stelde dat het wenselijk is om in een aantal gevallen sneller een advocaat aan te stellen voor een burgerlijkepartijstelling van een slachtoffer. Volgens dit centrum moeten de toegangsvoorwaarden voor de juridische bijstand van slachtoffers van mensenhandel soepeler gemaakt worden.

Slachtoffer buiten het formele slachtofferstatuut als burgerlijke partij tijdens proces mensenhandel

Soms zijn er slachtoffers die niet in het slachtofferstatuut mensenhandel gezeten hebben en jaren later burgerlijke partij zijn tijdens een proces van mensenhandel, zoals aangetoond in het dossiervoorbeeld¹⁴² aan het eind van dit hoofdstuk. Daarnaast zijn er nog enkele andere voorbeelden uit de rechtspraak.

In een **dossier van economische uitbuiting in een naaiatelier**¹⁴³ deden verschillende slachtoffers via hun raadsman aangifte bij de arbeidsauditeur van feiten van schijnzelfstandigheid met betrekking tot mensenhandel. Uit het onderzoek, dat gevoerd werd door de Sociale Inspectie (ondertussen hervormd tot RSZ-Inspectiedienst) op vraag van de arbeidsauditeur, bleek dat verschillende slachtoffers dachten dat ze onder het statuut van werknemer voor de vennootschap werkten. In werkelijkheid waren ze schijnzelfstandigen. Drie slachtoffers stelden zich burgerlijke partij tijdens het proces, maar de rechtbank weerhield enkel sociaalrechtelijke inbreuken, maar sprak wel een bijzondere verbeurdverklaring uit van 100.000 euro voor elk van de twee veroordeelden. De rechtbank heeft de burgerlijke partijen 1 euro provisioneel toegekend en heeft de latere behandeling van de zaak sine die uitgesteld om een uitspraak te doen over de burgerlijke belangen.

In een dossier van economische uitbuiting¹⁴⁴, in een fabriek waar papieren servetten en verpakkingsmateriaal vervaardigd werd, werd de hoofdbeklaagde en zijn vennootschap veroordeeld voor mensenhandel. Vier werknemers hadden zich burgerlijke partij gesteld en bevonden zich niet in het slachtofferstatuut mensenhandel. De rechtbank kende hen een schadevergoeding toe tussen de 21.963,50 en 88.241,79 euro. Het dossier werd opgestart na een controle van de Inspectie Werk en Sociale Economie van het Vlaamse Gewest. Deze trof er het volgende aan: "verschillende machines, waarvan er een draaide, twee personen aan het werk en achterin de fabriek, een woonruimte waarin een Bulgaarse minderjarige van 14 jaar lag te slapen omdat een van de machines niet werkte". Volgens de inspectiedienst waren 11 Bulgaarse werknemers aan het werk, zonder dat ze bij de sociale zekerheid waren aangemeld, waarvan er 7 illegaal op het grondgebied waren. Ook de 14-jarige was in dienst, tegen alle bepalingen inzake kinderarbeid in. Een van de tewerkgestelde gezinnen (3 personen) was overigens gehuisvest in een ruimte te midden van de fabriek, die helemaal niet geschikt was voor de huisvesting van personen.

140 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88.

141 Zie volgend punt over secundaire victimisatie.

142 Zie verder dossiervoorbeeld: Palettenbedrijf.

143 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 124-125.

144 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 154-155.

3. Recht op bescherming tegen secundaire victimisatie

Wat behelst de secundaire victimisatie van zowel volwassenen als minderjarigen en andere kwetsbare groepen? Enkele sprekende voorbeelden maken de problemen duidelijk.

3.1. | Secundaire victimisatie

Secundaire victimisatie betekent dat slachtoffers een tweede maal slachtoffer worden van hetzelfde misdrijf omdat ze stuiten op negatieve sociale reacties, functionarissen en instanties die hen niet willen of kunnen helpen, en slopende of dure bureaucratische en rechterlijke procedures. Voor het slachtoffer verergert dat het leed of de schade die door het oorspronkelijke misdrijf (primaire victimisatie) is toegebracht. In essentie houdt dat een gevoel van hernieuwd slachtofferschap in.¹⁴⁵

Er zijn verschillende factoren die een invloed uitoefenen op het daadwerkelijke extra leed van het slachtoffer. In de eerste plaats is dat het optreden van de betrokken autoriteiten bij het strafproces. Vervolgens spelen de aard en ernst van het misdrijf, de persoonlijke eigenschappen van het slachtoffer en de aanwezigheid van een ondersteunend sociaal netwerk een grote rol.¹⁴⁶

Het is belangrijk om te weten welke factoren de kans op secundaire victimisatie vergroten (risicofactoren) of verkleinen (beschermende factoren). Zo verkleinen een goede informatieverschaffing en juridische en psychologische bijstand de kans, terwijl een onnodig lang strafproces of confrontaties met daders ze dan weer vergroten. Uit onderzoeken uit de literatuur¹⁴⁷ blijkt dat die factoren kunnen ingedeeld worden onder vier centrale thema's: voorspelbaarheid, veiligheid, beheersbaarheid/controle en rechtvaardigheid. Onder voorspelbaarheid wordt verstaan dat het slachtoffer weet waaraan het zich

kan verwachten. Bij controle gaat het om de vraag of het slachtoffer het gevoel heeft dat het invloed kan uitoefenen op de eigen situatie. Veiligheid heeft ten eerste betrekking op de fysieke veiligheid. Wanneer het slachtoffer bang is voor represailles van de uitbuiters of een confrontatie met de dader, voelt het zich onveilig. Onder emotionele en sociale veiligheid worden andere factoren in acht genomen, voorbeelden hiervan zijn het respecteren van de privacy van het slachtoffer en het met respect behandelen. Factoren die negatief scoren op de bovengenoemde thema's vergroten de kans op secundaire victimisatie. Ze kunnen bijgevolg negatieve effecten op vertrouwen, re-traumatisering, belemmering van het herstel, een nieuw trauma en 'geen vertrouwen meer hebben in het rechtssysteem' creëren. Ten slotte kunnen slachtoffers de hoop verliezen in een rechtvaardige wereld.¹⁴⁸

Voorbeeld

Een Belgisch meisje van veertien jaar was slachtoffer geworden van een *loverboy* nadat ze uit een jeugdinstelling was weggelopen. Ze werd verliefd op een *loverboy* door wie ze later seksueel werd uitgebuit. Na het proces werd het meisje teruggestuurd naar dezelfde jeugdinstelling.¹⁴⁹ Dit is een vorm van secundaire victimisatie door justitie omdat er geen ander alternatief was. Het slachtoffer was herhaaldelijk uit de instelling ontvlucht wat een duidelijke indicatie was voor een problematische situatie. Haar terugsturen naar diezelfde plaats vormt daarom ook een *bad practice*.¹⁵⁰

Een andere vorm van secundaire victimisatie is de confrontatie tussen een slachtoffer en zijn uitbuiters. In het Belgische systeem moeten slachtoffers in principe tijdens het proces niet op de rechtbank verschijnen om confronterende getuigenissen af te leggen in het bijzijn van de beklaagde. In verschillende dossiers werden in de loop van de procedure echter confrontaties vastgesteld tussen beklaagden en slachtoffers. Die confrontaties kwamen altijd tot stand op exclusieve vraag van de advocaat van de beklaagden aan de onderzoeksrechter.¹⁵¹

145 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, p. 69.

146 M. WIJERS, M. BOER, « Een keer is genoeg: verkennend onderzoek naar secundaire victimisatie van slachtoffers als getuigen in het strafproces », *Research and Documentation Centre (WODC) Ministry of Security and Justice (Nederland)*, 2010, pp. 135-147.

147 F.W. WINKEL, « Post traumatic anger. Missing link in the wheel of disfortune », Wolf Legal Publishers: Tilburg University, 2007.

148 M. WIJERS, M. BOER, « Een keer is genoeg: verkennend onderzoek naar secundaire victimisatie van slachtoffers als getuigen in het strafproces », *Research and Documentation Centre (WODC) Ministry of Security and Justice (Nederland)*, 2010, pp. 135-147; U. ORTH, « Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings », *Social Justice Research*, 2002, N° 15(4), pp. 313-325.

149 Zie hierover dit verslag, deel 3, hoofdstuk 2 (dossieranalyse), punt 1.1.

150 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 83 en 127-128.

151 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2013, Bruggen slaan*, pp. 58-59.

Myria stelt zich vragen over de meerwaarde van confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden in problematische dossiers. Dat is zeker het geval voor slachtoffers van seksuele uitbuiting die getraumatiseerd zijn door hun negatieve psychologische en fysieke ervaringen en opnieuw als slachtoffer in een proces van revictimisatie dreigen te verzeilen. De zeer specifieke socioculturele context van slachtoffers kan doorslaggevend zijn. Voor Nigeriaanse slachtoffers kunnen confrontaties tijdens het onderzoek aanleiding geven tot een nieuwe onderdrukkende voodoobezweren van de beklaagde tegenover het slachtoffer. Op die manier wordt de vloek tegenover het slachtoffer herbevestigd. In de praktijk vormen die confrontatieverzoeken van de beklaagde dikwijls geen aanzet tot bijkomende objectieve onderzoeksvragen maar zijn ze eerder een manipulatieve poging van de beklaagde om het slachtoffer te intimideren of het verklaringen te laten intrekken of wijzigen. Het is belangrijk dat de onderzoeksrechters dat voldoende beseffen en zeker niet onmiddellijk dergelijke confrontatieverzoeken inwilligen. Dergelijke

Confrontatieverzoeken van de beklaagde zijn dikwijls een manipulatieve poging van de beklaagde om het slachtoffer te intimideren.

confrontaties blijken dikwijls zinloos of zelfs contraproductief voor het onderzoek te zijn en de bijkomende psychische schade voor het slachtoffer is meestal niet te verwaarlozen. Volgens Myria mogen slachtoffers van seksuele

uitbuiting nooit tot een confrontatie gedwongen worden. De meeste onderzoeksrechters geven tegenwoordig onmiddellijk een negatief antwoord bij een vraag van een advocaat van een beklaagde tot confrontatie in het geval van seksuele uitbuiting. Dat is een voorbeeld van een *best practice* dat het tot een algemene praktijk heeft geschopt. Bij economische uitbuiting wordt deze vraag dikwijls gesteld. Hierbij is ook voorzichtigheid aangewezen zoals werd vastgesteld in een horecadossier.¹⁵² Een gespecialiseerd centrum haalde aan dat er in bepaalde situaties van economische uitbuiting ook een groot trauma door het slachtoffer ervaren kan worden. Op zo'n moment is het belangrijk dat een medewerker van het gespecialiseerd centrum benadrukt dat het geen verplichting is om de confrontatie aan te gaan. Slachtoffers moeten ook (kosteloos) een advocaat ter beschikking krijgen die hen over hun rechten moet informeren in het kader van een confrontatie.¹⁵³

Voorbeelden

In een dossier van seksuele uitbuiting¹⁵⁴ waarin slachtoffers via internet gerekruteerd werden, was een Palestijns slachtoffer bereid om de confrontatie aan te gaan met haar uitbuiters nadat de advocaat van de beklaagde dat officieel had gevraagd via de onderzoeksrechter. Het gespecialiseerde centrum dat het slachtoffer begeleidde had haar meegedeeld dat ze de confrontatie te allen tijde kon weigeren. Ze hadden het echter expliciet moeten afraden. De confrontatie liep niet zoals ze had verwacht. De daders ontkenden alles, waardoor het slachtoffer zich hulpeloos voelde. Tijdens de confrontatie begon ze te roepen, omdat ze het niet meer aankon. De politie heeft de confrontatie vroeger moeten stopzetten omdat het slachtoffer niet meer in staat was te reageren. Ze gaf later aan zelf van haar reactie geschrokken te zijn. Het gespecialiseerde centrum had eerder een advocaat kunnen aanstellen zodat die de confrontatie kon afraden en de belangen van het slachtoffer tijdens het verhoor verdedigen.¹⁵⁵

In een Roemeens dossier¹⁵⁶ had de beklaagde de beschuldigingen van het slachtoffer formeel ontkend en een confrontatie met haar gevraagd, wat de onderzoeksrechter tijdens het verhoor van de beklaagde meteen had ingewilligd. Het slachtoffer werd onmiddellijk gecontacteerd en gevraagd zich naar het politiekantoor te begeven voor een confrontatie die op bepaalde punten resulteerden in een wijziging van de verklaring van het slachtoffer. Het slachtoffer was in deze situatie onbeschermd.

De reactie van de familie tegenover het slachtoffer is tevens een belangrijke factor dat voor een hernieuwd gevoel van slachtofferschap kan zorgen. In sommige culturen is het een schande om als prostituee te hebben gewerkt. Ondanks het feit dat ze in de prostitutie gedwongen werden of met listige kunstgrepen beïnvloed werden en allerlei verschrikkelijke situaties hebben meegemaakt.

¹⁵² Zie verder in dit verslag, deel 3, hoofdstuk 2 (dossieranalyse), punt 1.2.

¹⁵³ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2013, Bruggen slaan*, pp. 57-58.

Zie ook inzake rechten van slachtoffers van misdrijven richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad, *P.B.*, L315, 14 november 2012, p. 57.

¹⁵⁴ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 110-111. Dit slachtoffer heeft zich nooit burgerlijke partij gesteld.

¹⁵⁵ Zie ook punt 1 in dit hoofdstuk (recht op rechtsbijstand).

¹⁵⁶ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012, Bouwen aan vertrouwen*, pp. 51-53.

Voorbeeld: In een Albanees *loverboy*dossier omtrent seksuele uitbuiting zien we secundaire victimisatie door de familie van het slachtoffer. Ze kon niet terugkeren naar haar thuisland omdat ze haar man had verlaten om vervolgens geld te verdienen als prostituee onder invloed van een *loverboy*. Bijgevolg wilde haar familie niets meer van haar weten. Daarbovenop was het meisje nog steeds verliefd op haar *loverboy*. De clan waarin de *loverboy* actief was, beheerste een volledige regio in Albanië, zowel op crimineel als op politiek niveau. De daders die in voorhechtenis zaten in België, werden allemaal vrijgelaten in de loop van de procedure. Het slachtoffer voelde zich bedreigd en had ook geen sociaal vangnet. Omdat ze geld nodig had om de advocaat van haar *loverboy* te betalen, zag ze geen andere mogelijkheid dan te werken voor een andere pooier van dezelfde familieclan.

Voorbeeld: In een dossier¹⁵⁷ werden verschillende Thaise slachtoffers uitgebuit. Ze werden met valse beloftes naar België gelokt en kwamen in massagesalons terecht, waar ze seksuele prestaties moesten leveren tegen betaling. Ze werden gelokt onder het voorwendsel dat ze als kokkin in een restaurant mochten werken. Een van de slachtoffers legde de volgende verklaring af: “Via mijn ouders heb ik nu al vernomen dat de beklaagde beweert dat ik alles aan de politie heb verteld waardoor zij nu in problemen zijn gekomen. Ik word nu beschouwd als de rotte appel van de familie. Ik kan echter aan mijn familie niet zeggen dat ik hier diende te werken in een massagesalon. Ze zouden mij niet geloven en het niet aanvaarden.” Dit is een ander treffend voorbeeld van secundaire victimisatie door de familie.

Voorbeeld: In een andere zaak¹⁵⁸ werden verschillende Marokkaanse slachtoffers in de prostitutie gedwongen en seksueel uitgebuit. De grootste vrees van een van de slachtoffers was dat haar ouders te weten zouden komen dat ze als prostituee gewerkt had. De omstandigheid was voor hen van geen enkel belang. Zo verklaarde een van de slachtoffers het volgende: “Eenmaal mijn familie te weten zou komen wat voor werk ik er gedaan heb zou dit ook een gevaar voor mij betekenen. Ik bedoel dat het in mijn cultuur niet vreemd is dat voor zo’n dingen iemand vermoord wordt.”

Ten slotte nog dit schrijnend voorbeeld van secundaire victimisatie in Hongarije. Uit een interview met een referentiemagistraat, vernam Myria naar aanleiding van een dossier van seksuele uitbuiting¹⁵⁹ dat vanuit België een

re-integratieprogramma voor slachtoffers in Hongarije opgestart werd. Dit Hongaars-Belgisch-Nederlands initiatief leidde rechtstreeks tot het Europese RAVOT-project.¹⁶⁰ De betrokken Belgische magistrate stelde op een bepaald moment vast dat slechts één Hongaarse vrouw (zonder kinderen) bereid was om in dit re-integratieprogramma te stappen. Toen ze hierover informeerde bij andere slachtoffers, bleek dat de vrouwen gestraft werden als ze in het programma stapten. Prostitutie is namelijk strafbaar in Hongarije en de Hongaarse autoriteiten bestempelden de prostitutieslachtoffers uit het programma als onbekwame moeders en namen hun kinderen af.¹⁶¹ Toen de Belgische magistrate hiervan op de hoogte werd gesteld, dreigde ze met de stopzetting van het project en wijzigde de Hongaarse autoriteiten hun positie volledig. Het ingrijpen van de magistrate is een *best practice*.

3.2. | Bescherming tegen intimidatie uitbuiters

Om secundaire victimisatie te voorkomen moeten de slachtoffers beschermd worden tegen intimidatie door hun uitbuiters. De uitbuiters zijn vaak prominente persoonlijkheden in een bepaalde machtspositie ten aanzien van het slachtoffer. Zo gaf een gespecialiseerd centrum in een interview aan dat er soms slachtoffers zijn die een ernstige mentale of fysieke beperking hebben. Dat maakt dat het centrum in bepaalde aangelegenheden een beslissing in plaats van het slachtoffer moet nemen omdat het hiertoe zelf niet in staat is. Ten opzichte van die personen gebruiken de uitbuiters hun machtspositie ten volle. Aan de hand van verschillende dossiers zullen *good* en *bad practices* worden aangehaald met betrekking tot de bescherming van slachtoffers.

Tijdens een interview vernam Myria dat in een Albanees dossier over seksuele uitbuiting een Albanees slachtoffer met de dood bedreigd werd nadat de Belgische politie via rogatoire commissie in Albanië informatie vroeg over de uitbuiters. Het slachtoffer werd in kader van het slachtofferstatuut door een gespecialiseerd centrum begeleid en heeft als beschermingsmaatregel toen haar kind opgehaald in Albanië en naar België overgebracht via gezinshereniging.

¹⁵⁷ MYRIA, Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, *Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 89.

¹⁵⁸ MYRIA, Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, *Het geld dat telt*, p. 89.

¹⁵⁹ MYRIA, Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, *Schakels verbinden*, p. 69.

¹⁶⁰ Referral of and Assistance for Victims of Human Trafficking, ISEC-project onder leiding van Hongaarse ministerie van binnenlandse zaken waaraan ngo Payoke als Belgische partner heeft deelgenomen.

¹⁶¹ MYRIA, Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, *Schakels verbinden*, p. 96.

In een **dossier**¹⁶² waren twee jonge Albanese meisjes het slachtoffer van *loverboys*. De zaak kwam aan het licht toen de politiediensten het slachtoffer in shock en met een ribbenbreuk aantroffen. Ze was geslagen door haar pooier. Tijdens het onderzoek uitte de hoofdbeklaagde verschillende bedreigingen ten aanzien van het slachtoffer en haar familie in Albanië. Ze werden allen met de dood bedreigd. Hij bedreigde haar vader zodat hij samen met de vader van de hoofdbeklaagde naar België reisde om bij de politie te verklaren dat zijn dochter loog. De man bleek volledig verloren te zijn en na zijn verklaringen hielpen de politiediensten hem de terugreis naar Albanië te organiseren. De bedreigingen tegen het slachtoffer en haar familie bleven aanhouden. Het slachtoffer verbleef met de hulp van een gespecialiseerd opvangcentrum op een schuilplaats uit vrees voor de beklagde.

In de **zaak van Mama M.**¹⁶³ bracht een voormalig Nigeriaans slachtoffer een veertienjarig Nigeriaans meisje naar een gespecialiseerd centrum. Ze had haar huilend op straat gevonden. Het bleek een minderjarig Nigeriaans slachtoffer van seksuele uitbuiting te zijn. Ze had twee maanden in de straatprostitutie in Antwerpen gewerkt. Vermoedelijk was ze bij haar vertrek in Nigeria nog maar dertien jaar of pas veertien geworden. Het slachtoffer en haar familie werden bedreigd door de beklagden via voodoo. Uit angst was het slachtoffer pas later bereid om met de politie te praten en een verklaring af te leggen, nadat Esperanto, een gespecialiseerd centrum voor minderjarige slachtoffers van mensenhandel, erin geslaagd was het vertrouwen van het slachtoffer te winnen. De politie organiseerde een verhoor in de vertrouwde omgeving van het gespecialiseerd centrum Sürya. Dit gebeurde in overleg met haar voogd en ze werd bijgestaan door een psychosociaal medewerkster van een gespecialiseerd centrum.

Ten slotte wordt een laatste schrijnend voorbeeld gegeven over een vergaande intimidatie ten opzichte van het slachtoffer. In het Nigeriaans dossier Mama L.¹⁶⁴ was het veertienjarige slachtoffer R. gevlucht uit de vitrine waar ze moest werken. De moeder van R. had haar de raad gegeven te vluchten en terug naar Nigeria te vertrekken. Mama L. was de pooister van R. en was woedend dat ze gevlucht was. Tijdens de telefoontap stelden de speurders vast dat de moeder van R. zwaar werd aangepakt door gecorrumpeerde Nigeriaanse politieagenten. De agenten werden daarvoor door de broer van Mama L. betaald. Er werden gesprekken geregistreerd tussen een razende Mama L. en haar handlangers in Nigeria waarbij zij hen de opdracht gaf om de moeder van R. (en ook de andere kinderen) aan te pakken zoals ze zelf wilden voor het feit dat haar dochter bij haar weggelopen was. R.'s moeder werd gevangengenomen en zwaar mishandeld. Nadien werden er gesprekken geregistreerd waarin Mama L. op de hoogte gebracht werd dat de moeder van R. overleden zou zijn. Later heeft de politie nog van R. zelf vernomen dat het niet haar moeder maar haar broer was die op mysterieuze wijze om het leven was gekomen.¹⁶⁵

Men kan uit de verschillende voorbeelden en aangehaalde dossiers concluderen dat secundaire victimisatie heel vaak voorkomt. Uitbuiters intimideren niet alleen de slachtoffers in België maar vaak ook hun familie in hun land van herkomst. De familie van het slachtoffer is in veel gevallen ook een oorzaak van secundaire victimisatie. Op die manier is het nog moeilijker om hun (vaak zeer ingrijpende) ervaringen te verwerken.

Conclusies

Juridische begeleiding van slachtoffers door gespecialiseerde opvangcentra is essentieel: op die manier krijgt het slachtoffer uitleg over zijn rechten en begeleiding tijdens de strafprocedure (verhoren, informatie over de opvolging, enz.). De centra stellen het slachtoffer ook voor om met het oog op een vordering tot schadeloosstelling zich door een advocaat te laten bijstaan. Bij gebrek aan budgetten om advocaten te betalen, schakelen de opvangcentra advocaten in die optreden in het kader van de juridische bijstand. Het slachtoffer kan beroep doen op een pro-Deadvocaat als het aan de voorwaarden

162 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 107.

163 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood*, p. 83.

164 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood*, p. 58-59.

165 In de focus van vorig jaar (2018) werd de thematiek van de kwetsbare minderjarige slachtoffers van mensenhandel uitgebreid behandeld.

voldoet (als het bijvoorbeeld sociale steun krijgt, wat het geval is bij het begin van de begeleiding). Doorgaans stellen de centra het slachtoffer bijstand van een advocaat voor wanneer de zaak zich in de eindfase bevindt: ofwel omdat het onderzoek wordt afgesloten en er een zitting voor de raadkamer is gepland voor de regeling van de rechtspleging, ofwel zelfs nog wanneer de zaak op de rol wordt gesteld. Wanneer dat nodig is, wordt de advocaat soms vroeger aangesteld (bijvoorbeeld wanneer er gedetineerden zijn en het dossier vermoedelijk snel zal worden afgesloten).

Onderzoeken naar mensenhandel zijn echter tijdrovend. Soms duurt het enkele jaren vooraleer een dossier wordt afgesloten en is de kans groot dat het slachtoffer intussen een baan heeft gevonden. Daardoor voldoet het niet langer aan de voorwaarden voor rechtsbijstand om in aanmerking te komen voor een pro-Deoadvocaat. Soms wil het slachtoffer ook gewoon de bladzijde omslaan of zijn er andere financiële prioriteiten.

De advocaat moet zo snel mogelijk aangesteld worden.

De snelle aanstelling van een advocaat zorgt er niet alleen voor dat het slachtoffer inzage krijgt in het dossier. De onderzoeksrechter kan indien nodig dan ook om bijkomende onderzoeksverrichtingen worden gevraagd mocht het onderzoek onvolledig zijn gevoerd. Op die manier wordt ook vermeden dat de advocaat op de zitting van de raadkamer te horen krijgt dat het om een lijvig dossier gaat en hij dus geen tijd meer heeft om het op een behoorlijke manier in te studeren om de belangen van het slachtoffer optimaal te kunnen behartigen. Meer algemeen is het slachtoffer zo beter vertegenwoordigd in alle fases van de procedure en kan het een standpunt innemen, met name wanneer de dader van de feiten bijvoorbeeld om een confrontatie vraagt.

Ook wanneer er redenen bestaan om een geseponneerd dossier te heropenen zoals tekortkomingen in het onderzoek of problemen met de onderzoekscapaciteit, is het belangrijk dat het slachtoffer op bijstand van een advocaat kan rekenen. Die zal desgevallend klacht met burgerlijkepartijstelling in de handen van een onderzoeksrechter kunnen indienen en daarna bijkomende onderzoekshandelingen kunnen vragen.

Daarom beveelt Myria de gespecialiseerde opvangcentra aan om tijdig een advocaat aan te stellen voor de slachtoffers die ze begeleiden.

De advocaat moet zo snel mogelijk na het opstarten van het gerechtelijk onderzoek worden aangesteld. Zo'n aanstelling kan in sommige gevallen ook nuttig zijn na het eerste verhoor van het slachtoffer in het kader van de

informatie. In dat verband kan worden gedacht aan een wijziging van de multidisciplinaire omzendbrief uit 2016.

Myria beveelt ook aan om voor elk slachtoffer van mensenhandel systematisch een verklaring van benadeelde persoon in te voeren om zijn rechten tijdens de strafprocedure te waarborgen.

Bovendien zitten de slachtoffers van mensenhandel aan het begin van de procedure, net als andere categorieën van rechtzoekenden zoals asielzoekers, in een bijzonder kwetsbare situatie.

Myria beveelt daarom aan om het koninklijk besluit van 18 december 2003 over de juridische tweedelijnsbijstand aan te passen om de slachtoffers van mensenhandel, van wie het statuut aanvankelijk was erkend na de eerste verklaringen voor justitie, in aanmerking te laten komen voor juridische tweedelijnsbijstand tot op het einde van de strafprocedure tegenover de daders

Bovendien moet in de belangrijkste Bureaus voor Juridische Bijstand in het land een lijst beschikbaar zijn van **vrijwillige advocaten die gespecialiseerd** zijn in bijstand aan slachtoffers van mensenhandel.

Een ander belangrijk thema behandeld door de Europese richtlijnen en de Conventie van de Raad van Europa is de preventie van secundaire victimisatie.

Confrontaties tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en beklaagden worden afgeraden om risico's op secundaire victimisatie te voorkomen. Bij slachtoffers van economische uitbuiting is voorzichtigheid aangewezen en moet bij een confrontatie een advocaat aangesteld worden voor het slachtoffer.

Myria stelt zich vragen over de meerwaarde van confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden in problematische dossiers. Dat is zeker het geval voor slachtoffers van seksuele uitbuiting die getraumatiseerd zijn door hun negatieve psychologische en fysieke ervaringen en opnieuw als slachtoffer in een proces van secundaire victimisatie dreigen te verzeilen. In de praktijk vormen die confrontatieverzoeken van de beklaagde dikwijls geen aanzet tot bijkomende objectieve onderzoeksvragen maar zijn ze eerder een poging tot manipulatie door de beklaagde om het slachtoffer te intimideren of hen verklaringen te laten intrekken of wijzigen. Het is belangrijk dat de onderzoeksrechters dat voldoende beseffen en zeker niet onmiddellijk dergelijke confrontatieverzoeken inwilligen. Dergelijke confrontaties blijken dikwijls zinloos of zelfs contraproductief voor het onderzoek. De potentiële bijkomende psychische

schade voor slachtoffers is niet te verwaarlozen. Volgens Myria mogen slachtoffers van seksuele uitbuiting nooit tot een confrontatie gedwongen worden. De meeste onderzoeksrechters geven tegenwoordig onmiddellijk een negatief antwoord bij een vraag van een advocaat van een beklaagde tot confrontatie in het geval van seksuele uitbuiting.

Bij economische uitbuiting wordt de vraag voor een confrontatie veel meer gesteld. Ook hier is voorzichtigheid geboden. Bepaalde situaties van economische uitbuiting worden door slachtoffers ervaren als een groot trauma. Slachtoffers moeten ook (kosteloos) beschikking krijgen over een advocaat die hen moet informeren over hun rechten en hen bijstaan in het kader van een confrontatie.

Hoofdstuk 4

Compensatie voor slachtoffers van mensenhandel

Dit hoofdstuk gaat dieper in op compensatie, een aspect waar slachtoffers van mensenhandel bijzonder mee gebaat kunnen zijn. Eerst situeren we de toegang tot compensatiemogelijkheden voor slachtoffers in het algemeen (punt 1). Vervolgens behandelen we de mogelijkheid om schadevergoeding te bekomen via de gerechtelijke weg (punt 2). Daarna komt de tussenkomst aan bod van Toezicht op de Sociale Wetten, een afdeling van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (WASO) die slachtoffers van economische uitbuiting zou kunnen bijstaan in het recupereren van achterstallige lonen, alsook de rol van de inspectiedienst van de RSZ (vroeger Sociale Inspectie bij FOD Sociale zekerheid) in kader van mensenhandel (punten 3 en 4). Ook Fedris wordt besproken, het Federaal agentschap voor beroepsrisico's dat mogelijk een piste is voor compensatie voor slachtoffers van een arbeidsongeval bij economische uitbuiting (punt 5). We werpen ook een blik op de Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders¹⁶⁶, als een al dan niet adequaat compensatie-orgaan voor slachtoffers mensenhandel (punt 6). Ten slotte halen we een recente internationale studie van FRA aan over de compensatie van slachtoffers van gewelddadige inbreuken (punt 7).

Een slachtoffer van mensenhandel dat een compensatie wenst te bekomen moet zich burgerlijke partij stellen. Op die manier kan het een schadevergoeding vorderen. Zo'n beslissing veronderstelt een goede en tijdige juridische vertegenwoordiging van het slachtoffer.

Hoewel het verkrijgen van een vergoeding niet voor alle slachtoffers een prioriteit of doel op zich is, mag het belang ervan niet onderschat te worden. Een veroordeling die gepaard gaat met de toekenning van een schadevergoeding

kan immers het vertrouwen van het slachtoffer in justitie vergroten. Daarnaast kan de vergoeding het slachtoffer in staat stellen een nieuw leven uit te bouwen of een duwtje in de rug geven. Een schadevergoeding kan ook het risico verminderen om opnieuw slachtoffer van mensenhandel te worden.¹⁶⁷

Naargelang de situatie van het slachtoffer en de uitbuitingsvorm, kan de belangstelling in een schadevergoeding variëren. Sommige slachtoffers van gedwongen seksuele uitbuiting zullen omwille van emotionele en financiële redenen misschien eerder weigerachtig staan tegenover het vragen van een schadevergoeding van hun uitbuiters. Slachtoffers van seksuele uitbuiting in een zogenaamde win-winsituatie¹⁶⁸ en slachtoffers van economische uitbuiting kunnen hier helemaal anders tegenover staan. Hun initiële doelstelling was immers geld verdienen en pas daarna werden zij slachtoffer van mensenhandel. De slachtoffers zijn vrouwen die aanvankelijk bewust en vrijwillig voor prostitutie kiezen omdat ze zo op korte termijn geld willen verdienen. Ze moeten dikwijls in bijzonder slechte omstandigheden werken maar nemen dat erbij. Het zijn die slechte werkomstandigheden, naast het machtsmisbruik van de uitbuiters, die bepalen of de tenlastelegging mensenhandel van toepassing kan zijn.

De belangstelling zal bijgevolg veelal afhangen van de persoonlijke situatie van het slachtoffer, maar ook van de informatie die het hierover krijgt. In een bouwdoossier staat een treffende illustratie van een slachtoffer dat interesse heeft in compensatie. Een Marokkaans slachtoffer van economische uitbuiting stelde tijdens zijn verhoor het volgende: "Ik zweer u dat ik naar hier ben gekomen om te werken. Ik wil hier geen problemen veroorzaken."

¹⁶⁶ Occasionele redders zijn personen die vrijwillig hulp hebben geboden aan slachtoffers.

¹⁶⁷ Joint UN Commentary on the EU Directive – A Human Rights-Based Approach, 2011, p. 86.

¹⁶⁸ Voor meer informatie zie MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2013, Bruggen slaan*, p. 27

Ik wil gewoon geld blijven verdienen door te werken. Zonder geld kan ik niet naar m'n land terug. Mijn ouders hebben alles opgegeven voor mij. Ik kan niet met lege handen thuiskomen. De [uitbuiters] moet me minstens terugbetalen wat hij me nog moet. Op die manier kan ik terugkeren zonder gezichtsverlies te lijden.”¹⁶⁹

Het effectief bekomen van een schadevergoeding gaat echter gepaard met vele obstakels. Zo zal de daadwerkelijke betaling van de uitgesproken schadevergoeding in hoge mate afhangen van de solvabiliteit van de dader en een succesvolle opsporing van de geldstromen, inbeslagnames en verbeurdverklaringen – al dan niet met toewijzing aan de burgerlijke partij.

1. Toegang tot compensatie voor slachtoffers van mensenhandel

Diverse internationale instrumenten schrijven de toegang tot compensatie voor slachtoffers van opzettelijke geweldsdaden voor. Het gaat hier om instrumenten die specifiek gericht zijn op de strijd tegen mensenhandel, de strijd tegen georganiseerde misdaad en slachtoffers van geweldsdaden.

Het VN-verdrag inzake transnationale georganiseerde criminaliteit verwacht van de ondertekenaars dat ze gepaste procedures voorzien om slachtoffers toegang te verlenen tot compensatie en schadevergoeding, en ook de slachtoffers in staat stellen zich te laten vertegenwoordigen in de verschillende stadia van een strafrechtelijke procedure.¹⁷⁰ Het aanvullende protocol inzake mensenhandel specificeert dat iedere verdragsstaat zich ervan moet vergewissen dat er in zijn rechtsstelsel maatregelen bestaan die aan een slachtoffer van

mensenhandel de mogelijkheid bieden het herstel van de geleden schade te verkrijgen.¹⁷¹

Op het niveau van de Raad van Europa voorziet het Europees Verdrag inzake de Schadeloosstelling van Slachtoffers van Gewelddadigheden een subsidiair systeem van schadeloosstelling aan slachtoffers van opzettelijke geweldsdaden. De verdragsstaat moet bijdragen aan de schadeloosstelling als die niet volledig uit andere bronnen kan worden verzekerd.¹⁷² Het solidariteitsprincipe van dat Verdrag vinden we ook terug bij het Fonds voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders (zie verder punt 6). Meer specifiek voor slachtoffers van mensenhandel veronderstelt het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel dat elke verdragspartij de wetgevende of andere maatregelen neemt die nodig kunnen zijn om schadeloosstelling voor slachtoffers te waarborgen overeenkomstig de voorwaarden voorzien in haar nationale recht, bijvoorbeeld door het instellen van fondsen voor schadeloosstelling van slachtoffers of maatregelen of programma's gericht op sociale ondersteuning en integratie van slachtoffers. Het voegt daar aan toe dat de opbrengsten van de vermogensbestanddelen die in beslag worden genomen kunnen bijdragen tot de financiering daarvan.¹⁷³

Het effectief bekomen van een schadevergoeding gaat gepaard met vele obstakels.

Op het niveau van de Europese Unie kunnen we niet enkel de richtlijn inzake de compensatie van slachtoffers van geweldsdaden¹⁷⁴ in aanmerking nemen, maar geldt ook de EU mensenhandel richtlijn 2011/36/EU. In de preambule wordt duidelijk de link gelegd tussen inbeslagname en confiscatie van opbrengsten van misdrijven en het aanwenden daarvan voor de vergoeding van slachtoffers.¹⁷⁵ Volgens die richtlijn moeten de lidstaten ervoor zorgen dat slachtoffers van mensenhandel toegang hebben tot bestaande regelingen voor schadevergoeding van slachtoffers van opzettelijke gewelddadigheden.

¹⁶⁹ MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, pp. 50 en 94-96; Zie rechtspraak: *Jaarverslag Mensenhandel en -smokkel 2010, Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen*, p. 76: Corr. Charleroi, 18 maart 2011, 7de k. (bevestigd door Hof van Beroep van Bergen, 26 juni 2015) (beschikbaar op www.myria.be).

¹⁷⁰ Art. 25 VN-verdrag inzake transnationale georganiseerde criminaliteit.

¹⁷¹ Art. 6, § 6 Aanvullend protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, bij het Verdrag van de Verenigde Naties tegen transnationale georganiseerde misdaad, New York, 15 november 2000.

¹⁷² Art. 2 Europees Verdrag inzake de schadeloosstelling van slachtoffers van gewelddadigheden van 24 november 1983.

¹⁷³ Art. 15 iuncto art. 23 verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel.

¹⁷⁴ Richtlijn 2004/80/EG van de raad van 29 april 2004 betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven, *P.B.*, 6 augustus 2008, L261/15.

¹⁷⁵ Overweging 13 Richtlijn 2011/36 van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake voorkoming en bestrijding van mensenhandel en bescherming van slachtoffers en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *P.B.*, 15 april 2011, L101.

Op Europees niveau geldt daarnaast een richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten en de bescherming van slachtoffers van misdrijven en voor slachtofferhulp.¹⁷⁶ Die richtlijn versterkt de rechten van slachtoffers in de Europese Unie. Artikel 16 geeft slachtoffers het recht op een beslissing inzake de schadevergoeding door de dader in het kader van de strafprocedure. Het slachtoffer heeft het recht om in het kader van de strafprocedure binnen een redelijke termijn een beslissing te verkrijgen inzake schadeloosstelling door de dader, tenzij het nationale recht erin voorziet dat de beslissing voor een schadevergoeding in een andere gerechtelijke procedure moet genomen worden. De lidstaten moeten maatregelen treffen om de dader ertoe aan te zetten het slachtoffer op passende wijze de schade te vergoeden.

In al deze instrumenten wordt bijgevolg een bepaling opgenomen om slachtoffers toegang te verlenen tot de mogelijkheid om een schadevergoeding of compensatie te bekomen, hetzij via gerechtelijke weg, hetzij via fondsen. Het blijft aan de verdragstaten of lidstaten om hieraan invulling te geven.

In welke mate hebben slachtoffers van mensenhandel dergelijke toegang daadwerkelijk en op welke obstakels kunnen zij stuiten om effectief een schadevergoeding te bekomen? Dat behandelen we in de volgende punten.

Mevrouw Joëlle Milquet is speciaal adviseur voor President Juncker met betrekking tot de compensatie voor slachtoffers van misdrijven. Ze heeft in maart 2019 een verslag uitgebracht, met name: “Strengthening victim’s rights: from compensation to reparation”¹⁷⁷. Uit het verslag blijkt dat slachtoffers vaak moeilijk toegang kunnen verkrijgen tot justitie en compensatie. De oorzaken hiervan zouden de volgende zijn: geen of weinig informatie, onvoldoende ondersteuning, strikte toelatingscriteria of procedurele obstakels. Mensen die het slachtoffer zijn geworden van een misdrijf die heeft plaatsgevonden in een ander land dan hun thuisland, hebben het doorgaans moeilijker om compensatie te bekomen.

Mevrouw Milquet geeft aan dat er een strategische benadering nodig is om het compensatieprobleem op te lossen. Als slachtoffers geen toegang krijgen tot de

gerechtelijke procedure omdat zij bijvoorbeeld te bang zijn om een misdrijf aan te geven, of geen schadevergoeding kunnen vorderen in burgerlijke zaken omdat ze geen middelen hebben of niet weten dat ze recht hebben op compensatie, dan zal hun toegang tot het verkrijgen van compensatie altijd verhinderd worden. Om deze redenen stelt de Speciaal Adviseur een holistische aanpak voor.

Ze stelt vier veranderingen voor:

- vooreerst een shift van compensatie naar herstel. Zo moet men rekening houden met de formele vergoeding van een slachtoffer en compensatie vanuit een breder perspectief benaderen met name de erkenning van het slachtoffer, de vergoeding, de ondersteuning en als laatste de zorg.
- Er moet een shift gebeuren naar de onmiddellijke uitbetaling van de staat, dit houdt in dat de staat het slachtoffer direct betaalt en op zijn beurt de compensatie van de dader probeert te bekomen.
- Er moet ook een shift plaatsvinden van ongelijkheden en een tekort aan samenwerking naar een nauwere samenwerking, coördinatie en geharmoniseerde minimumstandaarden.
- Als laatste een shift van een aanpak gebaseerd op noden naar een aanpak gebaseerd op rechten. Het is een recht van het slachtoffer om compensatie te verkrijgen en de staat moet zien dat de rechten gerespecteerd worden.

2. Schadevergoeding via gerechtelijke procedure

Eenzelfde feit kan zowel aanleiding geven tot een strafvordering, bij inbreuk op de strafwet, als tot een burgerlijke vordering, bijvoorbeeld een vordering tot schadevergoeding overeenkomstig artikel 1382 Burgerlijk Wetboek. Een burgerlijke rechtsvordering voor de arbeidsrechter om achterstallige lonen terug te vorderen, behoort ook tot de mogelijkheden.

De doeleinden van die vorderingen zijn echter fundamenteel verschillend. Zo beoogt de strafvordering de toepassing van de strafwet en niet de vergoeding van het slachtoffer.¹⁷⁸ De burgerlijke vordering daarentegen beoogt de toepassing van de schade die uit het misdrijf voortvloeit.¹⁷⁹ In het Belgische rechtssysteem kan de schade uit het misdrijf zowel voor de burgerlijke

¹⁷⁶ Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ van het Europees Parlement en de Raad, *P.B.*, 25 oktober 2012, L315/57.

¹⁷⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.

¹⁷⁸ Art. 1 voorafgaande titel Wetboek van strafvordering.

¹⁷⁹ Art. 3 voorafgaande titel Wetboek van strafvordering.

rechter als voor de strafrechter – door middel van een burgerlijkepartijstelling – worden uitgevoerd. Goede en tijdige juridische bijstand aan het slachtoffer is essentieel in zijn keuze om zich al dan niet burgerlijke partij te stellen. Vordert men echter afzonderlijk voor de burgerlijke rechter, dan wordt de burgerlijke vordering geschorst zolang niet definitief beslist is over de strafvordering die voor of gedurende de burgerlijke vordering is ingesteld.¹⁸⁰

In zaken van mensenhandel zal het slachtoffer de schadevergoeding meestal vorderen door zich burgerlijke partij te stellen bij de strafvordering. Het voordeel van een burgerlijkepartijstelling is dat het slachtoffer de procesvoering en het gerechtelijk onderzoek mee kan sturen door onder andere bijkomende onderzoeksadaten te vragen aan de onderzoeksrechter.¹⁸¹ Anderzijds is het niet altijd evident om zich burgerlijke partij te stellen. Slachtoffers zullen soms bepaalde hindernissen moeten overwinnen. De grootste struikelblokken voor een slachtoffer om zich burgerlijke partij te stellen zijn, volgens de drie gespecialiseerde centra, angst voor represailles ten aanzien van zichzelf en de familie en geen beschermingsmaatregelen in het land van herkomst. Het financiële aspect is eveneens een groot probleem omdat de kosten voor een advocaat hoog kunnen oplopen.¹⁸²

De Europese richtlijn rond mensenhandel¹⁸³ bepaalt eveneens maatregelen over de behandeling van slachtoffers voor de preventie van secundaire victimisatie en de verplichting om hen de toegang te geven tot juridisch advies. De richtlijn stelt bovendien dat lidstaten – afhankelijk van de rol die slachtoffers krijgen in het rechtssysteem – de slachtoffers een vertegenwoordiging in rechte moeten garanderen, onder meer met het oog op het instellen van een schadevordering. In België wordt het juridisch advies momenteel verleend ofwel door de sociale werkers in de gespecialiseerde opvangcentra, ofwel door een advocaat aangesteld door het opvangcentrum of het slachtoffer.

Het slachtoffer kan voor de rechtbank de materiële en morele schadevergoeding vorderen. In zijn jaarverslag van 2006 wees Myria erop dat personen die voor mensenhandel waren veroordeeld heel vaak hun onvermogen veinsden, waardoor een effectieve vergoeding zelden mogelijk was.

In het jaarverslag van 2016¹⁸⁴, tien jaar later, komt dat opnieuw aan bod en ook vandaag is het probleem nog altijd actueel. Het is dan ook belangrijk dat een financieel onderzoek aan het begin van een onderzoek wordt gestart zodat men een volledig beeld krijgt over de financiële toestand van de uitbuiters.

Voorbeeld

In een dossier moest een Marokkaanse zakenman een aanzienlijke schadevergoeding betalen aan zijn slachtoffers. Het bedrag was in totaal 215.189,99 euro. Hoewel de slachtoffers ter compensatie aanzienlijke geldsommen toegewezen kregen, heeft de dader voldoende tijd gehad om ervoor te zorgen dat er geen activa meer overbleven. Hiermee had men hem nochtans kunnen verplichten de door de rechtbank gelaste compensaties te betalen. Inbeslagnames zijn er niet gebeurd. We kunnen ervan uitgaan dat de schadevergoeding aan de slachtoffers nooit is uitbetaald doordat de man zijn zaak failliet heeft laten verklaren.

Uit de analyse van rechtspraakbeslissingen blijkt dat er soms aanzienlijke compensaties worden toegekend aan slachtoffers. Drie Nigeriaanse slachtoffers van seksuele uitbuiting werden in een vonnis van de correctionele rechtbank van Brugge op 20 september 2017, morele schadevergoedingen toegekend van 6.500 tot 12.000 euro.¹⁸⁵ In een zaak rond Chinese privé-prostitutie kreeg het slachtoffer een gemengde materiële en morele schadevergoeding van 10.000 euro toegewezen.¹⁸⁶ De correctionele rechtbank van Namen kende in een zaak betreffende economische uitbuiting in de horeca 5.000 euro morele schadevergoeding en 37.763,73 euro materiële schadevergoeding toe aan het slachtoffer.¹⁸⁷

Het blijft echter mogelijk dat de veroordeelde, ondanks de beslissing van de rechter, het slachtoffer toch niet effectief zal vergoeden. Dat bleek ook uit de interviews met de gespecialiseerde centra. Eens de beslissing definitief¹⁸⁸ is, kan men zich wenden tot de gerechtsdeurwaarder om een tenuitvoerlegging af te dwingen. Er kan dan eventueel beslag worden gelegd op goederen van de veroordeelde.

180 Met name toepassing van 'le criminel tient le civil en état', art. 4 Voorafgaande Titel Wetboek van strafvordering.

181 Art. 61 *quinquies* Wetboek van strafvordering. Zie hierover hoofdstuk 3, punt 2.3.2. van deze focus.

182 Zie hierover ook hoofdstuk 3, punt 1 en 2.3.3 van deze focus.

183 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *P.B.*, 15 april 2011, L101/1.

184 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 95-96.

185 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 107.

186 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 110-111.

187 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 118; Corr. Namen, afdeling Namen, 22 november 2017, 12e kamer (beroep).

188 Met andere woorden in kracht van gewijsde is getreden.

Dat is echter een tijdrovende procedure met bijkomende kosten voor het slachtoffer. Sommige slachtoffers zien er om die reden dan ook van af. Volgens de gespecialiseerde centra hebben slachtoffers waarvan de uitbouter Belg is of al lange tijd geldig in België verblijft meer kans om effectief vergoed te worden.

Voorbeeld

Een van de gespecialiseerde centra gaf het voorbeeld van een Belgische uitbouter die de volledige schadevergoeding van 200.000 euro heeft betaald. Het huis van de veroordeelde werd in beslag genomen. Het slachtoffer had een deurwaarder betaald omdat de beklaagde de schadevergoeding niet wilde betalen. De dag van het finale bod, op het moment voor de verkoop van het huis, is de veroordeelde binnengekomen en heeft het slachtoffer volledig uitbetaald. Dergelijke gevallen zijn zeer zeldzaam.

Voorbeeld

In een dossier van economische uitbuiting en huisjesmelkerij was de hoofdbeklaagde de zaakvoerder van een palettenfabriek die ook werd vervolgd.¹⁸⁹ De slachtoffers kregen het minimumloon van 135 euro per maand en werkten hiervoor 12 uur per dag, 6 dagen per week. Ze werden gehuisvest in erbarmelijke omstandigheden. De feiten dateren van 2009-2011, de straffen werden pas in 2019 definitief uitgesproken. Het hof van beroep van Antwerpen heeft in zijn arrest¹⁹⁰ aanzienlijke schadevergoedingen toegewezen aan de slachtoffers. Twee slachtoffers hebben elk 4.000 euro materiële schadevergoeding en 750 euro morele schadevergoeding toegewezen gekregen, het derde slachtoffer heeft een materiële schadevergoeding van 2.199 euro en een morele schadevergoeding van 500 euro toegewezen gekregen. Hoewel de veroordeelde het proces zo lang mogelijk heeft gerekt, bestaat de firma nog. Het is een Belgisch bedrijf wat de kans tot effectieve vergoeding van de slachtoffers vergroot.¹⁹¹

Wanneer verbeurdverklaringen worden uitgesproken, kan de rechter de burgerlijke partij de verbeurdverklarde zaken die haar toebehoren of de per equivalent verbeurdverklarde sommen toewijzen (artikel 43bis,

alinea 3 van het Strafwetboek). De teruggave is een burgerrechtelijke maatregel die kan gevraagd worden via een burgerlijkepartijstelling en zij is in principe verplicht, namelijk wanneer daardoor de door het misdrijf veroorzaakte schade wordt hersteld.¹⁹² Om de rechten van derden te vrijwaren, vermeldt artikel 43bis, alinea 3 dat: “Ingeval de verbeurdverklarde zaken aan de burgerlijke partij toebehoren, zullen zij aan haar worden teruggegeven. De verbeurdverklarde zaken zullen haar eveneens worden toegewezen ingeval de rechter de verbeurdverklaring uitgesproken heeft omwille van het feit dat zij goederen en waarden vormen die door de veroordeelde in de plaats gesteld zijn van de zaken die toebehoren aan de burgerlijke partij of omdat zij het equivalent vormen van zulke zaken in de zin van het tweede lid van dit artikel”.

De memorie van toelichting¹⁹³ geeft hierbij meer verduidelijking: “het is opportuun gebleken om de verbeurdverklarde zaken te bestemmen voor de schadeloosstelling van het slachtoffer, ingeval deze zaken het vervangmiddel of het equivalent vormen van de goederen die hem ter gelegenheid van het misdrijf ontnomen zijn.” Hetzelfde geldt voor geldsommen die in beslag worden genomen en die – minstens gedeeltelijk – aan de burgerlijke partijen als vergoeding kunnen worden toegewezen. Er zijn verschillende voorbeelden in de rechtspraak met betrekking tot dit gedeelte.

Voorbeeld

Een treffend voorbeeld waarin de verbeurdverklarde geldsommen prioritair aan het slachtoffer zijn toegewezen is een vonnis van de correctionele rechtbank van Luik van 2 oktober 2017.¹⁹⁴ In dit dossier van economische uitbuiting in de bouwsector kregen de slachtoffers lage lonen (onder minimumbarema), voor abnormaal lange arbeidstijden. De werknemers waren afhankelijk van hulp van buitenaf voor voedsel en kregen geen medische zorg bij arbeidsongevallen. De rechtbank besliste om een gebouw verbeurd te verklaren en de verbeurdverklaring per equivalent van de som van bijna 24.000 euro in hoofde van die beklaagde toe te wijzen. Verder werd de beklaagde veroordeeld tot de uitbetaling van een provisionele som van 10.120 euro voor de materiële schade en de definitieve som van 1.250 euro voor de morele schade.

¹⁸⁹ Zie ook deze focus, dossiervoorbeeld (palettenbedrijf).

¹⁹⁰ Zie deel 3, hoofdstuk 3 (overzicht van de rechtspraak): Hof van beroep Antwerpen, 24 januari 2019, kamer C6.

¹⁹¹ MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, pp. 116-117.

¹⁹² E. FRANCIS, ‘Algemene principes van de bijzondere verbeurdverklaring en het beslag in strafzaken’, *T.Strafr.* 2011, afl. 5, p. 319.

¹⁹³ Memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 42, 43 en 505 van het Strafwetboek en tot invoeging van een artikel 43bis in hetzelfde wetboek, *Parl.St.*, Kamer, zitting 1989-1990, nr. 987/1, p. 6.

¹⁹⁴ MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018*, *Minderjarig in hoogste nood*, pp. 114-115. Het vonnis is definitief.

Myria moedigt het gebruik aan van de mogelijkheid om verbeurdverklaarde zaken en vermogensvoordelen toe te wijzen aan de burgerlijke partij teneinde deze te vergoeden voor de geleden schade.

Voor slachtoffers die beslissen niet in het statuut te stappen en/of slachtoffers die terug huiswaarts keren of zich niet langer in België bevinden, is het moeilijk om een compensatie te bekomen. Hoewel het slachtoffer zich in theorie kan laten bijstaan door een advocaat om hier zijn belangen te behartigen, zal de drempel voor veel slachtoffers te hoog zijn als zij niet de juridische begeleiding krijgen, in tegenstelling tot de slachtoffers die in het statuut stappen en wel begeleid worden.

Sommige gespecialiseerde opvangcentra waar slachtoffers in begeleiding zijn, proberen de juridische begeleiding voort te zetten wanneer het slachtoffer terug huiswaarts keert. Het betreft dan voornamelijk slachtoffers voor wie de gerechtelijke procedure al ver gevorderd is en vaak nog wachten op de toekenning van de schadevergoeding en de tenuitvoerlegging ervan. Andere gespecialiseerde opvangcentra zullen het slachtoffer dat huiswaarts wenst te keren en bijgevolg ook niet meer in het statuut zit de nodige contactgegevens verschaffen zodat zij zich kunnen laten bijstaan door een advocaat. Het blijft echter aan het slachtoffer om zelf de concrete stap te zetten en contact te blijven houden met de advocaat. Die drempel kan ertoe leiden dat dergelijke slachtoffers hun belangen en rechten niet laten verdedigen door een advocaat of het contact verliezen met een aangestelde advocaat.

3. De rol van Toezicht op de Sociale Wetten bij het recupereren van achterstallige lonen

De Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten (hierna TSW) van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg heeft de opdracht om de individuele en collectieve rechten van de werknemers te verdedigen, in het bijzonder de essentiële arbeidsvoorwaarden van het recht op loon en andere geldelijke voordelen en de naleving van de wettelijke, reglementaire en conventionele arbeidsvoorwaarden.

In navolging van andere diensten werkt de TSW samen in de strijd tegen sociale fraude en mensenhandel. De wettelijke opdracht van TSW vertrekt eerder vanuit een benadering van sociaalrechtelijke inbreuken. Voor wat betreft mensenhandel is het vooral de inspectiedienst van RSZ die in de praktijk op het terrein hierover onderzoeken uitvoert.

Recupereren van achterstallige lonen¹⁹⁵

De recuperatie van achterstallige lonen is een belangrijke opdracht van de TSW. Bij vaststellingen van achterstallige lonen wordt in principe geprobeerd om de situatie te regulariseren door de werkgever ze te laten terugbetalen. Voor de werknemer zou dat betekenen dat hij hiervoor geen burgerlijke vordering moet instellen en zo ook sneller zijn achterstallige lonen kan bekomen. Ongeacht de regularisatie van de inbreuk kan de arbeidsauditeur nog steeds vervolgen. Het regulariseren van de vastgestelde inbreuken heeft dus geen gevolg op de strafvordering maar kan wel een invloed hebben op de strafmaat van de beklaagde. Eens de werkgever akkoord is met een betaling van de achterstallige lonen, kunnen er zich voor de teruggave diverse scenario's voordoen. Naargelang de nationaliteit (derdelander of EU-burger) en het verblijfsstatuut van het slachtoffer kan de daadwerkelijke teruggave van de lonen bemoeilijkt worden. Als het gaat om personen met een wettig verblijf in België, is het geen probleem om de gerecupereerde lonen te bekomen. Als het gaat om werknemers zonder wettig verblijf, dan is dat veel moeilijker. Werkgevers gaan vaak niet akkoord om de achterstallige lonen te betalen. Het verlies van contact met de werknemer maakt de teruggave van lonen bijna onmogelijk.

Als de werkgever de achterstallige lonen wil terugbetalen maar hij de werknemer niet kan vinden, dan meldt hij dit aan TSW. Om EU-burgers op te sporen kan TSW een beroep doen op het Internal Market Information System (IMI)¹⁹⁶ om de contactgegevens van de betrokkene in zijn thuisland proberen te bekomen. Lukt dat, dan wordt een brief verzonden naar de betrokkene om zijn gegevens te vragen voor de betaling van de achterstallige lonen. Slaagt TSW er niet in via IMI de EU-burger te bereiken of gaat het om een dierdelander van wie men geen contactinformatie

¹⁹⁵ TSW heeft ook een specifieke opdracht in kader van de sanctierichtlijn (wet van 11 februari 2013 tot vaststelling van sancties en maatregelen voor werkgevers van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen, B.S. 22 februari 2013).

¹⁹⁶ Meer informatie over Internal Market Information System kan gevonden worden op http://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/index_nl.htm; zie ook: MYRIA, Jaarverslag Mensenhandel en -smokkel 2010, *Sociale fraude bestrijden is mensenhandel voorkomen*, p. 94 en *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, p. 55.

heeft, dan vraagt TSW dat de werkgever de betaling stort aan de Deposito en Consignatiekas.¹⁹⁷

De werkgever moet bij de storting aan de kas vermelden wie de opdrachtgever was voor de storting (bijvoorbeeld TSW), de gegevens van de werknemer vermelden en de reden van storting opnemen. Die gelden blijven doorgaans staan (en komen na 30 jaar toe aan de staat). Er wordt vanuit de deposito- en consignatiekas immers geen actie ondernomen om de rechthebbende op te sporen. In het jaarverslag van FAIRWORK Belgium van 2017 werd vastgesteld dat er op een bepaald moment 35 Poolse werknemers waren tewerkgesteld in België via het systeem van detachering. Slechts 4 van hen konden hun achterstallig loon onmiddellijk innen. De 31 anderen waren al teruggekeerd naar hun thuisland. Het totaalbedrag aan achterstallig loon bedroeg 61.739,08 euro. FAIRWORK Belgium heeft samengewerkt met een inspecteur en contacteerde een collega-organisatie in Polen via het PICUM Netwerk. Door die samenwerking werden 25 werkrachten teruggevonden en terugbetaald.¹⁹⁸

4. De rol van de inspectie-dienst van RSZ

De inspectiedienst van de RSZ kan eveneens een rol spelen bij het recupereren van achterstallige lonen. Zij bezorgen geregeld vermogensvoordeelberekeningen aan de arbeidsauditeur, waarin wordt meegedeeld welke voordelen de werkgever heeft geput uit de illegale tewerkstelling van de slachtoffers. Deze voordelen bestaan met name uit de lonen en de socialezekerheidsbijdragen die niet werden betaald. In de beslissingen van de rechtbank worden die berekeningen vaak als basis gebruikt door rechters om de materiële schadevergoeding voor het slachtoffer te berekenen. Op basis van die berekeningen kan namelijk afgeleid worden hoeveel het slachtoffer had moeten verkrijgen. Ook wordt er enorm veel aandacht geschonken aan mensenhandel binnen de inspectiedienst van de RSZ. De centrale themadirectie mensenhandel van de RSZ-inspectiedienst gaf in 2018 basisvormingen over mensenhandel aan zijn niet-gespecialiseerde inspecteurs.

De gespecialiseerde teams mensenhandel binnen de RSZ-inspectie (ca. 40 inspecteurs) zijn opgeleid en hebben een jarenlange expertise. Met deze basisvormingen werd beoogd ook de andere inspecteurs te sensibiliseren voor het fenomeen van economische uitbuiting, hen vertrouwd te maken met de indicatoren van economische uitbuiting en hen te informeren over de actie die best wordt ondernomen wanneer zij bij hun controles worden geconfronteerd met mogelijke slachtoffers van mensenhandel. Ze geven vormingen met betrekking tot mensenhandel om zijn inspecteurs op de indicatoren van economische uitbuiting te wijzen. Bij die vormingen hebben zij ook aandacht voor het vergoedingsaspect van de slachtoffers. Zo benadrukken ze dat het belangrijk is om zoveel mogelijk elementen te verzamelen zodat de door de slachtoffers geleden schade kan berekend worden met het oog op een latere financiële vergoeding. Ten slotte wijzen ze op het belang van het optimaal informeren van potentiële slachtoffers over hun situatie en hun rechten en worden de inspecteurs aangespoord alles in het werk te stellen opdat slachtoffers naar een opvangcentrum worden verwezen, omdat de dienst ervan overtuigd is dat een dergelijke verwijzing de beste garantie is op een recuperatie van achterstallige lonen. De Themadirectie mensenhandel van de RSZ-inspectiedienst gaf ook een dergelijke basisopleiding aan niet-gespecialiseerde inspecteurs van andere inspectiediensten, met name aan de inspecteurs van het Brusselse Gewest (Sociale Inspectie en Wooninspectie), de Vlaamse Sociale Inspectie en de inspectiedienst van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ).

5. Federaal agentschap voor beroepsrisico's (Fedris)

Fedris is een federale socialezekerheidsinstelling. Het agentschap werd opgericht op 1 januari 2017 als een fusie tussen het Fonds voor arbeidsongevallen en het Fonds voor de beroepsziekten.¹⁹⁹ Daarvoor ging een werknemer zonder wettig verblijf die slachtoffer werd van een arbeidsongeval, klacht neerleggen bij de diensten van de sociale inspectie. Tegenwoordig moet dat bij Fedris. De procedure is op 1 juli 2017 veranderd.

¹⁹⁷ De Deposito- en Consignatiekas is een van de vijf operationele diensten van de Algemene Administratie van de Thesaurie (AAThes), een algemene administratieve dienst van de FOD financiën. Meer informatie over de Deposito- en Consignatiekas kan gevonden worden op <https://financien.belgium.be/nl/betalingen>.

¹⁹⁸ FAIRWORK BELGIUM, *Jaarverslag Werknemers zonder wettig verblijf 2017*, p. 9.

¹⁹⁹ Meer info over Fedris kan gevonden worden op <https://fedris.be/nl/over-het-fonds/wie-zijn-we>.

Procedure

Een individu die slachtoffer werd van een arbeidsongeval en waarbij de tewerkstelling niet vaststaat, moet eerst een afspraak maken met Toezicht Welzijn op het Werk (TWW) in Brussel, ongeacht waar het arbeidsongeval zich in België voordeed. Het dossier wordt daarna doorgestuurd naar de lokale directie TWW van de plaats waar de werkgever is gevestigd. Een andere inspecteur van TWW voert dan het onderzoek. De aangifte moet binnen een termijn van drie jaar na het arbeidsongeval worden ingediend.²⁰⁰

Als een slachtoffer van mensenhandel compensatie wilde bekomen voor een arbeidsongeval moest hij eerst, van het voormalig Fonds voor Arbeidsongevallen, een aparte procedure opstarten voor de arbeidsrechtbank. Deze aparte procedure zorgde voor een lange en tijdrovende periode voor het slachtoffer. Tegenwoordig moet dit van Fedris niet meer. Het is momenteel al voldoende dat het vonnis van de correctionele rechtbank relevante bewijselementen bevat over een arbeidsongeval in de erkende tewerkstellingsperiode. In sommige gevallen worden slachtoffers geïnterviewd, dit gebeurt echter niet systematisch.

De laatste werkwijze wordt recent meer gebruikt en heeft bijgevolg enkele voordelen voor de slachtoffers van mensenhandel. Op die manier kan er sneller een beslissing worden genomen, bijgevolg zullen slachtoffers sneller uitbetaald worden door Fedris. Er is geen overbodige en tijdrovende gerechtelijke procedure nodig, waardoor de advocaat- en gerechtskosten ook beperkt zullen zijn. Twee gespecialiseerde centra hebben al enkele positieve beslissingen ontvangen van Fedris.

6. Fonds voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders

Een laatste piste die slachtoffers van mensenhandel kunnen bewandelen met het oog op de effectieve vergoeding van geleden schade is het indienen van

een verzoek tot financiële hulp bij de Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders (hierna: de Commissie). De financiële hulp die de Commissie kan toekennen uit het Fonds voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders (hierna: het Fonds) is slechts van subsidiaire aard²⁰¹ en is onderworpen aan diverse voorwaarden. De informatie over het Fonds wordt verschaft door de slachtoffercentra of de advocaten, op het einde van de gerechtelijke procedure.

Met de wet van 1 augustus 1985²⁰² werd het stelsel voor financiële hulpverlening ingevoerd. De wet vermeldt wie een beroep kan doen op de financiële hulp, de verschillende soorten hulp en ook de voorwaarden. Dat wordt verder uitgebreider besproken. De wet spreekt doelbewust van hulp en niet van schadevergoeding. De beperkte financiële tegemoetkoming door de overheid ten voordele van het slachtoffer (of hun nabestaanden) berust immers niet op het vermoeden van schuld van de staat omdat zij het misdrijf niet heeft kunnen voorkomen, maar stoelt op het principe van collectieve solidariteit tussen de leden van eenzelfde gemeenschap. Eenzelfde gedachte ligt ten gronde aan het Europees Verdrag inzake de Schadeloosstelling van Slachtoffers van Gewelddaden van 24 november 1983.²⁰³ De wet verplicht daders die door de rechter veroordeeld zijn tot een criminele of een correctionele hoofdstraf, om een bepaalde geldsom te betalen als bijdrage aan het Fonds. Deze verplichte bijdrage is geen straf en wordt altijd opgelegd. De bijdrage is momenteel 25 euro, te verhogen met de opdecimen op de strafrechtelijke geldboeten, wat betekent dat het bedrag anno 2019 vermenigvuldigd moet worden met factor acht.

Wie kan een beroep doen op financiële hulp?²⁰⁴

Opdat een slachtoffer een beroep kan doen op de financiële hulp, moet het drie dingen aantonen: dat er een opzettelijke gewelddaad werd gepleegd, dat het ernstige

201 Hiermee wordt bedoeld dat eerst alle andere mogelijke pistes bewandeld moeten worden. Enkel in het geval dat er geen andere mogelijkheden meer zijn om vergoeding te verkrijgen kan er beroep gedaan worden op het Fonds (zie infra).

202 Wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, B.S. 6 augustus 1985.

203 P. VERHOEVEN en L. VULSTEKE, *Het Fonds voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en Occasionele Redders*, Bibliotheek Strafrecht, Larcier, nr.4, Gent, 2011, p. 27.

204 Art. 31 en art. 31bis Wet 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen.

FOD Justitie, *Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders*, 2019, beschikbaar op www.justitie.belgium.be. Sinds een wet van 15 januari 2019 gelden een aantal bijzondere bepalingen met betrekking tot slachtoffers van terroristische daden (art. 42 bis tot sedecies van de wet van 1 augustus 1985).

lichamelijke of psychische schade heeft geleden en dat de schade het rechtstreeks gevolg is van die opzettelijke gewelddaad.²⁰⁵ Justitie heeft een onderscheid gemaakt tussen de verschillende rechthebbenden.

- In de eerste plaats zijn er de **rechtstreekse slachtoffers**, wanneer iemand persoonlijk een gewelddaad heeft ondergaan. Vervolgens kunnen verwanten van een overleden slachtoffer en verwanten van een niet-overleden slachtoffer of van een vermist slachtoffer beroep doen op het Fonds.
- Als volgt zijn er de **occasionele redders**, dat zijn mensen die vrijwillig hulp bieden aan slachtoffers. Bij een occasionele redder is de hulp dus niet het gevolg van de uitoefening van zijn beroep die verband houdt met veiligheid of de deelname aan een gestructureerde vereniging die hulp en bijstand verleent aan derden. De financiële hulp wordt toegekend aan de occasionele redder (en zijn verwanten) als deze actie heeft ondernomen op het Belgische grondgebied. Als deze schade heeft ondervonden door bijvoorbeeld vrijwillig hulp te bieden aan een slachtoffer van een opzettelijke gewelddaad.
- Ten slotte kunnen **slachtoffers van onopgeloste zaken** ook beroep doen op het Fonds. Hier gaat het om rechtstreekse slachtoffers of verwanten van overleden of niet-overleden slachtoffers van feiten waarvan de dader onbekend blijft. Evengoed gaat het over feiten waarvoor er geen beslissing tot seponering (de beslissing om niet of niet verder te vervolgen) is geweest en waarvoor er geen beslissing tot buitenvervolginstelling is geweest omdat de dader niet kon worden geïdentificeerd en er een twijfel blijft bestaan met betrekking tot de zaak. In die gevallen kan uitzonderlijke hulp aangevraagd worden voor de uitzonderlijke schade die het gevolg is van de langdurige onzekerheid over de identiteit en de motieven van de dader(s).

Aanvankelijk was het toepassingsgebied beperkt tot slachtoffers die op het moment van de gewelddaad in het bezit waren van de Belgische nationaliteit, of gerechtigd waren België binnen te komen, er te verblijven of er zich te vestigen. In 2004 werd het toepassingsgebied uitgebreid tot slachtoffers die nadien van de Dienst Vreemdelingenzaken een verblijfsvergunning van onbepaalde duur verkregen in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel. Sinds een bijkomende wetswijziging in 2009²⁰⁶ wordt ook niet langer een onderscheid gemaakt tussen slachtoffers

die al dan niet in wettig verblijf zijn.²⁰⁷ Voortaan kunnen dus ook personen in onwettig verblijf een beroep doen op het Fonds. In de praktijk zouden maar weinig personen in onwettig verblijf effectief een verzoek indienen. Dat zou onder meer te wijten kunnen zijn aan het gebrek aan kennis over het Fonds en problemen bij het vervullen van de formele vereisten, waaronder de vereiste om een klacht bij de politie in te dienen of zich burgerlijke partij te stellen.

Welk soort hulp?²⁰⁸

Er zijn vier soorten hulp: hoofdhulp, noodhulp, aanvullende hulp en uitzonderlijke hulp. De Commissie kent de hulp pas toe als de schade meer dan 500 euro bedraagt. Men spreekt hier over zowel fysieke als over psychologische schade.

- Onder **hoofdhulp** wordt de financiële tegemoetkoming die de Commissie voor alle geleden schade kan toekennen verstaan. Het bedrag voor hulp is verhoogd van 62.000 tot maximaal 125.000 euro, sinds de wetwijziging in 2016. De hulp kan worden toegekend aan een slachtoffer of aan zijn verwant.
- **Noodhulp** kan toegekend worden wanneer een vertraging bij de toekenning van de hulp een aanzienlijk nadeel zou berokkenen²⁰⁹ aan de verzoeker. Om noodhulp toe te kennen moet de Commissie het einde van het gerechtelijk onderzoek en de gerechtelijke procedure niet afwachten. Als het slachtoffer klacht heeft neergelegd of zich burgerlijke partij heeft gesteld, is dat voldoende. De Commissie houdt rekening met het feit dat strafrechtelijke vervolging niet altijd mogelijk is, bijvoorbeeld in het geval dat de dader minderjarig is. Er is sprake van hoogdringendheid als het slachtoffer de oplopende medische kosten kan aantonen. De bovengrens om noodhulp te verlenen is verhoogd van 15.000 euro tot 30.000 euro.
- Wanneer de schade is toegenomen binnen de tien jaar na de toekenning van de hoofdhulp, kan het slachtoffer **aanvullende hulp** vragen. Het feit dat er nieuwe kosten

²⁰⁵ Misdrijven uit nalatigheid of onvoorzichtigheid (zoals verkeersmisdrijven) en vermogensdelicten (zoals diefstal zonder geweld of bedreiging) komen bijgevolg niet in aanmerking.

²⁰⁶ Art. 10 van de wet van 30 december 2009 houdende diverse bepalingen betreffende justitie.

²⁰⁷ Die wetwijziging kwam er na beroering in de zaak Van Themsche. Naast het uitzitten van een gevangenisstraf, dient hij de (families van de) drie slachtoffers te vergoeden. Door zijn onvermogenheid, konden de families zich tot het Slachtofferfonds wenden voor de schadevergoeding, met uitzondering van de familie van O. Deze familie kon geen aanspraak maken op het Fonds omdat O. op het moment van de moord onwettig in ons land verbleef. Zie ook Jaarverslag Migratie 2011, 'Kunnen rechthebbenden van een persoon in onwettig verblijf een schadevergoeding krijgen na het overlijden van deze laatste?', pp. 161-162.

²⁰⁸ FOD Justitie, Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders, 2019, beschikbaar op www.justitie.belgium.be.

²⁰⁹ Bijvoorbeeld als de verzoeker een bescheiden inkomen heeft en door de gewelddaad met hoge medische kosten geconfronteerd wordt.

zijn voor geneeskundige verzorging, is geen bewijs dat de schade is verergerd. De toename van de schade moet met medische stukken of expertises worden bewezen. Het maximumbedrag voor aanvullende hulp is 125.000 euro.

- De **uitzonderlijke hulp aan slachtoffers van niet-opgehelderde feiten** kan worden aangevraagd door een slachtoffer als meer dan tien jaar verstreken zijn sinds de feiten en nadat al hoofdhulp werd toegekend. De bovengrens van de uitzonderlijke hulp is 125.000 euro.

In geval van minderjarigheid legt de Commissie de voorwaarden voor de toekenning van de hulp vast. Ze kan eisen om (een deel van) de toegekende hulp vast te zetten op een spaarboekje dat op naam van het kind is geopend. Zodra het kind meerderjarig is, zal het spaarboekje beschikbaar zijn.

Hulp voor geleden schade door een rechtstreeks slachtoffer kan aangevraagd worden voor morele schade; de medische kosten en de tijdelijke of blijvende invaliditeit; een verlies of vermindering aan inkomsten door de tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid; esthetische schade; de procedurekosten; de materiële kosten; de schade die voortvloeit uit het verlies van één of meer schooljaren.²¹⁰

Voorwaarden²¹¹

De Commissie kan een billijke hulp toekennen, maar garandeert geen volledige schadevergoeding. De wet bepaalt een aantal voorwaarden die moeten voldaan worden vooraleer beroep kan uitgeoefend worden op het Fonds.

- Zo vereist het **territorialiteitsbeginsel** dat de gewelddaad in België gepleegd dient te zijn. Voor slachtoffers van feiten die hebben plaatsgevonden in een lidstaat van de Europese Unie bestaat er ook een procedure. Die procedure voorkomt de mogelijke praktische en taalkundige problemen waarmee het slachtoffer als aanvrager van financiële hulp kan te maken hebben. Als een opzettelijke gewelddaad is gepleegd op het grondgebied van België en de verzoeker zijn gewone verblijfplaats in een andere lidstaat van de Europese Unie heeft, kan de verzoeker zich laten bijstaan door een instantie die specifiek is aangeduid door de desbetreffende lidstaat.

- Een tweede voorwaarde heeft betrekking op de **strafrechtelijke procedure**. Om een aanvraag voor hoofdhulp te kunnen indienen moet het onderzoek afgerond zijn. Er zijn bijgevolg twee mogelijke pistes, bij de eerste is de dader bekend. In dat geval kan de hulp worden toegekend na de veroordeling van de dader door de gerechtelijke overheden. De beslissing moet definitief zijn, dat wil zeggen dat er geen beroep meer mogelijk is. Bij de tweede mogelijke piste is de dader onbekend, in dat geval kan de hulp worden toegekend na de beslissing tot seponering van de zaak om die reden, voor zover de eiser vooraf een klacht heeft ingediend of de hoedanigheid van benadeelde persoon heeft bekomen. Dat kan ook zodra een jaar verstreken is sinds de burgerlijkepartijstelling.

- De derde voorwaarde legt de **termijn om een aanvraag in te dienen** vast. Het slachtoffer moet een aanvraag voor hoofdhulp indienen binnen de drie jaar vanaf de datum van de definitieve gerechtelijke uitspraak. Dezelfde termijn geldt bij een seponering als de dader of daders onbekend zijn.

- De vierde voorwaarde houdt in dat als de **dader bekend** is, het slachtoffer alles heeft geprobeerd om een schadevergoeding te krijgen. Er is een bewijs nodig dat het slachtoffer zich burgerlijke partij heeft gesteld, dat een vordering voor een burgerlijke rechtbank is ingesteld of dat eventueel is overgegaan tot een rechtstreekse dagvaarding.

- Delaatste voorwaarde is de **subsidiariteitsvoorwaarde**. Dat betekent dat de aanvrager geen andere mogelijkheden mag hebben om een vergoeding van de schade te verkrijgen. Hierbij wordt rekening gehouden met verschillende factoren. Ten eerste de solvabiliteit en de eventuele afbetalingen van de dader. Ten tweede de tussenkomst van het ziekenfonds en ten slotte de tussenkomst van verschillende mogelijke verzekeringen (werkongevallenverzekering, familiale verzekering...). De subsidiariteitsvoorwaarde is echter niet absoluut. Men verwacht wel van de verzoeker dat hij of zij zijn of haar rechten maximaal uitoefent ten aanzien van de aansprakelijke persoon of de verzekeringsinstelling. De Commissie benadrukt echter dat het slachtoffer niet eerst dure en langdurige procedures moet afwerken vooraleer hij financiële hulp kan aanvragen. Er moet dus geen absolute onmogelijkheid zijn om de vergoeding op de daders te verhalen. Anderzijds is een vonnis tot schadevergoeding onvoldoende. Het slachtoffer moet ook aantonen dat hij redelijkerwijze het nodige gedaan heeft om een effectieve schadevergoeding te bekomen door alle nuttige middelen van tenuitvoerlegging, zoals bewarend en uitvoerend beslag, aan te wenden.²¹² Wanneer de dader echter manifest onvermogen is,

²¹⁰ Art. 32, §1 wet 1 augustus 1985.

²¹¹ Art. 31bis van de wet van 1 augustus 1985. FOD Justitie, Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders, 2019, beschikbaar op www.justitie.belgium.be.

²¹² P. VERHOEVEN en L. VULSTEKE, *op. cit.*, p. 71.

wordt van het slachtoffer niet verwacht dat het eerst overgaat tot een gedwongen tenuitvoerlegging van de schuldvordering.²¹³

De Commissie stelt ook dat ze meestal niet zal wachten met een financiële tegemoetkoming wanneer de dader maar kleine afbetalingen kan verrichten die niet in verhouding staan met de totale schuldvordering. Desalniettemin verwacht de Commissie wel dat de verzoeker maximale inspanningen levert om van de dader de schadevergoeding te bekomen, ook al gaat het om kleinere afbetalingen.

Een adequaat compensatiemiddel voor slachtoffers mensenhandel?

Sinds 2004 kunnen slachtoffers mensenhandel ook een beroep doen op het Fonds. De wet preciseerde echter dat het om de slachtoffers gaat die naderhand van de Dienst Vreemdelingenzaken een verblijfsvergunning van onbepaalde duur gekregen hadden in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel. Dat impliceert dat enkel slachtoffers die in het slachtofferstatuut stapten, aanspraak konden maken op het Fonds (met uitzondering van de slachtoffers die op het moment van de gewelddaad gerechtigd waren België binnen te komen, er te verblijven of er zich te vestigen of de Belgische nationaliteit hadden).

Met de verruiming van het toepassingsgebied door de wet van 30 december 2009 kunnen personen in onwettig verblijf zich ook tot het Fonds richten. Bijgevolg kunnen ook slachtoffers van mensenhandel die niet van het statuut genieten²¹⁴, een beroep doen op het Fonds. Er moet eveneens voldaan worden aan de hierboven genoemde voorwaarden.

De subsidiariteitsvereiste houdt echter geen rekening met slachtoffers die zich uit angst voor represailles geen burgerlijke partij hebben gesteld. Die slachtoffers komen dan ook niet in aanmerking voor hulp van het slachtofferfonds. De voorwaarde voor burgerlijkepartijstelling kan bijgevolg problematisch zijn in sommige gevallen van mensenhandel.

De subsidiariteitsvereiste houdt geen rekening met slachtoffers die zich uit angst voor represailles geen burgerlijke partij hebben gesteld.

Voorbeelden

In een zaak van seksuele uitbuiting werden minderjarige meisjes online geronseld via jobaanbiedingen voor een job als hostess. Eenmaal aangekomen werden ze gemanipuleerd om seksuele diensten aan te bieden.²¹⁵ In totaal waren er meer dan 25 slachtoffers. Toch heeft er zich maar één slachtoffer burgerlijke partij gesteld: het destijds minderjarige slachtoffer. Angst voor de daders speelt vaak een grote rol en weerhoudt de slachtoffers ervan om zich burgerlijke partij te stellen. De andere slachtoffers kregen nooit de mogelijkheid om een vergoeding te bekomen terwijl een vergoeding hen nochtans terug op weg kan zetten naar een beter leven.

Een ander voorbeeld is het dossier van het Nigeriaanse prostitutienetwerk rond Mama L. De feiten wogen zwaar: meer dan dertig slachtoffers, vaak minderjarig, werden met geweld gedwongen zich te prostitueren. Ze werden bedreigd en in hun macht gehouden door middel van voodoo Praktijken.²¹⁶ Van al die slachtoffers heeft er zich geen enkele burgerlijke partij gesteld.

De verzoeker moet slachtoffer zijn van een opzettelijke gewelddaad en hierdoor ernstige lichamelijke of psychische schade ondervinden. Noch de voorbereidende werken, noch de wetteksten definiëren echter 'gewelddaad'. Bij de beoordeling ervan baseert de Commissie zich voornamelijk op artikel 483 van het Strafwetboek dat geweld omschrijft als "daden van fysieke dwang gepleegd op personen".²¹⁷ Die vereiste vormt een groot struikelblok voor slachtoffers van economische uitbuiting. We kunnen dat ook afleiden uit de beslissingen van de Commissie. De Commissie heeft Myria vijf geanonimiseerde beslissingen overgemaakt van 2015 tot 2018.²¹⁸ Er werd in drie zaken van seksuele uitbuiting hulp toegewezen (zie verder) en in een zaak van economische uitbuiting en een van smokkel hulp afgewezen. Het is moeilijk om in een geval van economische uitbuiting het element van opzettelijke gewelddaad te bewijzen. Uit de interviews van Myria met de drie gespecialiseerde centra is dat ook gebleken.

215 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensenmokkel 2017*, Online, pp. 29-30.

216 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensenmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 52.

217 P. VERHOEVEN en L. VULSTEKE, *op. cit.*, p. 99.

218 In de database van het Fonds werd de classificatie-code 'mensenhandel' opgenomen. Deze code wordt echter weinig gebruikt. Om de reden dat er weinig dossiers mensenhandel zijn, maar de voornaamste oorzaak lijkt het feit te zijn dat er slechts 1 classificatie kan gegeven worden en dat dit de code is van de belangrijkste feiten. Zo zal bijvoorbeeld een moord gerelateerd aan mensenhandel verwerkt worden als overlijden/moord of doodslag en niet als mensenhandel. Daarenboven komt het ook voor dat een verkeerde classificatie ingegeven wordt.

213 De Commissie kan zelf alle nuttige onderzoeken uitvoeren of gelasten om de financiële toestand van de dader na te gaan. Ze kan hiervoor iedere overheid om inlichtingen vragen betreffende zijn beroepssituatie en financiële, sociale en fiscale toestand, zonder dat die overheid zich kan beroepen op haar plicht tot geheimhouding. P. VERHOEVEN en L. VULSTEKE, *op. cit.* p. 69.

214 Dus geen verblijfsvergunning van onbepaalde duur bekomen hebben in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel.

Voorbeelden

In een beslissing van 2018²¹⁹ met betrekking tot feiten van uitbuiting van huishoudpersoneel binnen een ambassade, was de Commissie van oordeel dat de eis van het slachtoffer niet gegrond was. De eiser, een Burkiniese, was het slachtoffer van mishandeling toen hij in dienst was van een ambassadeur. Het gerechtelijk onderzoek toonde het bestaan aan van constitutieve elementen voor mensenhandel en dus van de tewerkstelling van de eiser in omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid. Hij moet werken van 6 uur 's ochtends tot middernacht, zeven dagen op zeven, kreeg geen loon, sliep in een onverwarmde kelder zonder bed noch beddengoed, kreeg onvoldoende voedsel, zijn paspoort werd hem afgenomen en hij moest beledigingen ondergaan. Het dossier werd zonder gevolg geseponeerd omwille van de diplomatieke onschendbaarheid van de ambassadeur en de onmogelijkheid om hem strafrechtelijk te vervolgen.

Zonder de schade die de eiser heeft geleden door de agressie waarvan hij het slachtoffer werd te willen minimaliseren, overweegt de Commissie in haar gebruikelijk rechtspraak de toekenning van financiële hulp pas nadat een medisch expertiseverslag de invaliditeit of het permanente onvermogen heeft vastgesteld die rechtstreeks verbonden zijn aan de aard van de agressie. In dit geval bevatte het dossier geen enkel document die die invaliditeit of dat permanente onvermogen vaststelde. De Commissie oordeelde dan ook dat aangezien de eiser geen enkel permanent gevolg had overgehouden dat door een expertise kon geattesteerd worden, hij geen slachtoffer was in de zin van artikel 31, 1° van de wet van 1 augustus 1985.

In een andere beslissing van 2005, ook met betrekking tot economische uitbuiting, achtte de Commissie het verzoek van het slachtoffer ongegrond. Zij stelde dat “de feiten van uitbuiting op het werk van verzoeker strafbaar waren en zware gevolgen hadden voor verzoeker maar desondanks niet voldoende waren om het bestaan aan te tonen van een opzettelijke daad van geweld in de zin van artikel 31, 1° van de wet 1 augustus 1985.”²²⁰

De Commissie moet steeds nagaan of de feiten waarvan de persoon het slachtoffer werd, ondergebracht kunnen worden onder de categorie ‘dadens van fysieke dwang gepleegd op personen met ernstig lichamelijke of psychische schade tot gevolg’. Het gelijkschakelen van de misdrijven mensenhandel met een opzettelijke gewelddaad om aan deze struikelblok tegemoet te komen, acht de Commissie echter moeilijk te verzoenen met de interpretatie die de Commissie aan ‘gewelddaad’ geeft. De voorwaarde van een opzettelijke gewelddaad impliceert immers niet dat er sprake moet zijn van een misdrijf. Voor een ander geval (*mutatis mutandis*) leidt de Commissie omgekeerd af dat het overtreden van een strafrechtelijk gesanctioneerde bepaling op zich nog geen opzettelijke gewelddaad uitmaakt. Myria pleit ervoor om enige openheid aan de dag te leggen bij de interpretatie van het begrip ‘opzettelijke gewelddaad’ voor slachtoffers van economische uitbuiting.

Myria pleit voor een ruime interpretatie van het begrip ‘opzettelijke gewelddaad’ voor slachtoffers van economische uitbuiting.

In de praktijk blijkt dat maar weinig slachtoffers van mensenhandel een beroep doen op het Fonds. Er zijn echter weinig concrete cijfergegevens voorhanden. Het gegeven ‘mensenhandel’ was tijdelijk meer zichtbaar doordat artikel 31*bis*, § 1, 2° een uitzondering voorzag op de voorwaarde ‘geldig in België verblijven/geldige toegang tot België’ voor slachtoffers die een verblijfsvergunning van onbepaalde duur verkregen hadden in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel. Weinig slachtoffers deden hierop echter een beroep en de voorwaarde werd afgeschaft met de wet van 30 december 2009 zodat het al dan niet wettig in België verblijven niet langer relevant is om een beroep te kunnen doen op het Fonds.

Een bijkomende lacune van het Fonds is de budgettaire capaciteit na terroristische aanslagen. Uit een interview met een gespecialiseerd centrum is gebleken dat na de terroristische aanslag in de luchthaven van Zaventem en het metrostation Maelbeek slachtoffers van seksuele uitbuiting een zeer lage compensatie hebben verkregen. De omstandigheden waren schrijnend. Toch heeft het slachtoffer maar 5.000 euro gekregen hoewel in vergelijkbare zaken de slachtoffers veel meer toegekend kregen. De mogelijke oorzaak hiervan zou, volgens het gespecialiseerd centrum, zijn dat de aanvraag kort na de terroristische aanslagen was ingediend. Op dat moment moest aan veel terreurslachtoffers een bedrag worden toegekend waardoor het gecompenseerde bedrag voor het slachtoffer van seksuele uitbuiting wellicht uitzonderlijk lager lag. De gespecialiseerde opvangcentra stellen dat de procedure voor financiële hulp van het Fonds tijdrovend en psychisch belastend kan zijn voor het slachtoffer. Toch

²¹⁹ Commissie, 3 juli 2018, nr. M17-2-1450, www.juridat.be.

²²⁰ Commissie, 26 juli 2005, nr. M3778, www.juridat.be. In casu betrof het een Bulgaars slachtoffer met een verblijfsvergunning van onbepaalde duur gekregen in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel. De rechtbank van eerste aanleg in Luik veroordeelde de dader voor de uitbuiting van werknemers in illegaal verblijf tot een gevangenisstraf van 6 maanden en schadevergoeding van 7.355,54 euro.

achten de drie gespecialiseerde opvangcentra de procedure – wanneer succesvol – de moeite waard. Ze geven daarbij tegelijk aan dat het enkel een adequaat compensatiemiddel voor seksuele uitbuiting is maar niet voor economische uitbuiting. Tot dusver heeft Myria enkel kennis van succesvolle verzoeken van slachtoffers seksuele uitbuiting en niet van slachtoffers van economische uitbuiting.

Voorbeeld

In een beslissing van 2018 kende de Commissie 45.000 euro toe aan een Georgische eiseres die haar land was ontvlucht en na haar aankomst in België was gedwongen om zich te prostitueren door Albanezen. Die hadden haar verkocht. Ze moest regelmatig geweld ondergaan.²²¹

Datzelfde jaar kende de Commissie 20.000 euro toe aan een Belgisch slachtoffer van seksuele uitbuiting. Ze was gerekruteerd door een van de daders om uitgebuit te worden in de prostitutie in de streek van Luik. Ze werd naar verschillende werkplaatsen gebracht en werd constant in de gaten gehouden. Ook zij moest regelmatig bedreigingen en geweld ondergaan.²²²

Zoals hierboven aangehaald kende de Commissie in 2017 dan weer slechts 5.000 euro morele schadevergoeding toe aan een Roemeense eiseres die tot prostitutie was gedwongen door haar liefde, een *loverboy*. Ze werd regelmatig geslagen. De slagen leidden tot een voortijdige bevalling. Ze werd ook verplicht tot een abortus.²²³

Slachtoffers die niet langer in België wensen te verblijven

Dat een slachtoffer niet in het statuut stapt en niet in België wenst te blijven, staat een verzoek aan het Fonds in principe niet in de weg. De situatie is echter verschillend naargelang het slachtoffer in de EU zal verblijven of in een derde land. Heeft de verzoeker zijn gewone verblijfplaats in een andere EU-lidstaat dan kan hij zijn verzoekschrift aan de Commissie richten via de instantie die door de betrokken lidstaat specifiek is belast om het slachtoffer bij te staan in zijn aanvraag door middel van een standaardformulier opgesteld door de Europese Commissie.²²⁴

Een dergelijk mechanisme voor slachtoffers die terugkeren naar niet EU-landen is niet voorhanden. Het indienen van een verzoek wordt dan bemoeilijkt aangezien het Koninklijk Besluit van 18 december 1986 betreffende de Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele Redders vereist dat de woonplaatskeuze in België gedaan wordt.²²⁵

Besluit

Het Belgisch juridisch kader voorziet diverse mogelijkheden voor slachtoffers van mensenhandel om een compensatie te bekomen. Er zijn echter wettelijke beperkingen aan het vorderen van een schadevergoeding of een verzoek om financiële hulp uit het Fonds. Het daadwerkelijk verkrijgen van de compensatie zal ook afhangen van de solvabiliteit van de dader en de effectieve tenuitvoerlegging van de uitspraak. Bovendien zullen slachtoffers die via de gerechtelijke weg compensatie proberen te bekomen vaak lange tijd moeten wachten op de gerechtelijke uitspraak waarin ook de vordering tot schadevergoeding al dan niet wordt toegekend. Wegens het subsidiaire karakter zal een tussenkomst uit het Fonds nog meer tijd in beslag nemen (met uitzondering van de toekenning van noodhulp). Slachtoffers kunnen hierdoor ontmoedigd worden en bijgevolg ook hun interesse verliezen in de mogelijkheid om een schadevergoeding te verkrijgen. De interviews met de verschillende centra bevestigen dat.

Voor slachtoffers die niet langer in België verblijven is het praktisch onmogelijk om compensatie vanuit het buitenland te bekomen. In principe kunnen zij hun belangen door een Belgische advocaat laten behartigen. Een van de gespecialiseerde slachtoffercentra heeft op die manier een slachtoffer een advocaat toegewezen.²²⁶ Het slachtoffer is door zijn advocaat verwittigd en tijdens de rechtszaak teruggekomen naar België. Op die manier werd er toch nog een schadevergoeding aan het slachtoffer toegewezen, dit is een voorbeeld van een *best practice*. Zonder de juiste begeleiding en informatieverstrekking zullen zij namelijk moeilijk hun weg vinden en bovendien zijn de financiële kosten die hiermee gepaard kunnen gaan een belangrijke barrière voor het slachtoffer. Sommige slachtoffers die later in de procedure huiswaarts keren, krijgen echter wel nog juridische begeleiding door het

225 Art. 49 KB van 18 december 1986 over de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan de occasionele redders.

226 Voor meer uitleg over dit dossier zie MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 143-144: Corr. Henegouwen, afdeling Bergen, 21 april 2016, 8de k (definitief); voor dossieranalyse zie MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online*, pp. 85-88.

221 Commissie, 24 september 2018, nr. M17-2-0243, www.juridat.be.

222 Commissie, 19 oktober 2018, nr. M14-4-0674, niet-gepubliceerd.

223 Commissie, 23 januari 2017, nr. M13-2-0998, niet-gepubliceerd.

224 Art. 40bis wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen.

gespecialiseerd opvangcentrum in de afronding van de gerechtelijke procedure en de effectieve toekenning van de uitgesproken schadevergoeding.

Het gebruik van Fedris als compensatiemiddel voor slachtoffers van economische uitbuiting die een arbeidsongeval hebben gehad is volgens enkele centra succesvol. Twee van de drie gespecialiseerde centra maakten namelijk reeds gebruik van dit Fonds en hebben tot op heden al enkele positieve beslissingen verkregen. Ze waren tevreden over de bedragen. Hoewel de procedure eerst tijdrovend was is dit tegenwoordig niet meer het geval, doordat Fedris wil tussenkomen op basis van een vonnis van de correctionele rechtbank.

In het licht van deze bevindingen geven we toch graag de aanzet om na te denken over nog alternatieve compensatiemogelijkheden, zodat alle slachtoffers van mensenhandel in aanmerking kunnen komen om een effectieve schadevergoeding te verkrijgen. De tijdrovende processen die gepaard gaan met sommige alternatieve compensatiemiddelen moeten ook herzien worden.

Het bestaan van de mogelijkheden om compensatie te bekomen is op zich onvoldoende om slachtoffers er ook effectief toegang tot te verlenen. Om een daadwerkelijke toegang te waarborgen moeten slachtoffers van in het begin geïnformeerd worden over de relevante mogelijkheden in een taal die zij kunnen begrijpen. Ook een zo snel mogelijke opstart van de juridische bijstand door een advocaat kan bijdragen tot een correcte kennis van het slachtoffer over de mogelijkheden, de slaagkansen en de tijdspannes die hiermee gepaard gaan.²²⁷

Slachtoffers die geen interesse hebben in het statuut en er niet willen instappen, blijven doorgaans in de kou staan. Het slachtoffer kan zich dan in theorie wel laten bijstaan door een advocaat om zijn belangen te behartigen, toch zal de drempel voor vele slachtoffers te hoog zijn als zij niet de juridische begeleiding genieten zoals slachtoffers die in het statuut stappen. Hiermee willen we graag de aanzet geven om na te denken hoe slachtoffers die geen interesse hebben in het slachtofferstatuut in zijn huidige vorm, toch hun rechten en belangen verdedigd kunnen zien.

7. Internationaal vergelijkend perspectief met betrekking tot compensatie voor slachtoffers van geweldsmisdrijven

Het Fundamental Rights Agency (FRA) van de Europese Unie heeft een rapport opgesteld over de rechtssystemen voor slachtoffers van geweldsmisdrijven. De kennis over de toepassing van de rechten van slachtoffers in de praktijk is schaars. Het rapport is gebaseerd op vorige onderzoeken zoals een FRA-onderzoek uit 2017 over de situatie van de rechten van slachtoffers van geweldsmisdrijven in het strafrechtstelsel van Oostenrijk, Frankrijk, Duitsland, Nederland, Polen, Portugal en het Verenigd Koninkrijk. Er zijn ook verschillende interviews afgenomen. We maken een korte vergelijking van de positie van een slachtoffer in de strafrechtssystemen van de bovenvermelde landen. Vervolgens snijden we het onderwerp van de compensatie aan en de sleutelbevindingen van FRA hieromtrent.²²⁸

De strafrechtssystemen zijn opgedeeld in drie verschillende modellen of types waaronder de deelnemende landen worden verdeeld. Elk model heeft een eigen kijk op het concept 'slachtoffer van een misdrijf'. Hoewel het doel van het strafrecht van type 2 en 3 hetzelfde is, zit het verschil hem in de verschillende posities van het slachtoffer.

In België is een slachtoffer van een misdrijf een persoon dat schade heeft geleden dat veroorzaakt is door een misdrijf.²²⁹ Een slachtoffer van een geweldsmisdrijf wordt gedefinieerd als personen die ernstige lichamelijke of psychische schade ondervinden als rechtstreeks gevolg van een opzettelijke gewelddaad.²³⁰ Het slachtoffer heeft in België recht om op te treden in de strafrechtelijke procedure als burgerlijke partij. België valt eerder onder type 3.

228 FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, *Victims' rights as standards of criminal justice- Justice for victims of violent crime Part I*, Publications Office of the European Union, 2019, pp. 42-43. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-justice-for-victims-of-violent-crime-part-1-standards_en.pdf.

229 Art. 3 Voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering.

230 Wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, BS, 6 augustus 1985.

227 Zie hierover de vorige hoofdstukken van deze focus.

Kenmerk	Type 1	Type 2	Type 3
Doel van het strafrecht	Beschermt de rechten van het individu	Beschermt de publieke belangen	Beschermt de publieke belangen
Definitie van een slachtoffer van een geweldsmisdrijf	De persoon die onrecht is aangedaan: het individu van wie de rechten zijn geschonden door de dader(s)	De persoon die specifieke behoeften heeft door de geleden schade als gevolg van het gewelddadige misdrijf	De persoon die schade heeft geleden als gevolg van het gewelddadige misdrijf
Positie van het slachtoffer	Recht om op te treden als een partij bij de strafrechtelijke procedure	Kan als getuige worden opgeroepen	Kan optreden als burgerlijke eiser
Landen die deel uitmaakten van het onderzoek	Oostenrijk, Duitsland, Polen en Portugal	Nederland en het Verenigd Koninkrijk	Frankrijk

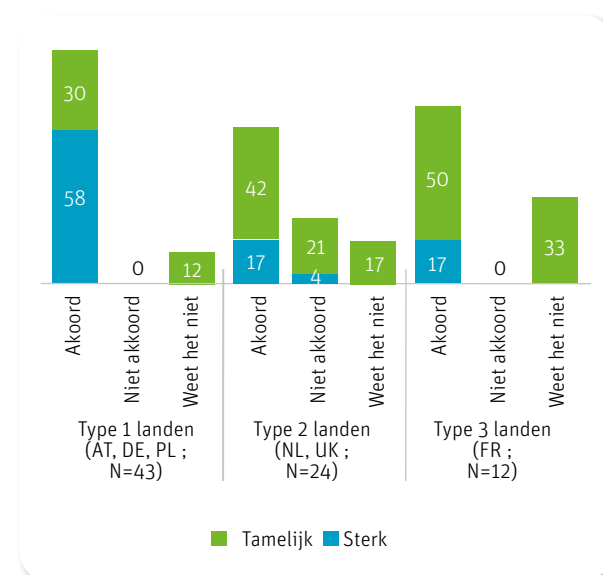
Bron: FRA, 2019

In dit punt wordt de compensatie van slachtoffers besproken en wat de sleutelbevindingen van FRA zijn in zijn onderzoek. Op die manier kan men zien waar het knelt in de andere landen en welke aanbevelingen FRA hierover doet.²³¹ Op de mogelijkheden en knelpunten in België zijn we eerder ingegaan. We stellen vast dat ze grotendeels overeenstemmen met de knelpunten die FRA opnoemt.²³²

Een groot knelpunt is dat schadevergoeding niet erkend wordt als een deel van het strafrecht. Daders zijn verplicht om hun slachtoffers te compenseren op basis van artikel 13 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)²³³. Volgens FRA zou schadevergoeding een onderdeel moeten zijn van het strafrecht en niet van het burgerlijk recht. De strafrechtelijke instanties moeten schadevergoeding vorderen en bevoegde overheidsinstanties zouden de beslissingen van de rechtbanken moeten uitvoeren. De overheid moet ervoor zorgen dat de slachtoffers effectief worden gecompenseerd voor alle (niet-)geldelijke nadelen die het gevolg zijn van het gewelddelict. De verwachtingen van de ondervraagde slachtoffers zijn een essentieel aspect van wat het strafrecht betekent vanuit hun perspectief.

Slachtoffers die via een rechter een schadevergoeding eisen van de beklagde (%)

Bron: FRA, 2019

De overheid behandelt de schadevergoeding van het slachtoffer als een privézaak. Zo moet het slachtoffer de schadevergoeding eisen via de burgerlijke rechtbank ofwel als burgerlijke partij in de strafrechtelijke procedure. In de plaats daarvan zou het mogelijk moeten zijn om door middel van een strafrechtelijke uitspraak ambtshalve te beslissen over schadevergoeding in procedures betreffende misdrijven tegen een persoon. Zo zou inspiratie kunnen gehaald worden uit de wetgeving die recent is aangenomen en in werking getreden in Polen en Portugal.²³⁴ Die hervormingen hebben schadevergoeding geleidelijk losgekoppeld van haar burgerrechtelijke

²³¹ FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, *Sanctions that do justice - Justice for victims of violent crime Part III*, Publications Office of the European Union, 2019, pp. 9-11: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-justice-for-victims-of-violent-crime-part-3-sanctions_en.pdf.

²³² Zie de eerste punten van dit hoofdstuk.

²³³ Artikel 13 van het EVRM gaat over het daadwerkelijk rechtsmiddel. Dat stelt dat "Eenieder wiens rechten en vrijheden die in dit Verdrag zijn vermeld, zijn geschonden, heeft recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel voor een nationale instantie, ook als deze schending is begaan door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie."

²³⁴ Voortbouwend op de wetgeving die in Polen is aangenomen, moet worden overwogen om de positie van compensatie als strafrechtelijke sanctie te versterken door het toevoegen van punitieve schadevergoedingen. Dit zou de berekening van de schadevergoeding vereenvoudigen.

basis en omgezet in een instrument van strafrechtelijke veroordeling.

Dat is vergelijkbaar met het model dat in het Verenigd Koninkrijk bestaat. Zo werd de last voor slachtoffers om als burgerlijke partij op te treden in beide landen verlicht.²³⁵ Strafrechters zouden in de loop van de strafrechtelijke procedure moeten beslissen over de schadevergoeding van slachtoffers van geweldsmisdrijven. Bij het ontwerpen van een eis tot schadevergoeding kunnen de lidstaten rekening houden met de ervaringen die in andere lidstaten zijn opgedaan, waaronder het Verenigd Koninkrijk, Polen en Portugal.

Een ander knelpunt is de vaststelling dat de lidstaten meer inspanningen moeten leveren om ervoor te zorgen dat slachtoffers worden geïnformeerd over de mogelijkheid tot het verkrijgen van compensatie van de dader. De informatie die gegeven wordt moet ook duidelijk zijn. Zo krijgen slachtoffers in Oostenrijk en Duitsland een brochure met informatie over compensatie.²³⁶ Er bestaat echter grote twijfel over de begrijpbaarheid van de brochure voor slachtoffers. In het Verenigd Koninkrijk hangt het per regio af: in sommige regio's vullen de agenten soms de aanvraag tot compensatie in, op andere plaatsen geven ze aan dat het niet de taak van de agenten is om die informatie te verschaffen.

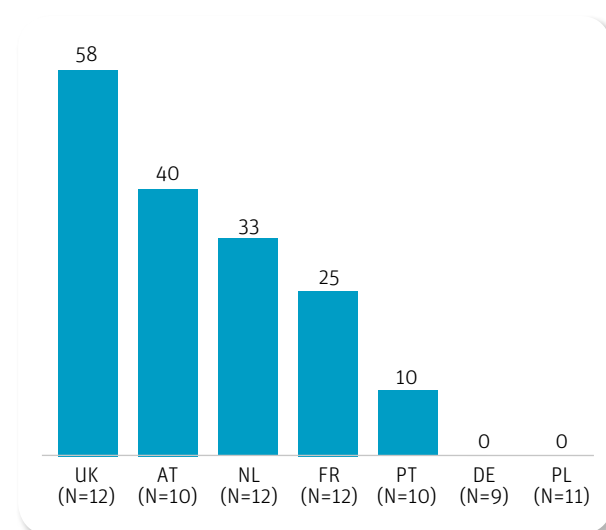
Het volgende probleem heeft betrekking op de aanvraag tot compensatie. Een van de hoofdredenen dat slachtoffers niet genieten van schadevergoeding is het feit dat relatief weinig slachtoffers een aanvraag indienen. Volgens de interviews met de slachtoffers en ervaringsdeskundigen zijn de voornaamste redenen voor het niet aanvragen:

- Slachtoffers worden niet op een effectieve manier geïnformeerd over de mogelijkheid om een schadevergoeding aan te vragen. Dat is in alle onderzochte lidstaten verreweg de belangrijkste reden voor slachtoffers om geen aanvraag in te dienen;
- Lange en bureaucratische procedures die het slachtoffer ontmoedigen;
- Sommige slachtoffers hebben angst voor represailles. Dat blijkt uit deze quote uit een interview met een Portugees slachtoffer: “No, because why should I be asking for that, for what? Then I would get even more confrontation with them [...] that may make things worse, and then I have retaliation.” (Victim, Portugal);
- Enge randvoorwaarden die ervoor zorgen dat slachtoffers van geweldsmisdrijven in bepaalde gevallen

niet in aanmerking komen voor compensatie. Dat werd benadrukt door de geïnterviewden in Oostenrijk, Duitsland en Polen. In België is uit de interviews met de gespecialiseerde centra ook gebleken dat slachtoffers van economische uitbuiting zich zelden of nooit kunnen beroepen op compensatie door een overheidsinstelling. De notie van ‘geweld’ wordt in die gevallen niet voldoende aangetoond, ook al wordt het slachtoffer beschouwd als een slachtoffer van mensenhandel.²³⁷

Slachtoffers die een verzoek om schadeloosstelling indienen bij de staat (%)

Bron: FRA, 2019

Ten slotte is het verkrijgen van compensatie van de dader ook een groot knelpunt. In de praktijk profiteren slachtoffers slechts zelden en met aanzienlijke vertragingen van de schadevergoeding door de dader. Volgens FRA zouden alle slachtoffers van geweldsmisdrijven in dat geval een effectieve en snelle toegang moeten krijgen tot staatscompensatie. Dat zou moeten gezien worden als een voorschot van de schadevergoeding die verschuldigd is door de schuldige. Een slachtoffer zou bij het aangeven van het misdrijf aan de politie onmiddellijk op zijn recht tot schadevergoeding door de dader of door de staat moeten gewezen worden. Als het slachtoffer een aanvraag tot compensatie indient, mag het niet lang duren tot de effectieve vergoeding plaats vindt.

De rechtbank dient het bedrag dat de staat heeft voorgeschoten aan het slachtoffer van de dader te vorderen. Vervolgens vordert de staat ook de betaling van de rest van de compensatie dat het slachtoffer moet krijgen.

²³⁵ FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, *Sanctions that do justice - Justice for victims of violent crime Part III*, Publications Office of the European Union, 2019, p. 27.

²³⁶ Ook in België bestaan hierover brochures.

²³⁷ Zie hierover punt 6 in dit hoofdstuk.

Volgens verschillende slachtoffers die in het onderzoek werden geïnterviewd, moeten lange wachttijden voor een schadevergoeding vermeden worden. De staat moet ingrijpen als de dader het slachtoffer niet snel vergoedt. Het zou de taak van de overheid moeten zijn om ervoor te zorgen dat de betalingen effectief worden doorgevoerd en het niet aan de slachtoffers overlaten.

“Having spoken to the [...] enforcement courts, [...]

she said I'd be lucky to receive anything because you only get it if he pays [...]

That to me says he has influence on my life, and he does, because I've got no money [...]

I think there should be a fund where it's paid to me and he pays back the fund.”

(Victim, United Kingdom)²³⁸

238 FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, *Sanctions that do justice - Justice for victims of violent crime Part III*, Publications Office of the European Union, 2019, p. 30: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-justice-for-victims-of-violent-crime-part_3-sanctions_en.pdf.

Hoofdstuk 5

Het belang en de finaliteiten van een financieel onderzoek

Hoewel de rechtbank geregeld schadevergoedingen toekent aan slachtoffers, is dit vaak een maat voor niets. Zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt, is de beklagde in de praktijk immers dikwijls onbemiddeld (geworden). Om een effectieve schadevergoeding van slachtoffers

mogelijk te maken, is het van belang om reeds tijdens het onderzoek beslag te leggen op het crimineel vermogen van de verdachten. Alleen op die manier kan de rechtbank bij de uitspraak het verbeurdverklaarde geld als schadevergoeding toekennen aan slachtoffers die zich burgerlijke

De drooglegging van de geldstromen is het ultieme wapen om het crimineel systeem te ontmantelen en een effectieve compensatie van slachtoffers te verzekeren.

partij gesteld hebben. Daarom is het essentieel dat in de loop van de gerechtelijke procedure ook een grondig financieel onderzoek gevoerd wordt. Dit laatste vormt een van de basispijlers van een kwaliteitsvol gerechtelijk onderzoek en heeft vier verschillende finaliteiten. Naast afname van het geld om;

1. de compensatie van het slachtoffer te verzekeren²³⁹,
2. het netwerk financieel droog te leggen,
3. het volledige netwerk in beeld te brengen,
4. belangrijke bewijselementen te verwerven voor een veroordeling voor mensenhandel.

1. Geldafname met het oog op compensatie en financiële drooglegging

De drijfveer van mensenhandelaars is maximaal profijt te verwerven. Dikwijls zijn het heuse criminele ondernemers die hun illegale activiteiten bedrijfsmatig beheren. Grootschalige netwerken opereren als multinationals.

Mensenhandel is voor de georganiseerde misdaad big business. Om mensenhandel effectief te kunnen bestrijden moet men het hart van het misdaadsysteem zelf treffen; zijn geldstromen. Een gedegen financiële analyse is onontbeerlijk. Op deze wijze kan het misdaadnetwerk van en rond mensenhandel uitgeplozen en geneutraliseerd worden. De drooglegging van de geanalyseerde geldstromen is dan ook het ultieme wapen om het crimineel systeem in zijn hart te treffen en lam te leggen. Het is daarnaast ook een belangrijke manier om een effectieve compensatie van slachtoffers mogelijk te maken.

²³⁹ Dit komt aan bod in vorig hoofdstuk.

1.1. | Witwasmelding voor de start van het financieel onderzoek

De Cel voor de Financiële Informatieverwerking (CFI)²⁴⁰ speelt als administratieve instantie, voorafgaand aan de opsporing van het crimineel vermogen, een belangrijke rol in de financiële analyse van mensenhandeldossiers. In het preventieve luik van de strijd tegen het witwassen van geld is de CFI belast met het centraliseren, verwerken en, desgevallend, overdracht van informatie aan de gerechtelijke autoriteiten voor de bestrijding van het witwassen van kapitalen. Wanneer uit de operationele analyse ernstige aanwijzingen blijken van witwassen van kapitalen moet de CFI alle informatie waarover zij beschikt overmaken aan de bevoegde procureur des Konings. Wanneer het gaat om misdrijven die te maken hebben met de handel in clandestiene werkrachten of met mensenhandel, informeert de CFI ook de arbeidsauditeur.²⁴¹

Verschillende mensenhandeldossiers en financiële onderzoeken werden opgestart op basis van een witwasmelding van de CFI, en gaven nadien aanleiding tot gerechtelijke uitspraken met verbeurdverklaringen en schadevergoedingen voor slachtoffers. Dit was het geval in een dossier van seksuele uitbuiting rond een Thais massagesalon²⁴² met verdachte geldtransfers die door Western Union aangemeld werden aan de CFI. Later sprak de rechtbank verbeurdverklaringen uit ten belope van 51.861 euro en 20.598,40 euro en kende aan vier slachtoffers die zich burgerlijke partij hadden gesteld, schadevergoedingen toe tussen 4.000 en 8.000 euro.

Een dossier van economische uitbuiting²⁴³, met Poolse en Roemeense schijnzelfstandigen en gedetacheerden in de bouwsector, werd opgestart door vaststellingen door de CFI van verdachte transacties bij een onderneming. De CFI merkte op dat er een groot bedrag in contant geld was opgenomen van de rekening van een bouwfirma. In de loop van het strafonderzoek deed de CFI een aanvullende melding aangezien zij nog meer verdachte transacties

had vastgesteld. Dit resulteerde in een vonnis waar de rechtbank een verbeurdverklaring uitsprak voor een totaal van 359.877,29 euro ten aanzien van twee zaakvoerders en twee ondernemingen. Drie slachtoffers die zich burgerlijke partij hadden gesteld kregen een schadevergoeding van 2.500 euro.

1.2. | Start onderzoek

Bij aanvang van een mensenhandeldossier moet er onmiddellijk een financieel onderzoek worden opgestart. Immers, zodra de verdachten vermoeden dat er een onderzoek loopt, proberen ze hun goederen te verbergen of te verplaatsen, of laten ze hun bedrijf failliet gaan zodat inbeslagname van goederen in een latere fase van de procedure onmogelijk wordt. Daarom is het belangrijk bij de start van een onderzoek een “plukteam”²⁴⁴ in te zetten en zoveel mogelijk goederen in beslag te nemen.

Bij aanvang van een mensenhandeldossier moet er onmiddellijk een financieel onderzoek worden opgestart om te voorkomen dat het crimineel vermogen verdwijnt of verplaatst wordt.

Het woord “plukteam” komt van het Nederlandse woord “kaalplukken” en betekent letterlijk het financieel plukken van criminelen. Deze term is afkomstig uit de kaalplukwetgeving, de wetgeving inzake inbeslagname en verbeurdverklaring van goederen van criminelen. Het plukteam wordt belast met de inventarisering van een crimineel vermogen met het oog op een latere inbeslagname.

De inzet van een plukteam bij een vermogensonderzoek zorgt voor meer inbeslagnames van opbrengsten van misdrijven. Reeds in de aanvangsfase zal het plukteam trachten alle roerende en onroerende goederen te traceren. Bij de eerste huiszoekingen moet het verder alle sporen naar het crimineel vermogen ter plaatse kunnen onderzoeken en bevriezen zodat verdachten niet de kans krijgen deze te laten verdwijnen. Dit maakt het mogelijk om maximale inbeslagnames te organiseren. In verschillende dossiers werd het nut van de plukteams bewezen zoals in een eerder geanalyseerd Hongaars Romadossier²⁴⁵.

240 J.-C. DELEPIERE et P. DE COSTER, “Le rôle de la cellule de traitement des informations financières (CFI) et le dispositif préventif dans le cadre de la lutte contre le blanchiment d’argent et le financement du terrorisme — analyse opérationnelle et grandes tendances du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme”, *Droit pénal de l’entreprise*, 2011/1.

241 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, p. 16.

242 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88-89.

243 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 143.

244 Federaal Migratiecentrum, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 44-56.

245 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 66-70.

Een Roemeens dossier²⁴⁶ met een inbeslagname van 512.066 euro toont duidelijk de rol en meerwaarde van plukteams voor een vermogensonderzoek. Een PV van de speurders van dit team aan de onderzoeksrechter luidde als volgt:

“Vanuit deze vaststellingen lijkt het bestaan van een crimineel vermogen reëel. Met uw akkoord zal door onze diensten een verder doorgedreven financieel onderzoek gebeuren op de relevante entiteiten uit het dossier. Teneinde zo snel mogelijk zicht te krijgen op de omvang en locatie van het crimineel vermogen, met het oog op inbeslagname om onttrekking door beklaagden te voorkomen, lijken volgende onderzoeksverrichtingen nuttig:

- nazicht nationaal kadaster op het bestaan van eigendommen op naam van B, ...;
- nazicht van het fiscaal dossier naar legale inkomsten van B, ...;
- navraag bij alle financiële instellingen naar het bestaan van rekeningen op naam van B, ...;
- nazicht bij de agentschappen voor geldtransfers naar ontvangen of verzonden gelden;
- via de geijkte kanalen nazicht te verrichten of B, ... over gelden of waarden beschikken in Roemenië en Portugal.”

1.3. | Geld opsporen

Het crimineel vermogen van de verdachten kan opgespoord worden met verschillende onderzoeksmiddelen zoals telefoontap en het analyseren van geldtransfers.

De telefoontap kan gebruikt worden om vastgoed en illegale geldkoeriers te traceren. Zo opereren de professionele Nigeriaanse netwerken met een eigen financieringssysteem. Het Nigeriaanse criminele milieu vermijdt officiële geldtransfermaatschappijen gezien de mogelijke tracering van identiteiten, bedragen en bestemmelingen. Het heeft een eigen systeem om cashgeld over te maken aan begunstigden in hun thuisland zonder sporen achter te laten: het zogenaamde Black Western Union.

In het dossier Mama M.²⁴⁷ werd door middel van telefoontap vastgesteld dat een Afrika Shop, een winkel met typische Afrikaanse producten, gebruikt werd als draaischijf voor frequente verzendingen van cashgeld naar Nigeria. Concreet betekende dit dat personen uit het Nigeriaanse milieu contact opnamen met de zoon van Mama M. of zijn tante om cashgeld af te geven in deze Afrika Shop met de vraag om het overeenstemmende bedrag over te maken aan een begunstigde in Benin City. De zoon nam nota van de bedragen en deelde geïnteresseerden de eventuele wisselkoers mee, al naargelang het bedrag aan de begunstigde werd uitbetaald in Euro of in Naira, de Nigeriaanse munt. Naderhand werd het bedrag in deze Afrika Shop overhandigd. Er werden ook gesprekken geregistreerd waaruit bleek dat de zoon gelden ging ophalen in opdracht van de tante. Op zeer regelmatige tijdstippen (vermoedelijk om de twee weken) reisde de tante of haar vriend met het verzamelde cashgeld (vermoedelijk sommen tussen de 25.000 en 35.000 euro, verborgen in hun bagage) naar Nigeria. In Nigeria beheerde de tante een winkel waar de begunstigden zich aanboden en de overeengekomen som uitbetaald kregen. Ze rekende een commissie aan van 10% op elk verzonden bedrag. Op basis van de afgeluisterde gesprekken stelde de rechtbank vast dat op deze wijze minstens driemaal illegaal geld werd getransfereerd: “onder meer 11.000 euro (tapgesprek van 19 maart 2016), 15.000 euro (tapgesprek van 19 maart 2016) en 25.000 euro (tapgesprek van 19 maart 2016).” De rechtbank sprak hierop een verbeurdverklaring uit van 27.500 euro.

In meerdere dossiers stellen we vast dat de Belgische autoriteiten goed samenwerken met de geldtransferagentschappen die, na formele vragen met een mandaat, steeds hun volledige medewerking verlenen aan de Belgische justitie.²⁴⁸ Om verdoken geldtransfers te verrichten worden ook soms slachtoffers ingezet. De slachtofferverklaringen spelen een belangrijke rol in de detectie hiervan, wat ook gebleken is uit het Hongaars Romadossier. Een van de slachtoffers legde tijdens haar verklaring uit hoe ze het geld voor de beklaagde via een kantoor naar Hongarije moest transfereren: “Ik heb dit gedaan op mijn eigen naam en niet altijd op zijn naam, soms voor zijn zus, of soms voor een verwante of een kennis van hem. Deze bedragen zijn toch duidelijk naar hem gegaan... Hij heeft me in de avond zeer hard geslagen want volgens hem loog ik, omdat ik geen geld naar hem thuis stuurde voor zijn terugreis.”²⁴⁹

247 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 79.

248 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88-89.

249 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 66-70.

246 Federaal Migratiecentrum, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 17-18 en 51 en 108.

In het eerder vermelde dossier van seksuele uitbuiting rond het Thaise massagesalon kwam de informatie over vastgoed in het buitenland aan het licht door analyse van een computer.²⁵⁰ De politie vond in de computer van de beklaagde verschillende foto's van een bouwwerf waarop de beklaagde en zijn echtgenote toezicht hielden. Geconfronteerd met deze foto's verklaarde de beklaagde dat zijn vrouw in Thailand een achttal huisjes had laten bouwen om ze te verhuren. De rechtbank verwees hiernaar in haar vonnis voor het witwassen van hun prostitutieopbrengsten.

1.4. | Internationale samenwerking

Een goede internationale samenwerking en een uitgebreid financieel onderzoek zijn de meest effectieve manieren om de netwerken te treffen en financieel droog te leggen. Zo'n aanpak past in een internationale ketenaanpak waarbij alle schakels hun rol moeten spelen. Indien een schakel ontbreekt of faalt, breekt de ketting.

Joint Investigation Team

Een Joint Investigation Team²⁵¹ (JIT of gezamenlijk onderzoeksteam) kan hiervoor een belangrijk instrument zijn.²⁵²

In hetzelfde Hongaars Romadossier²⁵³ waar het plukteam tot inzet kwam, ondertekenden België, Nederland en Hongarije eind 2013 een JIT-overeenkomst. Begin 2014 werd ook in het Verenigd Koninkrijk een onderzoek opgestart tegen hetzelfde Hongaarse netwerk. De speurders slaagden erin de roerende en onroerende goederen van de daders in

Hongarije te laten identificeren en hun criminele opbrengsten dankzij de JIT-samenwerking snel en efficiënt in beslag te laten nemen. De beklaagden verdienden maandelijks 198.240 euro met hun prostitutieactiviteiten. De rechtbank gebruikte deze cijfers bij de motivering van haar uitspraak voor de totale verbeurdverklaring van 405.980 euro. De speurders lichtten de financiële werkwijze van het prostitutienetwerk door op basis van gegevens uit telefoontap, observaties en geldtransfers. De gezelschapsdames controleerden hoeveel de slachtoffers 'opbrachten' op basis van de gebruikte condooms. Ze leverden de opbrengsten in contant geld aan geldkoeriers die het met de auto naar Hongarije brachten. Daar werd het vooral in vastgoed belegd. Daarnaast maakten de daders ook gebruik van internationale geldtransfers naar Hongarije op naam van de slachtoffers via de reguliere financiële kantoren. In de JIT-overeenkomst werd bij de doelstellingen rekening gehouden met de belangen van de slachtoffers. Naast het vergaren van bewijsmiddelen van betrokkenheid bij mensenhandel en witwassen, en inbeslagnames van criminele vermogens stelde het JIT ook de volgende objectieven voorop:

- "actieve prostituees uit de gedwongen prostitutie halen;
- bereiken dat het wederrechtelijk voordeel van de verdachten bij rechterlijke uitspraak ontnomen zou worden;
- bereiken dat de slachtoffers schadeloos zouden worden gesteld en/of financieel gecompenseerd;
- voorkomen dat vrouwen opnieuw het slachtoffer van mensenhandel worden."

1.5. | Camden Asset Recovery Inter-agency Network

Het Camden Asset Recovery Inter-agency Network of CARIN²⁵⁴ netwerk geniet – te weinig – bekendheid als een internationaal instrument dat inzage kan bieden in het vermogen van een verdachte in het buitenland. Dit kan leiden tot een efficiëntere internationale samenwerking, vooral dan op vlak van informatie-uitwisseling tussen bevoegde overheden, het voeren van gezamenlijke onderzoeken en het opsporen, bevriezen en verbeurdverklaren van illegale goederen.

254 Carin is een acroniem voor "Camden Asset Recovery Inter-agency Network". Dit in 2004 opgerichte regionale informele netwerk groepeerde de overheden die bevoegd zijn voor de invordering van tegoeden. Het is belast met alle aspecten die te maken hebben met de strijd tegen de opbrengsten van de criminaliteit. Het netwerk bestaat uit agenten van de opsporings- en repressiediensten, hoofdzakelijk uit Europa maar ook uit Noord-Amerika. Het streeft op een inter-institutionele basis naar meer efficiëntie bij de acties die de leden van het netwerk ondernemen, om misdadigers hun illegale opbrengsten te ontnemen.

250 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88-89.

251 Een JIT is een samenwerkingsverband tussen de bevoegde autoriteiten van twee of meer lidstaten om strafrechtelijk onderzoek te voeren naar strafbare feiten waarbij er banden zijn met verdachten in meerdere lidstaten. Onder leiding van één lidstaat zal een JIT het opsporingsonderzoek instellen en uitvoeren. Het wettelijk kader daarbij wordt gevormd door de wet- en regelgeving van het land waarin het team opereert. Na afronding van het opsporingsonderzoek wordt de zaak aangebracht bij de vervolgende instantie van de meest gereede lidstaat. In België worden de modaliteiten van gemeenschappelijke onderzoeksteams vastgelegd in hoofdstuk 3 van de wet van 9 december 2004 betreffende de internationale politieke verstrekking van gegevens van persoonlijke aard en informatie met gerechtelijke finaliteit, de wederzijdse internationale rechtshulp in strafzaken en tot wijziging van artikel 90ter van het Wetboek van strafvordering (B.S., 24.12.2004).

252 Federaal Migratiecentrum, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 62-63.

253 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 66-70.

In het eerder vermelde Roemeens dossier van seksuele uitbuiting²⁵⁵ met een plukteam leidde het financieel onderzoek met behulp van het CARIN-netwerk tot een ontmanteling van een internationaal prostitutienetwerk. Het proces-verbaal van de politie (plukteam) aan de onderzoeksrechter concretiseert hoe de bevraging via het CARIN-netwerk verliep: “Uit verhoor en verder onderzoek blijkt dat de verdachten de opbrengsten van het prostitutienetwerk investeren in onroerend goed in het buitenland. In het kader van de lokalisatie van het crimineel vermogen doen wij een bevraging via het CARIN-netwerk. Uit het onderzoek blijkt dat de slachtoffers na rekrutering via Portugal naar België gebracht worden. In Portugal hebben de verdachten een verblijfplaats waar de slachtoffers ondergebracht worden. De bevraging wordt dan ook gericht aan Roemenië en Portugal vermits de beklaagden van dit prostitutienetwerk aldaar hun contacten hebben. Wij brengen uw ambt ter kennis dat wij volgende berichtgeving overmaken aan het COIV²⁵⁶, tussenpersoon bij bevraging via het CARIN-netwerk”.

De volgende concrete onderzoeksvragen werden voor elke verdachte gesteld:

- Volledige identificatie van de betrokken personen alsook hun huidige verblijfplaats;
- Hebben de verdachten en/of rechtstreekse familieleden onroerende eigendommen in Roemenië en Portugal?
- Hebben de verdachten roerende eigendommen, bankrekeningen, waardevolle voorwerpen in hun bezit?
- Hebben de verdachten gerechtelijke antecedenten?
- Zijn de verdachten betrokken in vennootschappen? Zo ja, in welke hoedanigheid en met welke activiteit?

De Belgische justitie slaagde er op deze manier in belangrijke informatie over het crimineel vermogen – zowel per verdachte als in totaal (512.066 euro) – te verkrijgen.

2. Netwerkanalyse

Financiële onderzoeken kunnen zelfs nuttig zijn indien het crimineel vermogen van de verdachten reeds verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden. Het is een belangrijk instrument om het volledige netwerk in beeld te krijgen en te ontmantelen.²⁵⁷ Op basis van de financiële analyses van het systeem kan het criminele netwerk van mensenhandel en de periferie errond worden geanalyseerd en indien mogelijk, lam gelegd worden. In bepaalde gevallen zorgt zo'n analyse voor meer vervolging van mensenhandelaars.

In het reeds vermelde Roemeense Romadossier²⁵⁸ kon op basis van een bankonderzoek worden aangetoond dat de mensenhandelaars in België bijna alle winsten uit de uitbuiting van prostitutie naar hun vader in Roemenië verstuurd, waar deze laatste het geld investeerde. De telefoontaps bevestigden dit. Op basis van het financieel onderzoek konden niet enkel de mensenhandelaars in België worden vervolgd maar ook een van de belangrijkste organisatoren in Roemenië. Ook

Financiële onderzoeken kunnen zelfs nuttig zijn indien het crimineel vermogen van de verdachten reeds verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden.

de betalingsmodaliteiten van de criminele organisatie konden ontrafeld worden: “De opbrengsten van dit prostitutiewerk worden via geldtransfers op naam van andere leden van de criminele organisatie naar de ouders van de hoofdbeklaagde in Roemenië overgebracht. Deze gelden worden belegd in onroerend goed in de regio van Târgu-Jiu, hoofdstad van de provincie Gorj in Roemenië, hetzij op de naam van de beklaagden, hetzij op die van hun ouders of andere familieleden.”

Een financiële analyse is een belangrijke methode die toelaat om verantwoordelijken te identificeren en banden bloot te leggen tussen het crimineel netwerk en de bovenwereld. Door de relatiepatronen tussen de geldtransacties te volgen kunnen de verdoken leiders van de criminele netwerken, die zich op de achtergrond situeren, en hun contactpersonen op het legale maatschappelijke niveau getraceerd worden. In het Bulgaarse dossier A.²⁵⁹ betreffende een grootschalig prostitutienetwerk heeft financieel onderzoek aangetoond hoe de organisatie gebruik maakte van commerciële

255 Federaal Migratiecentrum, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 17-18 en 51 en 108.

256 Het Centraal Orgaan voor de Inbeslagneming en de Verbeurdverklaring (COIV) is een orgaan van het openbaar ministerie dat is opgericht door de wet van 26 maart 2003 en dat operationeel is sinds 1 september 2003. Het COIV fungeert als kenniscentrum voor de gerechtelijke overheden in strafzaken, in het kader van de inbeslagneming van vermogensbestanddelen. Het verleent bijstand bij de strafrechtelijke vervolging in geval van verbeurdverklaring en fungeert als facilitator in het kader van de uitvoering van vonnissen en arresten die verbeurdverklaring inhouden (bron: www.confiscad.be).

257 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2005, Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen*, pp. 99-100 en 2011, *Het geld dat telt*, p. 140.

258 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Bruggen slaan*, pp. 17-18 en 51 en 108.; Brussel, 13 november 2013, 13de k.

259 CGKR, *Jaarverslag Mensenhandel 2003, Pleidooi voor een integrale benadering*, p. 23-25 en *Jaarverslag Mensenhandel 2005, Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen*, p. 99-100.

structuren voor haar criminele activiteiten. Dankzij de financiële analyse konden ook de verantwoordelijken van het netwerk in Bulgarije opgespoord en veroordeeld worden.

Soms wordt ook gebruik gemaakt van commerciële structuren om misdaadactiviteiten te vergemakkelijken of te verdoezelen, of om (inter)nationale witwasnetwerken op te zetten. Een verstrengeling van legale en illegale activiteiten verhuult het meest zichtbare deel van de financiële stromen en biedt op die manier een uitstekende bescherming aan de georganiseerde misdaad.²⁶⁰ In een Luiks dossier met prostitutiesalons dienden de opgerichte vennootschappen om de prostitutieopbrengsten te verdoezelen.²⁶¹

3. Bewijselementen

Financiële onderzoeken zijn een manier om objectieve bewijzen te verzamelen, en vormen een belangrijke meerwaarde zelfs als het crimineel vermogen verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden. De rechtbank verwijst in haar gerechtelijke uitspraken geregeld naar de bewijselementen van het financieel onderzoek om de beklaagde te veroordelen. Bij sommige uitbuitingsvormen kan het financieel onderzoek de belangrijkste bewijslast vormen voor mensenhandel. Bij dossiers van mensenhandel met het oog op uitbuiting van de bedelarij vormt het financieel onderzoek het zoeken en verzamelen de kern van het bewijsmateriaal. Een belangrijk element om te bepalen of er sprake is van mensenhandel met het oog op uitbuiting van de bedelarij is het afgeven door de slachtoffers van het gebedelde geld aan een derde persoon. Zo konden politiemensen tijdens een observatie in een Brussels dossier van uitbuiting van bedelarij met een gehandicapte persoon²⁶² vaststellen hoe de bedelaars het bedelgeld opgerold in een sigarettenpakje afgaven aan een derde persoon. Hiervan werden verschillende foto's als bewijsmateriaal opgenomen in het dossier. Bij het begin van het onderzoek had de politie met een mandaat reeds een bankonderzoek uitgevoerd en aan verschillende geldtransferagentschappen om hun medewerking gevraagd met betrekking tot de internationale transacties. Het vonnis concludeerde: "De rechtbank is ook van oordeel dat op basis van de resultaten van het financieel onderzoek het vaststaat dat de partijen hun slachtoffers hebben uitgebuit. Het bankonderzoek heeft aangetoond dat de partijen die in België niet beschikten over enige legale inkomsten, samen maar liefst 39.868 EUR hebben overgemaakt naar verschillende familieleden in Roemenië.... Een dergelijk

bedrag kan alleen maar verklaard worden door gelden van andere bedelaars te centraliseren voor henzelf."²⁶³

Daarnaast kon in een Albanees dossier²⁶⁴ op basis van een financieel onderzoek de incriminatieperiode van de criminele feiten van mensenhandel met enkele jaren uitgebreid worden. De politie gebruikte de analyse van de geldtransfers om aan te tonen dat de beklaagde sinds 1999 actief was als pooier. Op basis van controles in 2005 wist de politie dat de beklaagde de pooier was van een prostitutieslachtoffer in de Aarschotstraat. Tegelijkertijd stelde de politie vast dat dit slachtoffer in de periode van oktober 1999 tot december 1999 in totaal 18.468,06 euro naar twee personen in Albanië verzonden had. Via de Belgische verbindingsofficier vernam de politie dat dit de ouders van de beklaagde waren. De beklaagde had zelf ook nog 1.900 euro overgemaakt aan zijn ouders in Albanië. Terwijl hijzelf geen wettelijke inkomsten had, kon hij de politie de herkomst van het geld niet verklaren. Het geld was afkomstig van zijn laatste slachtoffer. In een vonnis van 17 oktober 2014 veroordeelde de rechtbank de pooier voor onder meer mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en witwassen en legde een verbeurdverklaring van 60.000 euro op.²⁶⁵

In het eerder vermelde dossier van een Thais massagesalon²⁶⁶ leverde het financieel onderzoek bijkomend bewijsmateriaal voor de gepleegde feiten van mensenhandel. De rechtbank concludeerde in haar vonnis: "Wanneer de geldstortingen van beklaagden vergeleken worden met hun inkomsten, dient te worden vastgesteld dat er, zeker in de jaren 2007, 2008 en 2009, zeer belangrijke geldbedragen werden overgemaakt naar Thailand, waarvan geenszins ernstig kan voorgehouden worden dat deze gelden afkomstig waren van legale inkomsten. Het is voor de rechtbank ook duidelijk dat het overmaken van cash gelden aan mensen in Thailand, waaronder de (stief)kinderen van beklaagden, bedoeld was om de illegale herkomst ervan te verdoezelen. Het gebruik van het systeem van een geldtransferagentschap biedt het 'voordeel' dat de herkomst en de uiteindelijke bestemming van de gelden moeilijker traceerbaar is. Anderzijds stelde het versluizen van de gelden naar Thailand, de beklaagden blijkbaar in de mogelijkheid om daar van hun illegale inkomsten te genieten zonder in België argwaan te wekken. De beklaagden kochten kennelijk ook verschillende onroerende goederen aan in Thailand, meer bepaald een woning (in (...), provincie Nakorn Si Thammarat en een achttal huisjes om te verhuren."²⁶⁷

260 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel 2013, Brugge slaan*, p. 47.

261 MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015, Schakels verbinden*, pp. 111-112.

262 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 42 en 54-55.

263 Corr. Brussel, 19 mei 2016, 60de Kamer, (definitief).

264 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 86.

265 Corr. Brussel Nederlandstalig, 17 oktober 2014, 46de bis k. (definitief).

266 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88-89.

267 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 88-89.

DOSSIERVEROORBEELD: PALETTENBEDRIJF

Dit dossier toont het belang aan van de verschillende aspecten van de juridische bijstand en bescherming voor slachtoffers van mensenhandel. In het dossier²⁶⁸ werden verschillende beklaagden veroordeeld voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting en voor huisjesmelkerij. De hoofdbeklaagde was een Belgische zaakvoerder van een palettenfabriek. Ook zijn firma werd als rechtspersoon veroordeeld. De feiten dateren van 2009-2011. De hele procesgang werd pas in mei 2019 afgerond nadat het cassatieverzoek van de beklaagde werd afgewezen. Niet alleen Payoke en Myria stelden zich burgerlijke partij maar ook verschillende slachtoffers, onder wie een slachtoffer dat nooit in het slachtofferstatuut was gestapt noch in contact was geweest met een gespecialiseerd centrum.

De Belgische zaakvoerder had een juridische constructie opgezet en in Bulgarije een postbusbedrijf zonder substantiële activiteiten opgericht. Zo detacheerde hij onrechtmatig Poolse en Bulgaarse arbeiders naar België. Daarnaast werkte hij ook samen met Poolse en Roemeense onderaannemers die hem goedkope arbeidskrachten leverden. Die onderaannemers werden hiervoor ook veroordeeld als zijn medebeklaagden.

1. Informatieplicht

Op 26 februari 2010 boden vier Bulgaren zich spontaan aan bij de lokale politie om klacht neer te leggen tegen hun werkgever die hun misleid had en een groot deel van hun achterstallig loon achterhiel. Uit een eerste kort gesprek met de vier aanwezigen bleek dat ze hun onmenselijke verblijfs- en werkomstandigheden meer dan beu waren en gerechtigheid wilden. Daarom wilden ze het slachtofferstatuut mensenhandel aanvragen.

De politie stond de Bulgaren te woord die hun verhaal deden in gebrekkig Duits. Een van deze mensen had een handgeschreven briefje bij waaruit bleek dat ze hulp vroegen en slachtoffers van mensenhandel waren. Ze verbleven in erbarmelijke omstandigheden in een huis van de werkgever en werden er opgehaald door een tussenpersoon die hen naar de palettenfirma vervoerde. Ze moesten daar voor 3 euro per uur, twaalf uur per dag werken en dan nog eens voor hun verblijf in het huis 215 euro per maand afgeven. Het briefje was ondertekend door 11 identificeerbare personen. De politie nam contact op met de dienst Toezicht op de Sociale Wetten van de Sociale Inspectie en deed navraag of een van de klachtindieners door de firma aangemeld was bij Dimona²⁶⁹, wat niet het geval was. Daarop contacteerde de lokale politie de mensenhandelcel van de Federale Gerechtelijk Politie (FGP) om het onderzoek verder te voeren alsook de referentiemagistraat voor mensenhandel. Daarnaast vorderde ze een Bulgaarse tolk voor het latere verhoor van de slachtoffers. Aan de hand van de lijst aan de achterzijde van het geschreven briefje slaagde de lokale politie erin nog enkele identiteiten te achterhalen van personen die dit mee hadden ondertekend en contacteerde hen.

De Bulgaarse slachtoffers waren in de meerderheid maar er waren ook enkele Roemeense en Poolse slachtoffers. Volgens hun verklaringen hebben ook sommige Poolse arbeiders zich tot de Poolse ambassade in Bulgarije gericht.

De slachtoffers werden op basis van de meertalige slachtofferbrochure²⁷⁰ geïnformeerd over het slachtofferstatuut mensenhandel waarin ze geïnteresseerd waren. Twaalf slachtoffers wensten mee te werken door klacht neer te leggen voor mensenhandel en wensten doorverwezen te worden naar de gespecialiseerde slachtoffercentra. De mensenhandelcel van de FGP was op het moment van de aangifte wegens andere prioriteiten niet in staat om de slachtoffers te verhoren en stelde de referentiemagistraat mensenhandel en de gespecialiseerde centra hiervan in kennis.

268 Myria Jaarrapport *Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 116-117; Corr. Antwerpen, afdeling Turnhout, 18 januari 2017, k.TC1; HvB Antwerpen, 24 januari 2019, k.C6 (zie verder deel 3, hoofdstuk 3 (rechtspraak), punt 2.3.1).

269 DIMONA (de onmiddellijke aangifte van tewerkstelling) is een elektronisch bericht waarmee de werkgever de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid op de hoogte brengt dat hij een werknemer aanwerft of dat een werknemer zijn onderneming verlaat.

270 Zie dit deel, hoofdstuk 2, punt 1.1.

2. Steun van en toegang tot slachtofferhulpcentra

De FGP contacteerde toen de gespecialiseerde centra maar die konden wegens een gebrek aan capaciteit op dat moment voorlopig geen residentiële opvang voorzien.²⁷¹ Alle betrokken Bulgaarse arbeiders die interesse toonden in het slachtofferstatuut mensenhandel werden op vrijwillige basis in crisisopvang opgevangen door het OCMW in een vestiging van een vakantiepark. Een week later kon Payoke 8 slachtoffers en Sürya de 4 andere slachtoffers opnemen. Ze hadden de contacten met de firma verbroken en waren bereid de verplichte begeleiding bij de gespecialiseerde onthaalcentra te volgen.

De slachtofferverhoren vonden plaats in de gebouwen van de gespecialiseerde centra, een omgeving die de slachtoffers het nodige vertrouwen geeft. Een medewerker van de gespecialiseerde centra mocht de slachtoffers bijstaan tijdens hun verhoor. De Bulgaarse slachtoffers verklaarden dat ze met valse beloftes in Bulgarije waren gerekruteerd om in België te komen werken via een internetadvertentie van een arbeidsbemiddelingsbureau. Op de zetel van de firma in Bulgarije kregen ze een promotiefilm te zien met een prachtige werkplaats, nieuwe werktuigen en een woning waar ze uiteindelijk nooit zouden terechtkomen. In de realiteit was hun huisvesting erbarmelijk: ze verbleven met minimum 15 personen in een woning die daar totaal niet voor aangepast was.

3. Deelname strafprocedure

3.1. | Juridische bijstand en vrijwillige terugkeer naar herkomstland

Verschillende Bulgaarse slachtoffers wensten zo snel mogelijk terug te keren naar hun herkomstland. Ze hadden geen nood aan juridische begeleiding maar

beseften onvoldoende dat ze zo hun kansen tot het verkrijgen van een financiële compensatie verkleinden. Ze werden geïnformeerd op basis van de meertalige slachtofferbrochure maar wensten geen beroep te doen op het slachtofferstatuut. Ze hadden niet de nodige financiële middelen voor hun terugreis en konden op geen enkele instantie een beroep doen om dat te regelen.

De politie had een faxbericht ontvangen van de Bulgaarse ambassade van Brussel waaruit bleek dat de betrokkenen zich ook hier gemeld hadden als slachtoffer. Eerst trachtte de politie hen met behulp van Payoke via IOM (International Organization for Migration) te laten repatriëren maar daarvoor kwamen ze niet aanmerking. Daarop werd contact opgenomen met de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) om een andere oplossing te vinden. Uiteindelijk kon de politie hen enkel de raad geven om via de ambassade van Bulgarije trachten terug te keren naar Bulgarije.

Daarnaast wensten verschillende slachtoffers die in het statuut zaten na een tijdje ook naar hun familie in thuisland Bulgarije terug te keren. Hierdoor informeerden de gespecialiseerde centra de politie en de referentiemagistraat schriftelijk dat hun begeleiding werd stopgezet omdat ze naar Bulgarije teruggekeerd waren. Uit de bijkomende interviews met Myria bleek dat de centra de slachtoffers voor hun vertrek nog wel in contact gebracht hebben met een pro-Deoadvocaat zodat ze de mogelijkheid hadden om zich in de latere procedure te laten vertegenwoordigen. Bijna tien jaar later waren verschillende slachtoffers dan ook burgerlijke partij tijdens het proces.

3.2. | Slachtoffer buiten het formele statuut mensenhandel als burgerlijke partij

Een interessant voorbeeld uit hetzelfde dossier gaat over een uitgewezen slachtoffer dat via gepleegde feiten in een ander dossier gedetecteerd werd maar dat nooit in het slachtofferstatuut mensenhandel gezeten heeft. Bijna 10 jaar later heeft hij zich met een eigen advocaat in 2017 burgerlijke partij gesteld tijdens het proces. Dit slachtoffer werd uiteindelijk niet erkend door de rechtbank door hiaten in het onderzoek: een belangrijk deel van het andere dossier was er niet in opgenomen.

²⁷¹ Zie dit deel, hoofdstuk 2, punt 3.2.

Dit luik van het dossier werd opgestart nadat enkele Roemenen werden betrapt bij een diefstal. Zij verbleven in een huis van dezelfde werkgever en verplaatsten zich met een auto van de werkgever. De politie stelde een proces-verbaal op voor illegaal verblijf en de verdachten werden gerepatriëerd naar Roemenië.

De politie had wel een verhoor afgenomen van de verdachten waaruit bleek dat ze uitgebuit werden door een Roemeense koppelbaas die in onderaanneming werkte voor de Belgische zaakvoerder. In hun onderzoek vond de politie indicaties dat de koppelbaas op grote schaal Roemeense arbeiders naar België haalde via zijn Roemeense firma en als tussenpersoon fungeerde bij de tewerkstelling van Roemeense arbeiders in knelpuntenberoepen. Een van de Belgische firma's waar hij zijn arbeiders tewerkstelde was de palettenfirma van de Belgische zaakvoerder. Op basis van deze gegevens werd een onderzoek voor mensenhandel opgestart en konden de verdachten van het diefstaldossier geïdentificeerd worden als de slachtoffers in het mensenhandeldossier van de palettenfirma. Het diefstaldossier werd dan gedeeltelijk toegevoegd aan het mensenhandeldossier van de palettenfirma. Een van de betrokken Roemenen uit dat dossier stelde zich als slachtoffer van mensenhandel later burgerlijke partij tijdens het proces tegen de palettenfirma.

De rechtbank moest de burgerlijkepartijstelling van dat slachtoffer afwijzen omdat de verhoren van de Roemeense slachtoffers in het aanvankelijke diefstaldossier ontbraken. Zo kon geen link gelegd worden met de feiten van mensenhandel. Het feit van de diefstal speelde daarbij geen rol. De argumentatie van de rechtbank was: “Op 7 november 2009 werden de Roemenen N., C. en H. betrapt bij het stelen van een barbecue te Rijkevorsel. Zij verbleven, zonder inschrijving, te (...) en werkten bij beklaagde X. Klaarblijkelijk werden deze personen in een ander strafdossier verhoord doch deze verhoren bevinden zich niet in onderhavig strafdossier. Naar aanleiding van deze diefstal stelde de Lokale Politie Noorderkempen een aanvankelijk PV op wegens mensenhandel. Uit de samenvatting van de verhoren die de betrokken arbeiders in het diefstaldossier hebben afgelegd, kon de rechtbank alleszins niet afleiden dat deze personen tewerkgesteld of gehuisvest waren in omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid (stukken 769-772 kaft algemeen 3 deel 1). Ook de huidige stelling van burgerlijke partij N. dat zij [de werkrachten] in erbarmelijke omstandigheden moesten werken en werden gehuisvest, wordt niet verder ondersteund door elementen in het strafdossier. Voor het overige werd er geen verder onderzoek gevoerd en zijn er geen elementen voorhanden om tot het tegendeel te besluiten.”

Het slachtoffer dat nooit doorverwezen werd naar een gespecialiseerd centrum, kan hierdoor dus geen schadevergoeding krijgen van de beklaagde en heeft ook nooit toegang gekregen tot de slachtofferprocedure. Nochtans had dit probleem waarschijnlijk kunnen opgelost worden door gebruik te maken van de mogelijkheid om bijkomende onderzoeksdaten te vragen aan de onderzoeksrechter.²⁷² Daarbij hadden de ontbrekende stukken uit het volledige diefstaldossier kunnen opgevraagd worden, met name het verhoor van de betrokkene met verwijzing naar mensenhandel. Hieruit moet ook de les getrokken worden dat bij samenvoeging van een dossier hierbij ook alle gedetailleerde elementen en indicaties van mensenhandel moeten toegevoegd worden.

4. Recht op bescherming

Sommige slachtoffers werden als vermist opgegeven en kwamen in de landloperij terecht. Een van de slachtoffers was zelfs overleden.

4.1. | Vermist slachtoffer komt in kraakpand terecht als landloper

Op 10 september 2009 kreeg de wijkpolitie Retie per fax een vraag binnen van het consulaat van Polen over een Poolse arbeider met als laatste verblijfsadres een van de huizen van de Belgische hoofdbeklaagde. Daar had hij zijn persoonlijke zaken achtergelaten. De familie van het slachtoffer had hem bij het Poolse consulaat als vermist opgegeven. Voor zijn verdwijning werkte hij in de palettenfabriek. De zoon probeerde zijn vader al drie weken lang zonder resultaat te contacteren. Na onderzoek werd het Poolse slachtoffer aangetroffen in een leegstaand vervallen pand dat als kraakpand gebruikt werd. Volgens de politie verkeerde hij “in de staat van landloper”.

De politie beschouwde hem als “een gestrande Poolse arbeider van de firma welke vermoedelijk slechts korte tijd gewerkt heeft en meer dan waarschijnlijk niet voldeed,

²⁷² Zie dit deel, hoofdstuk 3, punt 2.3.2.

waarna hij gewoon op straat werd gezet. Hij zou over geen middelen meer beschikt hebben om naar Polen terug te keren. [...] Sommigen der betrokken arbeiders hebben gezien hun precaire sociale toestand in België (geen arbeidscontract met de Bulgaarse firma, overkomst naar België met eigen middelen, geen inschrijving bij de gemeente, betalen voor hun verblijf, weinig of geen betaling loon, bij niet voldoende presteren gewoon ontslag en vervangen door andere werknemer) gewoon geen andere keuze dan te gaan leven als 'landloper'."

4.2. | Overlijden slachtoffers

Tijdens de periode van hun verblijf in België overleden volgens de politie minstens twee werknemers van de palettenfirma. Meerdere slachtofferverklaringen getuigen over twee overlijdens en een van de slachtoffers had het in zijn verklaring zelfs over vier overleden Poolse collega's. Een van die overleden Poolse arbeiders naar wie de rechtbank in haar vonnis verwezen heeft, kon geïdentificeerd en teruggevonden worden. Over andere overleden slachtoffers zijn geen verdere gegevens bekend.

De FGP meldde in een proces-verbaal een verdacht overlijden van een Poolse werknemer. In de computer van de firma van een onderaannemer werden zijn loonberekeningen teruggevonden voor de Belgische palettenfirma. Hij leed aan een ernstige vorm van diabetes en door gebrek aan geld kon hij zich niet voorzien van de nodige levensmiddelen en medicatie. Op de datum van zijn overlijden verbleef hij in het pand van een beklaagde tussenpersoon die onderaannemer was. Doordat zijn loon niet of onregelmatig uitbetaald werd, kon hij zich rond 20 december 2008 niet aanbieden in een Pools ziekenhuis voor medische verzorging. Hij had onvoldoende geld om de busrit naar Polen te betalen. Uiteindelijk werd hij op 11 januari 2009 dood aangetroffen.

5. Compensatie

Drie Bulgaarse slachtoffers waren burgerlijke partij tijdens het proces. Ze waren opgenomen in het slachtofferstatuut en na hun terugkeer naar hun herkomstland is een advocaat hun belangen blijven behartigen. Twee slachtoffers kregen 4.000 euro voor materiële schade en een morele schadevergoeding van 750 euro toegewezen door de rechtbank. Het derde slachtoffer heeft een materiële schadevergoeding van 2.199 euro en een morele schadevergoeding van 500 euro toegewezen gekregen.²⁷³ De Belgische zaakvoerder is niet onbemiddeld en zijn medeveroordeelde firma bestaat nog altijd zodat verwacht kan worden dat de slachtoffers effectief zullen vergoed worden.

6. Empowerment slachtoffers

Twee Bulgaarse slachtoffers die in België klacht hadden neergelegd bij de lokale politie, namen initiatieven om andere mogelijke arbeiders te sensibiliseren voor de misleidende beloftes en misbruiken van de betrokken palettenfirma en onderaannemers. Dat bleek uit de slachtofferverklaringen.

Een van de Bulgaren zou een website hebben gestart waarop hij Bulgaarse arbeiders waarschuwde voor de praktijken van de firma. Hij had op die waarschuwingen nog geen reactie ontvangen maar was wel op de hoogte dat een aantal Bulgaarse arbeiders klacht hadden neergelegd in Bulgarije.

Een andere Bulgaarse klachtindiener zou ook een website hebben ontwikkeld om alle bedrogen arbeiders te verzamelen en dat op initiatief van zijn zus die advocate is in Bulgarije. Hij gaf de identiteit van zijn zus zodat de politie haar kon contacteren.

²⁷³ Zie focus hoofdstuk 4 (Compensatie).

Externe bijdrage: Het aantal opgevangen slachtoffers is slechts het topje van de ijsberg

Sarah De Hovre
Directeur vzw PAG-ASA

Inleiding: de gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel

Sinds de jaren 1990 zijn er in België officieel drie gespecialiseerde centra²⁷⁴ die door de Belgische overheid erkend zijn om mensen hulp te bieden in het kader van de 'bijzondere beschermingsprocedure voor slachtoffers van mensenhandel'. Het betreft vrouwen en mannen, kinderen en volwassenen, van Belgische, EU of andere nationaliteit, die in België als moderne slaven zijn uitgebuit.

De 'bijzondere beschermingsprocedure' maakt integraal deel uit van de Belgische multidisciplinaire ketenaanpak in de strijd tegen mensenhandel. Deze ketenaanpak impliceert een nauwe samenwerking met verschillende partners²⁷⁵, waarbij elke partner een specifieke én essentiële opdracht heeft, die complementair is met de opdrachten van de anderen.

De slachtoffers die de keuze maken om in de 'bijzondere beschermingsprocedure' te stappen, dragen ontegensprekelijk bij tot deze strijd. Het vergt veel moed en sterkte om deze stap te zetten! Dankzij de steun en de begeleiding van de begeleiders van de gespecialiseerde centra slagen vele slachtoffers erin. Ook hun zelfvertrouwen krijgt een boost, want mede dankzij hun getuigenissen zorgen ze ervoor dat andere mensen niet het slachtoffer worden van dezelfde criminelen.

De gespecialiseerde centra bieden een integrale en holistische hulpverlening aan, op maat van elk slachtoffer. In eerste instantie worden de slachtoffers tijdelijk opgevangen in een opvanghuis, gelegen op een discreet adres omwille van veiligheidsredenen, waar ze een aantal maanden kunnen verblijven alvorens te verhuizen naar een eigen huurwoning. Verder krijgen de slachtoffers een lange-termijn begeleiding (met een administratief, juridisch en psychosociaal luik) die

gewoonlijk 3 à 5 jaar in beslag neemt, afhankelijk van de context van de persoon alsook van de duur van de gerechtelijke procedure tegen de mensenhandelaars. Elk jaar begeleiden de gespecialiseerde centra in totaal tussen 500 en 600 slachtoffers.

De gespecialiseerde centra gaan zelf niet op zoek naar slachtoffers, maar zorgen er mee voor dat eerstelijnsdiensten, die in contact komen met risicogroepen en met potentiële slachtoffers, voldoende geïnformeerd zijn om de signalen van situaties van mensenhandel te herkennen. Tot die eerstelijnsdiensten behoren uiteraard politie en sociale inspectiediensten, maar ook en steeds meer zijn dit andere actoren uit de brede 'sociale' sector (zoals verblijfscentra voor migranten van Fedasil of het Rode Kruis, sociale diensten, juridische diensten, jeugdzorg, ziekenhuizen, medische centra, en ngo's). Wanneer een eerstelijnsdienst in contact komt met een mogelijke situatie van mensenhandel, neemt deze contact met één van de gespecialiseerde centra om de situatie uit te klaren en vervolgens het (potentieel) slachtoffer naar ons toe te leiden zodat de persoon, indien nodig en gewenst, opgenomen kan worden.

Ter illustratie: Het werk van de 3 gespecialiseerde centra op 1 jaar in 4 cijfers

- 700 à 900 behandelde aanmeldingen
- 100 à 150 slachtoffers opgevangen in onze opvanghuizen
- 500 à 600 slachtoffers in begeleiding
- 1.000 à 3.000 professionals gevormd of geïnformeerd

1. Aanmeldingen zijn de 1ste stap naar een gepaste hulpverlening en verdienen daarom een kwaliteitsvol antwoord

Onder 'aanmelding' verstaan we elk contact of elke hulpvraag die bij één van de gespecialiseerde centra binnenkomt; dat kan via telefoon, fax, e-mail, of bezoek aan onze kantoren. Elke aanmelding wordt met zorg behandeld. Elke hulpvrager verdient immers een luisterend oor: het (potentieel) slachtoffer dat de moed gevonden heeft om hulp te vragen; de professional die de tijd gemaakt heeft om te luisteren naar het slachtoffer en ons te contacteren; de privépersoon die zich het lot van een medemens in een moeilijke situatie aantrekt. Het maakt integraal deel uit van ons werk om een warm en menselijk onthaal te bieden, waar eenieder met respect

²⁷⁴ PAG-ASA in Brussel opgericht in 1994, Payoke in Antwerpen opgericht in 1987, en Sürya in Luik opgericht in 1995.

²⁷⁵ Op het terrein zijn dit: lokale en federale politie, regionale en federale sociale inspectiediensten, parketten en arbeidsauditoraten, Dienst Vreemdelingenzaken, centra voor opvang van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen en de drie gespecialiseerde centra.

gehoord wordt en waar elke hulpvraag een kwaliteitsvol antwoord krijgt (ook al kunnen we zelf niet de gevraagde hulp aanbieden).

Met betrekking tot deze aanmeldingen moeten een aantal misverstanden of ‘mythes’ uit de wereld worden geholpen.

Mythe 1: elke aanmelding is een situatie van mensenhandel

Niet alle aanmeldingen betreffen situaties van mensenhandel. In veel gevallen is al bij het eerste contact duidelijk dat het gaat om een andere problematiek, zoals bijvoorbeeld problemen van sociaalrechtelijke aard (bv. niet-uitbetaling van het loon of te lange werkuren), intra-familiale problemen (bv. geweld of mishandeling), vragen over verblijfsrechtelijke procedures, vragen voor tijdelijke nachtopvang, en andere.

Ook in deze gevallen wordt er samen met de hulpvrager gezocht naar een mogelijke oplossing en wordt hij/zij niet aan zijn/haar lot overgelaten. We proberen de persoon door te verwijzen naar een andere relevante dienst. We beschikken hiervoor over een zeer uitgebreide sociale kaart en een netwerk van (lokale) organisaties met wie we samenwerken.

Mythe 2: een ‘relevante’ aanmelding is met één gesprek geregeld

Het merendeel van de aanmeldingen beperkt zich niet tot één moment maar beslaat een geheel van verschillende stappen. Bij het eerste contact is het voornamelijk de bedoeling om een algemeen beeld te krijgen van de situatie om te evalueren of de hulpvraag binnen ons actiedomein valt; het is een soort screening of filter vooraleer te beslissen al dan niet een intakeprocedure op te starten.

Bij elke ‘relevante’ aanmelding, d.i. met een mogelijke indicatie van mensenhandel, of wanneer de situatie onduidelijk is na het eerste contact, zetten wij verschillende stappen om de situatie van het (potentieel) slachtoffer verder uit te klaren. De intakeprocedure start met een intakegesprek, dat bij voorkeur wordt ingepland, zodat zowel hulpvrager als begeleider voldoende tijd hebben om alles door te nemen, en zodat (indien nodig) een tolk²⁷⁶ kan worden gereserveerd. Een intakegesprek kan dus snel 1,5 à 2 uur in beslag nemen. Soms is het nodig om

meerdere intakegesprekken te organiseren in het belang van het (potentieel) slachtoffer.

Het is niet altijd even gemakkelijk om uit te maken of er al dan niet sprake is van mensenhandel²⁷⁷. Het creëren van een vertrouwensband is daarbij van essentieel belang, zodat de betrokken persoon zich voldoende op zijn/haar gemak voelt om te vertellen wat er gebeurd is. Om vertrouwen te creëren is tijd nodig. Naast één of meerdere intakegesprekken met het (potentieel) slachtoffer is het soms ook aangewezen om terug te koppelen met de initiële aanmelder of contact te nemen met andere diensten. Dat wordt enkel gedaan met zijn/haar toestemming.

Mythe 3: elke aangemelde situatie van mensenhandel leidt tot de opstart van een begeleiding voor het slachtoffer

Een groot aantal van de ‘relevante’ aanmeldingen leidt echter niet tot een opname in begeleiding. De redenen daarvoor zijn divers: bijvoorbeeld, de persoon heeft geen interesse in ons hulpaanbod; de feiten zijn ondertussen verjaard of vonden plaats in het buitenland (waardoor het slachtoffer geen toegang heeft tot de bijzondere beschermingsprocedure); het verhaal van de persoon bevat te weinig concrete en verifieerbare elementen (waardoor de kans op een strafzaak nihil is); de referentiemagistraat mensenhandel geeft een negatief advies; de persoon laat na een eerste contact niets meer van zich horen ondanks verschillende pogingen door het centrum om de persoon opnieuw te contacteren; of nog, de persoon beslist om terug te keren naar zijn/haar land van herkomst.

Onze hulpverlening wordt aangeboden op vrijwillige basis, dat betekent dat slachtoffers steeds zélf beslissen al dan niet op ons hulpaanbod in te gaan. Daarin willen we hen volledig vrij en autonoom laten – dit is een bewuste methodologie met oog op *empowerment*: immers, gedurende weken, maanden, misschien zelfs jaren, hebben ze in een situatie van uitbuiting en controle geleefd, zonder zelf keuzes te kunnen maken of beslissingen te kunnen nemen. Indien het slachtoffer niet wenst in te gaan op ons hulpaanbod, zullen we hem/haar ook zorgzaam doorverwijzen naar andere diensten, die misschien geen ‘mensenhandel-specifieke’ hulpverlening zullen bieden, maar wel de expertise hebben om op andere vlakken te ondersteunen.

²⁷⁶ Tolken zijn een essentiële schakel in onze hulpverlening aangezien de meeste slachtoffers van buitenlandse origine zijn en weinig of geen Nederlands, Frans of Engels beheersen.

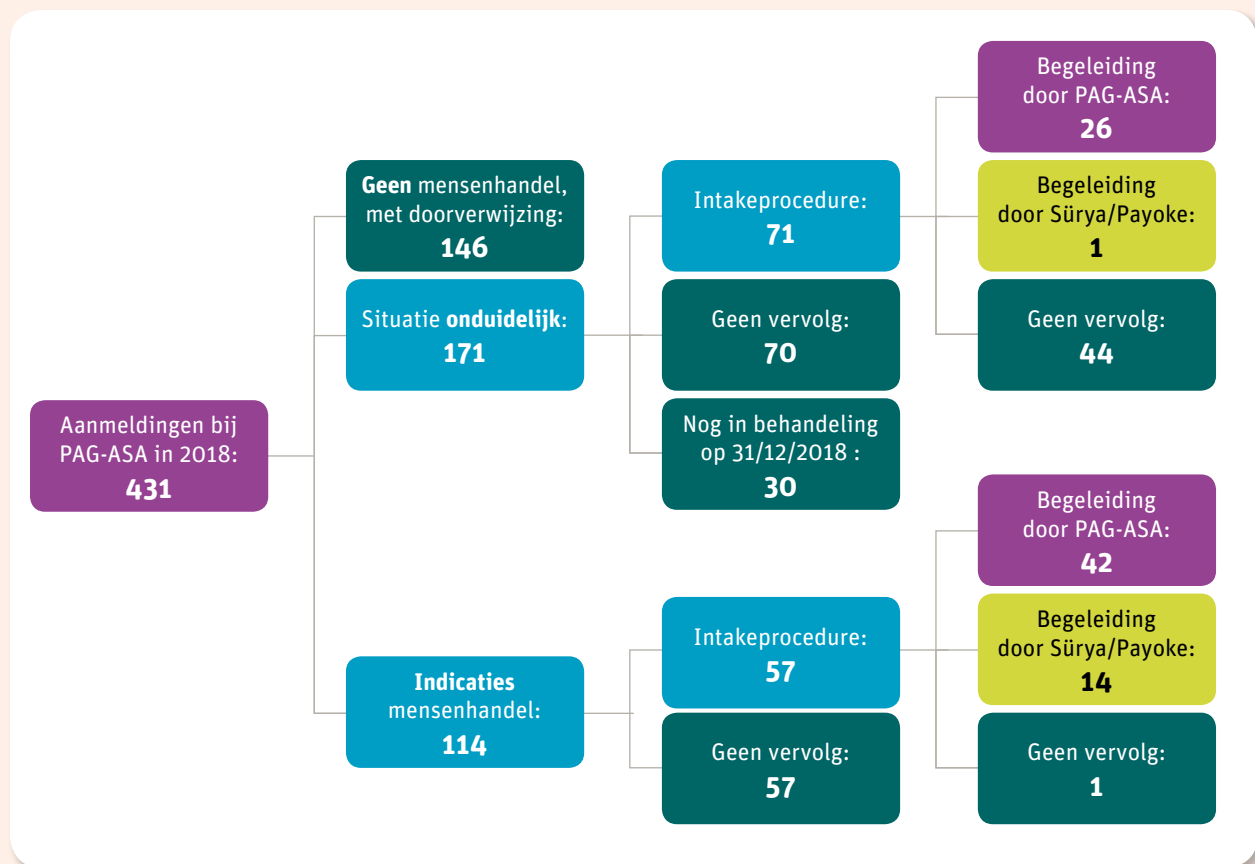
²⁷⁷ Sowieso behoort de uiteindelijke beslissing of een situatie al dan niet gekwalificeerd wordt als ‘mensenhandel’ tot de bevoegdheid van de referentiemagistraat mensenhandel.

Ter illustratie: een analyse van de cijfers bij PAG-ASA

In **2018** kreeg PAG-ASA **431** meldingen binnen. Na het eerste contact was er in **146** situaties duidelijk géén sprake van mensenhandel en werd de betrokken hulpvrager doorverwezen. Bij **171** meldingen was de situatie onduidelijk en bij **114** situaties waren er indicaties mensenhandel: telkens werd het voorstel gedaan om een intakeprocedure op te starten. Enkel als het (potentieel) slachtoffer hierop wilde ingaan, werd een intakegesprek georganiseerd.

Uiteindelijk leidden **83** ervan tot het opstarten van een nieuwe begeleiding, waarvan **68** bij PAG-ASA en **15** bij Payoke of Sürya (na doorverwijzing²⁷⁸ door PAG-ASA).

Daarnaast waren op 31 december 2018 nog **30** meldingen in behandeling: begin 2019 zou duidelijk worden of hier al dan niet sprake was over feiten mensenhandel en een begeleiding al dan niet zou worden opgestart.

2. Aantal slachtoffers opgenomen door de gespecialiseerde centra vormt slechts het topje van de ijsberg

De precieze omvang van het fenomeen mensenhandel en het aantal slachtoffers ervan in België (alsook elders in de wereld) zijn niet gekend. Het grootste struikelblok is dat mensenhandel zich onder de radar afspeelt, in verdoken omstandigheden. Enerzijds zijn de daders goed georganiseerd en gaan ze creatief om met nieuwe realiteiten. Zo stellen we bijvoorbeeld vast dat mensenhandelaars seksuele diensten steeds meer via ‘onzichtbare’ kanalen aanbieden, niet alleen meer op straat en in vitrines van de prostitutiebuurten waar politie regelmatig patrouilleert, maar steeds meer via internet,

sociale media, escortbureaus en thuisontvangsten, waar het veel moeilijker is voor politie om uitbuiting vast te stellen en slachtoffers te detecteren. Anderzijds hebben slachtoffers dikwijls te veel angst om actie te ondernemen: angst voor represailles door de daders, alsook angst voor de overheid om teruggestuurd te worden naar het thuisland. Daarbovenop vormen schaamte en schuldgevoelens een drempel om te durven spreken.

²⁷⁸ Een doorverwijzing van PAG-ASA naar een ander centrum was noodzakelijk omdat ons opvanghuis volzet was (in 14 situaties) of omdat de persoon niet in Brussel kon blijven omwille van veiligheidsredenen (in 1 situatie).

Volgens een raming van de Internationale Arbeidsorganisatie²⁷⁹ zouden er in de landen van de Europese Unie per 1.000 inwoners 1,5 slachtoffers van gedwongen arbeid zijn. Met een bevolking van 11 miljoen inwoners zou dit in België neerkomen op 16.500 slachtoffers van arbeidsuitbuiting alleen... Volgens een raming van de Global Slavery Index²⁸⁰ zouden er in België dan weer 23.000 slachtoffers van mensenhandel zijn... Die cijfers liggen dus ver van de beschikbare cijfers in ons land. Terecht meldt het Federaal Migratiecentrum Myria elk jaar in zijn jaarverslag dat de beschikbare cijfers geen weergave zijn van de werkelijke omvang van het fenomeen mensenhandel, maar alleen van de feiten en slachtoffers die door de autoriteiten als dusdanig zijn gedetecteerd. De beschikbare cijfers over mensenhandel tonen maar het topje van de ijsberg.

We zijn ons zeer bewust van het feit dat de cijfers van de gespecialiseerde centra niet representatief zijn voor het werkelijke aantal slachtoffers van mensenhandel in België. Onze jaarlijkse cijfers ‘opgestarte begeleidingen’ betreffen enkel de slachtoffers die de stap gezet hebben in de bijzondere beschermingsprocedure. Er zijn echter ook veel slachtoffers die de keuze maken om *niet* in deze procedure te stappen, omwille van allerlei redenen (zoals hierboven vermeld). Onze jaarlijkse cijfers ‘geregistreerde aanmeldingen’ betreffen ook lang niet alle (potentiële) slachtoffers. Momenteel is het systeem zo georganiseerd dat enkel de slachtoffers die worden doorverwezen naar één van de gespecialiseerde centra ook geregistreerd worden. Daarnaast zijn er echter ook veel slachtoffers die nooit bij ons aangemeld of doorverwezen worden. Zij worden nergens geregistreerd.

Deze vaststelling leidt ons tot twee andere misverstanden of mythes die we willen ontkrachten.

Mythe 4: slachtoffers worden voornamelijk door politie- en inspectiediensten aangemeld

Waar begin deze eeuw de meeste aanmeldingen nog binnenkwamen via politie en sociale inspectiediensten, is dat sinds meerdere jaren niet meer het geval. Steeds meer aanmeldingen komen binnen via andere actoren uit verschillende sectoren (zoals vernoemd in de inleiding). Ook steeds meer privépersonen komen bij de gespecialiseerde centra terecht om zichzelf of iemand anders aan te melden.

De laatste jaren schommelt het aandeel aanmeldingen door politie- en inspectiediensten tussen 15% en 25% van het totaal aantal aanmeldingen die bij de drie gespecialiseerde

centra binnenkomen. Van de 898 aanmeldingen in 2018, kwamen er 158 binnen via politie- en inspectiediensten. Aangezien deze diensten gespecialiseerde mensenhandelsteams hebben, zijn hun aanmeldingen wel steeds relevant en leiden ze heel dikwijls tot de opstart van een begeleiding.

Mythe 5: alle gedetecteerde slachtoffers worden doorverwezen naar de gespecialiseerde centra

In 2018 hebben de politiediensten 358 inbreuken met elementen mensenhandel vastgesteld. 301 dossiers mensenhandel zijn binnengekomen bij het parket.²⁸¹ Bij elke inbreuk of vervolging is er minimum 1 slachtoffer betrokken aangezien mensenhandel enkel kan plaatsvinden als er ook een persoon uitgebuit wordt. Als men deze twee cijfers vergelijkt met het aantal slachtoffers die in 2018 door gerechtelijke overheden werden aangemeld bij de gespecialiseerde centra (158) dan kan men alleen afleiden dat lang niet alle slachtoffers van mensenhandel in België aangemeld worden.

Die realiteit wordt ook bevestigd door de vaststelling dat we in de praktijk regelmatig geconfronteerd worden met vonnissen en arresten van de Belgische rechtbanken waarin melding gemaakt wordt van slachtoffers die nooit door één van de gespecialiseerde centra werden begeleid noch gezien.

Het misdrijf ‘mensenhandel’ bestaat niet zonder slachtoffer. Waar zijn de slachtoffers van deze vastgestelde feiten dan? Verschillende factoren kunnen een rol spelen bij het niet melden of niet doorverwijzen van (potentiële) slachtoffers. Enerzijds in hoofde van de eerstelijnsdiensten, zoals onvoldoende kennis over de problematiek mensenhandel (zodat slachtoffers niet worden gedetecteerd, noch doorverwezen) of onvoldoende middelen om onzichtbare vormen van mensenhandel op te sporen (waardoor veel slachtoffers nooit gedetecteerd worden). Anderzijds in hoofde van de slachtoffers (zoals de vrees voor represailles, tegenover familie en zichzelf; het niet kennen van het bestaan van sociale diensten; gebrek aan vertrouwen in overheidsdiensten; vrees het land te worden uitgezet omdat ze niet in het bezit zijn van een verblijfsvergunning; of zichzelf geen slachtoffer voelen) die na de informatie gekregen te hebben van politie of sociale inspectiediensten toch niet wensen doorverwezen te worden. Nochtans bestaat de plicht²⁸² om in elke situatie van mensenhandel contact te nemen met een gespecialiseerd centrum.

281 Deze cijfers zijn afkomstig van dit jaarverslag van Myria. Zij staan nog los van de inbreuken vastgesteld door de sociale inspectiediensten en van de zaken opgestart door de arbeidsauditoraten.

282 Deze plicht van contact en doorverwijzing is expliciet vermeld in 2 teksten: artikel 61/2 van de Vreemdelingenwet en hoofdstuk 3.3. van de Ministeriële Omzendbrief van 23/12/2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot slachtoffers van mensenhandel en/of mensensmokkel.

279 ILO, *Global Estimate of Forced Labour 2012: Results and Methodology*, June 2012, p. 15.

280 Walk Free Foundation, *Global Slavery Index 2018*, p. 180.

We zijn er ons zeer goed van bewust en betreuren ook dat politie- en inspectiediensten over heel het land te kampen hebben met zware tekorten op vlak van human resources in de strijd tegen mensenhandel. Bovendien blijkt vorming en bewustmaking over mensenhandel geen prioriteit. Dat heeft echter een rechtstreekse impact op het aantal vastgestelde feiten en gedetecteerde slachtoffers van mensenhandel.

3. Denk- én actiepiste: een aangepast meld- en doorverwijzingsbeleid met centraal meldpunt als volgende stap?

Zolang de omvang van het fenomeen mensenhandel en het aantal slachtoffers niet gekend zijn, is het moeilijk voor de terreinactoren, beleidsmakers en politici om te evalueren hoeveel middelen in de strijd tegen mensenhandel geïnvesteerd moeten worden. Wel is duidelijk dat de huidige trend om steeds minder te investeren in deze strijd een negatieve impact heeft voor de hele multidisciplinaire ketenaanpak: er zijn vandaag te veel dossiers voor te weinig onderzoekers; sommige verhoren laten op zich wachten; door vertraging kunnen bewijzen vervagen of verdwijnen; sommige onderzoeken duren langer waardoor de redelijke termijn in het gedrang komt; daders hebben een gevoel van 'alles kan, alles mag'; slachtoffers zijn gedemotiveerd en teleurgesteld in justitie, of voelen zich misbruikt door het systeem.

Elke partner in de Belgische multidisciplinaire ketenaanpak heeft een essentiële opdracht, die complementair is met de opdrachten van de anderen. Deze keten is slechts zo sterk als haar zwakste schakel. Dit betekent dat elke partner voldoende middelen moet hebben om zijn opdracht te kunnen vervullen en dat de overheid hierin voldoende moet investeren op alle actie-niveaus.

Mensenhandel is na drugs- en wapenhandel de derde meest lucratieve business in de wereld van de criminaliteit.²⁸³ Indien mensenhandel niet serieus wordt aangepakt, dan ligt de weg open voor mensenhandelaars en criminelen, die niet alleen handel drijven in mensen, maar ook in wapens, drugs en andere illegale activiteiten. Het gaat dus niet alleen over de individuele rechten van elk van de slachtoffers, maar ook over een algemeen maatschappelijk belang.

Vanuit onze hoop op een beter leven voor elk slachtoffer en onze hoop naar een maatschappij waar mensenhandel

ooit niet meer zal bestaan, willen we vanuit PAG-ASA een denkpiste op tafel leggen. We zijn ervan overtuigd dat een aangepast meld- en doorverwijzingsbeleid een beter zicht zou kunnen geven op de omvang van de problematiek. Die stap lijkt ons noodzakelijk om vervolgens betere beleidskeuzes te kunnen maken. We willen samen met alle betrokken partners werken aan de ontwikkeling van een uniform en rigoureuze meld- en doorverwijzingsbeleid met verplichting voor alle actoren om elk (potentieel) slachtoffer van mensenhandel aan te melden, desgevallend anoniem, ook wanneer slachtoffers geen hulp wensen en/of niet doorverwezen willen worden naar een gespecialiseerd centrum en/of reeds geholpen worden door andere reguliere diensten. Dat zou er ook toe bijdragen dat alle gedetecteerde slachtoffers minstens geïnformeerd worden over hun rechten en de kans krijgen om zelf te kiezen al dan niet in te gaan op het aanbod van de bijzondere beschermingsprocedure.

Een dergelijk meld- en doorverwijzingsbeleid zou vergemakkelijkt worden via een centraal meldpunt (met één telefoonnummer, bij voorkeur gratis) waar alle (potentiële) slachtoffers van mensenhandel moeten worden gemeld en geregistreerd. Dat meldpunt²⁸⁴ kan zorgen voor een eerste screening van de situaties en de (potentiële) slachtoffers doorverwijzen naar de gepaste hulpverlening. Hierbij kan basisinformatie verzameld worden over bijvoorbeeld uitbuitingstype, uitbuitingssector, plaats van uitbuiting, land van herkomst, leeftijd, geslacht. Die informatie en registratie zijn nodig zodat er een helder en duidelijk beeld komt van de aard en omvang van mensenhandel in België. De gegevens kunnen dienen voor een grondige analyse door onze Nationaal Rapporteur Mensenhandel (het Federaal Migratiecentrum Myria), alsook gebruikt worden in rapportages, analyses, onderzoeken en zelfs uitmonden in een proactief opsporingsbeleid.

Een uniform en rigoureuze meld- en doorverwijzingsbeleid, gefaciliteerd door een centraal meldpunt voor heel het land? Een droom of een realistische en realiseerbare piste om op Belgisch niveau een beter zicht te krijgen over de omvang van het fenomeen mensenhandel, en vervolgens betere beleidskeuzes te maken op vlak van de strijd tegen mensenhandel?

283 FATF-GAFI Report, *Money Laundering Risks Arising from Trafficking in Human Beings and Smuggling of Migrants*, July 2011.

284 Dit meldpunt zou idealiter beheerd worden door de drie gespecialiseerde centra, die de vereiste expertise en jarenlange ervaring hebben, uiteraard mits de nodige financiële ondersteuning door de overheid.

Externe bijdrage: Initiatieven van de Themadirectie mensenhandel van de RSZ-inspectiedienst en de rol van de sociaal inspecteurs inzake het informeren van potentiële slachtoffers omtrent hun bijstandsmogelijkheden

*Peter Van Hauwermeiren
Stéphanie Schulze*

*Themadirectie mensenhandel
Inspectiedienst RSZ*

Detectie en doorverwijzing van slachtoffers: stijgende aandacht, maar blijvend knelpunt

De daadwerkelijke doorverwijzing van gedetecteerde slachtoffers naar de erkende opvangcentra voor slachtoffers van mensenhandel vormt al enkele jaren een aandachtspunt voor onze ECOSOC-teams. Onze inspecteurs werden in de voorbije jaren hierover gesensibiliseerd en verzocht meer aandacht te hebben voor de belangen van de slachtoffers en voor hun doorverwijzing naar een erkend opvangcentrum. Daarmee wil de RSZ, in het kader van de interdisciplinaire samenwerking, tegemoetkomen aan de verwachtingen van de regering inzake de bestrijding van de mensenhandel en in het bijzonder van de economische uitbuiting. Ook de omzendbrief 01/2015 van het College van Procureurs-generaal inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende

Integratie van de Sociale Inspectie in de Inspectiedienst van de RSZ

Ingevolge de integratie van de voormalige Sociale Inspectie van de FOD Sociale Zekerheid in de inspectiedienst van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) op 1 juli 2017, werden de activiteiten die de ECOSOC-teams van de Sociale Inspectie ontplooiden op het gebied van de bestrijding van mensenhandel, opgenomen in het opdrachtenpakket van de vernieuwde inspectiedienst van de RSZ.

De Sociale Inspectie had in de voorbije paar decennia (sedert halfweg de jaren 1990) sterk ingezet op het opsporen en vaststellen van feiten van mensenhandel, in het bijzonder door economische uitbuiting, op het samenwerken met andere actoren in dit domein (arbeidsauditeurs, politiediensten, opvangcentra, DVZ, wooninspectie, andere inspectiediensten...), en op het rapporteren van die feiten aan de arbeidsauditeur. Zo hadden de ECOSOC-teams zich ontwikkeld tot een essentiële partner in de internationaal geprezen Belgische multidisciplinaire aanpak van de mensenhandel en in het bijzonder van de economische uitbuiting.

De RSZ wil dat zijn vernieuwde inspectiedienst die rol op een deskundige wijze blijft spelen. De RSZ stelt zich tot doel om zijn inspectiedienst een voortrekkersrol te laten spelen in de bestrijding van economische uitbuiting, en speelt daarmee in op de zowel nationale als Europese trend van toenemende uitbuiting in steeds meer activiteitssectoren. In de nieuwe visie van de RSZ-inspectiedienst wordt bepaald dat de dienst wil excelleren in de strijd tegen economische uitbuiting. Werknemers die potentiële slachtoffers van uitbuiting zijn, worden beschouwd als stakeholders van de inspectiedienst van de RSZ: onze dienst zal hen tijdens controles informeren over hun sociale rechten en de beschermingsprocedure voor vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel en hen verwijzen naar een gespecialiseerd opvangcentrum voor slachtoffers van mensenhandel.

Om dat engagement te realiseren, werd, naast de verderzetting van de werkzaamheden van de gespecialiseerde ECOSOC-teams in de 10 provinciale directies (ca. 40 inspecteurs), een centrale thematische directie mensenhandel opgericht, die het beleid in dat domein bepaalt, het netwerk onderhoudt waarin de onderzoeksactiviteiten worden georganiseerd en de werking van de ECOSOC-teams coördineert en ondersteunt.

De prioritaire doelstellingen van de Themadirectie mensenhandel binnen de RSZ-inspectiedienst bestaan in het opsporen van de illegale tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten, waarbij wordt gefocust op vastgelegde risicosectoren, en in het opsporen van situaties van mensenhandel zoals omschreven in het artikel 433quinquies van het Strafwetboek. De controles van onze inspecteurs, die bevoegd zijn voor het opsporen en onderzoeken van het misdrijf mensenhandel, beogen gevallen van economische uitbuiting te detecteren, in samenwerking met de gerechtelijke autoriteiten, de politiediensten en met andere betrokken diensten.

mensenhandel en de omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel zijn voor de Themadirectie mensenhandel belangrijke referentiedocumenten. Ze geven duidelijk aan dat het beleid sterk is gericht op het bijstaan van de slachtoffers van mensenhandel en dat de aanpak van sociaal inspecteurs en politiemensen op het terrein navenant moet zijn. Er is in onze themadirectie mensenhandel in het algemeen en binnen de ECOSOC-teams in de provincies een duidelijke verhoging van de aandacht bij onderzoeken economische uitbuiting voor de belangen en bescherming van de slachtoffers.

Wat kwantitatieve resultaten betreft, vermelden we in deze bijdrage enkel de volgende gegevens: in de dossiers die in 2018 zijn afgesloten werden 56 rapporten overgemaakt aan de arbeidsauditeurs en onderzoeksrechters omtrent feiten/indicatoren van mensenhandel, daarin was sprake van 65 potentiële slachtoffers. 39 vermoedelijke slachtoffers werden begeleid door een gespecialiseerd opvangcentrum (Sürya, Payoke, PAG-ASA). Merk op dat sommige van die 39 vermoedelijke slachtoffers al door een centrum werden begeleid op het ogenblik van het aanvatten van ons onderzoek (verhoor van die personen en/of verdere onderzoekswerk inzake de uitbuiting).

De detectie van potentiële slachtoffers van mensenhandel blijft evenwel algemeen nog een pijnpunt. Heel wat situaties waarin arbeidskrachten worden uitgebuit, worden niet tijdig gedetecteerd. Dat heeft enerzijds te maken met een gebrek aan voldoende kennis van de problematiek bij de diverse actoren op het terrein, en anderzijds met een capaciteitsprobleem, waaraan niet snel genoeg invulling kan worden gegeven. Dat is des te meer het geval doordat wij ook ondervinden dat bij politiediensten de capaciteit voor de aanpak van dit fenomeen is ingeperkt – het verkrijgen van politionele bijstand bij onze ECOSOC-acties is niet altijd meer evident. Een knelpunt dat hier verband mee kan houden, is het feit dat het overbrengen van op het terrein gedetecteerde slachtoffers naar een opvangcentrum in sommige gevallen problematisch is omdat de politiediensten niet de mogelijkheid of de middelen hebben dat vervoer uit te voeren.

Vandaar een oproep tot meer sensibilisering voor het thema van de economische uitbuiting, zowel bij inspectie- als bij politiediensten, zodat meer aandacht wordt gegeven aan indicatoren mensenhandel bij terreincontroles, en tot een toekenning van meer middelen en capaciteit aan de gespecialiseerde teams zoals ECOSOC binnen de RSZ-inspectie, zodat gedetecteerde uitbuitingssituaties voldoende grondig kunnen worden onderzocht.

De redenen waarom gedetecteerde potentiële slachtoffers niet naar een van de drie erkende centra worden verwezen zijn uiteenlopend. Een belangrijke reden is dat slachtoffers die bij een controle op een werkplaats worden aangetroffen in een situatie die door de inspecteur wordt gezien als een vermoedelijke uitbuitingssituatie in vele gevallen niet willen ingaan op een aanbod om in contact te worden gebracht met een gespecialiseerd opvangcentrum. De drijfveren voor deze weigering, die overigens zelden worden uitgedrukt tegenover de inspecteur, zijn divers: de persoon is zelf tevreden met zijn werksituatie en aanvaardt de soms erbarmelijke werk- en woonomstandigheden, zijn huidige situatie is vaak beter dan zijn eerdere situatie, hij ziet zijn situatie helemaal niet als uitbuiting, hij wil zijn job niet verliezen, hij is bang om door zijn illegale verblijfssituatie het land te worden uitgezet, hij ziet zijn werkgever eerder als bondgenoot dan als uitbuiters maar is er tegelijk soms ook bang van, hij vreest voor represailles, hij heeft van de werkgever instructies gekregen over wat te doen bij een controle, hij schaamt zich en weigert daardoor toe te geven dat hij wordt uitgebuit, hij wantrouwt de inspecteurs die doorgaans vergezeld zijn van politie, hij ervaart het centrum als iets onbekends en soms veraf van de plaats waar hij werkt en woont...

De controles vinden ook vaak op onregelmatige uren plaats waardoor bepaalde referentiemagistraten niet of niet meer tijdig kunnen worden bereikt en de inspecteurs de magistraat van wacht moeten contacteren. Die is niet altijd vertrouwd met het misdrijf mensenhandel door economische uitbuiting en met de procedure die is voorzien voor potentiële slachtoffers van mensenhandel. Wanneer een magistraat van wacht negatief staat tegenover het beschouwen van een aangetroffen werknemer als een potentieel slachtoffer van mensenhandel, is het voor de inspecteur niet evident alsnog een opvangcentrum te contacteren, ook al laat de omzendbrief van 23 december 2016 dat toe. In vele gevallen legt de aangetroffen werknemer ook geen enkele verklaring af tegenover de inspecteurs, wat een verwijzing naar een centrum ook niet vergemakkelijkt, zeker wanneer de bij een eerste controlebezoek vastgestelde indicatoren niet duidelijk zijn.

Informatieplicht van de sociaal inspecteur ten aanzien van potentiële slachtoffers

Daarom is het van het grootste belang dat de inspecteur die bij een controle wordt geconfronteerd met arbeidskrachten waarvan hij vermoedt dat ze het slachtoffer zijn van economische uitbuiting in de zin van het artikel 433*quiquies* Sw., die potentiële slachtoffers goed informeert over hun situatie, hun rechten en de bijstand die ze kunnen krijgen, en in het bijzonder wijst

op de mogelijkheid van juridische bijstand met het oog op de vordering van niet-betaalde lonen. Vanuit de Themadirectie mensenhandel manen wij de ECOSOC-inspecteurs aan tot voldoende pro-activiteit op dat vlak, omdat wij ons ervan bewust zijn dat wanneer het slachtoffer niet naar een opvangcentrum wordt verwezen, zijn kansen op morele en materiële schadevergoeding wellicht onbestaande zijn.

Een onmiddellijke rapportering van de potentiële uitbuitingssituatie aan de referentiemagistraat is cruciaal, evenals een contactopname met een van de opvangcentra wanneer indicaties worden vastgesteld die mogelijk wijzen op een uitbuitingssituatie, via vaststellingen op het terrein of via afgelegde verklaringen. Bij die controles zullen onze inspecteurs ook bijzondere aandacht besteden aan het sociaal statuut van de aangetroffen arbeidskrachten en aan de aangifte van hun arbeidsprestaties en lonen bij de RSZ. Vele buitenlandse arbeidskrachten en slachtoffers van economische uitbuiting bevinden zich immers vaak in een schijnzelfstandig statuut.

Het formele verhoor van het slachtoffer tijdens de controle is niet vereist om hem als vermoedelijk slachtoffer te beschouwen. Omgekeerd is het niet afleggen van een verklaring geen reden om een potentieel slachtoffer niet naar een opvangcentrum te verwijzen. Ook een slachtoffer dat zichzelf niet als slachtoffer beschouwt (wat vaak voorkomt), moet geïnformeerd en doorverwezen worden. Als de inspecteur meent over voldoende aanwijzingen (indicatoren) te beschikken om een werknemer als vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel te zien, moet de inspecteur die persoon op de hoogte brengen van de bijzondere beschermingsprocedure voor vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel. Het is onder inspecteurs en politiemensen onvoldoende geweten dat dat een informatieplicht is die is omschreven in de omzendbrief van 23 december 2016.

Onze inspecteurs hanteren hiervoor de meertalige brochure voor slachtoffers van mensenhandel, maar kunnen de informatie ook op andere manieren overbrengen. In dat verband wijzen wij op het belang van het inschakelen van een tolk. Verder wordt in het algemeen geprobeerd de voorwaarden te creëren die het vertrouwen van potentiële slachtoffers wekken en hen aanzetten informatie te verstrekken over hun werkomstandigheden. De inspecteurs moeten duidelijk maken dat zij de werkgever controleren en dat zij slachtoffers van uitbuiting door de werkgever willen beschermen door hen te begeleiden naar de specifieke beschermingsprocedure. Zij doen dat, indien mogelijk, in een rustige omgeving, zonder dat de werkgever daarbij aanwezig is of op de een of andere manier druk op de

arbeidskrachten kan uitoefenen. Het is ook aangewezen dat geen andere werknemers aanwezig zijn bij het eerste gesprek dat bij voorkeur op een andere plaats dan de werkplaats plaatsvindt. In de praktijk is dat alles vaak niet evident. Een raad die onze inspecteurs ook krijgen, is om aan arbeidskrachten van wie de inspecteur vermoedt dat ze mogelijk slachtoffer zijn van uitbuiting maar die weigeren in contact te treden met een opvangcentrum, hun visitekaartje te geven, zodat zij hen eventueel ook nadien nog kunnen contacteren.

Het belang van die informatieplicht en van de plicht van de inspecteur om alles in het werk te stellen om potentiële slachtoffers in contact te brengen met een van de drie gespecialiseerde opvangcentra (PAG-ASA, Sürya of Payoke) kan niet voldoende worden onderstreept. De controle op een werkplaats is vaak de eerste en enige kans op hulp voor een slachtoffer van uitbuiting. De praktijk wijst uit dat het voor slachtoffers van economische uitbuiting uiterst moeilijk is om de gepaste schadeloosstelling te verkrijgen, en met name om de betaling van de hen verschuldigde lonen te bekomen, indien zij niet naar een gespecialiseerd opvangcentrum worden verwezen. Zowel een vordering voor de strafrechter als een burgerlijke procedure liggen buiten het bereik voor de slachtoffers die niet door een centrum worden begeleid, wegens te duur, te complex, te tijdrovend. De slachtoffers keren ook vaak terug naar hun land van herkomst.

Omgekeerd is in onze visie de verwijzing van vermoedelijke slachtoffers naar een gespecialiseerd opvangcentrum de beste garantie voor de recuperatie van achterstallige lonen. Het centrum kan namelijk instaan voor de aanstelling van een advocaat en voor een burgerlijke partijstelling in de strafzaak die volgt op het onderzoek.

Te lage of niet-betaalde lonen: indicator van uitbuiting

In die zin zien wij dan ook onze rol als eerstelijnsactoren en als onderzoekers mensenhandel in het bekomen van loonrecuperatie voor slachtoffers. Cruciaal daarbij is dat wij de betaling van onaanvaardbaar lage lonen zien als een indicator van uitbuiting, veeleer dan als een sociaalrechtelijke inbreuk (hetgeen het uiteraard óók is). Wij sporen die indicator op, maken hem duidelijk en gebruiken hem als bewijsmateriaal voor de uitbuiting. Hoewel wij niet bevoegd zijn voor de wet inzake de bescherming van het loon van de werknemers en daar dus geen proces-verbaal voor kunnen opstellen, zijn wij wel bevoegd vast te stellen dat werknemers werken in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid en dus indicatoren op te sporen die dat aantonen. Zo is de betaling van een manifest te laag

loon zo'n indicator, net als het niet uitbetalen van loon, waarover wij aan de arbeidsauditeur zullen rapporteren. Diezelfde redenering geldt voor onaanvaardbaar lange werktijden (bv. 12 uur per dag en 7 dagen op 7). Wij zijn niet bevoegd voor de regelgeving inzake de arbeidsduur, maar gaan dergelijke aanwijzingen uiteraard uitspitten om ze als indicator te gebruiken in onze bewijsvoering van uitbuiting. Hetzelfde geldt ook voor erbarmelijke huisvesting en andere domeinen zoals veiligheid en welzijn, waar we indicatoren kunnen vinden die wijzen op een onaanvaardbaar lage levenskwaliteit van arbeidskrachten of een onaanvaardbaar hoge mate van afhankelijkheid van hun werkgever/uitbuiters. In deze diverse materies gaan wij geen (sociaalrechtelijke) processen-verbaal opstellen, maar wel materiaal vergaren om deze elementen aan te tonen en zo te bewijzen dat voldoende indicatoren aanwezig zijn om te besluiten dat er sprake is van het leveren van arbeid of diensten in strijd met de menselijke waardigheid en dus van mensenhandel door economische uitbuiting. Anders gezegd: wij zien al de voormelde inbreuken eerder vanuit gemeenrechtelijke hoek (Strafwetboek / misdrijf mensenhandel, waarvoor wij bevoegd zijn verklaard door artikel 81 van de Verblijfswet) dan vanuit een specifiek bijzonder-strafrechtelijke of sociaalrechtelijke hoek (Sociaal Strafwetboek / inbreuk niet betalen van het loon aan de werknemer). Dat verhindert uiteraard niet dat de bevoegde diensten (Toezicht op de Sociale Wetten, Toezicht Welzijn op het Werk, Wooninspectie ...) wél proces-verbaal opstellen voor de inbreuken die horen tot hun specifieke bevoegdheidspakket. Die processen-verbaal kunnen dan de bewijsvoering voor het misdrijf mensenhandel in grote mate versterken.

Financiële aanpak

Wij willen nog wijzen op een ander aspect dat verband houdt met het streven naar een effectieve compensatie van slachtoffers. Meer en meer, en vaak op aansturen van de arbeidsauditeur, gaat onze aandacht al bij de eerste controle naar beschikbare activa van de uitbuiters met het oog op inbeslagnames en latere verbeurdverklaringen door de strafrechter. In het ideale geval worden de verbeurdverklarde goederen toegewezen aan de slachtoffers.

Wij maken dan op verzoek van de arbeidsauditeur een vermogensvoordeelberekening dat die inbeslagnames en verbeurdverklaringen mogelijk maakt.

Idealiter gaat onze berekening van het door de uitbuiters illegaal verworven vermogensvoordeel gepaard met een

financieel onderzoek dat door de politiediensten kan worden gevoerd.

Daaraan gekoppeld vergaren de ECOSOC-inspecteurs bij hun onderzoeken, met het oog op een latere financiële vergoeding, zoveel mogelijk elementen opdat de door de slachtoffers geleden schade kan worden begroot. Dat zal vooral neerkomen op het voeren van grondig onderzoek naar de aard en de omvang van de geleverde prestaties (periode van tewerkstelling, aantal gewerkte dagen en uren), zodat de verschuldigde lonen kunnen worden vastgesteld. Immers, welk statuut de uitgebuite arbeidskrachten ook hebben, ook wanneer zij illegaal in het land verbleven, de werkgever dient hen een loon uit te betalen dat gelijkwaardig is aan het loon dat hij moet betalen aan een wettelijk tewerkgestelde werknemer in een vergelijkbare arbeidsverhouding.

De inspecteurs zullen verder ook aangifte doen van de geleverde prestaties en de verschuldigde lonen van de uitgebuite arbeidskrachten bij de RSZ. De werkgever van de uitgebuite arbeidskracht moet immers de sociale zekerheidsbijdragen betalen die hij ook zou hebben betaald bij een reguliere tewerkstelling, met inbegrip van boetes wegens achterstallige betalingen en eventuele administratieve boetes. Dat zorgt er anderzijds ook voor dat slachtoffers van economische uitbuiting sociale rechten opbouwen uit hun tewerkstelling.

Toenemende interesse voor sensibilisering bij andere diensten

Ten slotte wijzen wij nog op een positieve evolutie: wij stelden in 2018 een stijgende belangstelling vast voor de problematiek van economische uitbuiting bij andere inspectiediensten. Eind 2018 en in 2019 gaven wij (de Themadirectie mensenhandel van de RSZ-inspectiedienst) sensibiliseringssessies en een basisvorming mensenhandel aan de Sociale Inspectie en aan de Wooninspectie van het Brussel Gewest, aan de inspecteurs van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) en aan de Sociale Inspectie van de Vlaamse Overheid. Dat geeft aan dat het management van die inspectiediensten hiervoor openstaat, ook al zijn deze diensten niet bevoegd om het misdrijf mensenhandel op te sporen. Toch willen ze hun inspecteurs sensibiliseren om indicatoren van uitbuiting te herkennen. In onze vormingssessies geven wij adviezen over wat die inspecteurs moeten doen wanneer zij worden geconfronteerd met een mogelijke situatie/slachtoffer van mensenhandel.

Ook binnen onze eigen inspectiedienst gaven wij in 2018 in elke provinciale directie diezelfde vormingssessies aan de inspecteurs die behoren tot andere teams dan ECOSOC. Elke inspecteur kan immers bij eender welke controle terecht komen in een situatie waarin arbeidskrachten worden uitgebuit. Het komt er in die gevallen op aan snel en juist te handelen. De eerste vaststellingen en eerste contacten zijn doorslaggevend voor het verloop van het onderzoek en vooral voor de bescherming van de uitgebuite slachtoffers.

Besluit

Naar analogie met de integratie van de Sociale Inspectie in de RSZ-inspectiedienst, heeft het thema mensenhandel zijn plaats verworven in de vernieuwde inspectiedienst: de aanpak van economische uitbuiting behoort tot de corebusiness van de dienst.

Hoewel de aandacht voor de belangen van de slachtoffers toeneemt, blijft de detectie van vermoedelijke slachtoffers een pijnpunt, waarvoor geen eenduidige verklaring kan worden gegeven.

Het goed informeren van potentiële slachtoffers is een moeilijke, delicate maar cruciale rol voor de sociaal inspecteur, met name omdat de verwijzing naar een gespecialiseerd opvangcentrum de beste garantie is op compensatie voor het slachtoffer. In dat verband zijn ook financiële onderzoeken naar het vermogen van de werkgevers/uitbuiters, vermogensvoordeelberekeningen en inbeslagnames van activa bijzonder nuttig, zodat verbeurdverklarde goederen mogelijk kunnen dienen voor compensatie van de slachtoffers.

De inspanningen tot sensibilisering en vorming van alle sociaal inspecteurs, waartoe in 2018 een ernstige aanzet werd gegeven, dienen verdergezet te worden.

Externe bijdrage: Businessmodel als onderzoeksinstrument bij internationale mensenhandel

Ann Lukowiak
Federaal magistrate

In deze bijdrage schets ik kort dat mensenhandel veel meer is dan de relatie tussen het slachtoffer en de uitbuiters op de plaats van uitbuiting. Door het misdrijf ruimer te bekijken wordt de mogelijkheid gecreëerd om alle actoren die op een bepaald moment in het misdrijf tussenkomen te identificeren en te vervolgen en ook om het crimineel vermogen te identificeren met oog op confiscatie dat ter compensatie voor het slachtoffer kan aangewend worden. Internationale samenwerking speelt daarin een belangrijke rol.

Inleiding

Mensenhandel is geen geïsoleerde handeling maar een complexe reeks van samenhangende handelingen. Het benaderen van mensenhandel als een complex misdrijf dringt zich op, waarbij niet uitsluitend wordt gefocust op het aspect uitbuiting. Het misdrijf moet bekeken worden in zijn totaliteit opdat alle actoren zouden geïdentificeerd worden.

Mensenhandel kan beschouwd worden als een *proces*, waarbij de slachtoffers verschillende fasen doorlopen en waarbij mogelijk telkens andere personen zijn betrokken.

Een eerste fase is de fase van het *rekruteren*, al dan niet door het gebruik van valse voorwendsels, soms zelfs het ontvoeren van een slachtoffer. De tweede fase betreft het *transport* van het slachtoffer en het binnenkomen ervan in een ander land. De derde fase is de fase van de *uitbuiting* waarbij het slachtoffer gedwongen wordt tot seksuele handelingen of tot het verrichten van arbeid in mensonterende omstandigheden. De vierde fase bestaat in het zich *ontdoen* van het slachtoffer omdat de waarde van het slachtoffer gedaald is.

Bij het plegen van het misdrijf mensenhandel worden mogelijk ook tal van andere misdrijven gepleegd. Die kunnen instrumenteel zijn, wat betekent dat ze gepleegd

worden om het misdrijf mensenhandel in stand te houden (gebruik van valse documenten, geweld met oog op het behouden van de controle op de slachtoffers) ofwel gaat het om secundaire misdrijven die het resultaat zijn van de mensenhandelactiviteit (witwassen, belastingontduiking...).

Profit driven misdrijf

De actoren binnen het misdrijf mensenhandel bekijken de opportuniteiten, de *profit*, de risico's en mogelijke kosten en nemen dan de nodige beslissingen.

De actoren binnen de organisatie

Het is cruciaal om te begrijpen hoe deze actoren werken. Er zijn verschillende soorten organisatiestructuren binnen het fenomeen mensenhandel. Aan het ene uiteinde staat de solist, die in zijn eentje een of meerdere slachtoffers rekruteert met oog op uitbuiting. Aan het andere uiteinde staan de goed gestructureerde organisaties met verschillende leden die elk een eigen rol vervullen. Het is precies die organisatiestructuur die in beeld moet gebracht worden om een zicht te krijgen op de mogelijk betrokken actoren. Daarvoor kan het volgende schema worden gebruikt:

Fase 1	Fase 2	Fase 3
Recruter	Transporteren	Uitbuiten
Waar?	Van waar naar waar?	Waar?
Wie?	Wie?	Wie?
Door wie?	Door wie?	Door wie?
Hoe?	Hoe?	Hoe?
Kosten?		
Geldstromen		

Voor elk blokje van het schema kan gekeken worden hoe dit het beste wordt onderzocht en welke onderzoeksopportuniteiten zich voordoen. Volgend voorbeeld maakt dat duidelijk.

Operatie Popcorn

Dit onderzoek start met de vaststelling dat een concentratie van Tsjechische zeer jonge dames is terug te vinden op een onlineseksadvertentiesite. Bij het bekijken van die advertenties wordt vastgesteld dat de foto's van de dames telkens in dezelfde kamer werden genomen. De

tekst onder de advertenties is dezelfde en er duiken twee verschillende telefoonnummers op.

Als uitsluitend naar de uitbuiting wordt gekeken, zal worden nagegaan waar de dames hun seksuele diensten verlenen (plaats van uitbuiting) en wie controle uitoefent op hen (wie hen uitbuit). Na het identificeren en verhoren van die slachtoffers worden de personen in de directe entourage geïdentificeerd. Bij het verhoor van de slachtoffers zal al gauw duidelijk worden wat hun verdiensten zijn en hoeveel zij moesten afgeven onder meer bij wege van huur voor hun werkplaats (noodzakelijk om het onrechtmatig vermogensvoordeel te berekenen).

Er kan evenwel verder gegaan worden dan de effectieve uitbuiting in België. De slachtoffers komen allemaal uit Tsjechië, waarbij de vraag kan gesteld worden hoe zij allemaal op dezelfde plaats in België zijn beland en wie daarvoor verantwoordelijk was (uit de verklaringen van de slachtoffers blijkt dat ze ofwel in een discotheek werden gerekruteerd ofwel door een fotograaf in Praag). Hoe wordt de uitbuiting gehandhaafd (in dit onderzoek werd vastgesteld dat camera's geplaatst waren in de inkom en de leefruimte waar de slachtoffers hun klanten moesten ontvangen, verder onderzoek heeft uitgewezen dat de camera's werden gevolgd in Tsjechië. Verder werd door de Tsjechische organisatie beroep gedaan op een Belgische facilitator die samen met leden van de organisatie de Belgische tak van de organisatie runde). De vraag kan ook gesteld worden wat met het onrechtmatig verkregen geld gebeurde.

Als we de gekende elementen in het schema plaatsen komen we tot volgend beeld:

Fase 1	Fase 2	Fase 3
Recruteren	Transporteren	Uitbuiten
Tsjechië	Tsjechië naar Sint-Niklaas	Villa in Sint-Niklaas/ appartement in Antwerpen
Meisjes van amper 18 jaar in precarie sociale en financiële omstandigheden	Identificeren van slachtoffers	Welke slachtoffers
Door een fotograaf, spotters in een discotheek in Praag	Door wie	Door wie
Beloofte van werk als model in het buitenland	Lowcostvliegtuigtickets	Controle in Tsjechië via camera's Controle in België door handlangers
Kosten Vliegtuigtickets, huren villa en appartement, camera systeem en onderhoud...		
Inkomstenstromen Cashgelden worden overhandigd aan handlanger in België, naar waar gaat het?		

Het schema maakt duidelijk dat er meer aan de hand is dan de effectieve uitbuiting in Sint-Niklaas en Antwerpen. Een nauwe samenwerking met de Tsjechische autoriteiten lag in deze zaak voor de hand. Al gauw bleek dat de fotograaf geen onbekende was en dat de discotheek waar gerekruteerd werd, in handen was van verschillende personen die gekend waren voor feiten van mensenhandel in Tsjechië. Financieel onderzoek bracht aan het licht dat grote geldsommen werden overgemaakt naar verschillende personen in Tsjechië. We zijn in België vervroegd moeten tussenkomen omdat er mogelijk een minderjarig, ontvoerd, slachtoffer betrokken was. De vervolging in België heeft zich uiteindelijk gefocust op de effectieve uitbuiting in België door verschillende personen die zich in België bevonden (een Belg en drie Tsjechische onderdanen). Tsjechië heeft aan de hand van de Belgische onderzoekselementen het onderzoek verder gezet naar de criminele organisatie die in Praag gevestigd was. We hadden hier duidelijk te maken met een goed georganiseerde criminele organisatie.

Mensenhandel als criminele markt

Als we spreken van mensenhandel als criminele markt, dan zijn we in de onmogelijkheid om de omzet ervan, zelfs bij benadering, te berekenen. We weten ook niet wat de gevolgen zijn van deze ondergrondse economie en wanneer deze de legale economie binnendringt. Mensenhandel is een *low-risk of detection/high profit-misdrijf*. De slachtoffers van mensenhandel kennen de omvang niet van de inkomsten van hun uitbuiters en weten evenmin wat met die inkomsten gebeurt. Een slachtoffer zal in de meeste gevallen alleen kunnen aangeven wat hun verdiensten waren en aan wie ze een deel (of de totaliteit) moesten afgeven of opsturen. Reden waarom het opstarten van een *financieel onderzoek* noodzakelijk is van bij aanvang van een onderzoek mensenhandel.

Een financieel onderzoek kan *driedimensioneel* worden gebruikt:

- voor het *verleden*, door het reconstrueren van het misdrijf met oog op het berekenen van het onrechtmatig verkregen voordeel met oog op confiscatie.
- voor het *heden*, door de gegevens bekomen in de loop van de financiële onderzoeken (bijvoorbeeld financiële tussenpersonen, bankrekeningen, bedrijven...) te laten analyseren op Belgisch, Europees en internationaal niveau, waardoor mogelijk nieuwe onderzoeken kunnen opgestart worden die ons kunnen leiden tot de entourage die instaat voor het witwassen van criminele gelden en vermogens of het 'transporteren' of 'compenseren' van de gelden.

- voor de toekomst, door het detecteren van aanwijzingen van criminele activiteiten, het identificeren van modus operandi die het mogelijk moeten maken om meer kennis en inzicht te verwerven in het misdrijf.

In deze bijdrage zal ik mij beperken tot het gebruik van het financieel onderzoek met oog op de berekening van het onrechtmatig verworven vermogensvoordeel en het detecteren van het vermogensvoordeel met oog op confiscatie.

Bij het samenstellen van het onderzoeksteam voor een onderzoek naar feiten van internationale mensenhandel is het cruciaal om onmiddellijk een financieel onderzoeker toe te voegen. De focus van deze onderzoeker ligt niet bij het reconstrueren van het misdrijf mensenhandel met oog op het identificeren van de uitbuiters, maar ligt eerder bij het detecteren van facilitators van het misdrijf die het misdrijf mogelijk maken, bestendigen en vermogen genereren, en ook het identificeren van goederen die vatbaar zijn voor inbeslagname en confiscatie. De onderzoekselementen worden benaderd vanuit financieel oogpunt en de financiële elementen zullen als een puzzel tot een geheel worden gebracht. Dat maakt volgend voorbeeld duidelijk.

Operatie Galaton

Dit onderzoek heeft een criminele organisatie blootgelegd in België van 11 personen die 41 geïdentificeerde jonge Hongaarse dames in Gent seksueel hebben uitgebuit in de periode van februari 2013 tot maart 2014. Een aantal leden van die organisatie hebben ook slachtoffers seksueel uitgebuit in Nederland.

Aanvankelijk werd een tijdelijk onderzoeksteam in België samengesteld tussen de lokale recherche van de politiezone Gent en de Federale Gerechtelijke Politie (FGP) Gent, waaraan ook een financieel onderzoeker was toegevoegd. In een later stadium werd een gemeenschappelijk onderzoeksteam (JIT) met Hongarije en Nederland bekrachtigd. Hongarije was een sleutelpartner gezien zowel de daders als de slachtoffers uit Hongarije afkomstig waren. Verder bracht het onderzoek al vrij vlug aan het licht dat een groot deel van de inkomsten uit de mensenhandel werden overgebracht naar Hongarije.

De financiële elementen in dit onderzoek en de nauwe samenwerking met Hongarije hebben het mogelijk gemaakt om goederen te identificeren in Hongarije die vatbaar waren voor beslag met oog op confiscatie:

- verschillende voertuigen, waaronder nieuwe Audi's A4, A8 en S8;
- inhoud van een kluis met gouden juwelen;
- 6.880.000 Forint (omgerekend ongeveer 21.000 euro) gevonden in de zijdeur van de Audi A8;
- bankrekeningen;
- een onroerende goed;
- allerlei hightech elektromateriaal.

De financiële elementen in het onderzoek hebben inzicht verschaft:

- in de bedragen die de seksuele uitbuiting hebben opgeleverd: een totaalbedrag van 406.040 euro werd verbeurd verklaard;
- in de manier waarop de slachtoffers werden overgebracht naar België (via auto en low cost vliegtuigmaatschappijen in Nederland);
- in het beperkte aandeel dat de slachtoffers mochten houden van hun inkomsten (een slachtoffer verklaarde aanvankelijk dat ze in de drie maanden dat ze in België werd vastgehouden een bedrag van 1.500 euro had gespaard, het onderzoek heeft aangetoond dat de organisatie in die drie maanden ongeveer 40.000 euro aan haar heeft verdiend.);
- in de manier waarop die gelden naar Hongarije terugvloeden (onder meer via Moneytransmitters waarbij de slachtoffers geld opstuurden of gebruik werd gemaakt van derden om geld op te sturen; via pakketbedrijven waarbij het geld werd verstopt tussen onder meer babykledij, jeans, schoenen; via cashkoeriers die met een geldkoffer op een vlucht naar Boedapest werden gezet zonder te weten wat ze vervoerden...);
- in de manier waarop die gelden werden geïnvesteerd (het onderzoek bracht ook aan het licht dat geld op bankrekeningen op naam van minderjarige kinderen van leden van de organisatie werd geplaatst);
- in de kostenstructuur van de organisatie (huren van hotelkamers en appartementen om de slachtoffers onder te brengen, van het kleine aandeel dat de slachtoffers voor zichzelf mochten houden van hun inkomsten moesten zij het vitrinegeld betalen (120 euro per shift van 12 uur), de condooms, een vergoeding voor hun slaapplekken, sigaretten, sexy kledij...).

Inmiddels werden de nodige certificaten overgemaakt aan Hongarije met oog op toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning op beslissingen tot confiscatie (Artikel 4 van het Kaderbesluit 2006/783/JBZ van de Raad).

Hongarije heeft zelf ook een witwasonderzoek geopend.

Conclusie

We moeten ons bewust zijn dat mensenhandel een complex misdrijf is dat voortdurend in beweging is. Onderzoeken naar mensenhandel focussen zich hoofdzakelijk op de uitbuiting van de slachtoffers. Nochtans leveren financiële onderzoeken een reële meerwaarde bij het destabiliseren en eventueel ontmantelen van criminele organisaties. Het reconstrueren van het onrechtmatig verworven vermogensvoordeel is daarenboven van belang voor de slachtoffers. De rechtbank kan dat onrechtmatig vermogensvoordeel toewijzen aan de slachtoffers.

Referenties

ARONOWITZ A.A., *Smuggling and trafficking in human beings: the phenomenon, the markets that drive it and the organizations that promote it*, European Journal on Criminal Policy and Research, Volume 9 (2001), 163-195, [https://mensenhandelao1112.wdfiles.com/local--files/in-woord/Artikel A. A. Aronowitz.pdf](https://mensenhandelao1112.wdfiles.com/local--files/in-woord/Artikel%20A.%20Aronowitz.pdf).

ARONOWITZ A.A., THEUERMANN G., TYURYKANOVA E., *Analysing the business model of trafficking in human beings to better prevent the crime*, 2010, <https://www.osce.org/secretariat/69028>.

RAETS S., JANSSENS J., VANDER BEKEN T., *Financing of Trafficking in human beings in Belgium*, 2019, <https://biblio.ugent.be/publication/8601398/file/8601400.pdf>.

ROUDAUT M., *Financial investigation: a key tool in the fight against trafficking in human beings*, 30/IX/2011, <https://www.osce.org/secretariat/85823>.

SHELLEY, L., *Trafficking in Women: The Business Model Approach*, 2003, The Brown Journal of World Affairs, Vol. X, N° I 119-131, <https://www.jstor.org/stable/24590598>.

Deel 3

Evolutie van het fenomeen en strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel

Hoofdstuk 1

Recente ontwikkelingen van het juridisch en politiek kader

De recente Belgische en Europese ontwikkelingen staan hieronder kort samengevat.

1. Evoluties van het Europese juridische en politieke kader

1.1. | Mensenhandel en mensensmokkel: Global Compact for Migration

In december 2018 werd het VN-migratiepact goedgekeurd, het zogenaamde Marrakech-pact.²⁸⁵ Net als 152 andere landen heeft ook België uiteindelijk het fel besproken *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration* ondertekend. Dit juridisch niet-bindend instrument vormt het eerste internationale kader voor samenwerking op het gebied van migratie. Het bevat 23 doelstellingen. Twee daarvan hebben betrekking op mensensmokkel en mensenhandel. De ondertekenende staten verbinden zich er niet alleen toe de grensoverschrijdende aanpak van mensensmokkel door middel van een reeks maatregelen te versterken, ze streven er tegelijk naar de mensenhandel in het kader van de internationale migratie te voorkomen, te bestrijden en uit te roeien. Het versterken van de bestaande capaciteiten en van de internationale samenwerking, een betere identificatie, bescherming en bijstand van migranten die het slachtoffer zijn van mensenhandel, zijn een aantal belangrijke maatregelen.

²⁸⁵ <https://undocs.org/fr/A/CONF.231/3>.

1.2. | Mensenhandel

Gemeenschappelijke verbintenisverklaring om mensenhandel te bestrijden

Op 13 juni 2018 hebben tien EU-agentschappen, waaronder EASO, Europol, Eurojust, Frontex en FRA een gemeenschappelijke verbintenisverklaring ondertekend om samen de strijd aan te binden tegen mensenhandel.²⁸⁶ Dat is een van de belangrijkste actiepunten van de mededeling van de Commissie uit 2017 over de follow-up van de EU-strategie ter bestrijding van mensenhandel.²⁸⁷ Die gemeenschappelijke verklaring legt de nadruk op een aanpak waarbij verschillende instellingen en agentschappen betrokken zijn, op de strijd tegen de cultuur van straffeloosheid, en op meer aandacht voor preventie.

Tweede verslag van de Commissie over de vooruitgang die de lidstaten hebben geboekt in de strijd tegen de mensenhandel

Op 3 december 2018 publiceerde de Europese Commissie haar tweede verslag over de vooruitgang die de lidstaten hebben geboekt in de strijd tegen mensenhandel.²⁸⁸ Dat verslag moet om de twee jaar worden ingediend op

²⁸⁶ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eu_agencies_joint_statement_of_commitment_to_working_together_to_address_thb.pdf.

²⁸⁷ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad, *Verslag over de follow-up van de EU-strategie voor de uitroeiing van mensenhandel en het vaststellen van verdere concrete maatregelen*, 4 december 2017, COM(2017) 728 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0728&from=en>.

²⁸⁸ Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2018), 19 mei 2018, COM(2018) 777 final. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_com-2018-777-report_en.pdf.

grond van artikel 20 van de Europese richtlijn inzake mensenhandel.²⁸⁹ In het verslag²⁹⁰ worden de tendensen in deze strijd voorgesteld, en ook de maatregelen die in het kader van de EU-strategie ter bestrijding van het fenomeen zijn genomen en de vooruitgang die bij de uitvoering van de mededeling van 2017 is geboekt. Het verslag bevat ook de door de lidstaten verstrekte statistische gegevens²⁹¹ en een actualisatie van de toepassing van richtlijn 2004/81/EU over de verblijfstitels voor slachtoffers.²⁹²

Seksuele uitbuiting is met 56% van de slachtoffers nog steeds de meest voorkomende vorm van mensenhandel. Interne mensenhandel, binnen het grondgebied dus van een lidstaat, zit in de lift. Globaal lijkt de leeftijd van de slachtoffers te dalen. De migratiecrisis heeft het risico op mensenhandel overigens nog doen toenemen.

Om de straffeloosheid te bestrijden en om preventieve redenen, moedigt de Commissie de lidstaten aan om al wie bewust gebruik maakt van diensten van een slachtoffer van mensenhandel, strafbaar te stellen. Verder wordt ook werk gemaakt van grensoverschrijdende samenwerking en gezamenlijk onderzoek. Ook dat moedigt de Commissie aan, net als de inspanningen op vlak van sensibilisering en opleiding.

De Commissie benadrukt ook dat de effectieve toegang van slachtoffers tot de uitoefening van hun rechten verder moet worden verbeterd, met name door een snelle identificatie van slachtoffers via de doorverwijzingsmechanismen, waaronder de asielstelsels. Die verbetering moet verder ook bewerkstelligd worden door het garanderen van een multidisciplinaire aanpak en door ervoor te zorgen dat slachtoffers daadwerkelijk toegang hebben tot mogelijkheden voor schadevergoeding.

Andere verslagen

In 2018 heeft de Commissie, nog steeds in overeenstemming met de mededeling van 2017 en ter gelegenheid van de Europese Dag tegen Mensenhandel op 18 oktober, in samenwerking met het Europees Instituut voor gendergelijkheid (EIGE), een verslag gepubliceerd over gendergerichte maatregelen in de acties tegen mensenhandel.²⁹³ Een gendergerichte aanpak dient als analytisch instrument om de bepalingen en verplichtingen van de mensenhandelrichtlijn (richtlijn 2011/36/EU) en van de richtlijn inzake rechten van slachtoffers, door te lichten.²⁹⁴ De analyse moet de sterke punten en mogelijkheden in kaart brengen om de bescherming te verbeteren en een antwoord te bieden op de noden van slachtoffers van seksuele uitbuiting. Het verslag reikt de lidstaten richtsnoeren aan voor gendergerelateerde maatregelen om slachtoffers van mensenhandel beter te identificeren, te helpen en bij te staan.

Ten slotte is er nog een ander, op 11 maart 2019 gepubliceerd verslag van mevr. Joëlle Milquet, speciaal adviseur van de voorzitter van de Europese Commissie. Dat gaat over de schadeloosstelling van slachtoffers van criminaliteit, met name van slachtoffers van mensenhandel.²⁹⁵ Daaruit blijkt hoe slachtoffers vaak moeilijkheden ondervinden om toegang te krijgen tot de rechter en om een schadevergoeding te verkrijgen door een gebrek aan informatie, onvoldoende bijstand of procedurele belemmeringen.²⁹⁶

1.3. | Andere maatregelen

Hoewel ze niet rechtstreeks verband houden met mensenhandel, zijn ook twee recente maatregelen het vermelden waard.

289 Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad, *PB*, L101 van 15 april 2011.

290 Bij dit verslag zit ook een "staff working document": https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_swd-2018-473-commission-staff-working-document_en.pdf.

291 De gegevens hebben betrekking op de jaren 2015 en 2016: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20181204_data-collection-study.pdf. De Belgische gegevens zijn in sommige opzichten kwantitatief veel minder dan die van andere landen (met name wat de geïdentificeerde slachtoffers betreft). Zoals de Commissie opmerkt registreren niet alle lidstaten deze gegevens op dezelfde manier, waardoor ze moeilijk vergelijkbaar zijn.

292 Richtlijn 2004/81/EG van de Raad van 29 april 2004 betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie, *PB*, L 261/19 van 6 augustus 2004.

293 <https://eige.europa.eu/publications/gender-specific-measures-anti-trafficking-actions-report>.

294 Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit van de Raad 2001/220/JBZ van de Raad, *PB*, L 315, 14 november 2012.

295 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.

296 Voor een gedetailleerde analyse van de toegang tot schadevergoeding voor slachtoffers van mensenhandel en van de krachtlijnen van dit verslag, deel 2, hoofdstuk 4.

Europese arbeidsautoriteit

In zijn vorige verslag²⁹⁷ had Myria het al over het voorstel van de Commissie van maart 2018 om een Europese arbeidsautoriteit (European Labour Authority, ELA) op te richten.²⁹⁸ In februari 2019 is de EU het eens geraakt over een voorlopig akkoord over de oprichting ervan. Dat initiatief bewijst dat binnen de EU steeds meer aandacht uitgaat naar efficiëntere regels inzake sociale rechten. De ELA wordt in principe in 2019 opgericht om tegen 2023 volledig operationeel te zijn. Het agentschap is weliswaar niet specifiek bevoegd voor mensenhandel, maar het is wel de bedoeling dat het de lidstaten ondersteunt op het vlak van intra-Europese arbeidsmobiliteit, zoals bij de toepassing van de regels rond detachering van werknemers en het op elkaar afstemmen van de sociale zekerheidssystemen. Een andere doelstelling is het versterken van de samenwerking tussen de lidstaten in de strijd tegen zwartwerk.

Herziening van de richtlijn over terbeschikkingstelling van werknemers

In mei 2018 heeft het Europees Parlement de herziening goedgekeurd van de huidige richtlijn over terbeschikkingstelling van werknemers. De Europese ministers van Werkgelegenheid en Sociale Zaken hebben op 21 juni 2018 het licht op groen gezet. De herziene richtlijn²⁹⁹ is op 29 juli 2018 in werking getreden. De lidstaten hebben twee jaar de tijd - tot 30 juli 2020 - om de nieuwe regels in nationale wetgeving om te zetten. De belangrijkste wijziging is dat gedetacheerde werknemers niet alleen onderworpen zijn aan het minimumloon van de ontvangende lidstaat, maar ook aan alle andere regels inzake bezoldiging. Als werknemers voor meer dan twaalf maanden naar een andere EU-lidstaat worden gedetacheerd, zijn ook de regels van het arbeidsrecht van die lidstaat van toepassing. Aangezien bij veel gevallen van mensenhandel frauduleus gedetacheerde werknemers betrokken zijn, valt te hopen dat deze nieuwe regels mee voor een oplossing zullen zorgen.

2. Evoluties van het Belgische juridische en politieke kader

2.1. | Mensenhandel

2.1.1. | Addendum aan het actieplan mensenhandel bij minderjarigen

In augustus 2018 heeft de Interdepartementale Cel tegen mensenhandel en mensensmokkel een addendum³⁰⁰ goedgekeurd aan het nationaal actieplan *Strijd tegen de mensenhandel 2015-2019*. In het kader van het nationaal actieplan zijn ook acties ondernomen met de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en ook met de Vlaamse Gemeenschap. Tijdens die werkzaamheden zijn echter heel wat vragen gerezen.

Op Vlaams niveau ging de aandacht vooral naar de problematiek van de *loverboys*/tienerpooiers, en heel specifiek dan naar Vlaamse slachtoffers (sic). Op verzoek van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin had Child Focus in 2015 een verkennende studie uitgevoerd naar de problematiek van *loverboys*/tienerpooiers in Vlaanderen.³⁰¹ De studie richtte zich heel concreet op een plan van aanpak voor de slachtoffers. Op basis van de aanbevelingen uit het verslag werd een actieplan opgesteld voor een betere bescherming van de slachtoffers van tienerpooiers.³⁰² Een stuurgroep stond in voor de coördinatie en de opvolging van de implementatie ervan. Behalve dat nieuwe Vlaamse actieplan³⁰³ moesten ook op federaal niveau een aantal aanpassingen gebeuren. Zo werd beslist die op te nemen in het addendum aan het nationaal actieplan mensenhandel 2015-2019.

In de Franse Gemeenschap werd in het kader van het actieplan 2015-2019 in april 2017 een eerste opleiding voor het personeel in de jeugdzorgsector georganiseerd.

297 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood op. cit.*, p. 72.

298 Europese Commissie, *Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot oprichting van een Europese arbeidsautoriteit (vrij vertaald)*, Straatsburg, 13 maart 2018, COM 2018 (131) final : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0131&from=EN>.

299 Richtlijn (EU) 2018/957 van het Europees Parlement en de Raad van 28 juni 2018 tot wijziging van richtlijn 96/71/EU betreffende de terbeschikkingstelling van werknemers met het oog op het verrichten van diensten, *PB*, L173 van 9 juli 2018.

300 www.dsb-spc.be/doc/pdf/Addendum-Actieplan-MH-NL.pdf.

301 www.childfocus.be/nl/seksuele-uitbuiting/kinderprostitutie/slachtoffers-van-tienerpooiers.

302 <https://jongerenwelzijn.be/professionelen/assets/docs/jeugdhulpaanbieders/mensenhandel/actieplan-tienerpooiers-2016.pdf> Het actieplan omvat acties op vier domeinen: doorgedreven preventie, gepaste opvang van slachtoffers, vervolging van de daders en samenwerking tussen welzijn, justitie en politie.

303 <https://jongerenwelzijn.be/professionelen/jeugdhulpaanbieders/mensenhandel-tienerpooiers>.

Er is beslist dit soort initiatieven voort te zetten en een werkgroep op te richten voor de toepassing ervan.

Uit de gesprekken binnen de twee werkgroepen zijn een aantal lacunes en/of verschillende werkmethoden gebleken in de informatiestroom tussen actoren zoals jeugdhulpverleners, de magistratuur, politie, ...

Daarom vond men een addendum aan het actieplan noodzakelijk dat specifiek op minderjarigen is gericht. Dat addendum formuleert verschillende actievoorstellen om de detectie, identificatie, doorverwijzing en bescherming van alle minderjarige slachtoffers van mensenhandel te verbeteren. Het addendum heeft betrekking op initiatieven die onder de federale bevoegdheid vallen of op problematieken die samenwerking tussen de federale overheid en de deelstaten vereisen.

Tot de actiepunten behoren behalve de implementatie van een informatiestroom waarin de rol van elke betrokkene duidelijk moet zijn omschreven, ook de organisatie van interdisciplinaire opleidingen en het onderzoek om het slachtofferstatuut van mensenhandel aan de specifieke situatie van minderjarigen aan te passen.

2.1.2. | Het niet-bestrafingsbeginsel wettelijk verankerd

Op 25 april 2019 heeft het Parlement in plenaire vergadering een wetsvoorstel aangenomen betreffende de handel in menselijke organen en het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers van mensenhandel.³⁰⁴ Via amendementen op een oorspronkelijk wetsvoorstel inzake orgaanhandel³⁰⁵ wilde de federale regering nieuwe bepalingen door het Parlement laten goedkeuren.³⁰⁶ Dat ontwerp is voorbereid door een werkgroep van de FOD's Justitie en Volksgezondheid, belast met het in overeenstemming brengen van het Belgisch recht met het Verdrag van de Raad van Europa van 25 maart 2015 tegen de handel in menselijke organen. De wet is gepubliceerd op 21 juni 2019 en is in werking getreden op 1 juli 2019.³⁰⁷

304 Wetsvoorstel van 9 april 2019 betreffende de handel in menselijke organen en betreffende het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers van mensenhandel, Parl. St., Kamer, zitting, 2018-2019, Doc 54 - 3537/005.

305 Wetsvoorstel van 7 februari 2019 tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, Parl. St., Kamer, zitting 2018-2019, Doc 54 - 3537/001.

306 Amendementen van 26 maart 2019 op het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, Parl. St., Kamer, zitting 2018-2019, Doc 54 - 3537/002.

307 Wet van 22 mei 2019 betreffende de handel in menselijke organen en betreffende het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers van mensenhandel, BS., 21 juni 2019.

De wet bestaat uit twee luiken. Het eerste luik maakt deel uit van het kader dat is vastgesteld in het Verdrag van de Raad van Europa tegen de handel in menselijke organen en is het eerste internationaal juridisch bindende instrument dat orgaanhandel veroordeelt. Het is een aanvulling op de internationale instrumenten ter bestrijding van mensenhandel.

De aangenomen tekst voegt dus een nieuw hoofdstuk over orgaanhandel toe aan het Strafwetboek, dat een (lang) artikel 433^{novies} bevat. Hoewel het Belgische wettelijke arsenaal reeds een aantal bruikbare misdrijven omvat die nuttig zijn voor de bestrijding van deze vorm van criminaliteit (zoals mensenhandel met het oog op de verwijdering van organen³⁰⁸), wenste de wetgever het Strafwetboek aan te vullen met nieuwe misdrijven en daaraan strenge straffen te koppelen. De bedoeling is immers om alle handelingen waaruit de criminele keten van de handel in organen bestaat, te bestrijden (bijvoorbeeld makelaarschap, wegnemen van het orgaan en gebruik voor andere doeleinden dan onderzoek of transplantatie, vervoer, opslag).

Het tweede luik betreft de bekrachtiging, in het Strafwetboek, van het beginsel van niet-bestrafing van slachtoffers van mensenhandel voor de misdrijven die zij gepleegd hebben en die rechtstreeks het gevolg zijn van hun uitbuiting, en dat ongeacht het soort ondergane uitbuiting (seksuele uitbuiting of gedwongen criminaliteit, het wegnemen van organen, uitbuiting van bedelarij, uitbuiting van werk...). Dat beginsel van niet-bestrafing is vastgelegd in het Verdrag van de Raad van Europa van 16 mei 2005 inzake de bestrijding van mensenhandel³⁰⁹ en in de mensenhandelrichtlijn 2011/36/EU³¹⁰.

Daarom zijn twee wijzigingen aangebracht aan artikel 433^{quinquies} van het Strafwetboek inzake mensenhandel.³¹¹ De eerste wijzigt het opschrift van de uitbuitingsfinaliteit met het oog op orgaanhandel (artikel

308 Artikel 433^{quinquies}, § 1, lid 1, 4°, van het Strafwetboek.

309 Artikel 26 van het Verdrag bepaalt dat "iedere partij, in overeenstemming met de grondbeginselen van haar rechtstelsel, in de mogelijkheid voorziet slachtoffers niet te straffen voor hun betrokkenheid bij illegale activiteiten voor zover zij daartoe zijn gedwongen".

310 Artikel 8 van de richtlijn 2011/36/EU bepaalt dat "de lidstaten, in overeenstemming met de grondbeginselen van hun rechtsorde, de nodige maatregelen dienen te nemen om ervoor te zorgen dat de bevoegde nationale autoriteiten gerechtigd zijn slachtoffers van mensenhandel niet te vervolgen of te bestraffen wegens gedwongen betrokkenheid bij criminele activiteiten die een rechtstreeks gevolg is van een van de in artikel 2 bedoelde, jegens hen gepleegde handelingen."

311 Art. 2 van het wetsvoorstel van 9 april 2019 betreffende de handel in menselijke organen en betreffende het niet-bestrafingsbeginsel voor slachtoffers van mensenhandel, Parl. St., Kamer, zitting, 2018-2019, Doc 54 - 3537/005, p. 3.

433*quinquies*, 4°)³¹², door verwijzing naar de uitbuiting door het wegnemen van organen en niet langer door verwijzing naar specifieke wetten.³¹³ Volgens de wetgever zal "het begrip uitbuiting de rechter de mogelijkheid bieden de kwalificatie van mensenhandel voor te behouden voor de wantoestanden waarin de menselijke waardigheid niet wordt gerespecteerd."³¹⁴

De tweede wijziging vult het artikel 433*quinquies* aan met een paragraaf 5 die van toepassing is op alle vormen van uitbuiting die deel uitmaken van mensenhandel, om er het beginsel van niet-bestrafing door een strafuitsluitingsgrond, uitdrukkelijk in te beogen. Volgens dat beginsel wordt de verantwoordelijkheid van de pleger van het misdrijf niet betwist maar kan er hem geen straf worden opgelegd.³¹⁵

Zo stelt de nieuwe paragraaf dat "het slachtoffer van mensenhandel dat betrokken is bij misdrijven als rechtstreeks gevolg van zijn uitbuiting geen straf oploopt voor deze misdrijven".

In tegenstelling tot het Verdrag en de Europese richtlijn wordt niet verwezen naar het begrip dwang, wat met name plausibel is door de strafbaarstelling die zelf niet naar het begrip dwang verwijst.³¹⁶

Het doel van zo'n clause is driedelig: de mensenrechten van slachtoffers die van hun vrije wil zijn beroofd beschermen, verdere victimisatie voorkomen en een vertrouwensrelatie opbouwen, zodat zij ermee instemmen mee te werken aan het strafonderzoek tegen de daders.³¹⁷ Het plegen van misdrijven kan voor de daders van mensenhandel immers een middel zijn om de controle over het slachtoffer te behouden. Door een specifieke bepaling in zijn juridische arsenaal op te nemen, volgt België het voorbeeld van andere landen.³¹⁸

Zoals de wetgever erop wijst is de verschoningsgrond van toepassing op de strafrechtelijke of administratieve misdrijven bedoeld in het Strafwetboek (gebruik van valse stukken, diefstal...), in het Sociaal Strafwetboek (inzonderheid niet-aangegeven arbeid zoals bedoeld in artikel 183/1) en in de bijzondere wetten (bijvoorbeeld de wet inzake verdovende middelen).

Myria stelt tevreden vast dat dit beginsel wettelijk is verankerd en hoopt dat de slachtoffers beter zal beschermen. Hopelijk is deze bepaling echter alleen van toepassing wanneer de waarborgen in verband met het opportunititeitsbeginsel van de vervolging niet hebben gewerkt.³¹⁹ De gemeenschappelijke omzendbrief van het College van procureurs-generaal en van de bevoegde ministers betreffende de opsporing en vervolging van feiten van mensenhandel (COL 2015)³²⁰ wijst de in deze materie gespecialiseerde magistraten op deze bijzondere situatie, in het belang van de slachtoffers (zonder daarom uitdrukkelijk het Europese beginsel van niet-bestrafing te bedoelen). In een vorige verslag waarvan de focus gewijd was aan het niet-bestrafingsbeginsel³²¹, had Myria aanbevolen om in een nieuwe richtlijn inzake strafrechtelijk beleid een 'open' en niet-exhaustieve lijst op te stellen van typische inbreuken die vaak samen met inbreuken mensenhandel voorkomen en waarvoor slachtoffers niet worden vervolgd.³²²

312 Wordt bestraft, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem (...) 4°: met als doel de uitbuiting door het wegnemen van organen of van menselijk lichaamsmateriaal.

313 Met name de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, of van menselijk lichaamsmateriaal en de wet van 19 december 2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek.

314 Amendementen van 26 maart 2019 op het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, *Doc. parl.*, Kamer, zitting 2018-2019, Doc 54 - 3537/002, p. 26.

315 Het initieële voorontwerp van de wet voorzag in een niet-verantwoordelijkheidsgrond, naar het voorbeeld van artikel 71 van het Strafwetboek over de dwang. De Commissie voor de Hervorming van het Strafwetboek heeft die in haar ontwerp van Strafwetboek vervangen door een strafonthefende verschoningsgrond. In de praktijk blijkt dat de rechters artikel 71 strikt interpreteren en dat dit artikel heel zelden wordt toegepast ten gunste van de slachtoffers van mensenhandel. Zie in dit verband het verslag van de commissie voor de Volksgezondheid, het Leefmilieu en de Maatschappelijke Hernieuwing van 9 april 2019 inzake het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, *Doc. parl.*, Kamer, zitting, 2018-2019, Doc 54 - 3537/004, p. 6.

316 In Belgisch recht, en in tegenstelling tot de internationale en Europese instrumenten, is de *modus operandi* (waaronder dwang) geen onderdeel van het misdrijf mensenhandel voor de meerderjarigen maar is het een verzwarende omstandigheid. De wetgever heeft daarom geoordeeld dat het niet consequent zou zijn om het bewijs te eisen van dwang, om een slachtoffer van mensenhandel niet te bestraffen voor misdrijven die rechtstreeks verband houden met de uitbuiting die het heeft ondergaan, terwijl dit bewijs niet is vereist om de dader van mensenhandel te veroordelen. Zie voor een gedetailleerde uitleg, de rechtvaardiging van de amendementen van 26 maart 2019 op het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, *Parl. St.*, Kamer, zitting 2018-2019, Doc 54 - 3537/002, p. 28.

317 *Ibid.*, p. 27.

318 Volgens informatie van GRETA (Groep van experts van de Raad van Europa belast met de bestrijding van mensenhandel) hebben veertien lidstaten (waaronder Luxemburg, Spanje en het Verenigd Koninkrijk) het beginsel van niet-bestrafing in hun juridisch arsenaal opgenomen (*Ibid.*, p. 27).

319 De wetgever is ook van mening dat de invoering van het niet-bestrafingsbeginsel in het Strafwetboek niet strikt noodzakelijk was om aan de Europese verplichtingen te voldoen (*Ibid.*, p. 29).

320 COL 01/2015 betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensenhandel. Deze COL is volledig vertrouwelijk. Voor de grote lijnen van deze COL, zie MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2015*, *Schakels verbinden*, p. 62.

321 MYRIA (toen nog Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding), *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2012*, *Bouwen aan vertrouwen*, pp. 9-37.

322 *Ibid.*, p. 104.

In de praktijk blijkt dat het niet-bestrafingsbeginsel weliswaar reeds in verschillende dossiers door het Openbaar Ministerie en de rechters ten gronde is gebruikt, maar dat het nog steeds weinig bekend is en weinig wordt toegepast, ten nadele van de betrokken slachtoffers.³²³ Een expliciete bepaling in het Strafwetboek kan dus alleen maar zorgen voor een grotere bewustwording van de betrokkenen op het terrein, ook al is het uiteindelijk aan het parket en aan de rechter ten gronde om soeverein te oordelen of er een rechtstreeks verband bestaat tussen de uitbuiting en het plegen van misdrijven door het slachtoffer.

2.1.3. | Afschaffing arbeidskaart C en automatische toegang tot de arbeidsmarkt

In het kader van de complexe en laattijdige omzetting van de richtlijn inzake de gecombineerde vergunning³²⁴ heeft België met name arbeidskaart C afgeschaft, waarvoor onder meer de slachtoffers van mensenhandel (of een zwaardere vorm van mensensmokkel) in aanmerking kwamen. Zodra die slachtoffers over een tijdelijke verblijfsvergunning van minstens 3 maanden beschikken (attest van immatriculatie³²⁵ of bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister³²⁶), krijgen ze voortaan op basis van dat tijdelijke verblijf rechtstreeks toegang tot de

arbeidsmarkt.³²⁷ Die verblijfsvergunning bevat ook informatie over de toegang tot de arbeidsmarkt.³²⁸

2.2. | Mensensmokkel

2.2.1. | Actualisatie van het actieplan inzake mensensmokkel

In april 2019 heeft de Interdepartementale Cel tegen mensenhandel en mensensmokkel een actualisatie goedgekeurd van het actieplan 2015-2018 inzake mensensmokkel voor het jaar 2019.³²⁹ Het moet daarom in samenhang daarmee worden gelezen. Rekening houdend met de federale verkiezingen en de mogelijke nieuwe politieke beleidslijnen daarna, vond de Regering een nieuw actieplan ter zake niet opportuun.

De belangrijkste maatregelen van dit geactualiseerde actieplan zijn de volgende:

- Situaties van mensensmokkel identificeren op basis van geldstromen en witwaspraktijken: het actieplan 2015-2018 voorzag in de uitwerking van informatie-instrumenten voor de financiële sector en inzonderheid voor de banken. Een ad-hocwerkgroep heeft een brochure uitgewerkt met de indicatoren die wijzen op verrichtingen die mogelijkwerwijs gelinkt zijn aan mensensmokkel of mensenhandel. Febelfin heeft die brochure in augustus 2018 aan de *compliance*-diensten van de banken laten bezorgen. In het verlengde van die werkzaamheden wordt overwogen om een interactieve bijeenkomst te organiseren tussen politiediensten, magistraten en vertegenwoordigers van de bankensector om hen op de hoogte te houden van de evoluties in de praktijken van daders van mensensmokkel en mensenhandel. De werkgroep

323 Amendementen van 26 maart 2019 op het wetsvoorstel tot het strafbaar stellen van commerciële orgaanhandel en orgaantoerisme, Parl. St., Kamer, zitting 2018-2019, Doc 54 - 3537/002, p. 29. Voor concrete voorbeelden, zie het jaarverslag 2012 van Myria, *op. cit.*, pp. 13-21 (o.a. valse documenten, gedwongen criminaliteit, ...).

324 Richtlijn 2011/98/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende één enkele aanvraagprocedure voor een gecombineerde vergunning voor onderdanen van derde landen om te verblijven en te werken op het grondgebied van een lidstaat, alsmede inzake een gemeenschappelijk pakket rechten voor werknemers uit derde landen die legaal in een lidstaat verblijven, *J.O.*, L.343/1 van 23 december 2011. Voor volledige en gedetailleerde informatie over de omzetting in Belgisch recht van deze maatregelen, zie MYRIA, Migratie in cijfers en in rechten 2019, p. 87.

325 Een AI van 3 maanden wordt uitgereikt aan het slachtoffer dat contacten met de uitbuiters heeft verbroken, met begeleiding door een gespecialiseerd opvangcentrum heeft ingestemd en verklaringen heeft afgelegd of klacht heeft ingediend tegen de daders (art. 61/2, §2, al.3 en art. 61/3, §1, al.1 van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (hierna: de vreemdelingenwet)).

326 Een BIVR van 6 maanden wordt uitgereikt aan het slachtoffer wanneer de procureur die met het gerechtelijke dossier is belast, positief heeft geantwoord op 5 door de Dienst Vreemdelingenzaken gestelde vragen (gaat het wel degelijk om een slachtoffer van mensenhandel of van een zwaardere vorm van mensensmokkel? Is het onderzoek of de gerechtelijke procedure nog steeds lopende? Is de vreemdeling duidelijk bereid om mee te werken? Heeft hij alle banden met de vermeende daders van het misdrijf verbroken? Wordt hij niet geacht de openbare orde of de nationale veiligheid te kunnen schaden?) Zie art. 61/4, §1 van de wet van 15 december 1980 inzake vreemdelingen.

327 Art. 18, 2° (A.I.) en art. 10, 9° (BIVR) van het koninklijk besluit van 2 september 2018 tot uitvoering van de wet van 9 mei 2018 over de tewerkstelling van buitenlandse onderdanen die zich in een specifieke verblijfssituatie bevinden, *BS*, 17 september 2018. De wet en het koninklijk besluit zijn op 24 december 2018 in werking getreden.

328 De federale overheid blijft bevoegd inzake wetgeving betreffende de toegang tot de arbeidsmarkt voor vreemdelingen die naar België zijn gemigreerd om andere redenen dan economische migratie (d.w.z. wanneer de eerste reden voor de migratie niet werkgerelateerd was). De gewesten (Waals, Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk, en ook de Duitstalige Gemeenschap) zijn evenwel bevoegd voor de toepassing van de wetgeving ter zake. Zo zijn na de 6de Staatshervorming ook de gewesten bevoegd voor de economische migratie.

329 www.dsb-spc.be/doc/pdf/ACTIEPLAN_MS_2019_NL.pdf.

zal bekijken hoe de brochure ook in de sector van de wisselkantoren kan worden verspreid. Die heeft, in tegenstelling tot de banken, geen federatie.

- De controleacties voortzetten en diversifiëren: het actieplan legt de nadruk op een globale aanpak van de controles. De acties die het volledige grondgebied bestrijken (MEDUSA) zijn momenteel veeleer gericht op transitmigratie. Het actieplan dringt er terecht op aan dat bij die acties moet worden nagegaan of er geen sprake is van mensensmokkel, en dit om het nationaal doorverwijzingsmechanisme toe te passen als de aanwezigheid van slachtoffers van zwaardere vormen van mensensmokkel wordt vastgesteld. Het actieplan wijst er dan ook op dat vormingen en informatie-instrumenten die dimensie moeten integreren.

Het is ook belangrijk rekening te houden met het gerechtelijk onderzoek en met de bescherming van de slachtoffers. Dat is zeker zo in het kader van de doorverwijzing naar het in september 2018 geopende centrum voor administratieve detentie in Steenokkerzeel. De oprichting van zo'n centrum sluit aan bij het gezamenlijke actieplan van de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en de staatssecretaris voor Asiel en Migratie ter bestrijding van illegale transitmigratie.³³⁰

Het actieplan benadrukt dus enerzijds de goede toepassing van de richtlijnen inzake strafrechtelijk beleid en van de multidisciplinaire omzendbrief van 23 december 2016³³¹ en anderzijds het bestaan van die bepalingen bij de organisatie van de controle-operaties.

In juni 2015 werd binnen het COTER-platform (coördinatie terugkeer) een taskforce Transmigratie opgericht. Daarbij moet rekening worden gehouden met de representativiteit van de actoren belast met het criminele beleid en het luik 'gerechtelijk onderzoek',

met name het expertisenetwerk 'mensenhandel en mensensmokkel' en het federaal parket.

- De opleidingsinspanningen voortzetten: in het kader van de opleidingen aan de politie is overleg gepleegd om een erkenningsdossier in te dienen voor opleidingen over mensensmokkel (en mensenhandel). Zo worden ook thematische politieopleidingsdagen georganiseerd naar aanleiding van de goedkeuring van de nieuwe omzendbrief inzake mensensmokkel (cf. infra).

Er wordt ook werk gemaakt van een correctere codering van de veroordelingsgegevens inzake mensensmokkel, van een heruitgave van een sensibiliseringscampagne binnen de transportsector in het kader van de informatie en sensibilisering rond mensensmokkel, en van een evaluatie in 2019-2020 van de multidisciplinaire omzendbrief van 23 december 2016. Een specifiek luik daarin moet over mensensmokkel gaan.

2.2.2. | De nieuwe richtlijn van het strafrechtelijk beleid (COL 13/2018) inzake mensensmokkel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf

Op 15 december 2018 hebben de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken, de staatssecretaris voor Asiel en Migratie en het College van Procureurs-generaal een nieuwe richtlijn van het strafrechtelijk beleid inzake mensensmokkel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf (COL 13/2018) goedgekeurd.³³² Die COL vervangt zowel de COL 4/2011-bepalingen tot bestrijding van mensensmokkel (confidentieel) als COL 10/2010 met betrekking tot artikel 77 van de wet van 15 december 1980 inzake de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen.

De herziening van de COL 4/2011 was voorzien in het actieplan 2015-2018 inzake mensensmokkel. Die voorzag met name in gespecialiseerde magistraten in elk gerechtelijk arrondissement en in regelmatige

³³⁰ Op 10 september 2018 hebben de (vorige) minister van Binnenlandse Zaken en de (vorige) staatssecretaris voor Asiel en Migratie, een actieplan met 10 punten voorgesteld ter bestrijding van illegale transitmigratie. Behalve de oprichting van dit coördinatiecentrum voor de administratieve verwerking van transitmigranten opgericht in een vleugel van het gesloten centrum 127bis te Steenokkerzeel, zijn de andere maatregelen de volgende: de verdubbeling van de capaciteit van de gesloten centra die bij voorrang zijn bestemd voor transitmigranten, meer controles op de transitroutes, nauwere samenwerking met het Verenigd Koninkrijk, de nodige inspanningen om de gsm's van transitmigranten systematisch uit te lezen en zo mogelijk in beslag te nemen, en de opgedreven beveiliging van de snelwegparkings. Zie de algemene beleidsnota Asiel en Migratie, 26 oktober 2018, Parl. St., Kamer, DOC 54 3296/021, pp. 10-11: <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/3296/54K3296021.pdf>.

³³¹ Omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, BS, vrijdag 10 maart 2017.

³³² Gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van Justitie, de minister van Binnenlandse Zaken, de staatssecretaris voor Asiel en Migratie en het College van Procureurs-generaal van 15 december 2018 met betrekking tot het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensensmokkel en hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf van vreemdelingen (COL 13/2018).

coördinatievergaderingen op lokaal niveau. In de vorm van bijlagen bevatte ze ook praktische instrumenten voor speurders en magistraten.

Net als de vroegere COL 4/2011 is ook de nieuwe COL 13/2018 volledig vertrouwelijk. Myria kan er dan ook enkel zeer algemene informatie over meedelen. Die informatie is ter beschikking gesteld door de coördinator van het expertisenetwerk 'mensenhandel en mensensmokkel'.

Door de evolutie van het fenomeen mensensmokkel op het terrein was een herziening van de richtlijn 4/2011, die rekening hield met de evaluatie ervan, gerechtvaardigd. De toepassing van de operationele richtlijnen in die COL en bijlagen was problematisch geworden omwille van verschillende factoren, waaronder de gebruikte modi operandi, het belang van de door de daders ingezette middelen, het geweld dat zij gebruiken, de moeilijkheid om slachtoffers van daders te onderscheiden, het aantal betrokken slachtoffers en de interactie tussen criminele organisaties in de verschillende stadia van de mensensmokkel. Ook de wildgroei van modi operandi om de schijn van wettigheid van het verblijf van vreemdelingen (valse documenten, valse diploma's, valse arbeidsattesten, enz.) te wekken, rechtvaardigde een herziening van de COL.

Via de richtlijn COL 10/2010 kregen de magistraten ook richtsnoeren voor de toepassing van artikel 77 van de wet van 15 december 1980. Die beoogt de hulpverlening bij binnenkomst, het verblijf of de doortocht op het Belgische grondgebied van vreemdelingen zonder papieren. Dat artikel bevat wel een clause van vrijstelling van aansprakelijkheid wanneer de hulp om hoofdzakelijk humanitaire redenen wordt verleend. Het belang van deze bepaling wordt benadrukt door de situatie op de belangrijkste plaatsen waar groepen migranten zonder papieren bijeenkomen en die bijstand krijgen van burgerplatforms.

Het College en de bevoegde ministers vonden dan ook dat de samenhang van het wetgevingssysteem dat er was gekomen met de artikels 77 en 77bis van de wet van 15 december 1980 rechtvaardigde dat de richtlijnen die van toepassing waren inzake mensensmokkel en hulpverlening bij binnenkomst, het verblijf en de doortocht van vreemdelingen zonder papieren binnen één enkele COL werden gebundeld.

De nieuwe COL streeft er dan ook naar om duidelijke richtsnoeren te geven over het onderzoek en de vervolging van feiten van mensensmokkel, rekening houdend met de evolutie van het fenomeen, en om opsporingsdiensten instrumenten aan te reiken om de daders en slachtoffers

van het misdrijf mensensmokkel makkelijker te kunnen identificeren.

De magistraten beschikken op die manier ook over aanwijzingen om vast te stellen of er voornamelijk humanitaire redenen zijn om mensen die personen helpen die illegaal op het grondgebied verblijven, vrij te stellen van strafrechtelijke aansprakelijkheid.

Hoofdstuk 2

Dossieranalyse

1. Mensenhandel

1.1. | Seksuele uitbuiting

Loverboydossier A

In dit dossier liep een minderjarig Belgisch meisje weg uit een jeugdinstelling en werd ze in de prostitutie gedwongen door een *loverboy*³³³. De feiten vonden plaats in mei 2015 in Antwerpen. De correctionele rechtbank van Antwerpen veroordeelde de beklaagden in haar vonnis van 22 december 2015³³⁴ voor (groeps)verkrachting van een minderjarige, mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en wederrechtelijke en willekeurige vrijheidsberoving. De verklaringen van het slachtoffer hebben ervoor gezorgd dat andere slachtoffers werden gevonden die in de handen van andere *loverboys* waren terechtgekomen. Ook die daders werden veroordeeld door de rechtbank.³³⁵

De voogd ad hoc³³⁶ van het minderjarig slachtoffer had zich burgerlijke partij gesteld en kreeg een provisionele schadevergoeding van 1.500 euro toegewezen voor het slachtoffer. Myria en Child Focus hadden zich ook burgerlijke partij gesteld en kregen respectievelijk een symbolische schadevergoeding van 1 euro en een rechtsplegingsvergoeding van 165 euro.

1.1.1. | Structuur netwerk

In dit dossier waren er vijf beklaagden: een *loverboy* die het slachtoffer verleidde, een pooier die het geld inde, een bewaker die het slachtoffer opsloot en twee andere beklaagden die de rechtbank veroordeelde voor groepsverkrachting. Vier van de beklaagden waren van Kosovaarse afkomst, de vijfde was Macedonisch. Ze waren allemaal zeer jong: rond de 18 jaar op het moment van de feiten. Met uitzondering van de bewaker en een van de verkrachters, hadden de overige daders een gerechtelijk verleden, voornamelijk voor diefstal en slagen en verwondingen. De pooier had een zwangere vrouw én buiten haar weten ook een minderjarige vriendin. Hij maakte misbruik van zijn geloof en legitimeerde zichzelf op basis van zijn eigen, manipulatieve interpretatie ervan. Hij verklaarde dat hij volgens de islam met twee vrouwen een relatie mocht hebben. Ook een van de verkrachters had een kind en een vrouw. De vijf beklaagden leefden van het OCMW³³⁷ en waren schoolverlaters.

333 Myria verkiest de term *loverboy* boven tienerpooier omdat die laatste term te veel ruimte voor verschillende interpretaties laat. *Loverboys* ronselen hun slachtoffers via verleidingstechnieken om in België seksueel uit te buiten. Hun slachtoffers kunnen zowel minderjarig als meerderjarig zijn, Belgisch of niet-Belgisch. Het zijn lang niet alleen minderjarige meisjes uit Belgische jeugdinstellingen.

334 Corr. Antwerpen, 22 december 2015, 46ste k. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 134. Deze beslissing is ook beschikbaar op de website van Myria: www.myria.be.

335 Corr. Antwerpen, 15 december 2015, K. AC4. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 81-83. Deze beslissing is ook beschikbaar op de website van Myria: www.myria.be.

336 Voogd ad hoc: soms kan het voorvallen dat de ouder(s) de belangen van het kind niet naar behoren behartigen. In dat geval kan bij zulke belangentegenstelling tussen de minderjarige en de ouder(s), de rechtbank een voogd ad hoc aanstellen om de minderjarige te vertegenwoordigen bij de vermogensrechtelijke handeling.

337 Meer uitleg over uitkeringsfraude, zie MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, p. 45.

In hun modus operandi werd de minderjarige eerst liefde en genegenheid voorgehouden. Kort daarna moest ze zich als wederdienst prostitueren om met het verdiende geld zogezegd samen een leven op te bouwen. De gelden werden quasi volledig door de pooier beheerd. Toen het slachtoffer beseftte dat ze misbruikt werd door de beklaagden uit het andere *loverboy*-dossier dat we in de inleiding vermeldden³³⁸, bood de *loverboy* van dit dossier haar een reddende hand aan en liefde en genegenheid. Vervolgens duwde hij haar terug in de prostitutie, onder het voorwendsel dat ze dat toch al gedaan had. Het viel ook op dat de communicatie in dit dossier vooral via Facebook en andere sociale media verliep. De slachtoffers werden op een website als koopwaar aangeboden.

1.1.2. | Start dossier

Het dossier kwam aan het licht toen het slachtoffer haar moeder sms'te dat ze tegen haar wil werd vastgehouden in Antwerpen. In haar noodbericht beschreef ze de plaats. Haar moeder verwittigde de hulpdiensten die een huiszoeking deden op dat adres waarmee de beklaagden vrijwillig instemden. Ze troffen het slachtoffer aan onder een bed, wenend en daverend van de schrik. De politie pakte de aanwezigen op voor verder verhoor.

Het slachtoffer kon ook de voertuigen van de verdachten omschrijven en had enkele telefoonnummers. Ze vertelde dat een onderbuur bedreigd was om zijn mond te houden over haar aanwezigheid. Tijdens een korte rondrit wees ze de woning aan waar de *loverboy* stond ingeschreven, die ze als een van de verdachten aanwees.

1.1.3. | Onderzoek

Het onderzoek was gebaseerd op telefonieonderzoek, huiszoeking en verhoren. Dankzij het verhoor van een buur kon de politie verschillende beklaagden in verband brengen met het gebouw waar het slachtoffer werd vastgehouden. De politie nam ook een medische test af om het seksueel geweld vast te stellen (S.S.A., Set Seksuele Agressie). De zendmastbepaling en de uitlezing van de gsm van het slachtoffer, en ook de verklaringen van de beklaagden zelf en van een ander slachtoffer, bevestigden haar verhaal. De beklaagden gaven hun rol grotendeels toe behalve de pooier die ondanks het bewijs

alles ontkende. Tijdens een onderlinge confrontatie tussen de pooier, de *loverboy* en de bewaker kwam aan het licht dat de *loverboy* en de bewaker in dezelfde cel zaten. Dat verklaarde volgens de pooier ook waarom hun verhaal op elkaar was afgestemd. Beklaagden in dezelfde cel laten zitten is een stuitende *bad practice*. Het slachtoffer kon via Facebook een van de verkrachters aanduiden, en ook andere minderjarige slachtoffers. Ze leerde haar *loverboy* via Facebook kennen. De meeste contacten verliepen via sociale media.

De hoofdinspecteur die het slachtoffer gevonden had, vorderde de dienst slachtofferhulp om de eerste zorg te verlenen. De politie wou een videoverhoor aanvatten maar dat was door de omstandigheden niet direct mogelijk. Er werd beslist om eerst een gewoon verhoor te doen. Pas een maand later volgde een tweede verhoor, nu in de vorm van een videoverhoor. Dat laatste viel het slachtoffer emotioneel bijzonder zwaar omdat ze volop bezig was met het verwerkingsproces en op die manier alles opnieuw werd opgerakeld. Maar een begeleidster uit de instelling overtuigde haar dat het toch belangrijk was om deel te nemen. Het verhoor vond plaats zonder haar begeleidster, die in een naburig lokaal zat. Dat de dienst slachtofferhulp werd gevorderd en er een videoverhoor plaatsvond, zijn *best practices*. Toch vond het videoverhoor pas veel later plaats, wat negatieve gevoelens opwekte bij het slachtoffer en een *bad practice* vormt.

Een ander voorbeeld van een *best practice* in dit dossier is de multidisciplinaire samenwerking tussen de diensten. Zo verzocht de commissaris het Opvangcrisiscentrum voor minderjarigen³³⁹ om opvang te voorzien voor het slachtoffer. Hij heeft ook geprobeerd de jeugdinstelling van het meisje te bereiken, zonder resultaat. Het meisje werd opgehaald door de lokale politie en bracht de nacht door in een centrum. Daarna werd ze teruggebracht naar de jeugdinstelling.

1.1.4. | Slachtoffer

Het slachtoffer is een Belgisch meisje van 16 jaar dat uit een instelling is weggelopen. Naar haar gevoel werd er haar van alles beloofd maar kwam er niets uit de bus. Het betreft een instelling waar slachtoffers één jaar mogen verblijven, maar zij verbleef er al twee jaar.

³³⁸ Voor meer uitleg van dit *loverboy*-dossier zie: Corr. Antwerpen, 15 december 2015, K. AC4. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 81-83: www.myria.be.

³³⁹ Een centrum voor onthaal, oriëntatie en observatie (OOOC) erkend door de Vlaamse Overheid. Een OOOC vangt kinderen en jongeren op die niet terug naar huis kunnen of niet meteen voor de jeugdrechter kunnen verschijnen.

Het slachtoffer bevond zich in een zeer kwetsbare positie. Ze was een ontvluchte minderjarige met een moeilijk thuisverleden. Het feit dat ze voortvluchtig was, belette haar om welke hulp dan ook te zoeken bij politiediensten of kennissen. Ze kon nergens naartoe en zou alles doen voor een slaapplek. De beklaagden namen controle over haar door haar te intimideren, te bedreigen en op te sluiten. Ze reden haar rond met als doel haar seksueel uit te buiten. Naast de opsluiting was er ook sprake van dwang. Bijkomend negeerden de beklaagden de talloze sms'en waarin het slachtoffer haar uitbuiters smeekte om te mogen stoppen wegens te veel pijn en uit schrik van bepaalde klanten.

Slachtofferverklaring

De verklaring van het slachtoffer is schrijnend. Het zestienjarige slachtoffer had al een heel parcours afgelegd voor ze terecht kwam bij de beklaagde. Haar moeder was een drugsverslaafde prostituee. Haar vader sloeg haar regelmatig waar, volgens haar, niets aan gedaan werd door de autoriteiten, ondanks de vele aangiftes. Ze zat al sinds haar negende in instellingen.

Via een vriendin die ook in die instelling zat, kwam ze terecht in Antwerpen, bij vrienden van die vriendin. Ze ging er weg omdat ze drugs gebruikten. Het slachtoffer liep vervolgens in de armen van de uitbuiters in dit dossier. De *loverboy* lokte haar naar een 'betere plaats'. Hij vroeg haar op een avond mee uit. Toen ze in de auto stapte, zat de pooier daar ook in. Die laatste vroeg haar vrijwel onmiddellijk om zich te prostitueren voor hen. Deed ze dit niet, dan zou hij haar 750 km verder achterlaten. Ze moest haar gsm afzetten of "ze zouden haar kapotslaan". Ze tikten de bestemming ook effectief in op de gps en voerden haar weg, om dan langs de E19 terug te keren. Totaal geïntimideerd heeft ze die eerste avond met drie vreemde mannen seks gehad tegen betaling. De pooier bedreigde haar die eerste avond ook met een hamer die in de wagen lag. Ze werd vervolgens uitgebuit en vastgehouden in het huis van de bewaker waar ook staven lagen. Ze vreesde dat ze haar gingen aanvallen. Ze moest alle dagen werken van 20 uur tot na middernacht. Ze moest ook twee keer een nieuwe simkaart kopen, waardoor ze haar contacten verloor en afgezonderd werd van de buitenwereld. De twee ijzeren staven waarmee ze bedreigd werd, zijn tijdens de huiszoeking ook teruggevonden.

's Avonds gingen de pooier en de *loverboy* van het slachtoffer op zoek naar klanten. Ze moest 300 euro verdienen. Dat geld ging integraal naar de beklaagden, zij kreeg er niets van. Het slachtoffer verklaarde ook dat wanneer ze de laatste 50 euro moest opbrengen heel veel

pijn had. Zo vroeg ze aan de laatste klant om te verzwijgen dat ze geen seks hadden gehad, wat die weigerde. De pooier was hier niet blij om en wou dat ze in de plaats met hem naar bed ging. Het slachtoffer heeft hem enkele keren gesmeekt dat ze dat niet wou maar daar had de pooier geen oor naar. Hij verkrachtte haar. Na die gebeurtenis had ze de 300 euro opgebracht, voldoende om eindelijk van haar pooier verlost te zijn. Maar haar *loverboy* wou dat zij voor hem bleef verder werken en liet haar niet vrij. Dat wou ze niet en ze heeft ten slotte een noodbericht naar haar moeder gestuurd.

Het slachtoffer had een grote angst voor de pooier en benadrukte meermaals tijdens het videoverhoor dat die zo snel mogelijk opgepakt moest worden. Haar moeder vond het telefoonnummer van de pooier op de slachtofferverklaringen belde hem kwaad op waarop de pooier reageerde met: "Pas maar op of ik vermoord u met uw dochter erbij".

Slachtofferstatuut

Het slachtoffer werd teruggestuurd naar de instelling die ze ontvlucht was. Ook dat is een *bad practice*.³⁴⁰

1.2. | Economische uitbuiting

Dossier Horeca

1.2.1. | Inleiding

Dit dossier heeft betrekking op mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. De feiten speelden zich af tussen mei 2010 en november 2011. De beklaagden zijn een Pakistaanse restaurantuitbater en de besloten vennootschap die eigenaar was van het restaurant. Het gaat om een zeer langdurige procedure: het dossier startte in 2011 en de definitieve uitspraak in beroep viel pas in 2017.³⁴¹

De correctionele rechtbank van Brugge achtte het misdrijf mensenhandel in 2016³⁴² bewezen. Het Tibetaanse slachtoffer werd tewerkgesteld in omstandigheden die in strijd geacht werden met de menselijke waardigheid. De

³⁴⁰ Zie deel 2 focus, hoofdstuk 3 punt 3.1. secundaire victimisatie.

³⁴¹ Hof van beroep van Gent, 11 oktober 2017.

³⁴² Corr. Brugge, 4 mei 2016; MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017, Online*, pp. 119-120.

rechtbank achtte toen ook de feiten van mensensmokkel bewezen. Ze interpreteerde mensensmokkel breed, in het verlengde van de situatie van schuldbinding (*debt bondage*): “het faciliteren van het illegaal verblijf met de in de dagvaarding weerhouden verzwarende omstandigheden komt de rechtbank genoegzaam naar eis van recht bewezen voor en het winstoogmerk is evident, het slachtoffer werkte al die tijd kosteloos voor beklaagden, die met de winsten van het restaurant aan de haal gingen, op de kap van het slachtoffer.”

Het hof van beroep van Gent deed definitief uitspraak op 11 oktober 2017 maar sprak de beklaagde vrij voor mensensmokkel. Het verkortte de incriminatieperiode waardoor ook de vergoeding voor het slachtoffer werd verminderd.

Het slachtoffer had zich burgerlijke partij gesteld en kreeg van het hof van beroep een schadevergoeding toegewezen van 16.953,40 euro waarvan 15.703,40 voor materiële schade en 1.250 euro voor morele schade. Die werden nooit betaald.³⁴³

1.2.2. | Structuur

De zaakvoerder van het restaurant was afkomstig uit Pakistan. De beklaagde werkte met zijn vrouw en zoon in het restaurant.

1.2.3. | Opstart van het onderzoek

Op zondag 6 november 2011 deed de Sociale Inspectie (ondertussen hervormd tot de huidige RSZ-inspectiedienst) een controle in het restaurant in Roeselare, omdat ze er in januari van datzelfde jaar inbreuken had vastgesteld op de sociale wetgeving. Bij die controle was het slachtoffer aan het werk en toonde hij zijn vervallen arbeidskaart aan de inspecteurs. Hij was ook niet ingeschreven als werkgever bij de firma. Omdat hij geen geldig identiteitsbewijs had, beroofde de Sociale Inspectie hem bestuurlijk van zijn vrijheid en liet hem naar het politiekantoor van Brugge overbrengen voor verhoor. Daaruit kwam aan het licht dat hij het slachtoffer was van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Ten laste van de uitbater werd een aanvankelijk pv opgesteld voor mensenhandel (economische uitbuiting). Dat is een *best practice* met betrekking tot de identificatie van een slachtoffer van mensenhandel.

In dit pv verklaarde het slachtoffer via zijn tolk dat hij in 2009 naar België was gekomen. Van mei 2010 tot september 2010 werkte hij 30 uur per week voor de bewuste restauranthouder tegen een vergoeding van 900 à 1.000 euro per maand en verse maaltijden. Zijn loonbrieven waren toegevoegd aan het dossier. Hij betaalde toen 200 euro per maand voor een kamer boven het restaurant waar hij op een matras op de grond sliep. Na die eerste periode moest hij geen huur meer betalen, maar werd hij ook niet meer betaald voor zijn arbeid. Hij moest de zaak bewaken, tegen de middag openen en 's avonds sluiten. Hij werkte ook in de zaal. Hij kreeg geen verse bereidingen meer maar was aangewezen op de opgediende overschotten van de restaurantgasten. Dat alles kan wijzen op een situatie van *debt bondage*. Dat houdt in dat hij zijn schuld, zijn verblijf in het appartement en zijn eten moest afbetalen door gratis te werken voor de uitbater. Het slachtoffer kreeg geen dokter te zien als hij ziek was en moest zijn medicijnen zelf kopen. Uit het politieverhoor bleek dat het slachtoffer moreel, fysiek en economisch werd uitgebuit door zijn werkgever. Die maakte misbruik van de bijzonder kwetsbare positie van het slachtoffer door zijn onwettige en precaire administratieve toestand.

1.2.4. | Gerechtelijk onderzoek

De onderzoeksdaden die gesteld werden zijn verhoren en huiszoekingen bij de zaakvoerder en zijn vennootschap. De beklaagde ontkende alles wat er hem ten laste werd gelegd. Hij vond dat hij het slachtoffer had geholpen door hem onderdak en eten te geven. De beklaagde vroeg enkele getuigen te verhoren die zijn versie van de feiten bevestigden. Volgens die getuigen zou het slachtoffer gebruikmaken van een valse naam, en gelogen hebben over zijn familiale situatie. Tijdens de confrontatie tussen de getuigen en het slachtoffer bleven alle partijen bij hun verklaring en spraken ze elkaar tegen.

Uit het verhoor van de boekhouder bleek dat de beklaagde een machtspositie bezat in Pakistan waardoor de angst van het slachtoffer aannemelijk is en zijn afhankelijkheidspositie werd versterkt. Die informatie roept ergens ook wantrouwen op ten aanzien van de getuigen en houdt ook een risico tot secundaire victimisatie³⁴⁴ in ten aanzien van het slachtoffer bij een confrontatie met de beklaagde zelf. Dat blijkt ook uit dit uittreksel van de verklaring: “De boekhouder startte zijn verwijten met te melden dat de beklaagde enkel maar de Tibetaan wou helpen en het niet kon dat ze hem hebben

³⁴³ Over compensatie van slachtoffers, zie dit verslag, deel 2, hoofdstuk 4.

³⁴⁴ Zie deel 2, hoofdstuk 3, punt 3 (Recht op bescherming tegen secundaire victimisatie).

durven opsluiten in de gevangenis. Vervolgens ging hij verder met de melding dat de broer van de beklaagde een belangrijke en machtige persoon is in Pakistan, dat de broer een 'brigadegeneraal' is en dat die enorm boos is op het Brugse gerecht en de politie. Die broer heeft de Belgische ambassade op het matje geroepen en Belgen zouden uitgewezen zijn door onze schuld. Eveneens door de schuld van politie en gerecht zou er een politieke rel komen (dit heeft hij wel drie keer herhaald). In Pakistan is er een militair regime en de broer staat juist onder de president. Bovendien, aldus de boekhouder die de broer-brigadegeneraal al ontmoet heeft, komt die telkens met vier lijfwachten naar België en is hij vergezeld van de Staatsveiligheid."

1.2.5. | Slachtofferstatuut

Het slachtoffer verklaarde geboren te zijn in Shigatse in Tibet. Hij zou ongehuwd zijn en geen kinderen hebben. Toen hij ongeveer vijf jaar oud was, verhuisde hij met zijn ouders naar Nepal. Hij moest op 10 december 2010 België verlaten na een afgewezen asielaanvraag. Eerst had hij niet het gevoel dat hij het slachtoffer was van mensenhandel omdat hij een dak boven zijn hoofd had, een matras om op te slapen en eten. Toch gaf hij aan gebonden te zijn aan het restaurant en de bijbehorende slaapgelegenheid. Het slachtoffer had angst voor de beklaagde.

Het slachtoffer legde relevante verklaringen af en werd door de politiediensten in contact gebracht met PAG-ASA, het gespecialiseerde opvangcentrum voor slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel van Brussel. De politiediensten transporteerden³⁴⁵ hem vanuit Brugge naar PAG-ASA, waar ze zijn vertrouwen wonnen. Op die manier werd hij toch als slachtoffer van mensenhandel geïdentificeerd en kwam hij in het slachtofferstatuut terecht. De geslaagde multidisciplinaire samenwerking tussen de verschillende actoren is een *best practice*. Dit dossier is ook een voorbeeld op het vlak van detectie. De Sociale Inspectie onderzocht inbreuken op vlak van sociale fraude en de politie concentreerde zich op de behandeling en doorverwijzing van het slachtoffer naar een gespecialiseerd centrum.

2. Mensensmokkel

Internationaal Oekraïens smokkelnetwerk

In dit dossier werd naar aanleiding van een moordzaak een grootschalig internationaal netwerk van mensensmokkelaars opgerold. Het netwerk opereerde vanuit het Verenigd Koninkrijk en Oekraïne en gebruikte België als transitland. De feiten vonden plaats in de periode van 1 januari 2015 tot 29 januari 2016. De correctionele rechtbank van Gent veroordeelde 15 beklaagden in haar vonnis van 10 januari 2017³⁴⁶ voor mensensmokkel met verzwarende omstandigheden. Twee beklaagden werden ook veroordeeld voor moord. De moordzaak werd apart behandeld en het vonnis werd uitgesproken door de correctionele rechtbank van Gent op 21 februari 2017.

Myria stelde zich zowel in het smokkeldossier als in de moordzaak burgerlijke partij. De burgerlijkepartijstelling in de moordzaak werd onontvankelijk verklaard.

2.1. | Smokkelnetwerk

België fungeerde als transitland waar de smokkelslachtoffers tijdelijk werden gehuisvest. Op basis van de teruggevonden boekhouding blijkt dat het smokkelnetwerk een paar honderd personen ter bestemming bracht. De organisatie smokkelde op systematische wijze, tegen betaling en clandestien, Oekraïense onderdanen naar Groot-Brittannië. De slachtoffers die naar Groot-Brittannië wilden, werden in Oekraïne gerekruteerd. De organisatie zorgde vervolgens dat deze personen een (Schengen)visum bekwamen waarmee ze 'legaal' tot in België konden reizen. In België werden de personen voorzien van een authentieke Poolse identiteitskaart waarmee ze als EU-burger de Frans-Britse grens konden overschrijden. De organisatie rekende voor haar diensten tussen de 3.000 à 5.000 euro aan per persoon volgens verklaringen. Dat bedrag is te vermeerderen met de kosten voor een paspoort, visum, transport van Oekraïne naar België, eten en onderdak in België. Een deel

³⁴⁵ Zie deel 2, hoofdstuk 2, punt 3.2.

³⁴⁶ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 10 januari 2017, G28bis k.: www.myria.be.

van het geld werd in Oekraïne betaald, de rest bij aankomst in het Verenigd Koninkrijk. Wekelijks vertrokken er vanuit Oekraïne één of twee voertuigen naar België met ongeveer 14 personen in totaal. De slachtoffers werden vervoerd met grotere bestelwagens van een reguliere pakjesdienst maar die voorzien waren van een of twee rijen zetels zodat er ook gesmokkelden konden meegenomen worden.

Eenmaal in België werden de gesmokkelden ondergebracht in safehouses waar ze sliepen in afwachting van hun finaal transport naar Groot-Brittannië. Ter plekke waren grote hoeveelheden Poolse identiteitskaarten voorhanden. De slachtoffers kregen er een identiteitskaart ter beschikking waarvan de pasfoto in grote lijnen leek op het betrokken slachtoffer. Zo nodig werd het kapsel van het slachtoffer aangepast om de gelijkenis te optimaliseren. Finaal ging de organisatie na of de identiteitskaarten die gebruikt zouden worden op dat moment niet als gestolen geseind stonden.³⁴⁷ Voor het finaal transport vanuit België naar het Verenigd Koninkrijk maakten de smokkelaars gebruik van internationale chauffeurs, vooral Polen. Zij namen tegen betaling het slachtoffer mee de grens over.

Van zodra er een chauffeur beschikbaar was, deelden de leidinggevenden aan hun medewerkers in de safehouses het oproepnummer van die chauffeur en ook de plaats en het tijdstip van de pick-up mee. Dat was meestal een snelwegparking tussen Antwerpen en de Noord-Franse kanaalhavens. Eenmaal in Groot-Brittannië werden de slachtoffers opgevangen door de smokkelaars omdat ze de rest van het geld wilden ontvangen. Ze wilden ook de gebruikte Poolse identiteitskaart recupereren. Vervolgens vroeg het slachtoffer onder zijn Oekraïense identiteit asiel aan in het Verenigd Koninkrijk.

De smokkelaars maakten gebruik van listige kunstgrepen en wendden commerciële of andere structuren aan om hun misdrijven te verbergen of te vergemakkelijken. Om hun activiteiten de hoogst mogelijke slaagkans te geven maakten ze gebruik van alternatieve communicatiekanalen zoals Skype, Viber en andere waarbij ze de klassieke en traceerbare kanalen maximaal probeerden te vermijden. Leidinggevende T. leek een respectabele burger te zijn en runde een klassiek 'reisagentschap' in Oekraïne. Leidinggevende S. stond aan het hoofd van een bedrijf dat actief was in de branche van projectontwikkeling. Beklaagde B., uit het middenkader, runde een reguliere pakjesdienst. Verder maakten ze gebruik van authentieke Poolse documenten, reguliere vervoersmaatschappijen uit de EU, het principe van vrij verkeer van personen en goederen binnen de EU en camouflagetechnieken (aanpassen van kapsel en eventueel schminken).

2.2. | Hiërarchische organisatie

Uit het onderzoek is gebleken dat het netwerk hiërarchisch gestructureerd was. Men kan het opdelen in een leidinggevend kader, een middenkader en een louter uitvoerend kader. De leidende rol was in handen van twee Oekraïense mannen, de eerder genoemden T. en S. Zij stuurden het systeem aan, ontvingen de inkomsten, deden de betalingen en genereerden bijgevolg ook de belangrijkste winsten. Beide leidinggevenden stonden in contact met hun 'ondergeschikten' en gaven hen instructies. Ze kregen of eisten regelmatig uitleg over de gang van zaken en stuurden bij waar nodig.

T., de eerste leidinggevende, opereerde vanuit Oekraïne. Hij rekruteerde gesmokkelden, zorgde dat ze beschikten over een paspoort en een (Schengen)visum en bracht hen in contact met de persoon die kon instaan voor hun reis naar België. Verder ging hij na of de door hen gebruikte authentieke Poolse identiteitskaarten geseind stonden met het oog op inbeslagname. Hij inde een eerste deel van het bedrag dat de slachtoffers moesten betalen voor hun transport naar het Verenigd Koninkrijk. Hij stond in voor de betaling van de huishuur van de safehouses.

S., de tweede leidinggevende, opereerde vanuit Groot-Brittannië. Naast T. stond hij in contact met enerzijds de Belgische cel en anderzijds een reeks internationale chauffeurs. Van zodra een chauffeur zich beschikbaar meldde, gaf S. essentiële elementen van informatie door naar de Belgische cel. Die essentiële elementen betroffen onder andere de plaats en het tijdstip waar het slachtoffer moest naartoe gebracht worden met als doel de grens over te steken. In Engeland ving hij of een van zijn lokale medewerkers het slachtoffer op om de resterende betaling te innen en de gebruikte Poolse identiteitskaart te recupereren. Hij zorgde dat de identiteitskaarten terugkeerden naar de Belgische cel om vervolgens opnieuw gebruikt te worden.

Het middenkader bestond uit medewerkers die moesten instaan voor het herbergen van slachtoffers in safehouses in België. Ze stonden in voor het beheer van de Poolse identiteitskaarten, de keuze van welk document door wie zou gebruikt worden, de eventuele aanpassingen van de fysionomie (kapsel) van een slachtoffer om hem zo goed mogelijk te laten lijken op de pasfoto op de gebruikte identiteitskaart. Tot slot werden de gesmokkelde overgebracht naar de plaats waar ze werden overgedragen aan een meewerkende internationale chauffeur.

³⁴⁷ De manier waarop wordt later onder puntje 2.2. uitgelegd.

De louter uitvoerende leden zijn bijvoorbeeld de internationale chauffeurs die de slachtoffers meenamen over de Frans-Britse grens. Beide leidinggevendenden hadden in het land waar zij respectievelijk opereerden ook nog lokale medewerkers. Door de limieten van het onderzoek werd in dit dossier enkel gefocust op de leidinggevendenden en de in België opererende medewerkers.

2.3. | Start dossier

Het onderzoek naar het smokkelnetwerk vloeide voort uit een moordonderzoek. Een Litouwse vrachtwagenchauffeur werd vermoord teruggevonden in de cabine van zijn vrachtwagen. De feiten vonden plaats tijdens de nacht van 6 op 7 mei 2015 op de parking langs de E40 in Drongen. Het slachtoffer zou meerdere messteken hebben gekregen en gewurgd zijn. Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat de daders deel uitmaakten van een 'organisatie' die mensensmokkel als corebusiness had. De verdachten moesten die bewuste nacht in opdracht van leidinggevende T. een belangrijk bedrag (ruim 10.000 euro) overhandigen aan de chauffeur. Dat was om de diensten te compenseren, die hij de organisatie geleverd had. Hij smokkelde Oekraïners clandestien het Verenigd Koninkrijk binnen. De daders, die deel waren van het middenkader, hielden het geld echter voor zich en vermoordden de chauffeur. Aan de organisatie lieten ze uitschijnen dat ze de chauffeur betaalden maar dat die achteraf door een concurrerende groep gedood en beroofd werd. Op die manier hebben zij getracht om hun verder functioneren in de organisatie niet te compromitteren. Vervolgens gingen zij verder met de smokkel. Het is dat element dat uiteindelijk ook tot hun arrestatie leidde. Ze bleven immers dezelfde gsm-nummers gebruiken als deze die ze tijdens de nacht van de moord gebruikt hadden. Via deze nummers stelden ze vast dat de daders in contact hadden gestaan met het slachtoffer en met elkaar. Op die nummers werden telefoontaps gestart in functie van de identificatie en lokalisatie van de gebruikers ervan (ze werden aanzien als potentiële verdachten in het moordonderzoek). De taps registreerden talloze gesprekken die relevant bleken voor mensensmokkel. Zo werd op 12 mei 2015 een gesprek opgenomen waaruit bleek dat de gebruiker van een van de cruciale nummers zich in een politiekantoor bevond. Dader P. werd samen met smokkelaar Po. in de nacht van 11 mei op 12 mei 2015 op de parking langs de E40 in Drongen op heterdaad betrapt in een verdachte situatie van vermoedelijke

mensensmokkel. Die situatie vormde later de basis voor het huidig onderzoek. P. werd diezelfde dag, in het moordonderzoek, gearresteerd. Een dag later werd dader Z., als gebruiker van een ander cruciaal oproepnummer, gearresteerd. Zijn verblijfplaats bleek een safehouse te zijn waarin 13 Oekraïense slachtoffers werden aangetroffen. Een van deze personen bleek nog in het bezit van een Poolse identiteitskaart. In het moordonderzoek gaven zowel P. als Z. de mensensmokkel toe.

2.4. | Onderzoek

2.4.1. | Onderzoeksdaden

Het gerechtelijk onderzoek gebeurde grondig, op basis van telefonieonderzoek (om de contacten in kaart te brengen), tapmaatregelen, verschillende huiszoekingen, uitlezing van laptop, iPad en gsm-toestellen, analyses van socialemediagesprekken, analyses van de tachograaf en het trackingsysteem van de vrachtwagen, observaties, camerabeelden op de parkings, bankonderzoek, verklaringen van beklaagden en slachtoffers en een betrapting op heterdaad door een politiepatrouille.

Via het telefonieonderzoek identificeerde de politie twee verdachten in het kader van het moordonderzoek. De woning van dader Z. werd bij zijn arrestatie onderzocht. Er werden 13 personen met de Oekraïense nationaliteit aangetroffen. Verder werden er Poolse identiteitskaarten aangetroffen en ook een agenda met een mogelijke boekhouding van de transporten. Aan de hand van verder telefonie-onderzoek en observaties kwamen verscheidene personen in beeld als mogelijke betrokkenen bij de clandestiene transporten.

Op 29 januari 2016 werden huiszoekingen uitgevoerd in drie mogelijke safehouses. Tijdens die huiszoekingen werden verschillende verdachten en slachtoffers aangetroffen. Drie van hen waren in het bezit van een Poolse identiteitskaart van iemand anders. Verder werden meer dan 300 (voornamelijk Poolse) identiteitsbewijzen gevonden, en ook een agenda met een boekhouding van mogelijke transporten. Diezelfde dag werd V.B. gearresteerd in Polen. Aan de hand van de gegevens voortkomend uit het telefonieonderzoek en de tapmaatregelen was die in beeld gekomen als mogelijke transporteur vanuit Oekraïne. In het voertuig van V.B. trof de politie nog zes andere personen aan die allemaal gelijkaardige verklaringen aflegden.³⁴⁸

³⁴⁸ Zie infra punt 2.6.2. Slachtofferverklaringen.

Het onderzoek en de verklaringen van verschillende betrokkenen brachten een zekere I. (in Oekraïne) en M. (in het Verenigd Koninkrijk) in beeld als diegenen die de transporten zouden organiseren en coördineren. M. werd gearresteerd door de politie in Groot-Brittannië. Bij de uitgevoerde huiszoeking werden onder meer een grote hoeveelheid cash geld en een boekhouding van transporten in beslag genomen. I. werd niet aangetroffen.

2.4.2. | Sociale media

Sociale media werden gebruikt door het netwerk, slachtoffers én de onderzoekers. De smokkelaars regelden en organiseerden met behulp van sociale media hun smokkelactiviteiten. Ze gebruikten sociale media om vertrouwelijke gesprekken te voeren. Zo schakelden ze doelbewust over van een gsm-gesprek naar Skype wanneer klanten ter sprake kwamen. De politie vond in de smartphone van een smokkelaar relevante Skype- en Viber-berichten terug waarbij locaties (vooral parkings langs autosnelwegen) en adressen van safehouses werden doorgegeven. Het smokkelnetwerk regelde hun operationeel smokkelbeheer via Skype. De politie analyseerde de Skype-berichten en stelde vast dat de communicatie voornamelijk om twee redenen werd gevoerd. In de eerste plaats om Poolse telefoonnummers door te geven, telkens met een bedrag in euro en een tijdstip. Het betrof hier mogelijk de oproepnummers van chauffeurs die de slachtoffers meenamen over de Frans-Britse grens, het aan hen te betalen bedrag en het tijdstip waarop met de chauffeurs contact moest opgenomen worden. Daarnaast werden in de communicatie Poolse namen, geboortedata en alfanumerieke gegevens doorgegeven: gegevens van Poolse identiteitskaarten die gecheckt werden op hun bruikbaarheid (al dan niet geseind staan). Er volgen dan al dan niet een oké als antwoord op die berichten. Uit de modus operandi bleek dat de organisatie gebruikmaakte van Poolse identiteitskaarten die gekocht werden van hun eigenaars.³⁴⁹ Die eigenaars deden na verloop van tijd aangifte van het 'verlies' waardoor ze vanaf dat moment voor de organisatie onbruikbaar werden.

Via het Skype-account kon ook de relatie bevestigd worden tussen de twee leidinggevende figuren en een bijkomend lid van het middenkader (K.) doordat het skype-account van die laatstgenoemde gebruikt werd. De relatie tussen hen werd bevestigd via de iPad, meer specifiek door het feit dat de drie mannen in één Skypegroep zaten waardoor ze alle drie alle communicatie konden volgen. Dit gegeven

tilde ook smokkelaar K. op een bepaald niveau. Via deze gesprekken konden de mannen gelinkt worden aan het safehouse in Antwerpen, aan de door de organisatie gebruikte Poolse identiteitskaarten, enzoverder.

Uit een internetanalyse is gebleken dat twee beklaagden het in een gesprek over een 'kippenhok' hadden. Hiermee bedoelden ze de kleine slaapruijnte boven de bestuurderscabine van een bestelwagen. Dat diende om mensen onder te brengen die geen identiteitskaart hadden. Dat ze het een kippenhok noemen, zegt veel over de omstandigheden waarin de slachtoffers moesten verblijven.

2.5. | Financiële analyse

Het doel van de organisatie was geld verdienen. De mensen die geronseld werden moesten 3.000 à 5.000 euro betalen, vermeerderd met de kosten voor transport, onderdak en eten om naar het Verenigd Koninkrijk gesmokkeld te worden. Een gemiddeld maandloon in Oekraïne bedraagt 150 à 200 euro.

2.5.1. | Kwaliteit van het financieel onderzoek

In dit dossier zijn er door het Federaal parket inbeslagnames verzocht en uitgevoerd in het Verenigd Koninkrijk. Er werd meer dan 150.000 Britse pond in beslag genomen bij leidinggevende S. In zijn huis werd een bankkluis aangetroffen. De Belgische politiefunctionarissen kregen de toestemming om het National Crime Agency te assisteren bij de evaluatie en analyse van de in beslag genomen voorwerpen. Bedoeling daarvan is om elementen te selecteren die specifiek voor het Belgisch onderzoek belangrijk zijn om ze zo snel mogelijk in de Belgische strafprocedure te krijgen.

Het federaal parket had in dit onderzoek ook een 'plukonderzoek'³⁵⁰ verzocht om te bepalen wat de roerende én onroerende bezittingen van leidinggevende S. waren. Op die manier konden ze onmiddellijk overgaan tot de onttrekking en inbeslagname van zijn bezittingen. In het

349 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, p. 41.

350 Zie hierover focus: deel 2, hoofdstuk 5 (Het belang en de finaliteiten van een financieel onderzoek); MYRIA, *Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2011, Het geld dat telt*, pp. 52-53.

geval dat het zou blijken dat ze verworven zijn door middel van de criminele activiteiten in kader van het lopend witwasonderzoek. Beide verzoeken zijn voorbeelden van *best practices*. De leidinggevende S. was in het bezit van een huis, een voertuig, 65.448 euro cash en meerdere persoonlijke en zakelijke bankrekeningen. Er werd ook een verzoek gedaan om na te gaan of er door de verdachte of zijn naasten een crimineel vermogen werd opgebouwd om in voorkomend geval over te gaan tot de inbeslagname ervan. Naar aanleiding van dat onderzoek hadden ze een aantal gedeelde rekeningen gevonden.

Tijdens het proces vorderde het openbaar ministerie verbeurdverklaringen van hoge bedragen op basis van het financieel onderzoek. De bedragen liepen tussen minimum 2.950 euro tot 1.084.000 euro. De rechtbank volgde gedeeltelijk de vordering van het openbaar ministerie maar sprak toch de verbeurdverklaring van aanzienlijke bedragen uit: van 920 tot 632.500 euro. De berekeningen waren gebaseerd op de verklaringen van de slachtoffers én van de beklaagden. Sommige beklaagden gaven zelf aan hoeveel ze in sommige smokkeltransporten verdienden. Op basis van de verklaringen van de slachtoffers berekenden ze ook welke som geld verbeurd werd verklaard.

2.5.2. | Internationale samenwerking

Er was een goede samenwerking tussen de Belgische justitie, het Verenigd Koninkrijk, Europol Polen en Interpol Kiev. Op basis van een Europees arrestatiebevel was leidinggevende S. in Groot-Brittannië gelokaliseerd en gearresteerd. Er is ook een huiszoeking met inbeslagnames uitgevoerd. Een internationale rogatoire commissie is naar het Verenigd Koninkrijk (Londen) gestuurd om onder andere leidinggevende S. te verhoren.

2.6. | Slachtofferanalyse

2.6.1. | Slachtoffers

De rechtbank is per beklaagde nagegaan hoeveel personen het smokkelnetwerk met zekerheid had gesmokkeld. Bij het weerhouden van het aantal slachtoffers heeft de rechtbank rekening gehouden met de door het openbaar ministerie weerhouden strafbare periode per beklaagde, de materiële vaststellingen van de verbalisanten waaronder de aangetroffen boekhoudingen en de verklaringen van de beklaagden en de slachtoffers. De organisatie smokkelde met die *modus operandi* enkele honderden slachtoffers.

2.6.2. | Slachtofferverklaringen

De slachtoffers kwamen voornamelijk uit Oekraïne. Geen enkel slachtoffer is in het slachtofferstatuut gestapt: enerzijds omdat ze er te weinig interesse voor hadden en anderzijds omdat de interceptie in het buitenland gebeurde. De meeste geïntercepteerde smokkelslachtoffers ontkenden dat ze wensten gesmokkeld te worden naar het Verenigd Koninkrijk. Enkele slachtoffers legden relevante verklaringen af maar wensten zich geen benadeelde partij te verklaren. De twee slachtoffers die verhoord werden legden gelijkaardige verklaringen af die overeenkwamen met de *modus operandi* die hierboven werd uiteengezet.³⁵¹ In zijn verklaring gaf een slachtoffer aan dat hij naar het Verenigd Koninkrijk wilde om zijn familie een beter leven te geven en te onderhouden. Hij werkte in Oekraïne in de bouw en verdiende slechts 50 euro per maand. Het geld om de oversteek te maken, leende hij van familie. Het slachtoffer gaf aan dat hij bang was voor represailles en daarom geen namen durfde te noemen. Hij had een vrouw en kinderen in Oekraïne en wilde voorkomen dat hen iets zou gebeuren. Een ander slachtoffer weigerde de betaling van 3.000 euro door te voeren, omdat de foto op de identiteitskaart niet op hem leek. Hierna vernam hij dat zijn vader in zijn thuisland bedreigd werd omdat hij weigerde de betaling door te laten gaan.

³⁵¹ Zie supra punt 2.1. Smokkelnetwerk.

Hoofdstuk 3

Overzicht van de rechtspraak 2018 - begin 2019

1. Tendensen

Wat waren in 2018 en begin 2019 de grote tendensen in dossiers mensenhandel en mensensmokkel? Dit jaar is het overzicht gebaseerd op dossiers waarin Myria zich burgerlijke partij stelde, op beslissingen die we ontvingen van de opvangcentra voor slachtoffers en op beslissingen die ons meegedeeld werden door magistraten. Myria geeft ook toelichting bij een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Myria heeft kennis genomen van 48 beslissingen van gerechtelijke autoriteiten. Hieronder overloopt Myria de meest interessante beslissingen, met name 38 beslissingen met betrekking tot 37 dossiers³⁵² in de verschillende rechtsgebieden³⁵³:

- Bij 11 beslissingen (waarvan 4 in beroep) in 10 zaken ging het om **feiten van seksuele uitbuiting**. Het ging om uitspraken in het rechtsgebied van de hoven van beroep van Antwerpen (afdeling Antwerpen), Brussel (Nederlandstalig), Gent (Oost-Vlaanderen (Gent)) en Luik (afdeling Luik). Op twee beslissingen in Luik na, vielen de negen andere beslissingen in het Nederlandstalige landsgedeelte of voor Nederlandstalige rechtbanken te Brussel.

Op vlak van **seksuele uitbuiting** zien we zoals de afgelopen twee jaar een toename van het aantal minderjarige slachtoffers, vooral uit Nigeria. De meeste van die dossiers werden in Antwerpen behandeld.

Bij verschillende beslissingen was een aantal van de beklaagden ooit zelf slachtoffer. Bij één beslissing gaat het om transseksuele prostituees, bij een ander om Belgische slachtoffers. Ten slotte is het niet-bestaftingsbeginsel toegepast in één dossier rond de uitbuiting van jonge Roemeense vrouwen.

- Bij 18 uitspraken (waarvan 9 in beroep) ging het om **zaken van economische uitbuiting**. De beslissingen vielen in tal van sectoren en worden per activiteitssector (bouw, horeca, nachtwinkels, carwash, bakkerij, slagerij, maneges, schoonmaak, huishoudelijk werk) voorgesteld. Het gaat hier om beslissingen binnen het rechtsgebied van volgende hoven van beroep: Antwerpen (hof van beroep), Brussel (Brussel Franstalig, Waals-Brabant en hof van beroep), Gent (Oost-Vlaanderen (Gent, Dendermonde)) West-Vlaanderen (Kortrijk) en Luik (afdeling Luik en hof van beroep).

Bij **economische uitbuiting** zijn frauduleuze constructies zoals het misbruik van de detacheringsprocedure nog altijd schering en inslag om uitbuiting te verhullen. Vooral de bouwsector komt hier in het vizier.

Om tot het besluit te komen dat er sprake is van arbeidsvoorwaarden in strijd met de menselijke waardigheid die een bestanddeel zijn van mensenhandel, hebben de rechters rekening gehouden met verschillende elementen zoals: arbeidsvoorwaarden en -omgeving (buitensporige werkuren, overdreven lage lonen, geen rustdagen), huisvesting in slechte omstandigheden, onder diverse voorwendsels loon inhouden, afhankelijkheid t.o.v. de werkgever (zoals het afnemen van het paspoort). Opvallend is dat de rechtbanken in tal van dossiers heel wat geloof hechten aan de verklaringen van de werknemers, als die tenminste nauwkeurig en eensluidend zijn. Helaas wordt de redelijke termijn voor berechting vaak overschreden. Ten slotte worden ook

³⁵² Er kan worden opgemerkt dat verschillende dossiers waarover reeds een uitspraak in eerste aanleg is gedaan, in vorige verslagen aan bod zijn gekomen.

³⁵³ Deze beslissingen worden ook gepubliceerd op de website van: www.myria.be

regelmatig vervolgingen ingesteld, zowel op basis van de tenlasteleggingen mensenhandel als van mensensmokkel. Terwijl volgens de ene rechtbank de voorgelegde feiten uitsluitend vanuit het oogpunt van mensenhandel moesten worden onderzocht, namen andere rechtbanken doorgaans de twee tenlasteleggingen aan. Zij menen immers dat illegale tewerkstelling van werknemers die hier irregulier verblijven, neerkomt op hulpverlening bij irregulier verblijf om er voordeel uit te halen.

- Eén beslissing heeft te maken met **uitbuiting van bedelarij**. Het ging hier om een vonnis op verzet in een dossier dat te Brussel werd behandeld. In tegenstelling tot het eerste vonnis, waarin de beklaagde bij verstek veroordeeld werd, sprak de rechter hem deze keer vrij wegens gebrek aan andere bewijzen dan enkel de soms tegenstrijdige verklaringen van het slachtoffer.
- Bij 8 beslissingen ging het om zaken van **mensensmokkel**. Het gaat om uitspraken in het rechtsgebied van de hoven van beroep van Brussel (Brussel Franstalig en Nederlandstalig hof van beroep), Gent (Oost-Vlaanderen (Gent, Dendermonde) en West-Vlaanderen (Brugge)).

Bij **mensensmokkel** gaat het vaak om goed gestructureerde, of zelfs criminele organisaties, die in verschillende landen actief zijn. In een aantal dossiers bevinden de kopstukken zich in het Verenigd Koninkrijk. Zo werd een gezamenlijk onderzoeksteam opgezet (in het Engels JIT, of Joint investigation Team) in een onderzoek naar een Afghaans netwerk. Opvallend was ook een multicrimineel Chinees netwerk dat tegen vergoeding valse documenten afleverde om het verblijf, de tewerkstelling of de huisvesting van landgenoten in België te vergemakkelijken. Ten slotte deed de Franstalige correctionele rechtbank van Brussel een (niet definitieve) uitspraak in een dossier waarin burgers die actief waren in de hulpverlening aan migranten, naast andere beklaagden werden vervolgd.

2. Mensenhandel

2.1. | Europees Hof voor de Rechten van de Mens, arrest S.M. versus Kroatië, 19 juli 2018

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens sprak een interessant kamerarrest uit in een zaak van interne mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting van een jonge Kroatische vrouw.³⁵⁴ Deze uitspraak is evenwel nog niet definitief.³⁵⁵

De verzoekster is mevrouw S.M., een in 1990 geboren Kroatische, die in Kroatië verblijft. Door familiale problemen woonde ze 4 jaar lang in een opvanggezin, om vervolgens te verhuizen naar een openbaar opvangtehuis voor kinderen en adolescenten. Ze verbleef er totdat ze haar beroepsopleiding als opdienster had voltooid.

In september 2012 diende ze een strafklacht in. Hierin stelde ze dat een man haar vanaf half 2011 maandenlang had gedwongen om zich te prostitueren. Deze man, een voormalige politieagent, zou haar naar klanten hebben gebracht voor het verlenen van seksuele diensten en haar hebben gedwongen hem de helft van haar inkomsten af te staan. Hij zou ermee gedreigd hebben haar te straffen als ze niet op zijn eisen zou ingaan.

Eind 2012 werd de man aangeklaagd en werd de verzoekster officieel erkend als slachtoffer van mensenhandel. In 2013 werd de man na een onderzoek berecht omdat hij de verzoekster had gedwongen zich te prostitueren maar hij werd vrijgesproken. Het gerecht oordeelde dat de getuigenis van de jonge vrouw onsamenhangend en onbetrouwbaar was. Zij kwamen tot het besluit dat er onvoldoende bewijs was voor een veroordeling en dat de verzoekster vrijwillig seksuele diensten had verleend.

Het parket ging in beroep tegen de beslissing maar dit werd in januari 2014 verworpen. In datzelfde jaar diende de verzoekster een grondwettelijk beroep in, dat onontvankelijk werd verklaard.

354 Europees Hof voor de Rechten van de Mens, arrest S.M. versus Kroatië, 19 juli 2018 (verzoek nr. 60561/14) (zaak hangende). Het kamerarrest is beschikbaar via: www.echr.coe.int.

355 De Grote Kamer heeft dit dossier opnieuw onderzocht.

Onder verwijzing met name naar artikel 4 van het EVRM (dat slavernij en dwangarbeid verbiedt) klaagde de verzoekster zowel over het ontbreken van een adequaat juridisch kader in Kroatië om dit soort problematieken te behandelen, als over de reactie van de autoriteiten op haar beweringen.

In zijn kamerarrest van 19 juli 2018 oordeelde het Hof dat er wel degelijk sprake was van schending van artikel 4 van het EVRM. Het Hof herinnerde eraan dat artikel 4 van toepassing is in dossiers zoals dat van de verzoekster, waarin sprake is van mensenhandel en uitbuiting van vrouwen met het oog op prostitutie, ook al heeft deze zaak geen internationale dimensie. Het was ook van mening dat er in Kroatië een adequaat wettelijk kader bestaat om mensenhandel, gedwongen prostitutie en uitbuiting van prostitutie te bestraffen. Bovendien erkenden de Kroatische autoriteiten dat de verzoekster het slachtoffer was van mensenhandel en verleenden zij haar verschillende vormen van bijstand en ondersteuning, zoals het recht op psychologische begeleiding en gratis rechtsbijstand.

Het door de autoriteiten gevoerde onderzoek vertoonde echter nogal wat tekortkomingen. Het Hof merkte in het bijzonder op dat de autoriteiten niet alle mogelijke getuigen (met name klanten) hadden verhoord. Evenmin hebben zij ernstig onderzoek willen voeren naar de beweringen van de verzoekster dat zij werd bedreigd en afhankelijk was van de beschuldigde. De autoriteiten hebben evenmin de mogelijke gevolgen ingeschat van het psychologisch trauma op het vermogen van de verzoekster om de omstandigheden waarin zij werd uitgebuit op een heldere en samenhangende manier te beschrijven, en wezen haar getuigenis gewoon van de hand wegens weinig betrouwbaar.

Door vast te stellen dat de verzoekster vrijwillig seksuele diensten verleende en door de verdachte vrij te spreken, namen de Kroatische autoriteiten volgens het Hof ook de internationale teksten over mensenhandel, die bepalen dat de toestemming van het slachtoffer irrelevant is, niet in acht.

Op 3 december 2018 stemde het college van de Grote Kamer in met het verzoek van de Kroatische regering om de zaak naar de Grote Kamer te verwijzen.³⁵⁶

³⁵⁶ Binnen de drie maanden na de uitspraak van een arrest van de kamer mogen partijen vragen de zaak voor een nieuw onderzoek naar de Grote Kamer te verwijzen. Zo'n verzoek wordt in uitzonderlijke gevallen aanvaard. Het college van de Grote Kamer beslist dan of er al dan niet redenen zijn om de zaak voor een nieuw onderzoek, naar de Grote Kamer door te verwijzen.

Op 15 mei 2019 kwam de Grote Kamer in deze zaak bijeen. Bij afsluiten van de redactie van dit verslag³⁵⁷ was er nog steeds geen arrest.

2.2. | Seksuele uitbuiting

2.2.1. | Nigeriaanse netwerken

Net als in de twee vorige overzichten van de rechtspraak hadden verschillende beslissingen betrekking op Nigeriaanse netwerken die ook minderjarigen uitbuiten. Twee dossiers die in het verslag van 2018 aan bod kwamen zijn in beroep behandeld.

Slachtoffers die asiel in Frankrijk hadden aangevraagd

Bij twee dossiers, beiden voorgekomen in Antwerpen, gaat het om Nigeriaanse slachtoffers die een asielaanvraag in Frankrijk hadden ingediend.

In de eerste zaak sprak **de rechtbank** zich in verzet uit over een zaak van mensenhandel in verband met een **verstekvonnis van 21 maart 2017**, dat in het vorig jaarverslag aan bod komt.³⁵⁸ Twee Nigeriaanse beklaagden werden bij verstek veroordeeld voor mensensmokkel en een van de beklaagden ook voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting.

De zaak werd opgestart toen het Nigeriaanse slachtoffer zelf klacht indiende. In juni 2015 was ze vanuit Nigeria naar Europa gesmokkeld voor een bedrag van 35.000 euro. De smokkel werd vanuit Nigeria georganiseerd door de schoonbroer van de eerste beklaagde. Voorafgaand onderging ze een voodoo ritueel. Daarna begon de levensgevaarlijke reis die haar van Nigeria naar Europa bracht. Ze verbleef enkele weken op verschillende plaatsen in Italië om vervolgens een asielaanvraag in te dienen in Frankrijk. Daarna reisde ze door naar België.

Twee weken na haar aankomst in Antwerpen moest ze van haar 'madam' gaan werken in een café. Daar moest ze klanten aanspreken en overtuigen om met haar seks te hebben om zo haar schulden te kunnen afbetalen. Ze moest hiervoor 100 euro per uur vragen. Het slachtoffer

³⁵⁷ Juli 2019.

³⁵⁸ Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 21 maart 2017, k. AC5. Cfr. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood op. cit.*, pp. 103-104.

werkte steeds van 16 uur tot sluitingstijd en moest daarna op straat tippelen. Als ze de nacht doorbracht met een klant, mocht ze van haar 'madam' niet meer slapen en moest ze 's ochtends onmiddellijk eten beginnen klaar maken. Het eten moest ze aan twee winkels leveren, waar ze vertelde dat haar 'madam' haar tante was.

Uit het onderzoek bleek dat de verklaringen van het slachtoffer klopten met het retroactieve telefonieonderzoek dat werd gevoerd aan de hand van zendmastbepaling. Uit bevraging van verschillende *moneytransmitters* bleek dat tweede beklagde drie geldtransfers had verricht naar de man waar het slachtoffer in Italië bij verbleef. Ook had het slachtoffer opgenomen (telefoon)gesprekken verzameld op een usb-stick. Verder hadden de verschillende getuigenverklaringen een sterke bewijswaarde.

De beklagden waren bij verstek veroordeeld tot gevangenisstraffen van dertig tot vijftig maanden en geldboetes van 1.000 euro.

Een van de beklagden tekende verzet aan. In zijn **vonnis van 12 juli 2018** oordeelde de **correctionele rechtbank van Antwerpen**³⁵⁹ opnieuw op basis van de bewijzen uit het gerechtelijk onderzoek, dat hij schuldig was aan mensensmokkel. Hij had het slachtoffer tijdens het laatste deel van haar traject naar België begeleid en stond tijdens haar reis telefonisch met haar in contact. De rechtbank bevestigde de straf maar gaf uitstel voor de tenuitvoerlegging behalve voor de termijn van de voorhechtenis.

In de tweede zaak deed de **correctionele rechtbank van Antwerpen** uitspraak over feiten van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en mensensmokkel in een vonnis van **7 november 2018**³⁶⁰. Twee beklagden werden vervolgd als dader en mededader van mensenhandel en mensensmokkel. Een slachtoffer stelde zich burgerlijke partij.

Het slachtoffer werd in Benin City, Nigeria, benaderd door de zus van een van de beklagden om te gaan werken voor haar zus in België. Eenmaal in België moest het slachtoffer haar schuld van 30.000 euro voor de overtocht terugbetalen door in de prostitutie te werken. Voor haar overtocht moest ze een voodoo-ritueel ondergaan. Ze moest een kippenlever eten en een sterke alcoholische drank drinken. Ze maakte de overtocht op een rubberboot en werd uiteindelijk gered uit zee door een Italiaans schip. Eenmaal in Italië kreeg ze instructies over hoe ze naar België moest komen. In België sliep ze tegen betaling

op een zetel. Eerst werkte ze in Brussel en Antwerpen in de prostitutie. Dan werd ze verplicht in Frankrijk asiel aan te vragen onder een valse naam en moest ze de uitkering die ze daar kreeg afgeven.

Beide beklagden verklaarden zelf de overtocht vanuit Nigeria te hebben gemaakt en werkten of werken zelf nog steeds in de prostitutie.

De beklagden werden veroordeeld voor mensenhandel en mensensmokkel en kregen gevangenisstraffen van respectievelijk vier jaar en 36 maanden, gedeeltelijk met uitstel en geldboetes van 8.000 euro. Het slachtoffer kreeg een materiele (18.150 euro) en morele (2.500 euro) schadevergoeding van 20.650 euro.

Minderjarige slachtoffers

In een dossier over een Nigeriaans prostitutienetwerk boog het **hof van beroep van Gent** zich over een vonnis van de **correctionele rechtbank van Brugge** van 20 september 2017³⁶¹, dat besproken werd in het vorige jaarverslag³⁶². In deze zaak stonden acht Nigeriaanse beklagden terecht voor mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting met verzwarende omstandigheden. Ze maakten hierbij tientallen Nigeriaanse slachtoffers, waaronder ook een minderjarige. Drie slachtoffers, waaronder het minderjarige slachtoffer, stelden zich burgerlijke partij. Ook de vzw's PAG-ASA en Payoke dienden een burgerlijkepartijstelling in.

De feiten kwamen aan het licht door een onderzoek van de lokale politie te Oostende die een afspraak maakte op basis van een advertentie. Uit het onderzoek (o.a. telefoontaps, observaties en verklaringen) bleek al snel dat het om een organisatie ging. Verschillende meisjes werden in de prostitutie gedwongen en moesten een groot deel van hun inkomsten afstaan. De meisjes moesten steeds beschikbaar zijn en de beklagden legden hen op welke seksuele handelingen ze moesten uitvoeren. De meisjes werden bedreigd met voodoo Praktijken.

Verschillende meisjes verklaarden ook dat de eerste beklagde vaak fysiek geweld en psychische dwang gebruikte tegen hen. Dit ging van hardhandig optreden tot een poging tot verkrachting tot het weigeren hen werk te verschaffen indien hij niet exact bekwam wat hij wilde. Ook de andere beklagden dreigden de slachtoffers af om te betalen.

359 Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 12 juli 2018, k. ACV3.

360 Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 7 november 2018, k. AC5 (definitief).

361 Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 20 september 2017, 17de k.

362 MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 106-107.

Een van de beklaagden was vroeger zelf slachtoffer van mensenhandel geweest door dezelfde organisatie. Dit is een gekend fenomeen binnen het Nigeriaans prostitutiemilieu, namelijk prostituees die na enige tijd een relatie aangaan met hun mannelijke pooier en zich op die manier opwerken en op hun beurt andere vrouwen voor zich te laten werken als prostituee.

Er werden huiszoekingen verricht, een onderzoek gevoerd naar verschillende financiële transacties en gsm's uitgelezen. Op de gsm's van verschillende beklaagden werden zeer verregaande kinderpornofilmpjes aangetroffen.

Volgens de rechtbank bleek duidelijk uit het volledige strafdossier dat het over een bijzonder goed georganiseerd internationaal netwerk ging dat jonge meisjes vanuit Nigeria naar België smokkelde met het oog op exploitatie in de prostitutie. Enkele beklaagden werden ook aangeklaagd voor het smokkelen van Nigeriaanse vrouwen vanuit Nigeria over Italië naar België om hen vervolgens seksueel uit te buiten in de prostitutie en escort business. Ook bij de smokkel werden de vrouwen onderworpen aan voodoo-rituelen. Een van de slachtoffers kwam in een woning in Libië terecht en werd daar gebruikt als seksslaaf. Een ander slachtoffer was nog minderjarig op het moment van de feiten.

In eerste aanleg werden de acht beklaagden allemaal veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de achttien maanden met uitstel en negen jaar effectief, samen met geldboetes met uitstel tussen 3 x 8.000 euro en 16 x 8.000 euro. Er werden verschillende overtuigingsstukken en grote sommen verbeurdverklaard.

Aan de drie burgerlijke partijen werden er morele schadevergoedingen toegekend van 6.500 euro tot 12.000 euro. Ook de vzw's PAG-ASA en Payoke stelden zich burgerlijke partij. Aan hen werd elk 2.500 euro toegekend.

Verschiedende beklaagden en het openbaar ministerie hadden beroep aangetekend. In haar arrest van **1 juni 2018**, bevestigde het **hof van beroep van Gent**³⁶³ de veroordelingen bijna volledig, ook voor de tenlastelegging van mensensmokkel. Het Hof volgde het argument van een van de beklaagden niet dat de smokkel van de meisjes volledig los moest gezien worden van hun latere seksuele uitbuiting. Het Hof meende dat de meisjes net met het oog op seksuele uitbuiting naar België waren gesmokkeld. Het Hof wees ook het argument van de hand dat de meisjes belastende verklaringen zouden hebben afgelegd om zo het statuut van slachtoffer van mensenhandel te bekomen. Een van de beklaagden, de levensgezellin van een andere

beklaagde met wie ze ook een kind heeft, kwam in het dossier ook aan bod als slachtoffer. Het Hof meende echter dat dit niet in de weg staat dat zij zich later ook zelf aan de misdrijven schuldig had gemaakt.

De schadevergoedingen ten aanzien van de drie burgerlijke partijen werden ook bevestigd. De schadevergoeding voor PAG-ASA en Payoke werden naar billijkheid, bij gebrek aan precieze stukken die de schade kunnen staven, herleid naar een materiele schadevergoeding van 1.500 euro. Volgens het Hof werd de morele schade onvoldoende aangetoond.

In een **vonnis van 14 november 2018** sprak de **correctionele rechtbank van Antwerpen**³⁶⁴ zich uit in een ander dossier over een tak van een Nigeriaans prostitutienetwerk dat opereerde in Antwerpen. Zes personen werden vervolgd maar verschillende lieten verstek gaan. Sommigen van hen verbleven in Italië. Ze werden vervolgd voor zowel mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting als mensensmokkel, beide met verzwarende omstandigheden. Een van de slachtoffers was minderjarig.

Begin maart 2016 werd de politie gecontacteerd door het erkend opvangcentrum Payoke. Een slachtoffer van gedwongen prostitutie dat vanuit Nigeria naar België gehaald was toen ze 16 jaar was legde verschillende verklaringen af. Ze was aangezocht door een van de beklaagden om naar Europa te komen waar ze school zou kunnen lopen. Ze reisde vanuit Benin City via Niger naar Libië en vandaar met een boot naar Europa. Op de Middellandse zee werd ze samen met andere inzittenden gered door een Italiaans schip. Vier andere meisjes uit dezelfde boot verdronken. In Italië werd ze opgewacht door een van de beklaagden en werd haar meegedeeld dat ze een schuld van 35.000 euro moest afbetalen voor haar reis naar Europa. Ze moest ook een voodoo-ritueel ondergaan. Vanuit Italië werd ze door een andere beklaagde naar Antwerpen gebracht. Daar werd ze ondergebracht in het appartement van een van de beklaagden dat ze deelde met een ander meisje dat zich in een identieke situatie bevond. Het geld dat ze verdiende in de prostitutie moest ze overhandigen aan haar verhuurster, een van de beklaagden, om haar schuld af te betalen. Daarboven werd haar 25 euro per maand aangerekend voor eten en drinken. Tijdens haar verklaringen bij de politie verwees ze naar een ander slachtoffer, het meisje waarmee ze het appartement deelde. Dat meisje werd door de politie opgespoord en legde identieke verklaringen af.

363 Gent, 1 juni 2017, 10de k.

364 Corr. Antwerpen, afdeling Antwerpen, 14 november 2018, k. AC10 (beroep).

Beide meisjes werden meermaals bedreigd omdat ze onvoldoende verdienden, later omdat ze hun geld niet meer afstonden. Ook hun familie in Nigeria werd bedreigd.

De rechtbank oordeelde dat de feiten bewezen waren omdat de verklaringen van beide slachtoffers consistent, gedetailleerd en gelijklopend en dus geloofwaardig waren. Bovendien werden hun verklaringen ondersteund door objectieve elementen.

Tijdens het onderzoek werd de databank Eurodac bevraagd, alsook de Belgische luchthavens. Daarmee kon de gevolgde reisweg (van Italië naar België) van de beklaagden in kaart gebracht worden. Deze stemde volledig overeen met de verklaringen van de slachtoffers. Ook door de gegevens van de zendmastbepalingen kon de aanwezigheid van de beklaagden op bepaalde plaatsen op bepaalde tijdstippen in kaart gebracht worden, wat ook volledig overeenstemde met de verklaringen van de slachtoffers. Er gebeurde een retroactief telefonieonderzoek en een financieel onderzoek die de verklaringen van de slachtoffers ook bevestigden. Tijdens een huiszoeking werd een enveloppe gevonden met de voorwerpen die gebruikt waren tijdens de voodoo-rituelen. Audioberichten en sms-berichten werden teruggevonden. Bovendien bleek dat een van de beklaagden voorwerp uitmaakte van een Italiaans onderzoek en dat hij een van de spilfiguren was in een organisatie die betrokken was bij mensensmokkel van personen van Nigeria naar Europa.

De beklaagden werden veroordeeld, sommige bij verstek, tot gevangenisstraffen van twee tot zes jaar en geldboetes van 6.000 euro tot 15.000 euro. Ze werden voor 5 jaar ontzet uit hun rechten en er werden bedragen verbeurdverklaard. Op de zitting werd hun onmiddellijke aanhouding bevolen.

Een slachtoffer stelde zich burgerlijke partij. Zij kreeg een schadevergoeding van meer dan 13.000 euro (morele en materiele schadevergoeding). Het verbeurdverklaarde bedrag werd haar toegewezen.

Zware straffen en verbeurdverklaring van vitrines

Het hof van beroep van Brussel boog zich over een **vonnis van 31 mei 2018 van de correctionele rechtbank van Brussel**, dat in het vorige jaarverslag besproken werd.³⁶⁵ In eerste aanleg stonden in deze zaak elf beklaagden terecht voor onder andere mensenhandel met als doel uitbuiting

van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting, onder andere met de verzwarende omstandigheid dat het misdrijf gepleegd werd ten aanzien van een minderjarige. Verschillende beklaagden stonden ook terecht voor het ter beschikking stellen van kamers en het betrokken zijn bij een criminele organisatie.

Het ging over een sterk georganiseerd Nigeriaans netwerk waarbij een gekende Nigeriaanse prostituee, een vijftiental jonge Nigeriaanse meisjes in de prostitutie exploiteerde, waaronder ook minderjarigen. De organisatie hield zich bezig met het overbrengen van jonge meisjes uit Nigeria en met de exploitatie van de prostitutie van vele jonge meisjes in de Brussels prostitutiebuurt. Het merendeel van de meisjes werd door eerste beklaagde in Nigeria gerekruteerd met behulp van haar daar verblijvende broer, vaak met valse beloftes om te gaan studeren in België. Op deze manier werden de slachtoffers vanuit Nigeria via de Libiërouten naar Italië en later naar België gesmokkeld. De meisjes moesten nadien hun reisschulden van ongeveer 35.000 euro terugbetalen. De meisjes en hun familie werden via voodoo-rituelen onder druk gezet en bedreigd. Een van de minderjarige meisjes vluchtte weg, waarop haar moeder in Nigeria werd opgesloten en zwaar aangepakt. Later bleek dat haar broer op mysterieuze wijze om het leven was gekomen.

De beklaagden werden in eerste aanleg schuldig bevonden en kregen zware gevangenisstraffen, tussen 2 en 14 jaar, en geldboetes. Grote sommen, en bepaalde delen van de panden waar de prostitutie plaats vond (de vitrines) werden verbeurdverklaard.

Myria was burgerlijke partij in dit dossier.

Vijf van de beklaagden en het openbaar ministerie stelden beroep in tegen het vonnis.

In haar **arrest van 3 april 2019** bevestigde het **hof van beroep van Brussel**³⁶⁶ het vonnis mits een aantal wijzigingen (het hof beperkte voor sommige beklaagden de tenlasteleggingen ten aanzien van bepaalde feiten en bepaalde slachtoffers), en verminderde de gevangenisstraffen. Zo werd de gevangenisstraf van 14 jaar voor de hoofdbeklaagde verminderd tot 10 jaar, voor de derde beklaagde naar vijf jaar en voor de andere beklaagden van 2 jaar tot 1 jaar met uitstel. In eerste aanleg had de rechter een verbeurdverklaring uitgesproken van verschillende panden, waarbij bij drie panden slechts een klein gedeelte van het pand kon worden verbeurdverklaard aangezien enkel dit deel van het pand werd verhuurd met het oog op prostitutie met

³⁶⁵ Corr Brussel Nederlandstalig, 31 mei 2018, 60de kamer. Zie. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 109-110.

³⁶⁶ Brussel, 3 april 2019, 13de k.

de bedoeling een abnormaal profijt te realiseren. Het Hof bevestigde de verbeurdverklaringen van verschillende sommen geld en van de gedeeltes van de onroerende goederen.

Daders en voormalige slachtoffers

In een dossier van een groot Nigeriaans prostitutienetwerk, behandeld door de **correctionele rechtbank van Antwerpen in vonnissen van 14 augustus en 27 november 2018**³⁶⁷ werden twee vrouwelijke beklaagden vervolgd voor zowel mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting als mensensmokkel. Andere leden uit hetzelfde netwerk werden eerder al in het kader van andere gerechtelijke procedures door de rechtbank van West-Vlaanderen³⁶⁸ en het hof van beroep³⁶⁹ in Gent veroordeeld voor mensenhandel.

De zaak werd opgestart nadat in januari 2017 zeven Nigeriaanse meisjes zonder verblijf werden aangetroffen in een café in Antwerpen. In dezelfde periode was de politie in het kader van een ander dossier naar aanleiding van advertenties op een website binnengevallen in een hotel in Oostende waar ze verschillende Nigeriaanse meisjes aantrof die gedwongen werden geprostitueerd. De twee dossiers kenden raakpunten. Twee slachtoffers werden geïdentificeerd in dit dossier waarvan er één zich burgerlijk partij stelde.

De meisjes werden geronseld in Nigeria via een vriend van de eerste beklaagde en kwamen via een levensgevaarlijke route over de Middellandse zee vanuit Libië toe in Italië. Vanuit Italië werden ze naar België gebracht. Ze kregen een schuld toebedeeld van 30.000 euro die ze via gedwongen prostitutie moesten terugbetalen. Er werden voodoo-rituelen toegepast waarmee ze de meisjes en hun familie onder druk hielden. De eerste beklaagde bekleedde een hogere positie dan de tweede beklaagde. De laatste ontving regelmatig geld van de meisjes en maakte dit over aan de eerste.

Het onderzoek werd gevoerd aan de hand van huiszoeken, financieel onderzoek, uitlezing van gsm-toestellen en sim-kaarten, zendmastbepalingen, verklaringen van slachtoffers en klanten, foto-keuzeconfrontatie.

Beide beklaagden werden schuldig bevonden voor de feiten. De eerste beklaagde werd beschouwd als pooier van de meisjes. Ze organiseerde minstens gedeeltelijk de overtocht vanuit Nigeria van meisjes waarvan sommigen nog minderjarig waren. Een van de slachtoffers werd na dagen ronddobberen op zee gered door de Italiaanse kustwacht. Ook de verzwarende omstandigheid van mensensmokkel waarbij het leven van het slachtoffer in gevaar was gebracht is bewezen. De tweede beklaagde verleende hand- en spandiensten. Volgens de rechtbank was het niet van belang dat de beklaagden initieel zelf slachtoffer waren geweest van een gelijkaardig netwerk.

De beklaagden kregen een gevangenisstraf van respectievelijk 6 jaar en 3 jaar en geldboetes van 16.000 euro en 6.000 euro. Beiden werden uit hun burgerlijke rechten ontzet voor 5 jaar. De tweede beklaagde werd bij verstek veroordeeld en diende verzet aan. De rechtbank kende in het verzetsvonnis een uitstel toe van 5 jaar voor een deel van de gevangenisstraf.

Een slachtoffer en vzw PAG-ASA stelden zich burgerlijke partij. Het slachtoffer kreeg een morele en materiele schadevergoeding van 10.000 euro en PAG-ASA een schadevergoeding van 250 euro.

2.2.2. | Thais massagesalon

Het **hof van beroep te Brussel** sprak zich in een **arrest van 13 november 2018**³⁷⁰ uit over een zaak van Thaise massagesalons. De zaak werd in eerste aanleg behandeld door de correctionele rechtbank van Brussel in een vonnis van 27 januari 2016³⁷¹. De feiten van mensenhandel met seksuele uitbuiting en andere inbreuken in verband met prostitutie dateerden al van 2005 tot 2009. Zes beklaagden werden vervolgd. Een van de hoofdverdachten was de Belgische boekhouder van de massagesalons die in Spanje verbleef. Hij was ook als zaakvoerder of vennoot betrokken in verschillende zaken. Uit het strafdossier bleek dat hij met zijn boekhoudkantoor ook veel contacten onderhield met andere Thaise bordelen waar hij de boekhouding deed en de sociale verplichtingen opvolgde. Zo werd hij gelinkt met een dertigtal massagesalons. Achter elk massagesalon zat een 'propere', officieel geregistreerde firma.

De andere hoofdverdachte was uitbater, op papier of in feite, van verschillende salons in Vlaanderen.

³⁶⁷ Corr. Antwerpen, 14 augustus 2018, k. ACV3. De bij verstek veroordeelde beklaagde heeft verzet aangetekend en werd op 27 november 2018 door diezelfde rechtbank opnieuw berecht.

³⁶⁸ Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 20 september 2017. Zie MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 106-107.

³⁶⁹ Hof van Beroep van Gent, 1 juni 2018, zie hierboven.

³⁷⁰ Brussel, 13 november 2018, 15de k.

³⁷¹ Corr. Brussel, (Nederlandstalig), 27 januari 2016, k.46. Cfr. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 136-138.

De massagesalons werden meestal uitgebaat door Thaise vrouwen. Met sommigen van hen hadden de beklaagden een liefdesrelatie. In werkelijkheid werden de salons gerund door Belgische mannen die zich achter de schermen hielden en de ontvangsten inden. De vrouwen kregen een luttele 300 of 500 euro of in het beste geval 800 euro per maand. De meisjes werden uit Thailand gelokt onder het voorwendsel van een huwelijk of werk. Ze werden naar België gehaald met een toeristenvisum. Dan volgde een huwelijk of schijnhuwelijk waardoor de meisjes papieren kregen en konden werken. Andere meisjes hadden geen wettig verblijf. De meeste meisjes wisten niet dat hen werk in de prostitutie te wachten stond. Uit het dossier bleek ook dat geld betaald werd voor meisjes die uit Thailand naar België gehaald werden: 9.000 euro per aangeleverd meisje.

Eenmaal in België werden hun papieren afgenomen en moesten ze zes of zeven dagen op zeven werken, met vaak lange werkdagen. Ze bevonden zich in een kwetsbare positie omwille van hun precaire verblijfssituatie, omdat ze zwanger waren, geen financiële middelen hadden, de taal niet machtig waren en de sociale wetgeving niet kenden. Vaak woonden ze in de massagesalons en kwamen ze nauwelijks buiten.

De beklaagden werden in eerste aanleg veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen achttien maanden en drie jaar, gedeeltelijk met uitstel. Verschillende grote geldsommen en wagens werden verbeurdverklaard. Een van de slachtoffers en Myria stelden zich burgerlijke partij en kregen respectievelijk 8.000 euro en 500 euro schadevergoeding. Verschillende beklaagden gingen in beroep.

Het hof van beroep oordeelde dat de feiten, waarvan de meeste recente dateren van 2009, verjaard waren en sprak de beklaagden vrij.

2.2.3. | Transseksuele slachtoffers

In een **dossier** dat **in beroep** werd behandeld **in Luik** werd een Franse beklaagde samen met een andere beklaagde (niet in beroep) vervolgd wegens mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting van jonge transseksuelen uit Latijns-Amerika, mensensmokkel, aanwerving en uitbuiting van prostitutie. Hij werd ook vervolgd voor reclame voor het aanbieden van diensten van seksuele aard. Hij publiceerde immers advertenties op websites voor seksuele diensten van transseksuelen.

In een **vonnis van 21 december 2016**³⁷² in eerste aanleg had de correctionele rechtbank van Luik hem veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 jaar en een boete van 18.000 euro voor mensenhandel en andere tenlasteleggingen inzake prostitutie. Voor de tenlastelegging smokkel werd hij vrijgesproken.

In beroep bevestigde het hof van beroep van Luik in een arrest van 23 mei 2017³⁷³ het eerste vonnis bij verstek, behalve wat de tenlastelegging mensensmokkel betreft, waarvoor het de beklaagde eveneens had veroordeeld.

Na het verzet van de beklaagde tegen het eerste arrest moest het hof de zaak opnieuw onderzoeken en zou het dezelfde redenering volgen als in zijn verstekvonnissen. In een **arrest van 17 mei 2018** bevestigde het hof³⁷⁴ het eerste vonnis, behalve wat de tenlastelegging mensensmokkel betreft, waarvoor het de beklaagde veroordeelde.

Het hof achtte de mensenhandel en de tenlasteleggingen inzake prostitutie bewezen. Net als de rechtbank hield het hof rekening met de objectieve elementen uit het strafdossier die de schuld van de beklaagde aantoonde. Hij had online immers drie transseksuelen van Zuid-Amerikaanse afkomst die in het buitenland woonden gerekruteerd. Hij had ze meteen na aankomst in België opgevangen en hen woningen ter beschikking gesteld waarvan hij de huurder was. Zo profiteerde hij van hun precaire administratieve situatie. In deze woningen prostitueerden de transseksuelen zich nadat ze via advertenties die de beklaagde online publiceerde reclame hadden gemaakt voor hun activiteiten. Deze laatste regelde de contacten met de potentiële klant en de verplaatsingen van de transseksuelen naar andere woningen en werkplekken. Hij liet zich betalen voor de diensten die de transseksuele prostituees verleenden en ontving zo de helft van hun inkomsten. De schoonvader van de beklaagde fungeerde regelmatig als chauffeur voor de activiteiten van de schoonzoon, met name om de transseksuelen aan de luchthaven op te halen en om de eigenaars van de door de beklaagde gehuurde woningen te ontmoeten.

Wat de tenlastelegging mensensmokkel betreft oordeelde het hof dat de beklaagde de drie transseksuele slachtoffers wel degelijk had gerekruteerd en op Belgisch grondgebied onderdak had geboden in een precaire situatie, met name door hen de door hem gehuurde appartementen ter beschikking te stellen om er zich te kunnen prostitueren. In ruil voor deze diensten ontving hij een deel van de

372 Corr. Luik, afdeling Luik, 21 december 2016, niet-gepubliceerd.

373 Luik, 23 mei 2017, 18de k. (bij verstek), niet-gepubliceerd.

374 Luik, 17 mei 2018, 18de k.

opbrengsten uit die prestaties. Het hof baseerde zich op de eensluidende verklaringen van de slachtoffers, bevestigd door de vaststellingen van de speurders tijdens huisbezoeken en huiszoekingen, getuigenissen, telefoontaps, het Facebook-profiel van de beklaagde en het bankonderzoek. Het hof merkte op dat de strafbaarstelling mensensmokkel hulp of bijstand met winstoogmerk bestraft bij de illegale binnenkomst in het Koninkrijk of het irregulier verblijf van onderdanen van een staat die geen lid is van de Europese Unie. Het hof meende dan ook dat het ter beschikking stellen van een woning tegen betaling aan personen die geen onderdaan zijn van de Europese Unie, die irregulier op het Belgische grondgebied verblijven en er illegaal werken, een bestanddeel is van mensensmokkel in de zin van artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980.

2.2.4. | Belgische slachtoffers

De **correctionele rechtbank van Gent** boog zich, in een vonnis van **29 juni 2018**³⁷⁵ over een zaak van onder meer mensenhandel met het oog op seksuele uituiting van verschillende vrouwen, waaronder minderjarigen en ook Belgische vrouwen.

De zaak kwam aan het licht toen een hulporganisatie voor personen die werken in de prostitutie, de politie verontrustende informatie bezorgde over een man die verschillende meisjes en vrouwen zou aanzetten tot prostitutie. De man zou de meisjes beloven snel veel geld te kunnen verdienen. Hij maakt naaktfoto's van hen die hij nadien gebruikt voor advertenties op een website waarbij extreme zaken werden aangeboden. Hij hield hen onder druk door te dreigen de naaktfoto's openbaar te maken en aan familieleden te tonen. De beklaagde regelde de afspraken met klanten voor de meisjes. De meisjes moesten een deel van hun geld aan hem afstaan, 60 procent van de opbrengst was voor de meisjes, 40 procent voor de beklaagde. Zijn IP-adres kon gelinkt worden aan advertenties van ongeveer 70 meisjes. Bij verschillende feiten waren ook minderjarigen betrokken. Hij benaderde vooral meisjes die het financieel moeilijk hadden. Er kwamen ook feiten aan het licht van kinderpornografie en de aanranding van een zesjarig meisje. De onderzoeksrechter stelde een deskundige psychiater en psycholoog aan.

De beklaagde werd naast mensenhandel ook vervolgd voor feiten van verkrachting, kinderpornografie, schending van de openbare zeden etc.

De rechtbank sprak de man vrij voor de tenlastelegging van mensenhandel. Hoewel hij vrouwen koos die het financieel moeilijk hadden en hen onder druk zette op verschillende manieren, bleek uit het dossier niet dat de vrouwen geen eigen keuze hadden. Ze regelden zelf hun vervoer, incasseerden zelf de gelden, werden niet door hem gehuisvest, en stonden niet onder zijn fysieke controle. Er was geen fysiek geweld, enkel morele chantage. Meerdere vrouwen beslisten niet op zijn voorstel in te gaan. In die zin waren de omstandigheden waarin de vrouwen werkten als sekswerkers niet in strijd met de menselijke waardigheid.

Hij werd wel veroordeeld voor andere tenlasteleggingen tot onder meer een gevangenisstraf van 6 jaar

2.2.5. | Toepassing van het niet-bestaaffingsbeginsel

In dit dossier dat op **13 juni 2018** door de **correctionele rechtbank van Luik** werd behandeld³⁷⁶ gaat het om feiten van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting van Roemeense meisjes. In deze complexe zaak werden een jonge vrouw en drie mannen, onder wie de vriend van de jonge vrouw, vervolgd voor mensenhandel en voor de aanwerving en uitbuiting van de prostitutie van Roemeense meisjes.

Het dossier werd opgestart in april 2009 toen de lokale politie van Luik een Roemeens meisje controleerde dat in de wijk *Cathédrale Nord*, bekend om zijn prostitutie, op de openbare weg aan het tippelen was. Ze beweerde dat ze alleen op hotel verbleef en zich sinds twee dagen aan het prostitueren was nadat ze vanuit Spanje naar België was gekomen. De maanden daarop werden andere Roemeense meisjes gecontroleerd die ongeveer hetzelfde verhaal vertelden. De beklaagde was één van die jonge vrouwen. Ze stelde sinds kort in België te zijn nadat ze in Spanje verplicht was geweest zich voor iemand te prostitueren. De jonge vrouwen waren soms in gezelschap van Roemeense mannen. De aanwijzingen voor prostitutie waren telkens flagrant. Door de verschillende controles veranderden de Roemeense meisjes van telefoonnummer en verhuisden ze naar een ander hotel. Ze vertrokken nadien naar Brussel.

Er volgde een grondig telefoononderzoek. Op basis daarvan werden bepaalde personen geïdentificeerd die vervolgens als getuigen werden gehoord, waarna

375 Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 29 juni 2018, k. G28m (definitief).

376 Corr. Luik, afdeling Luik, 13 juni 2018, 19de k. (verzet tegen het vonnis van corr. Luik, 11 januari 2017).

het onderzoek aantoonde dat er tussen de betrokkenen banden van onderwerping bestonden. Zo bleek dat de twee gsm-nummers die aan de beklagde waren toegekend, gekoppeld waren aan alle actoren in de zaak en vaak de eerste nummers waren waarmee de meisjes na een controle contact opnamen. Daarnaast werd ook onderzoek gevoerd in de hotels die de jonge vrouwen en de beklagden gebruikten en trokken rogatoire commissies naar Italië en Roemenië.

Nadat maandenlang niets bijzonders was vastgesteld, werd één van de jonge vrouwen opnieuw gecontroleerd. Ze verklaarde dat ze zich zonder pooier prostitueerde. Aangezien ze zich niet als slachtoffer van mensenhandel zag, werd ze naar een gesloten centrum gebracht met het oog op repatriëring naar Roemenië. Na interventie van een gespecialiseerd opvangcentrum stemde ze er eind 2009 toch mee in een nieuwe verklaring af te leggen die enigszins van de vorige zou afwijken. Zo verklaarde ze in Roemenië een man te hebben ontmoet op wie ze verliefd was geworden en met wie ze zou trouwen. Deze laatste zou haar evenwel verkopen aan de beklagde en haar vriend met het oog op prostitutie. Zij moest zich vervolgens in Parijs prostitueren voor de beklagde die haar de tarieven en werkmodaliteiten zou hebben uitgelegd. Daarna belandde ze in Italië, waar ze zich onder toezicht van de beklagde zou prostitueren. Na deze verhoren wilde ze terug naar Roemenië.

De door de speurders beschreven werkwijze verliep als volgt. Jonge vrouwen werden in Roemenië gerekruteerd (of zelfs gekocht). Doorgaans kwamen ze via het *loverboys* systeem in de prostitutie terecht. "Verantwoordelijken" namen deze meisjes mee naar Europese landen, waar ze zich moesten prostitueren (Italië, Frankrijk, België). Ze werden bedreigd en waren slachtoffer van geweld, als ze onvoldoende werkten of niet genoeg geld opbrachten. De daders gaven hen een gsm (die vaak werd doorgegeven) om contact te houden, hen te kunnen controleren en het geld op te halen. Soms waren ze in gezelschap van mannen die in opdracht van de pooiers een oogje in het zeil hielden en waarschuwden wanneer de politie eraan kwam. Om te vermijden dat een onderzoek werd opgestart bleven zij niet lang op dezelfde plaats. Alle betrokkenen onderhielden banden met elkaar. De meisjes logeerden, soms tegelijk, op dezelfde plaatsen en ook op de werkplek waren ze samen. De gsm's werden vaak tussen personen uitgewisseld en de gsm-nummers volgden elkaar op, wat erop wees dat de sim-kaarten samen werden aangekocht en afgesloten.

Er werd een gerechtelijk onderzoek ingesteld. Echter geen van de beklagden kon tijdens het onderzoek worden gelokaliseerd of uitvoerig worden ondervraagd. Drie

van de beklagden, onder wie de vrouwelijke beklagde, werden evenwel bij verstek veroordeeld in een vonnis van 11 januari 2017. Wat betreft de vierde beklagde sprak de rechtbank de splitsing van de zaak uit.

Aangezien ze verzet tegen het vonnis had aangetekend, werd de beklagde ter zitting verhoord. Ze betwistte de tenlasteleggingen. Ze verklaarde haar vriend in Roemenië te hebben ontmoet toen ze 19 jaar oud was. Hij bood haar aan om in Italië te gaan werken. Ze zei dat ze daar om financiële redenen en voor haar dochter mee had ingestemd. Ze verklaarde dat ze in Italië op straat moest werken en dat ze met dat "vriendje" seks moest hebben. Hij zou toen begonnen zijn met haar te slaan en haar familie te bedreigen, waardoor ze geen klacht kon indienen. Daarna reisden ze naar Duitsland en Spanje. Ook andere meisjes waren in zijn entourage aanwezig. Ze beweerde dat ze al het geld aan haar vriendje moest afgeven. Toen ze in 2009 met hem in België aankwam kende ze volgens haar de meisjes die als slachtoffers werden beschouwd, maar gaf ze hen geen bevelen. Ze verbleven op dezelfde plaats en gingen samen werken maar ze hield geen toezicht op hen. Haar vriend gaf haar instructies in het huis en beval haar met de andere meisjes over prostitutie te praten. Ze zei ook dat ze de enige was die slagen moest incasseren en dat ze de andere meisjes beschermde. Ze betwistte dat ze had samengewerkt met het slachtoffer uit het opvangcentrum aangezien ze op dat moment niet meer in België maar in Frankrijk zat.

In 2012 diende ze een klacht in Frankrijk in nadat ze lange tijd was bedreigd, opgesloten en misbruikt. Ze stelde dat zij de enige was die in België werd geslagen. Maar in Frankrijk sloeg haar vriend alle meisjes omdat ze niet genoeg geld binnenbrachten. Om haar beweringen te staven legde de beklagde een vonnis van 4 maart 2015 voor van het *Tribunal de Grande instance* te Parijs, waarbij verschillende personen, onder wie haar vriend, veroordeeld werden wegens mensenhandel, een zwaardere vorm van souteneurschap en bendevoering tegenover meisjes die slachtoffer waren, onder wie zichzelf. Dit had betrekking op de periode van januari 2011 tot 25 maart 2013; na de in België gepleegde feiten dus.

In een gedetailleerde motivering stelde de rechtbank het bestaan vast van mensenhandel en van een combinatie van bestanddelen die deel uitmaken van dit misdrijf. De jonge vrouwen werden immers gerekruteerd, ontvangen, ondergebracht, vervoerd en gecontroleerd met het oog op uitbuiting van de prostitutie. De rechtbank baseerde zich met name op de volgende elementen: de verklaringen van de slachtoffers, de observaties van de politie met betrekking tot de slachtoffers, telefoontaps (die de onderlinge banden tussen de meisjes en de beklagden aantoonde, en het bewaken van hun activiteiten),

getuigenverhoren en vaststellingen van de speurders (waaronder de opvang van de meisjes door en met beklaagden in hotels). De rechtbank verklaarde ook een aantal verzwarende omstandigheden (waaronder een vorm van dwang) als bewezen.

De rechtbank onderzocht vervolgens in hoeverre de feiten aan de beklaagde toe te rekenen waren. In een uitvoerige motivering was zij van mening dat de betrokkenheid van de beklaagde bij de feiten niet zo eenvoudig of belangrijk was als wat de speurders er in hun samenvattend proces-verbaal over besloten; evenmin als wat het Openbaar Ministerie probeerde aan te voeren wat betreft de periode van de inbreuk en de inhoud van de daden van deelneming. De rechtbank merkte verder op dat deze zelfde materiële elementen van betrokkenheid in hoofde van de beklaagde hoegenaamd niet hebben belet dat ze als slachtoffer van mensenhandel van datzelfde netwerk in Frankrijk werd beschouwd. Bovendien werden in het Franse onderzoek, in tegenstelling tot dat in België, de meeste van de beklaagden en van de meisjes die slachtoffers waren, wel uitvoerig verhoord. De meeste onder hen wezen de beklaagde niet aan als mededader van de feiten maar beschreven haar in tegendeel als een meisje dat hetzelfde lot had ondergaan als de andere meisjes.

De rechtbank oordeelde dat als de beklaagde al daden van deelneming aan het misdrijf had gesteld, ze eerst en vooral zelf slachtoffer was. Men had ook misbruik gemaakt van haar kwetsbare situatie en ze had onder dwang gehandeld. De rechtbank baseerde zich daarbij met name op de vaststellingen van de speurders waaruit bleek dat ze zich net zoals de andere meisjes prostitueerde. Ze baseerde zich ook op haar verhoor tijdens de behandeling ter rechtszitting, de telefoontaps die wezen op een afhankelijkheid t.o.v. van haar *loverboy*, en het feit dat ze door deze laatste werd bewaakt.

Met betrekking tot de dwang was de rechtbank dan ook van oordeel dat zij onvoldoende controle had over de andere meisjes die slachtoffer waren om hun ontucht en prostitutie te bevorderen. Ze werd zelf door haar vriend "op de markt" van de prostitutie gebracht, in een staat van onderwerping en afhankelijkheid. De rechtbank oordeelde dan ook dat de tenlastelegging mensenhandel tegenover haar niet kon worden hard gemaakt en wees er bovendien op dat in zo'n geval het niet-bestrafingsbeginsel in aanmerking moest worden genomen. Bij gebrek aan een specifieke bepaling³⁷⁷ was

de rechtbank immers van oordeel dat artikel 71 van het Strafwetboek van toepassing is: er kan de persoon geen enkel misdrijf worden toegeschreven als hij op het ogenblik van de feiten gedwongen werd door een macht die hij niet heeft kunnen weerstaan. Volgens de rechtbank had de beklaagde dan ook onder dwang van haar vriend en van de andere mededaders gehandeld.

In het belang van haar leven, haar fysieke en psychische integriteit (en die van haar familieleden) kon ze daarom niet anders dan bepaalde daden van deelneming aan het misdrijf tegenover andere meisjes te stellen. De rechtbank heeft haar dan ook vrijgesproken voor de tenlastelegging mensenhandel en voor de andere tenlasteleggingen inzake prostitutie.

2.3. | Economische uitbuiting

2.3.1. | Bouw

Verscheidene dossiers in deze sector hebben aanleiding gegeven tot gerechtelijke uitspraken, waarvan sommige in beroep.

In een zaak waarin de **correctionele rechtbank van Dendermonde op 25 juni 2018** zich uitsprak³⁷⁸, werden vier personen, twee zaakvoerders en twee rechtspersonen, vervolgd voor onder meer mensenhandel met het oog op economische uitbuiting met verzwarende omstandigheden; illegale tewerkstelling van buitenlandse werknemers, en niet uitbetaling van lonen. De zaak werd opgestart na een personeelscontrole door de Algemene Directie Toezicht op de Sociale Wetten in samenwerking met de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid, de Sociale Inspectie, en de dienst Toezicht en Handhaving (T&H)³⁷⁹ van de Vlaamse Gemeenschap.

De firma stelde verschillende Europese (Portugezen en Spanjaarden) en niet-Europese (Brazilianen, Guinée-Bissauers) personen te werk, soms als werknemers, soms als gedetacheerden.

³⁷⁷ Sindsdien werd een nieuwe § in artikel 433^{quinquies} van het Strafwetboek ingevoegd, ter niet-bestrafing van de slachtoffers van mensenhandel. Zie in dit verband dit deel, hoofdstuk 1, punt 2.1.2.

³⁷⁸ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 25 juni 2018, k. D13V (verzet).

³⁷⁹ De Afdeling Toezicht en Handhaving werd in 2017 geïntegreerd in de Vlaamse Sociale Inspectie.

Er waren op verschillende momenten plaatsbezoeken van de sociale inspectiediensten, de wooninspectie en politiediensten. Uit ondervragingen bleek dat personen werden aangetrokken door advertenties in Portugese kranten. Er werd een uurloon van 8 euro/uur beloofd. Verblijf, transport en voeding waren gratis. Eenmaal in België werkten ze tot 50 uur per week in de bouw, ook op zaterdagen. Ze werden gehuisvest in menonwaardige omstandigheden, met 10 tot 18 personen in een huis. Ze tekenden een geantidateerde arbeidsovereenkomst, kregen een klein cash voorschot en werden nadien niet meer uitbetaald. Ze werden aan het lijntje gehouden waardoor er onrust en ruzie ontstond. Niemand bleef langer dan 3 maanden werken en de werknemers zagen hun geld uiteindelijk niet. De eerste beklaagde was vaak fysiek agressief en dreigde met inhouding van lonen. De beklaagden kozen bewust arbeidskrachten uit Portugal omwille van de slechte economische situatie daar. Door de financieel zwakke positie van de werknemers werden zij afhankelijk gemaakt van de werkgever.

In sommige gevallen was er wel een LIMOSA-aangifte, maar geen A1 of DIMONA-aangifte. Er was geen activiteit van de firma in Portugal. De Sociale Inspectie drong meermaals aan op de A1-formulieren. De gevraagde documenten werden nooit ontvangen.

De eerste beklaagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 2 jaar en een geldboete van 56.000 euro (1.000 euro x slachtoffer x opdecimenen), de tweede beklaagde tot een gevangenisstraf van 1 jaar en een geldboete van 8.000 euro.

Schijnzelfstandigen

In deze zaak boog het hof van beroep van Antwerpen zich over het **vonnis van de rechtbank van eerste aanleg van Tongeren van 9 februari 2017**, dat besproken werd in een vorig jaarverslag.³⁸⁰

Verschillende beklaagden en het openbaar ministerie hadden hoger beroep aangetekend.

In eerste aanleg werden in deze zaak acht beklaagden vervolgd, waarvan twee vennootschappen, voor onder andere mensenhandel met het oog op economische uitbuiting voor feiten tussen 2011 en 2015. Daarnaast werden ze ook vervolgd voor onder meer sociaalrechtelijke inbreuken en witwaspraktijken.

Myria en vijf slachtoffers hadden zich burgerlijke partij gesteld.

De hoofdbeklaagde gebruikte zijn vennootschappen met behulp van de andere beklaagden om mensen uit Centraal- en Oost-Europa aan het werk te zetten in de bouwsector. De slachtoffers werd voorgespiegeld dat zij het statuut van werknemer hadden, terwijl zij in feite onder een vals statuut van schijnzelfstandige werkten. Sommigen werkten als meewerkende vennoot van de vennootschappen. Bovendien werkten ze in slechte omstandigheden en tegen slechte voorwaarden. Daarnaast bouwden ze een sociale schuldenberg op omdat ze niet wisten dat ze sociale zekerheidsbijdragen moesten betalen.

De zaak kwam aan het licht na collectief protest van de werknemers die op advies van hun ambassade klacht neerlegden bij de politie. Ook de sociale zekerheidskas rook onraad en maakte haar vermoeden van schijnzelfstandigheid over aan de RSZ.

De rechtbank achtte de meeste feiten voor bewezen. Vijf beklaagden werden schuldig bevonden voor mensenhandel met verzwarende omstandigheden.

In haar **arrest van 13 september 2018** bevestigde Het **hof van beroep van Antwerpen**³⁸¹ het vonnis in grote lijnen. Sommige beklaagden werden echter vrijgesproken voor bepaalde specifieke feiten. Een van de beklaagden, nl. de stiefzoon van de hoofdbeklaagde, werd vrijgesproken voor de feiten van mensenhandel. Voor de andere beklaagden bevestigde het hof de veroordeling voor de feiten van mensenhandel met verzwarende omstandigheden, behalve voor de omstandigheid dat er misbruik was gemaakt van hun kwetsbare toestand. Het Hof achtte dit niet bewezen aangezien de werknemers vrij konden reizen of op zoek konden gaan naar een andere werkgever. Het feit dat zij het financieel moeilijk hadden is onvoldoende om te besluiten dat zij zich in een kwetsbare toestand bevonden.

Verschillende beklaagden werden in eerste aanleg veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de 18 maanden en 3 jaar en tot geldboetes tussen de 81.000 euro en 336.000 euro. Een som van 56.400 euro werd verbeurdverklaard. Het hof behield de strafmaat voor de verschillende beklaagden maar verleende voor sommige beklaagden uitstel van de tenuitvoerlegging.

De schadevergoedingen werden bevestigd: Myria kreeg een symbolische schadevergoeding van 1 euro. De

³⁸⁰ Corr. Limburg, afdeling Tongeren, 9 februari 2017, 9de k. Zie. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, pp. 114-115.

³⁸¹ Antwerpen, 13 september 2018, k. C6.

slachtoffers kregen een morele schadevergoeding van 500 euro en een voorlopige materiële schadevergoeding van 1 euro.

Misbruik van de detacheringsprocedure

Het hof van beroep in Gent boog zich over een zaak van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting en misbruik van de detacheringsprocedure waarin de **rechtbank in eerste aanleg van Dendermonde** zich had uitgesproken in een **vonnis van 20 oktober 2017**, dat in een vroeger jaarverslag besproken werd.³⁸² In Bulgarije waren door de beklaagden verschillende bouwbedrijven opgezet. Daar oefenden de bedrijven amper activiteiten uit, behalve het aanwerven van personeel om ze vervolgens te detacheren naar België. De drie beklaagden, waaronder een vennootschap, werden vervolgd voor verschillende sociaalrechtelijke inbreuken en mensenhandel met het oogmerk personen aan het werk te zetten in strijd met de menselijke waardigheid. Twee Bulgaarse slachtoffers stelden zich burgerlijke partij.

Uit het onderzoek en uit de verklaringen van de tewerkgestelde Bulgaren bleek dat er weinig tot geen kennis was over het moederbedrijf in Bulgarije, dat ze nooit gewerkt hadden in Bulgarije zelf, maar expliciet gerekruteerd werden om in België te komen werken, dat er vaak geen contracten waren en dat er zo'n 8 à 10 uur per dag gewerkt werd (zes dagen per week) en hen een loon beloofd werd van 200 à 250 euro per maand.

De rechtbank veroordeelde beide beklaagden tot een hoofdgevangenisstraf van één jaar en een geldboete van 7 x 6.000 euro. Twee slachtoffers stelden zich burgerlijke partij. Aan hen werd elk een schadevergoeding toegekend.

Een van de beklaagden en het openbaar ministerie gingen in beroep.

In haar **arrest van 7 februari 2019** stelde het **hof van beroep van Gent** het vonnis voor een deel bij.³⁸³ Wat betreft de tenlastelegging mensenhandel oordeelde het hof dat het onderzoek onvoldoende gedetailleerd gevoerd was. De bewijsvoering voor bepaalde tenlasteleggingen, onder andere voor mensenhandel liep mank en faalde in juridisch opzicht. Gelet op de karige gegevens in het strafdossier was er redelijke twijfel over de feiten en de schuld van de beklaagde. Bovendien werd de redelijke termijn van het onderzoek overschreden. Het stelde

een stilstand van het onderzoek vast van ongeveer twee jaar die niet te wijten was aan de beklaagde. Hij werd dus vrijgesproken voor bepaalde tenlasteleggingen, waaronder mensenhandel, maar werd wel veroordeeld voor inbreuken op het sociaal strafwetboek.

Het hof herleidde de straf tot een geldboete van 3.000 euro. Ook de vorderingen van de burgerlijke partijen werden ongegrond verklaard.

Palettenfabriek

Een ander dossier dat besproken werd in een vroeger jaarverslag³⁸⁴ heeft betrekking op een palettenfabriek³⁸⁵. Het hof van beroep van Antwerpen boog zich over het **vonnis van de correctionele rechtbank van Turnhout van 18 januari 2017**³⁸⁶. Verschillende personen werden vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, en voor huisjesmelkerij. De hoofdbeklaagde was zaakvoerder van een palettenfabriek. Ook de firma werd als rechtspersoon vervolgd. De feiten dateerden van 2009.

De zaak kwam aan het licht na de natuurlijke dood van een Poolse werknemer bij de palettenfabriek. Verschillende Poolse en Bulgaarse werknemers hadden een klacht ingediend. Er werd een gerechtelijk onderzoek gestart. De vervolgde firma herstellde paletten in opdracht van andere ondernemingen. Zij deed hiervoor beroep op onderaannemers die gedetacheerde Poolse, Bulgaarse en Roemeense arbeiders aanstelden. Deze onderaannemers waren Poolse en Bulgaarse bedrijven. Een van deze bedrijven bleek een Bulgaars postbusbedrijf zonder substantiële activiteiten in Bulgarije en was er louter op gericht om de Belgische sociale zekerheids- en arbeidsrechtelijke verplichtingen in België te omzeilen. De arbeiders werden naar België gelokt met goede lonen terwijl ze in werkelijkheid slechts 400 tot 600 euro per maand verdienden, afhankelijk van het aantal herstellde paletten, wat neerkwam op 3 euro per uur. Van hun loon werden ook de huurgelden afgehouden. Officieel verdienden ze volgens hun arbeidscontracten slechts het Bulgaarse minimumloon van 135 euro. Het overige werd in het zwart uitbetaald, om zo ook de Bulgaarse sociale zekerheid te omzeilen. De arbeiders moesten zeer lange dagen werken, in zeer slechte omstandigheden, zonder beschermingskledij. Ze werden gehuisvest in zeer slechte omstandigheden.

382 Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 20 oktober 2017. Cfr. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 116-117.

383 Gent, 7 februari 2019, 3de k.

384 Zie. MYRIA, Jaarrapport 2017 Mensenhandel en mensensmokkel *Online*, p. 116.

385 Dit komt gedetailleerd aan bod in het voorbeelddossier aan het einde van de focus van dit jaarverslag (zie deel 2).

386 Corr. Antwerpen, afdeling Turnhout, 18 januari 2017, k. TC1.

De beklaagden waren schuldig bevonden en veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de 18 maanden en 4 jaar en hoge geldboetes. Er werd ook een grote som verbeurdverklaard. De slachtoffers kregen morele en materiële schadevergoedingen. Payoke en Myria kregen elk een euro schadevergoeding. Verschillende beklaagden en het openbaar ministerie hadden beroep aangetekend.

In haar **arrest van 24 januari 2019** sprak het **hof van beroep van Antwerpen** een van de beklaagden vrij.³⁸⁷ Hij was werknemer van de vennootschap en ontving instructies van een van de andere beklaagden. Volgens het hof kon uit zijn takenpakket niet worden afgeleid dat hij enige bijstand had geleverd aan feiten van mensenhandel. Hij had geen enkele beslissingsmacht en stond in een ondergeschikte positie. Bijgevolg werd hij vrijgesproken als mededaderschap voor feiten van mensenhandel. Een andere beklaagde werd vrijgesproken enkel voor de feiten van huisjesmelkerij.

Het hof oordeelde ook dat de redelijke termijn overschreden was. De termijn tussen het ogenblik van de kennisname voor de beklaagden van de dreiging van een strafvervolgning in februari 2010 en het arrest van het hof in januari 2018 is volgens het hof niet redelijk.

Het hof herleidde de straffen van verschillende beklaagden naar gevangenisstraffen met uitstel en geldboetes met gedeeltelijk uitstel.

De schadevergoedingen ten aanzien van de burgerlijke partijen, Payoke en Myria werden bevestigd, met uitzondering ten aanzien van de vrijgesproken partij.

2.3.2. | Horeca

Snackbars

In heel wat dossiers gaat het om snackbars.

Het hof van beroep van Brussel moest een dossier van mensenhandel opnieuw behandelen waarin een koppel dat een Marokkaanse snackbar uitbaatte werd vervolgd voor tewerkstelling van vier illegale werknemers, voor verschillende tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht en mensenhandel van de twee werknemers. Het dossier werd opgestart nadat een werknemer klacht indiende bij de Sociale Inspectie. Hij had contact opgenomen met een centrum gespecialiseerd in de opvang van slachtoffers

van mensenhandel om er zijn beklag te doen over de omstandigheden waarin hij moest werken.

In een vonnis van 4 september 2015 dat in een vorig verslag aan bod kwam had de correctionele rechtbank van Brussel de beklaagden veroordeeld voor mensenhandel.³⁸⁸ Er was aangetoond dat de twee werknemers amper of niet werden betaald. De rechtbank oordeelde daarom dat alleen al het feit dat een werknemer het hem verschuldigde loon niet krijgt uitbetaald en er vanuit wordt gegaan dat hij reeds "betaald" is omdat hem gratis kost en inwoning wordt aangeboden, volstaat als bewijs dat de arbeidsvoorwaarden in strijd zijn met de menselijke waardigheid. De beklaagden wisten overigens dat beide personen hier irregulier waren. Hun situatie was bijzonder precair waardoor ze volledig afhankelijk waren van de goodwill van de beklaagden. Het doet er in dit verband weinig toe dat de werknemers verschillende jaren tot hun dienst hebben gestaan.

In zijn **arrest van 16 oktober 2018** zou het **hof van beroep van Brussel** een volledig ander standpunt innemen en de beslissing van de rechtbank op dat punt herzien.³⁸⁹ Het hof was van mening dat niets in het dossier erop wees dat de twee werknemers op enigerlei wijze van hun bewegingsvrijheid waren beroofd. Bovendien oordeelde het hof dat niets erop wees dat de arbeidsvoorwaarden als zodanig in strijd waren met de menselijke waardigheid. Hoewel het effectief om lange werkuren ging, waren die niet echt ongewoon voor de uren die gewoonlijk in de horecasector gelden. En ook al leken de huisvestingsomstandigheden op de verdieping van de zaak redelijk rudimentair, toch wees niets erop dat deze woning niet met het minimum aan comfort was uitgerust, waardoor de omstandigheden in strijd zouden zijn met de menselijke waardigheid. Ten slotte was het hof van oordeel dat de beklaagden de werknemers weliswaar onvoldoende hadden betaald voor de verrichte diensten maar dat dit feit op zich niet volstond om aan te tonen dat zij in strijd met de menselijke waardigheid waren tewerkgesteld.

Het hof sprak de beklaagden dan ook vrij voor de tenlastelegging mensenhandel maar veroordeelde hen wel voor de tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht.

Aangezien het hof vond dat de redelijke termijn was overschreden, werden de beklaagden respectievelijk veroordeeld tot een eenvoudige schuldigverklaring en een opschorting van de uitspraak van de veroordeling. De aan de burgerlijke partij in eerste aanleg toegekende bedragen

³⁸⁷ Antwerpen, 24 januari 2019, k. 6C.

³⁸⁸ Corr. Brussel Franstalig, 4 september 2015, 69de k. Zie MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, pp. 149-150.

³⁸⁹ Brussel, 16 oktober 2018, 11de k.

(500 euro als morele schadevergoeding en 25.000 euro ex aequo et bono als loonachterstal) werden bevestigd, waarbij het hof zich onbevoegd verklaarde om kennis te nemen van de vordering inzake de tenlastelegging mensenhandel, aangezien de beklaagden daarvoor waren vrijgesproken.

In een andere zaak die ook in Brussel is behandeld, werd een Marokkaanse beklaagde vervolgd als natuurlijke persoon en beheerder van een snackbar voor tenlasteleggingen op vlak van sociaal strafrecht en mensenhandel tegenover een landgenote. De snackbar werd verschillende keren gecontroleerd door de politie (eerste controle na de aangifte van een werkneemster die beweerde er te hebben gewerkt zonder haar loon te hebben ontvangen) en door de inspectiediensten (RSZ-inspectiedienst en Toezicht op de Sociale Wetten). Bij de laatste controle in maart 2015 door het toezicht op de Sociale Wetten, in aanwezigheid van de politie, probeerde een man te ontsnappen. Het ging om de werknemer die zich burgerlijke partij had gesteld. Hij verklaarde sinds 2006 in België te hebben verbleven, aanwezig te zijn geweest bij een controle in 2013, waarbij hij was gaan lopen omdat hij zonder papieren, irregulier in België verbleef. Hij zei dat hij al 4 jaar in de zaak werkte, 8 tot 9 uur per dag (van 17/18 uur tot 2 uur 's ochtends), 7 dagen per week zonder rustdag en voor een dagloon van 30 euro dat hij contant uitbetaald kreeg. Hij kookte en diende op. De beklaagde had nooit iets ondernomen om voor hem een arbeidskaart te bemachtigen.

In een vonnis van 11 december 2018 oordeelde de **correctionele rechtbank van Brussel** dat het ging om arbeidsvoorwaarden in strijd met de menselijke waardigheid, waarbij de beklaagde bovendien had geprofiteerd van de preciaire situatie van de werknemer. Uit schrik voor repatriëring durfde die laatste immers niet naar de politie te stappen.³⁹⁰

De beklaagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 15 maanden (met volledig uitstel) en een boete van 12.000 euro. De rechtbank kende de burgerlijke partij ook een aanzienlijke vergoeding toe van 10.000 euro voor materiële schade en 5.000 euro voor morele schade.

Ook de **correctionele rechtbank van Luik** sprak zich op 5 november 2018 uit over een zaak van mensenhandel.³⁹¹ Vijf beklaagden, waaronder een vrouw en een vennootschap, werden vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting van vier Bengalese

werknemers die ze in een snackbar zouden hebben uitgebuit. De vennootschap werd opgericht door de hoofdbeklaagde en zijn broer. De hoofdbeklaagde werd aangesteld als bestuurder voordat zijn partner, de vrouwelijke beklaagde, de enige bestuurder werd. Het doel van deze vennootschap was de uitbating van twee snackbars, een in Namen en een andere in Luik.

De eerste drie beklaagden en de vennootschap werden ook vervolgd voor mensensmokkel van drie van deze werknemers en een andere werknemer uit Bangladesh. Daarnaast werden de beklaagden ook voor andere tenlasteleggingen vervolgd: valsheid in geschrifte, inbreuken op het sociaal strafrecht met betrekking tot Bengalese werknemers en die van andere nationaliteiten, het onterecht ontvangen van een sociale uitkering.

Twee werknemers die slachtoffer waren van mensenhandel en -smokkel hadden zich burgerlijke partij gesteld.

Het dossier werd eind oktober 2013 opgestart na een sociale controle in een snackbar te Luik. Bij die controle werden twee personen uit Bangladesh aangetroffen. Ze konden geen arbeidsovereenkomst, noch een geldige Belgische verblijfsvergunning voorleggen. Ze beweerden in een studio in diezelfde straat te verblijven. Een derde persoon sloeg op de vlucht.

De volgende dag begaven de speurders zich nogmaals naar de zaak om er de sleutel van de studio waar de twee Bengalese werknemers verbleven en hun persoonlijke bezittingen op te halen. Daar stelden ze de aanwezigheid vast van twee andere Bengalezen, onder wie degene die de dag ervoor gevlucht was. Ook zij konden geen geldige arbeidsovereenkomst of een verblijfsvergunning voor België voorleggen.

In november 2013 volgde een controle op de vestiging in Namen. Daar werden drie personen aangetroffen die aan het werk waren.

Personen werden verhoord, huiszoekingen uitgevoerd en de in beslag genomen documenten geanalyseerd. Sommige van die onderzoeksdaden vonden op Frans grondgebied plaats, of met steun van de Franse autoriteiten.

De rechtbank veroordeelde hen voor de tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht en valsheid in geschrifte, en ook voor mensenhandel maar dan enkel in hoofde van de hoofdbeklaagde, zijn partner en de vennootschap. De rechtbank herhaalde de bestanddelen van dit misdrijf: een handeling en een finaliteit, o.a. met het oog op het verrichten van arbeid of het leveren van diensten in omstandigheden in strijd met de menselijke

³⁹⁰ Corr. Brussel Franstalig, 11 december 2018, 89me k. (beroep vastgelegd in februari 2022).

³⁹¹ Corr. Luik, afdeling Luik, 5 november 2018, 18de k. (definitief).

waardigheid. Hij wees er ook op dat deze schandelijke werkomstandigheden het voorwerp vormden van een subjectieve beoordeling van de situatie op basis van een reeks criteria zoals loon, arbeidstijd, het niet-aangeven van werk, en werkomstandigheden. De rechtbank achtte de tenlastelegging gegrond voor twee van de vier Bengalese werknemers, met name zij die zich burgerlijke partij hadden gesteld. Ze werkten immers in dienst van de vennootschap, tegen alle regels inzake sociaal strafrecht in. Hun verklaringen waren eensluidend als het over de essentiële punten van hun tewerkstelling ging, wat hun geloofwaardigheid ten goede kwam. Zo waren ze hier bij hun aanwerving in irregulier verblijf. In ruil werd hen beloofd dat ze documenten zouden krijgen voor hun regularisatie. Maar in plaats daarvan kregen ze enkel valse verblijfstitels die ze in geval van controle moesten voorleggen. Bovendien beweerden de beklaagden dat één van die twee werknemers was gedetacheerd via een Frans bedrijf dat voordien door de vrouwelijke beklaagde werd geleid, wat niet met de waarheid strookte. Ze moesten werken volgens een dagelijks uurrooster van 10 uur 's ochtends tot 10 of 11 uur 's avonds (zo'n 12 à 13 uur per dag dus), en na sluiting moesten ze de snackbar nog schoonmaken. Het loon waarop ze recht hadden hebben ze nooit gekregen en een dag verlof kregen ze evenmin. Ze hadden hoogstens recht op één van de goedkoopste sandwiches uit de snackbar per dag en op kraantjeswater. Voor het overige dienden ze hun andere behoeften te rechtvaardigen om zo van één van de beklaagden eventueel geld te krijgen. De omstandigheden waarin ze gehuisvest waren, waren Spartaans. De werkgever had hen een woning ter beschikking gesteld, vlakbij hun werkplek, zodat hij ze constant in het oog kon houden. De hoofdbeklaagde zou hen ook hebben gevraagd om onderling niet over hun persoonlijke situatie te praten. De rechtbank merkte op dat sommige verklaringen werden ondersteund door andere objectieve elementen uit het strafdossier, zoals de verklaringen van andere werknemers, beklaagden en bevindingen van de speurders. De rechtbank hield ook rekening met de verzwarende omstandigheden zoals het misbruik van de onwettige of precaire administratieve toestand, gebruik van listige kunstgrepen of een vorm van dwang en gezag. Met de verzwarende omstandigheid van activiteit met een gebruikelijk karakter houdt de rechtbank evenwel geen rekening.

Wat de twee andere werknemers betreft heeft de rechtbank deze beklaagden vrijgesproken voor de tenlastelegging mensenhandel. Ze werkten wel degelijk in dienst van de vennootschap zonder dat ze waren aangegeven maar ze werden niet verhoord, en konden dus geen enkel element leveren, noch over de omstandigheden waarin ze waren aangeworven, noch over de effectieve arbeidsvoorwaarden. Volgens de rechtbank bestond er

dan ook twijfel over hun tewerkstelling in omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid.

De vrouwelijke beklaagde riep overigens ook de strafrechtelijke onverantwoordelijkheid in omwille van haar mentale toestand op grond van artikel 71 van het Strafwetboek. De rechtbank had daarom een medische expertise gelast. De conclusies ervan sloten deze hypothese echter volledig uit. De vrouwelijke beklaagde beriep zich ook op de afhankelijkheid of onderwerping tegenover de hoofdbeklaagde omwille van de bijzondere relatie tussen hen beide. Volgens haar vormde deze een bestanddeel van een dwang of macht waaraan zij niet kon weerstaan, opnieuw op grond van artikel 71 van het Strafwetboek. De rechtbank verwierp ook dit argument en oordeelde dat de vrije wil van de vrouwelijke beklaagde niet ongedaan was gemaakt, dat ze besepte dat ze zich schuldig maakte aan strafrechtelijke inbreuken en dat ze die ook niet had kunnen plegen. In een gedetailleerde motivering lichtte de rechtbank ook toe waarom zij de vennootschap, net als de beklaagden die er functies in uitoefenden, strafrechtelijk aansprakelijk stelde.

Wat de tenlastelegging mensensmokkel betreft, meende de rechtbank dat de gedragingen moesten worden geanalyseerd vanuit het oogpunt van mensenhandel, maar dat ze niet voldoende voldeden aan de bestanddelen van mensensmokkel, met name wanneer het om het morele element ervan ging. De beklaagden werden dan ook vrijgesproken voor deze tenlastelegging. De uit Bangladesh afkomstige werknemers waren hier irregulier. Ze werden in Parijs gerekruteerd om vervolgens door één van de beklaagden naar België te worden overgebracht. Hoewel ze tegen alle bepalingen van de sociale wetgeving in tewerkgesteld werden, was de wil om er vermogensvoordelen uit te halen volgens de rechtbank onvoldoende aangetoond. De pleger van het misdrijf moet een vermogensvoordeel hebben verkregen, of hebben getracht er een te verkrijgen door de irreguliere binnenkomst of het irregulier verblijf mogelijk te maken. Doorgaans is het opzetten van mensensmokkel trouwens gekoppeld aan een verzoek tot illegale immigratie waaruit de mensenhandelaars profijt halen. Volgens de rechtbank wilden de beklaagden wel degelijk goedkope en makkelijk uit te buiten arbeidskrachten rekruteren. Er is echter onvoldoende aangetoond dat mensensmokkel zou zijn opgezet met het oog op het verkrijgen van een vermogensvoordeel, waaruit in hoofdte van de mensenhandelaar de wil blijkt om zich te verrijken ten koste van het slachtoffer of zijn familie, aangezien de werknemers de wens niet hebben geuit om irregulier naar België te emigreren.

Rekening houdend met de overschrijding van de redelijke termijn veroordeelde de rechtbank de hoofdbeklaagde

en zijn partner tot 24 maanden gevangenisstraf met uitstel en een boete van 12.000 euro. In hoofde van de hoofdbeklaagde sprak de rechtbank ook een verbeurdverklaring per equivalent uit van 10.535 euro. De vennootschap werd veroordeeld tot een boete van 36.000 euro met uitstel.

De rechtbank kende één van de werknemers de provisionele som toe van 22.500 euro, zijnde 2.500 euro voor de morele schade en 20.000 euro voor de materiële schade en de andere werknemer, de provisionele som van 7.500 euro, zijnde 2.500 euro morele schade en 5.000 euro materiële schade.

De **correctionele rechtbank van Dendermonde** ten slotte heeft op **16 november 2018** een vonnis bij verstek uitgesproken in een dossier van een pittazaak.³⁹² In dit dossier werd de zaakvoerder als aangestelde of lasthebber van de vennootschap vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting en inbreuken op het sociaal strafwetboek. De vennootschap werd als werkgever gedagvaard als burgerlijk aansprakelijke partij.

De feiten kwamen aan het licht toen een slachtoffer een klacht neerlegde bij de FOD sociale zekerheid omwille van achterstallige lonen. Hij verklaarde in onwettig verblijf te zijn en bijna een jaar te hebben gewerkt in een pitarestaurant. Hij zou er lange dagen gewerkt hebben, 7 dagen op 7, zonder een dag verlof. Hij verbleef in een kamer boven de zaak. Hij werd een loon beloofd van 50 euro per dag. Hij kreeg hiervan 25 euro per week. Het overige bedrag zou de werkgever nadien in een keer uitbetalen. De beloofde uitbetaling kwam er echter niet.

Er werd een bezoek gebracht aan de zaak samen met de Sociale Inspectie, de Vlaamse Wooninspectie, de Voedselinspectie en de politiediensten. Verschillende vaststellingen werden gedaan. Er werd nog een andere persoon aangetroffen die aan het werk was. De woonplaatsen werden ongeschikt en onbewoonbaar bevonden. De andere persoon werd verhoord door de politiediensten en ook hij legde vergelijkbare verklaringen af over zijn tewerkstelling in het pitarestaurant.

De rechtbank achtte de beklaagde schuldig aan mensenhandel en andere inbreuken. Ze achtte het bewezen dat de beklaagde systematisch personen in onwettig verblijf exploiteerde door ze aan een hongerloon, dat niet eens werd uitbetaald, te werk te stellen en hen onderdak te geven in niet-conforme huisvesting.

Beide beklaagden lieten verstek gaan. De eerste werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 1 jaar en een boete van 16.000 euro en 10 jaar ontzetting uit zijn rechten.

De rechtbank stelde dat volgens het sociaal strafwetboek de vennootschap als werkgever burgerrechtelijk aansprakelijk is voor de strafrechtelijke geldboeten waartoe de aangestelde of lasthebber is veroordeeld. Indien eenheid van opzet wordt aangenomen tussen de inbreuken op het sociaal strafwetboek en die op het gemeen recht, is de straf in het gemeen recht de zwaarste. Bijgevolg is enkel het gemeen recht hier van toepassing. Hierdoor is de burgerrechtelijke aansprakelijkheid die voortvloeit uit het sociaal strafwetboek dus niet meer van toepassing op de rechtspersoon. Volgens het gemeen recht kan de vennootschap enkel burgerrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor de kosten en niet voor de geldboeten.

Beide slachtoffers kregen uiteindelijk het statuut van slachtoffer mensenhandel en werden opgevangen door Payoke. Ze stelden zich burgerlijke partij en kregen respectievelijk een schadevergoeding van 67.625 euro en 42.125 euro.

Chinees restaurant

In een **vonnis van 25 juni 2018 sprak de correctionele rechtbank van Kortrijk** zich uit over een dossier van mensenhandel en mensensmokkel in een Chinees restaurant.³⁹³ De zaak werd opgestart nadat PAG-ASA eind 2010 een klacht had neergelegd bij de politie namens een slachtoffer tegen de uitbaters van een restaurant in West-Vlaanderen. Het slachtoffer verklaarde in het restaurant te werken voor 800 euro per maand, van 6u30 's ochtend tot 1 of 2 uur 's nachts. Voor haar reis naar België had ze meer dan 10.000 euro betaald. Ze kon gedetailleerde informatie geven over haar ervaringen in het restaurant.

Op basis daarvan werd verder onderzoek gevoerd. De Dimona-aangiftes werden opgevraagd, er kwam een telefonieonderzoek, er werden verschillende controles uitgevoerd door de Sociale Inspectie, er vonden huiszoeken plaats en er kwam een onderzoek naar de financiële transacties. Bij elke controle werden er opnieuw werknemers in het restaurant aangetroffen die niet in orde bleken te zijn met hun verblijfs- en/of arbeidsvergunningen, er waren geen Dimona-aangiftes etc.

De beklaagden werden uiteindelijk vervolgd voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting,

³⁹² Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 16 november 2018, k. D13V (bij verstek).

³⁹³ Corr. West-Vlaanderen, afdeling Kortrijk, 25 juni 2018, 11de K. (beroep).

mensensmokkel, valsheid in geschrifte en verschillende inbreuken op het sociaal strafwetboek.

De rechtbank achtte het bewezen dat de beklaagden zich schuldig hadden gemaakt aan mensenhandel. De rechtbank merkte op dat geweld, dwang en onvrijheid geen constitutief bestanddeel zijn van het basismisdrijf mensenhandel, maar slechts een verzwarende omstandigheid. Wat betreft het begrip werving van artikel 433quiquies Sw. houdt dit volgens de rechtbank niet in dat de aangeworven persoon daartoe moet worden aangezocht. De loutere vaststelling dat de belaagden de slachtoffers in dienst hebben genomen volstaat om te besluiten dat er sprake is van werving.

De rechtbank preciseerde ook wat er onder 'omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid' moet worden begrepen.

"Zulks heeft betrekking op de essentie van de menselijke natuur. De kwaliteit van het behoren tot de mensheid moet worden gespecificeerd en presenteert zich als de symbolische verzameling van alle gezamenlijke elementen van de mens. Het aantasten van de menselijke waardigheid is dus het 'verlagen' van de menselijke kwaliteit van een persoon of een groep mensen en komt neer op het 'neerhalen' van wat de menselijke natuur karakteriseert, namelijk het lichamelijke en geestelijke vermogen. Onder lichamelijk vermogen dient te worden begrepen het zich vrij bewegen, het in zijn noden kunnen voorzien, zich verzorgen en andere, met andere woorden de fysieke capaciteit om op vrije en gelijke wijze in zijn essentiële noden te voorzien. Onder geestelijk vermogen dient te worden begrepen het gelijke intellectueel en sociaal mobiliseerbare vermogen binnen een maatschappij.

Bepaalde arbeidsomstandigheden die als gevolg kunnen hebben dat de betrokken werknemers niet langer in staat zijn om op vrije en gelijke wijze in hun essentiële noden te voorzien kunnen in strijd zijn met de menselijke waardigheid. Verschillende elementen kunnen in aanmerking worden genomen om arbeidsomstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid vast te stellen. Wat het loon betreft, kan een loon dat kennelijk niet in verhouding staat tot het zeer grote aantal verrichte arbeidsuren, eventueel zonder rustdag, of het (moeten) verstrekken van niet-betaalde diensten worden omschreven als arbeidsomstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid. Wanneer een loon lager ligt dan het gemiddelde maandelijks minimuminkomen zoals bedoeld in een CAO kan voor de feitenrechter een aanwijzing uitmaken van economische uitbuiting. Er kan ook sprake zijn van arbeidsomstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid wanneer één of meer werknemers werken in een arbeidsklimaat dat kennelijk

niet in overeenstemming is met de opgelegde normen inzake welzijn op het werk.

De arbeidsomstandigheden waarmee buitenlandse werknemers in hun thuisland genoeg zouden moeten nemen, zijn –uiteraard– niet de norm om al dan niet te kunnen spreken van een tewerkstelling in strijd met de menselijke waardigheid. Het zijn wel degelijk de Belgische vigerende tewerkstellingsvoorwaarden die ter zake de benchmark uitmaken, waaraan de situatie van de buitenlandse werknemers moet worden getoetst."

Voor de rechtbank was het duidelijk dat er sprake was van economische uitbuiting. De slachtoffers legden geloofwaardige, gedetailleerde en gelijklopende verklaringen af. De Chinese slachtoffers werden grovelijk onderbetaald, ze waren volledig overgeleverd aan de grillen van de beklagde, werkten zo goed als zeven dagen op zeven gedurende lange uren. Ze sliepen in weinig benijdenswaardige omstandigheden. Ze waren totaal afhankelijk van de beklagden door hun precarie verblijfssituatie en door het feit dat ze hun verblijfsdocumenten aan hen hadden moeten afgeven. Ze hadden in deze context geen andere echte keuze dan zich de eenzijdig opgedrongen leef- en arbeidsomstandigheden te laten welgevallen.

Wat betreft het aspect mensensmokkel is volgens de rechtbank, ook al stonden de beklaagden zelf niet in voor de reis van de slachtoffers vanuit China, ook het faciliteren van het irregulier verblijf in België door onderdak en tewerkstelling strafbaar.

De rechtbank oordeelde wel dat de redelijke termijn overschreden was en daar werd rekening mee gehouden voor de straftoemeting. Het onderzoek had gedurende verschillende periodes stil gelegen of minstens weinig vooruitgang gekend. De feiten dateerden van 2010-2013.

De beklaagden werden veroordeeld tot een gevangenisstraf van 12 maanden en een geldboete van 6.000 euro, beiden met uitstel.

Een slachtoffer stelde zich burgerlijke partij en kreeg een morele schadevergoeding van 5.000 euro en een materiele schadevergoeding van 5.900 euro.

2.3.3. | Nachtwinkels

In een dossier van Luik werd een Belgische beklagde vervolgd voor uitbuiting van een Bengalese werknemer in zijn nachtwinkel.

Na een gewelddadige overval in de winkel van de beklagde stelden de speurders vast dat de werknemer er als verkoper in dienst was. Deze laatste had geen identiteitspapieren en verbleef in een ruimte achterin de winkel. De politieagenten stelden vast dat de man op een matras op de grond sliep, en dat er geen verwarming noch sanitaire voorzieningen waren. Hij had ook geen keuken en bereidde zijn maaltijden met behulp van een klein elektrisch fornuis en een magnetron, die op kartonnen dozen stonden. De werknemer verklaarde dat hij instond voor de beveiliging van de nachtwinkel en dat hij er 6 dagen op 7, van 15 uur tot 2 uur 's ochtends, alleen moest werken. Hij werd 600/700 euro per maand betaald.

In een vonnis van **10 januari 2019** heeft het **hof van beroep van Luik**³⁹⁴ het vonnis in eerste aanleg van de correctionele rechtbank van Luik van 4 september 2017 bevestigd³⁹⁵. Daarin werden de beklagden veroordeeld voor verschillende tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht en voor de tenlastelegging mensenhandel.

Wat de mensenhandel betreft stelde het hof dat de eerste rechter erop had gewezen dat het werk verricht werd onder omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid. Het slachtoffer bevond zich in een kwetsbare situatie aangezien hij geen verblijfsrecht op het grondgebied had. De beklagde was ervan op de hoogte dat de werknemer hier irregulier was, aangezien hij stappen had gezet om hem als zelfstandige "aan te werven", wat nu net onmogelijk was. Het slachtoffer werkte minstens 11 uur per dag zonder dat hij was aangegeven en zonder sociale zekerheidsdekking, en hij ontving een loon dat aanzienlijk lager lag dan de gebruikelijke loonschalen. De rechtbank stelde vast dat zijn levensomstandigheden in strijd waren met de menselijke waardigheid: hij verbleef op zijn werkplek in preciaire omstandigheden, waar hij amper kon eten of zich wassen.

Het hof bevestigde de in eerste aanleg uitgesproken straffen: gevangenisstraf van 2 jaar met uitstel van 3 jaar en een boete van 1.000 euro. Het uitstel werd wel uitgebreid naar de boete. Het hof bevestigde de toegekende morele schadevergoeding van 500 euro aan de burgerlijke partij en legde de materiële schadevergoeding definitief vast op 9.285,48 euro.

Ook het **hof van beroep van Gent** moest een nachtwinkeldossier opnieuw behandelen.

Het gaat over een zaak waarin de **correctionele rechtbank te Ieper op 8 januari 2018**³⁹⁶ een uitspraak had gedaan en waar twee dossiers waren samengevoegd. In eerste instantie werden zes personen en drie vennootschappen vervolgd. De hoofdbeklaagden en de drie vennootschappen gingen in beroep. De beklagden hadden verschillende ondernemingen opgericht, nl. nachtwinkels, waar de slachtoffers tewerkgesteld waren als schijnzelfstandigen. De beklagden werden veroordeeld voor mensenhandel met het oog op economische uitbuiting, maar ook voor onder andere mensensmokkel, witwas misdrijven, valsheid in geschriften, verduistering van activa, poging tot schijnhuwelijk en schijnwettelijke samenwoning, verschillende sociaalrechtelijke inbreuken, etc. Zes slachtoffers stelden zich burgerlijke partij, waaronder ook de curator van een onderneming en Myria.

De eerste beklagde bevond zich in staat van wettelijke herhaling voor mensenhandel door misbruik te maken van de bijzonder kwetsbare positie waarin het slachtoffer verkeerde en het sluiten van een schijnhuwelijk.

De zaak kwam aan het licht door een aanvankelijk proces-verbaal over witwaspraktijken. Uit een daaropvolgend onderzoek bleek dat de eerste beklagde zich bezig hield met onder andere de organisatie van schijnhuwelijken. Tijdens het patrimoniumonderzoek werden transacties van verdachte cashgelden vastgesteld. In de loop van het onderzoek legden verschillende slachtoffers verklaringen af.

De rechtbank stelde dat schijnzelfstandigheid op zich nog geen economische uitbuiting is in de zin van het misdrijf mensenhandel. Daartoe zijn omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid vereist. De rechtbank meende dat dit hier wel het geval was. Onder meer door het feit dat de schijnzelfstandigen geen enkel recht op sociale zekerheid uitbouwden, dat er geen bescherming was bij arbeidsongevallen, dat de schijnzelfstandigen grovelijk onderbetaald werden, er sprake was van bedreigingen, de schijnzelfstandigen in een sociaal en/of verblijfsrechtelijke preciaire situatie verkeerden en bijgevolg volledig afhankelijk waren van de grillen van de beklagden, en de slachtoffers gehuisvest werden in erbarmelijke omstandigheden en vaak ontzettend veel uren klopten.

394 Luik, 10 januari 2019, 6de k.

395 Corr Luik, afdeling Luik, 4 september 2017, niet-gepubliceerd.

396 Corr. West-Vlaanderen, afdeling Ieper, 8 januari 2018, 19de k. Zie. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 117-118.

De beklaagden werden veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen één jaar en vier jaar en geldboetes tussen 24.000 euro en 76.000 euro. De vennootschappen werden veroordeeld tot geldboetes tussen 600 euro en 612.000 euro. Verschillende onroerende goederen en gelden werden verbeurdverklaard. Eveneens werd de sluiting van de BVBA's bevolen.

Myria kreeg een schadevergoeding van 2.500 euro materiele en morele schadevergoeding. De verschillende slachtoffers kregen bedragen toegekend tussen 1 euro en 25.000 euro.

In haar arrest van 28 november 2018 bevestigde het hof van beroep van Gent³⁹⁷ de argumentering van de rechtbank over de economische uitbuiting. Volgens het hof is de combinatie van het opleggen van een schijnstatuut en het naar goedgevonden terug afnemen, zonder er in de tussenfase elementaire invulling en afdoende sociale bescherming aan te verlenen, te beschouwen als een vorm van economische uitbuiting die de menselijke waardigheid aantast. Daarbij kwam nog dat ten aanzien van alle tewerkgestelde personen sprake was van substantiële schendingen van bepaalde essentiële normen en verbintenissen uit het arbeidsomstandighedenrecht, zoals de arbeidsduur, werknemerswelzijn, loonbescherming etc.

Ook bevestigde het hof de veroordeling voor mensensmokkel. Hiervoor is volgens het hof niet vereist dat de beklaagde actief rekruteerde en/of hun vrijheid ontnam. Het volstaat dat hij de personen tewerkstelde onder modaliteiten van economische uitbuiting en daarmee een vermogensvoordeel nastreefde terwijl hij er zelf door de tewerkstelling ertoe bijdroeg dat de personen onwettig in ons land verbleven en dat verblijf konden bestendigen.

Het hof paste de straffen in beperkte mate aan. Zo verminderde het onder meer de gevangenisstraf van de hoofdbeklaagde tot 40 maanden. De schadevergoedingen aan de burgerlijke partijen werden bijna geheel bevestigd.

2.3.4. | Carwash

De **correctionele rechtbank van Dendermonde** heeft op **1 december 2017** een vonnis uitgesproken in een dossier van mensenhandel in een carwash in de regio van Ninove.³⁹⁸

Deze zaak werd opgestart na een controle van de Sociale Inspectie, bijgestaan door de FGP en de interventiedienst van de lokale politie. Tijdens deze controle in maart 2016 werden verschillende personen aangetroffen die illegaal waren tewerkgesteld en geen geldig verblijf in België hadden. Er werden verschillende arbeidsovereenkomsten en documenten gevonden. Ook werden verschillende slaapplekken aangetroffen op de site van de carwash waar de werknemers verbleven.

Enkele maanden later werd een huiszoeking gedaan op bevel van een onderzoeksrechter. Verschillende aanwezige personen werden ondervraagd. Een aantal personen verklaarden dat ze maar enkele uren per dag werkten tegen kost en inwonen en een klein restbedrag. Ze wisten auto's en kluiten bij. Hoewel de werkgever in orde was met een aantal documenten bleken er hiaten in hun verklaringen. Het kon onmogelijk dat met de vermelde openingsuren van de carwash (8 uur 's ochttens tot 19 uur 's avonds) er slechts een beperkt aantal mensen een beperkt aantal uren per dag werkten. Andere werknemers verklaarden dat ze inderdaad lange dagen werkten en dat de arbeidsomstandigheden niet goed waren. Ze hadden geen pauzes of verlof en ze waren zeven dagen op zeven beschikbaar. Bovendien had de werkgever beloofd hun verblijfspapieren in orde te brengen. Door hun precarie situatie waren ze sterk afhankelijk van de goodwill van hun werkgever en helemaal niet op de hoogte van hun rechten.

De wooninspectie had ook de verschillende leefruimtes onbewoonbaar verklaard.

De zaakvoerder en de vennootschap werden vervolgd voor mensenhandel en verschillende inbreuken op het sociaal strafwetboek.

De rechtbank achtte de feiten van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting bewezen. De werknemers waren aan het werk gezet in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid: het loon stond niet in verhouding met het groot aantal arbeidsuren, rustdagen ontbraken, verstrekte diensten werden niet betaald, en de werkomstandigheden waren niet conform de regelgeving op het welzijn van werknemers.

De zaakvoerder werd uiteindelijk veroordeeld tot een effectieve gevangenisstraf van 1 jaar en een geldboete van 24.000 euro (6.000 euro x vier slachtoffers) en 10 jaar ontzet uit zijn burgerlijke rechten. De vennootschap werd veroordeeld tot een geldboete van 72.000 euro (18.000 euro x vier slachtoffers) met uitstel op drie jaar.

³⁹⁷ Gent, 28 november 2018, derde k.

³⁹⁸ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 1 december 2017, k.13V (definitief).

2.3.5. | Bakkerij

In een zaak waarin de **correctionele rechtbank van Gent op 27 juni 2018** zich uitsprak werden een bakkerij en haar twee zaakvoerders vervolgd voor onder andere mensenhandel, illegale tewerkstelling, onopzettelijk slagen en verwondingen, schuldig verzuim en verschillende inbreuken op het sociaal strafwetboek en de welzijnsreglementering.³⁹⁹

De zaak in Gent kwam aan het licht toen de hulpdiensten op een vroege ochtend in januari 2017 werden opgeroepen voor twee bewusteloze personen die op de parking van een supermarkt lagen. De hulpdiensten wisten op het eerste zicht niet wat er aan de hand was met de personen. Er was niemand anders in de buurt. Nadien bleek dat de twee mannen een levensgevaarlijke CO-vergiftiging hadden opgelopen. Ze waren beiden gedurende enkele dagen in levensgevaar. Uit het politieonderzoek; ondervragingen en onderzoek van camerabeelden, bleek dat de twee mannen werknemers waren van de nabijgelegen bakkerij.

Tijdens hun nachtshift werden zij bevangen door CO-gassen, veroorzaakt door de bakkersoven. Uit de camerabeelden bleek dat een van de zaakvoerders de bewusteloze mannen aangetroffen had in de bakkerij en hen naar buiten had gesleurd met behulp van een voorbijkomende klant. Ze lieten de lichamen op de parking achter terwijl de klant de hulpdiensten opbelde. Nadien maakten ze zich uit de voeten. De zaakvoerder liet na de hulpdiensten te verwittigen over wat er gebeurd was met de twee mannen. Hierdoor kregen de twee slachtoffers niet onmiddellijk de juiste verzorging.

Bij de ondervraging van de twee slachtoffers en de zaakvoerders bleek dat de twee slachtoffers illegaal waren tewerkgesteld. Ze hadden geen wettig verblijf in België en werden gerekruteerd via een circuit van illegale arbeidskrachten.

Bovendien bleek uit het onderzoek van onder meer de brandweer, een deskundige en de Inspectie Toezicht Welzijn op het Werk dat de bakkersoven niet correct geïnstalleerd was. Er was onvoldoende verluchting, er waren geen schriftelijke instructies of handleiding van de oven, er was geen indienststellingsverslag van de bakoven. Er had ook geen risicoanalyse plaatsgevonden, noch werden er preventiemaatregelen genomen.

Beide zaakvoerders werden over de hele lijn schuldig bevonden aan onder meer mensenhandel met het oog op economische uitbuiting.

De rechtbank achtte het uit de feiten bewezen dat de slachtoffers te werk gesteld waren in omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid. De twee slachtoffers uit Marokko werkten lange nachten 6 dagen op 7 (respectievelijk 48 uren en 54 uren per week), kregen een ontoereikende vergoeding (respectievelijk 6,1 euro en 7,5 euro per uur). Ze sliepen op een matras op de grond. De zaakvoerders lieten op amateuristische wijze een bakoven installeren, in het zwart, zonder erkende installateur, zonder keuring. De arbeidsveiligheid van de werknemers was allerm minst een bezorgdheid van de zaakvoerders. En na de CO-vergiftiging werden de slachtoffers op een parking achtergelaten zonder de hulpdiensten te verwittigen over wat hen overkomen was.

Ook de verzwarende omstandigheden werden bewezen geacht door de rechtbank, nl. dat er misbruik werd gemaakt van hun kwetsbare positie en het feit dat hun leven door grove nalatigheid in gevaar was gebracht. Ze werden gerekruteerd uit een circuit van buitenlandse arbeidskrachten in irregulier verblijf, goed wetende dat precies omwille van hun preciaire administratieve toestand ze bereid zouden zijn te werken aan lage lonen. De eerste beklaagde werd ook schuldig bevonden aan schuldig verzuim.

Ze werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van respectievelijk 30 maanden en 9 maanden waarvan een deel met uitstel, en tot geldboetes van 20.800 euro. Ze kregen beiden ook een exploitatieverbod van 3 jaar.

De vennootschap werd ook aansprakelijk gehouden en veroordeeld tot een geldboete van 96.000 euro, gedeeltelijk met uitstel. De sluiting werd bevolen.

De slachtoffers werden begeleid door vzw Payoke en kregen het statuut van slachtoffer van mensenhandel.

Een van de slachtoffers stelde zich burgerlijke partij. Hij kreeg een provisionele schadevergoeding van 10.000 euro. Er werd een geneesheer-deskundige aangesteld om de precieze lichamelijke schade van het slachtoffer te evalueren.

2.3.6. | Slagerij

De **correctionele rechtbank van Luik** behandelde op **3 september 2018** een mensenhandeldossier waarin een slagerij betrokken was.⁴⁰⁰ Een beklaagde en zijn vennootschap werden vervolgd voor tenlasteleggingen

399 Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 27 juni 2018, ka. G29W (definitief).

400 Corr. Luik, afdeling Luik, 3 september 2018, 18de k. (definitief).

inzake sociaal strafrecht waarvan werknemers in hun slagerij het slachtoffer waren.

Ze werden ook beschuldigd van mensenhandel waarvan een van deze werknemers, een Marokkaanse onderdaan, het slachtoffer was. Twee broers van de hoofdbeklaagde werden op grond van het Sociaal Strafwetboek ook vervolgd voor het belemmeren van het geregelde toezicht.

Het dossier is opgestart na controles van de Sociale Inspectie. Tijdens de laatste controle was een werknemer kip aan het versnijden in het atelier. Bij vorige controles was hij al twee keer gaan lopen. Hij verklaarde hier in irregulier verblijf te zijn en 6 dagen op 7, van 8 tot 21 uur te werken voor 180 à 200 euro per week. Wanneer hij een wonde aan zijn vinger had opgelopen, zou hij geen passende verzorging hebben gekregen. Hij zou ook het slachtoffer zijn geweest van geweldplegingen door de broers van de hoofdbeklaagde. De beklaagde betwistte die verklaringen maar de rechtbank hechtte maar weinig geloof aan zijn uitleg.

De rechtbank was evenwel van oordeel dat op basis van het strafdossier in zijn huidige vorm niet kon worden beweerd dat het gepresteerde aantal uren en de vergoeding van de werknemer in strijd waren met de menselijke waardigheid. De verklaringen van de werknemer werden immers niet gestaafd door enig ander objectief element uit het dossier of door verklaringen van objectieve getuigen.

De rechtbank was dan ook van oordeel dat er nog steeds twijfel bestond die in het voordeel van de beklaagden speelde. De hoofdbeklaagde en de slagerij werden wel veroordeeld voor de tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht; de eerstgenoemde tot een boete van 21.600 euro, deels met uitstel, de tweede tot de gewone opschorting van de uitspraak van de veroordeling.

2.3.7. | Maneges

In een zaak die in Luik werd behandeld en in een vorig verslag aan bod is gekomen⁴⁰¹, werden twee uitbaters van maneges (een man, afgevaardigd bestuurder, en een vrouw, ook bestuurder) en hun bedrijf, eigenaar van de manege, vervolgd wegens mensenhandel, mensensmokkel en tal van tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht (waarvan sommige ook Belgische werknemers betreffen). Ze werden beschuldigd van illegale tewerkstelling van twee Marokkaanse werknemers

en uitbuiting van die personen. Ze moesten de paarden verzorgen en de maneges onderhouden.

In een vonnis van 21 november 2016 had de correctionele rechtbank van Luik hen veroordeeld voor de tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht. De beklaagden waren echter wel vrijgesproken voor de tenlasteleggingen mensenhandel en mensensmokkel.⁴⁰²

In een **arrest van 14 maart 2019** bevestigde het **hof van beroep van Luik** de veroordelingen voor de tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht en ook de vrijspraken voor de tenlasteleggingen inzake mensenhandel en mensensmokkel.⁴⁰³

Met betrekking tot mensenhandel meende het hof dat, hoewel vaststond dat de werknemers waren aangeworven en gehuisvest om ze te laten werken, dit niet was gebeurd onder omstandigheden die in strijd waren met de menselijke waardigheid. Zo wees het hof erop dat de beloofde lonen niet lager waren dan het wettelijk bestaansminimum, dat het ter beschikking gestelde appartement proper en verwarmd was, dat de werktijden niet abnormaal waren, met name rekening houdend met de rustdagen en de aard van de prestaties van een conciërge, dat de kleding was aangepast aan het werk en dat er geen schending van de wetgeving inzake welzijn op het werk was vastgesteld. De werknemers hadden ook de vrijheid om te gaan en staan waar ze wilden en om met familie of derden te communiceren.

Wat de tenlastelegging mensensmokkel betreft, meende het hof, net als de rechtbank, dat het niet vast stond dat de beklaagden hadden gehandeld met het oog op het verkrijgen van een economisch voordeel door de socialezekerheidsbijdragen niet te betalen of door de verrichte prestaties slecht te belonen.

Het bevestigde de boetes (met uitstel) die in eerste aanleg waren uitgesproken, en ook de burgerrechtelijke veroordelingen. Tegenover de vennootschap werd wel nog een verbeurdverklaring per equivalent van een bedrag van 15.394,07 euro uitgesproken. De rechtbank kende dit bedrag toe aan de burgerlijke partijen als vergoeding voor de schade die ze hadden geleden. De som kwam overeen met het onbetaalde loon, zijnde 6.050,98 euro aan één van de burgerlijke partijen en 9.343,09 euro aan de andere burgerlijke partij. Tijdens het onderzoek werd bovendien bewarend beslag onder derden gelegd, waarvan de fondsen op de rekening van het Centraal

401 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2017*, Online, pp. 122-123.

402 Corr. Luik, afdeling Luik, 21 november 2016, 18de k.

403 Luik, 14 maart 2019, 6de k.

Orgaan voor de inbeslagneming en de Verbeurdverklaring (COIV) werden gestort.⁴⁰⁴

2.3.8. | Schoonmaak

Bij een zaak in Brussel ging het om een belangrijk dossier in de sector van de schoonmaak in onderaanneming voor een bekende fastfoodketen. In die zaak werden in eerste aanleg niet minder dan 20 beklaagden vervolgd, waaronder de verantwoordelijken van de schoonmaakbedrijven, en ook de bedrijven zelf, als dader of mededader van inbreuken op het sociaal strafrecht (illegale tewerkstelling van buitenlandse werknemers met en zonder verblijfsvergunning, geen DIMONA-aangifte ...⁴⁰⁵). Een aantal werd ook vervolgd voor mensenhandel tegenover verschillende werknemers.

Zes beklaagden, franchisenemers van deze restaurantketen, werden als medeplichtige vervolgd voor inbreuken op het sociaal strafrecht en verschillende onder hen ook voor het misdrijf mensenhandel.

De fastfoodketen zelf werd enkel vervolgd voor medeplichtigheid aan mensenhandel. Twee werknemers hadden zich burgerlijke partij gesteld..

De Sociale Inspectie voerde jarenlang en in het hele land nachtelijke controles uit op het schoonmaakpersoneel in restaurants van de keten. Tijdens die controles werden verschillende sociale inbreuken vastgesteld.

In een vonnis van 25 mei 2016 had de correctionele rechtbank van Brussel de zaakvoerders in rechte of in feite van die schoonmaakbedrijven als enige aansprakelijk gesteld.⁴⁰⁶ Een aantal werknemers verbleef hier overigens in zeer precaire omstandigheden, waardoor het ging om uitbuiting in omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid.

404 Het Centraal Orgaan voor de inbeslagneming en de Verbeurdverklaring (COIV) is een orgaan van het Openbaar Ministerie en werd opgericht door de wet van 26 maart 2003. Het orgaan is operationeel sinds 1 september 2003. Het COIV is een kenniscentrum voor de gerechtelijke autoriteiten in strafzaken, in het kader van de inbeslagneming van vermogensbestanddelen. Het verleent bijstand bij de uitoefening van de strafvordering met het oog op verbeurdverklaring en het speelt een faciliterende rol bij de uitvoering van vonnissen en arresten houdende verbeurdverklaring (bron: www.om-mp.be/nl/beleid-beheer/coiv).

405 De Dimona (Onmiddellijke Aangifte) is het elektronische bericht waarmee de werkgever iedere indiensttreding en uitdiensttreding van een werknemer aangeeft bij de RSZ. De Dimona-aangifte is verplicht voor alle werkgevers uit de publieke en de private sector.

406 Corr. Brussel (franstalig), 25 mei 2016. Cfr. MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 153-154.

Een van de zaakvoerders, veroordeeld voor mensenhandel, illegale tewerkstelling van buitenlandse werknemers zonder verblijfsvergunning en het niet-invullen van de DIMONA-aangifte, tot een gevangenisstraf van 18 maanden met uitstel en een boete van 82.500 euro, ging tegen zijn veroordeling in beroep. Aangezien de beklaagde in beroep niet was verschenen, bevestigde het **hof van beroep van Brussel** in een arrest van **4 maart 2019** bij verstek de in eerste aanleg uitgesproken veroordelingen.⁴⁰⁷ Wat mensenhandel betreft was het hof van oordeel dat uit het onderzoek de werkomstandigheden beneden de menselijke waardigheid bleken (te lange nachtelijke uren, belachelijk lage lonen in verhouding tot de gepresteerde uren, geen sociale zekerheidsdekking wegens niet-aangifte bij de sociale administratie,...). Het hof veroordeelde de beklaagde evenwel tot bijkomende straffen van 6 maanden gevangenis (met uitstel) en 77.000 euro boete (effectief), voor een na het vonnis in deze zaak uitgesproken straf, waarvan de feiten ook betrekking hadden op de uitbuiting van mensen.

Het hof bevestigde ook de in eerste aanleg uitgesproken burgerrechtelijke veroordelingen.

2.3.9. | Huishoudelijk werk

Het **hof van beroep van Brussel** heeft een zaak van mensenhandel in de sector van het huishoudelijk werk opnieuw moeten behandelen, die ook al in een vorig verslag aan bod is gekomen⁴⁰⁸. Het hof sprak op **2 mei 2018** zijn arrest uit.⁴⁰⁹

Een koppel werd o.a. vervolgd voor mensenhandel en ontterende behandeling van een Portugese vrouw die bij hen als huishoudster werkte. Het koppel werd verder nog vervolgd voor huisjesmelkerij in een gebouw te Brussel waarvan het eigenaar was.

In een vonnis van 2 april 2015 had de correctionele rechtbank van Waals-Brabant de beklaagden veroordeeld voor de tenlastelegging huisjesmelkerij⁴¹⁰: de beklaagden verhuurden de kelder van het gebouw en kamers. De plafondhoogte van die ruimtes was onvoldoende en het gebouw vertoonde ernstige gebreken die een rechtstreeks risico waren voor de veiligheid en/of gezondheid van de personen (vochtproblemen, geen sanitaire voorzieningen, geen verwarming, ratten,...). De rechtbank oordeelde

407 Brussel, 4 maart 2019, 11de k.

408 MYRIA, *Jaarrapport Mensenhandel en mensensmokkel 2016, Bedelaars in de handen van mensenhandelaars*, p. 156.

409 Brussel, 2 mei 2018, 11de k.

410 Corr. Waals-Brabant, 2 april 2015, 6de k.

daarom dat het hier ging om omstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid en dat de beklaagden een abnormaal hoge winst uit de verhuur van die woningen hadden gepuurd (200 en 550 euro voor de kelder en 250 à 350 euro voor de kamers). Alle slachtoffers bevonden zich in een precaire sociale situatie (irregulier verblijf, afhankelijk van het OCMW...).

De rechtbank nam ook de tenlasteleggingen mensenhandel aan. Het slachtoffer werkte al jaren voor de beklaagden en had geen enkel loon ontvangen. De werkuren waren zwaar ('s avonds nog werken na een dag in het zwart als huishoudhulp bij particulieren te hebben gewerkt, ook tijdens de weekends en op feestdagen; geen sociale dekking, werk dat deels schadelijk was voor de gezondheid).

Het slachtoffer moest de was doen, strijken, het huis schoonmaken waar 10 honden leefden, en verschillende vogelkooien schoonmaken. Ze had last van longproblemen die waren veroorzaakt of verergerd door de schoonmaak van die vogelkooien.

De rechtbank baseerde zich op de verklaringen van het slachtoffer, op getuigenissen en op het uitlezen van de gsm van het slachtoffer, waaruit bleek dat ze aan bedreigingen en druk was blootgesteld. De rechtbank vond de uitleg van de beklaagden op een aantal punten niet geloofwaardig en leugenachtig.

Het hof bevestigde de veroordeling van de beklaagden voor de tenlastelegging huisjesmelkerij. Wat de tenlastelegging mensenhandel daarentegen betreft, gaf ze een heel andere interpretatie aan het dossier dan de rechtbank van eerste aanleg. Het hof meende immers dat de tijdens het onderzoek verzamelde getuigenissen twijfelachtig waren, niet enkel vanwege de banden maar ook omwille van de stand van de betrekkingen tussen de getuigen en de beklaagden. Enige zorgvuldigheid en voorzichtigheid waren dan ook geboden.

Het hof oordeelde ook dat, hoewel niet kon worden uitgesloten dat de beklaagden gebruik hadden gemaakt van de goedheid, de onderdanigheid en van een zekere ledigheid van de burgerlijke partij, de beweringen van de burgerlijke partij op bepaalde punten weinig geloofwaardig of overdreven waren.

Zo werd met name gewezen op het aantal dagelijks bij de beklaagden gepresteerde uren na een dag van 10 uur bij particulieren (wat niet geloofwaardig zou zijn) en op de intensiteit van het werk door de smerigheid die het aantal honden achterliet (wat slechts gedurende een zeer beperkte periode het geval zou zijn geweest). Ook

uit de foto's bleek dat de burgerlijke partij effectief aan de familiebijeenkomsten deelnam.

Het hof meende dus dat er een lichte maar toch redelijke twijfel bestond over het feit dat de beklaagden zich al dan niet schuldig hadden gemaakt aan mensenhandel en sprak hen voor deze tenlastelegging dan ook vrij.

Het hof bevestigde ook de in eerste aanleg uitgesproken vrijspraak voor de tenlastelegging vernederende behandeling en verklaarde zich bijgevolg onbevoegd om uitspraak te doen over de vorderingen van de burgerlijke partijen, met name de werkneemster en het centrum dat haar had begeleid.

Een ander dossier werd op **2 oktober 2018** behandeld door de **correctionele rechtbank van Waals-Brabant**⁴¹¹. Een Britse beklaagde werd vervolgd voor tenlasteleggingen inzake sociaal strafrecht en mensenhandel met verzwarende omstandigheden tegenover een Congolese vrouw die zich burgerlijke partij had gesteld. Ze had de werkneemster in Kinshasa gerekruteerd om te zorgen voor haar 7 jaar oude zoon met een verstandelijke handicap. Ze kwam regelmatig naar België om er zich uiteindelijk definitief te vestigen. Tijdens die verblijven begeleidde de werkneemster de beklaagde onder de dekmantel van een toeristenvizum dat was aangevraagd op basis van de zorg die aan de kleine jongen werd verleend. Ook nadat de beklaagde zich definitief in België had gevestigd bleef ze voor het jongetje zorgen. De werkneemster moest ook het huishouden doen (schoonmaken, koken, de afwas en was doen).

De rechtbank veroordeelde de beklaagde voor de inbreuken op het sociaal strafrecht en voor de tenlastelegging mensenhandel. Het slachtoffer moest 7 dagen op 7, van 6 tot 23 uur werken voor een maandloon van 200 dollar (een dagvergoeding dus van 6,6 dollar per dag). Volgens de berekeningen van de Sociale Inspectie bedroeg haar maandloon slechts 11 procent van waar ze recht op zou hebben gehad op basis van een voltijdse baan, zijnde 1.604,45 euro bruto. Ze genoot geen enkele sociale bescherming. Ze woonde bovendien in de wasruimte in de kelder, sliep op een sofa, en had ze geen toegang tot een badkamer. Om zich te wassen, moest ze boven water halen met een emmer. Bovendien werd haar paspoort tijdens haar verblijven in België ingehouden. De rechtbank wees er ook op dat "de mogelijke instemming van de burgerlijke partij - ingegeven door het feit dat ze geld nodig had en/of, desgevallend, omdat ze hoopte op een betere toekomst in Europa, geen gevolgen heeft voor de verwezenlijking van het misdrijf".

411 Corr. Waals-Brabant, 2 oktober 2018, 6de k. (beroep).

De rechtbank hechtte veel geloof aan de verklaringen van het slachtoffer en gelaste tegenover de beklaagde de gewone opschorting van de uitspraak van de veroordeling gedurende 5 jaar. De rechtbank veroordeelde haar tot betaling aan de burgerlijke partij van 1.500 euro voor de morele schade en 62.625 euro voor de materiële schade.

2.4. | Uitbuiting van de bedelarij

De **correctionele rechtbank van Brussel** herbekeek in een verzetsvonnis van **12 april 2018**⁴¹² het verstekvonnis van 29 juni 2017 waarbij een beklaagde werd veroordeeld voor mensenhandel met als doel de uitbuiting van de bedelarij.⁴¹³

Het dossier werd opgestart nadat een politiepatrouille een verwarde vrouw met een ernstige handicap aan haar benen en voeten tegenkwam in een café te Aalst. De vrouw werd ondergebracht in een hulpopvang maar was een dag later alweer gevlucht. Die dag werd ze opnieuw aangetroffen door de politie. Ze bleek afkomstig te zijn uit Roemenië en daar geen ouders meer te hebben.

Verder kwam ze heel onverzorgd over en leek ze een mentale beperking te hebben. Ze verklaarde dat de beklaagde, die haar oom zou zijn geweest, haar had meegenomen van Roemenië naar België. Ze zou voor hem moeten bedelen en hem het geld geven. Later verklaarde ze ook dat ze meermaals door hem verkracht werd. De beklaagde werd vervolgd voor verschillende tenlasteleggingen: mensenhandel met als doel de uitbuiting van de bedelarij; het aanwerven, meenemen en wegbrengen, bij zich houden van een persoon om haar over te leveren aan de bedelarij en voor het exploiteren van het slachtoffer voor bedelarij, telkens met verzwarende omstandigheden.

De beklaagde werd bij verstek veroordeeld tot een gevangenisstraf van veertig maanden en een geldboete van 3.000 euro. Eveneens werd zijn onmiddellijke aanhouding bevolen.

De beklaagde werd uitgeleverd door Roemenië en tekende verzet aan. De rechter in verzet sprak de beklaagde vrij. Volgens hem kon uit het strafdossier onmogelijk worden uitgemaakt of de beklaagde schuldig was aan het overbrengen van het slachtoffer met als doel haar bedelarij uit te buiten.

De schuldverklaring kon, bij gebreke aan andere objectieve elementen, enkel gebaseerd worden op de verklaringen van het slachtoffer. De verklaringen van het slachtoffer waren echter zeer verwarrend en tegenstrijdig op verschillende vlakken. Bovendien kwamen er in het dossier twee personen met dezelfde naam voor: de beklaagde en een andere persoon. In het ene verhoor van het slachtoffer had zij het over de beklaagde maar bij een fotoherkenning leek zij de andere persoon te herkennen.

Alhoewel de rechtbank de verklaringen van de beklaagde ongeloofwaardig vond, kon op basis van de verklaringen van het slachtoffer onmogelijk de ware toedracht achterhaald worden van wat er gebeurd was.

3. Mensensmokkel

Afghaans smokkelnetwerk - gezamenlijk onderzoeksteam (JIT)

De **correctionele rechtbank van Gent** moest zich op **25 maart 2019** uitspreken in een groot dossier van mensensmokkel waarbij een Afghaans netwerk betrokken was.⁴¹⁴ Het Belgisch dossier betrof het Bulgaarse middenkader van de smokkelaars.

In dit dossier werden 16 personen vervolgd voor mensensmokkel binnen het kader van een criminele organisatie met een breed netwerk actief in verschillende landen in Europa. Myria had zich burgerlijke partij gesteld.

De Belgische politie verkreeg begin 2017 via internationale informatie-uitwisselingen inlichtingen over een criminele organisatie die zich op grote schaal zou bezighouden met mensensmokkel. De criminele organisatie had een uitgebreid netwerk in Europa en smokkelde personen van verschillende nationaliteiten richting het Verenigd Koninkrijk.

412 Corr. Brussel Nederlandstalig, 12 april 2018, 60ste k.

413 Corr. Brussel Nederlandstalig, 29 juni 2017, 60ste k. Zie MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, p. 127.

414 Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Gent, 25 maart 2019, 28ste k. (beroep vastgelegd op 17 september 2019).

Er werden verschillende transporten onderschept in zeehavens in Nederland, Frankrijk en het VK maar ook in Kroatië, Griekenland, Bulgarije, Hongarije, Servië en Oostenrijk. De organisatie smokkelde personen in bestelwagens en kleine vrachtwagens waarin verborgen ruimtes waren gecreëerd. Soms werden de transporten begeleid met een volgwagen.

Tijdens verschillende onderscheppingen konden linken met België gelegd worden, onder meer door gevonden documenten en onderzoek van telefoondata. Op basis van deze informatie werd in België een strafonderzoek gestart. Toen tijdens dit onderzoek bleek dat er ook geregeld contacten waren met Bulgarije en het VK, volgde een Europese samenwerking op politieel niveau en op het niveau van het parket en van de onderzoeksrechter nadat een gerechtelijk onderzoek was opgestart in het kader van een Joint Investigation Team (JIT). Uit het geheel van deze onderzoeken bleek dat een organisatie was uitgebouwd die vooral door Afghanen werd gefaciliteerd en die geleid werd door twee welbepaalde personen in het VK en in Bulgarije. Het netwerk smokkelde personen uit onder ander Afghanistan, Syrië en Irak naar het VK. België was daarbij het kruispunt waar de personen in wagens met verborgen ruimte werden ingeladen. Voor een volledige reis betaalden migranten 10.000 euro.

Tijdens het Belgische onderzoek is dieper ingegaan op de cel binnen het netwerk dat vanuit Lovech in Bulgarije opereerde. Er gebeurde een uitgebreid telefonieonderzoek met het tappen van telefoonnummers en observaties. Uit het onderzoek bleek dat de eerste beklaagde de leiding had over de cel in Lovech. Hij zorgde voor de logistieke aspecten van het vervoer van de migranten: het rekruteren en overbrengen van chauffeurs, de aankopen en het ombouwen van de voertuigen en het begeleiden van transporten. Hij werd daarvoor soms bijgestaan door de tweede beklaagde. Beiden hadden rechtstreeks contact met de vermoedelijke leiders van de organisatie in het VK en Bulgarije. Ook de overige beklaagden waren op een of andere manier betrokken bij de activiteiten, ofwel vanuit België, ofwel vanuit Bulgarije. Verschillenden onder hen runden een autogarage in België.

De slachtoffers werden ondergebracht in hotels en safe-houses. Ze werden vaak in extreem gevaarlijke omstandigheden vervoerd in de verborgen ruimtes van de wagens, vaak zonder de mogelijkheid om zichzelf te kunnen bevrijden uit deze ruimtes.

Vijftien geïntercepteerde transporten en twee transportpogingen zowel in België als in het buitenland tussen juli 2016 en oktober 2017 met een duidelijke link met België werden weerhouden in het Belgische strafonderzoek. Naar aanleiding van bezorgdheden over

de veiligheid van een van transporten werd overgegaan tot actie waarbij verschillende verdachten in België en buitenland werden aangehouden. Dit leidde ook tot de uitlevering van sommige beklaagden van Bulgarije en het VK aan België.

Een van de beklaagden pleitte dat zijn recht op verdediging geschonden was doordat de processen-verbaal en de onderzoeksadaten die geleid zouden hebben tot de start van het strafonderzoek niet waren opgenomen in het strafdossier. Ook de stukken van het JIT-dossier en minstens de stukken in het kader van de JIT-overeenkomst zouden in het strafdossier moeten zitten. De rechtbank oordeelde dat er geen schending was van de rechten van de verdediging omdat de politieke informatie enkel gediend had als inlichtingen en gebruikt werd om het strafonderzoek te starten en niet gebruikt was als bewijs.

De twee hoofdbeklaagden en enkele andere beklaagden werden schuldig geacht, respectievelijk leider en mededaders te zijn van een criminele organisatie die zich bezig hield met mensensmokkel met verzwarende omstandigheden: de aanwezigheid van minderjarigen, misbruik van de precarie situatie van de slachtoffers, de gewoonte van de smokkelactiviteiten, het in gevaar brengen van de levens van de slachtoffers door ze in zeer gevaarlijke omstandigheden te smokkelen in de verborgen ruimtes in wagens waarbij het risico bestond dat zij onvoldoende lucht kregen. De rechtbank tilde zwaar aan de zeer gevaarlijk en onmenselijke omstandigheden waarin de slachtoffers werden gesmokkeld, in vaak veel te nauwe ruimtes met weinig lucht, onder de draagvloer en zelfs onder de motorkap. Er werd geen rekening gehouden met de gezondheid van de slachtoffers. Men was er vooral op uit om mogelijks zoveel mogelijk mensen in kleine ruimtes te smokkelen om zoveel mogelijk winst te kunnen maken. Zeven beklaagden kregen gevangenisstraffen van 4 jaar, 5 jaar of 7 jaar en geldboetes tussen 24.000 euro en 760.000 euro. Twee andere beklaagden kregen gevangenisstraffen van 8 maanden en 30 maanden en geldboetes van 40.000 euro en 96.000 euro (1.000 euro x slachtoffer x opdecimen).

Verschillende andere beklaagden werden vrijgesproken wegens onvoldoende bewijzen.

Het Federaal Parket had de bijzondere verbeurdverklaring gevraagd van hoge bedragen. De rechtbank sprak uiteindelijk enkel een verbeurdverklaring uit ten aanzien van de hoofdbeklaagde van 71.250 euro (750 euro minimale vermogensvoordeel per migrant). Voor de andere beklaagden kon het concrete vermogensvoordeel niet worden aangetoond en werd de verbeurdverklaring dus afgewezen.

Myria kreeg, ondanks het verzet van de beklaagden, die stelden dat hoogstens een schadevergoeding van een principiële 1 euro konden worden toegekend, een forfaitaire schadevergoeding van 2.500 euro.

Syrisch smokkelnetwerk

In een **arrest van 17 december 2018** herbekeek het **hof van beroep van Gent**⁴¹⁵ het vonnis van 3 november 2017 van de correctionele rechtbank van Dendermonde⁴¹⁶ in een mensensmokkelzaak met 25 beklaagden, dat aan bod kwam in het vorig jaarverslag⁴¹⁷. De Syrische-Egyptische bende smokkelde slachtoffers afkomstig uit Syrië, Eritrea, Soedan, Ethiopië en Afghanistan naar het VK. Ze waren vooral actief op parkings langs de E40. Myria was burgerlijke partij in dit dossier.

Het ging om een zeer actief netwerk. Tijdens het onderzoek werden tijdens 154 verschillende nachten smokkelactiviteiten vastgesteld, samen 1.994 individuele smokkelfeiten. Het onderzoek werd gevoerd via zendmastverkeer, observaties en telefoontaps. Hieruit bleek dat de smokkelaars bij niet betaling door de slachtoffers met geweld dreigden t.a.v. de slachtoffers en hun familie. Er werd ook effectief geweld gebruikt. Ook jonge kinderen werden gesmokkeld. Er werd gebruik gemaakt van koeltransporten. Uit een van de gesprekken die werd afgeluisterd bleek dat een slachtoffer contact opnam met de smokkelaar om hen te bevrijden omdat ze aan het stikken waren maar de smokkelaars geen enkel initiatief boden om hulp te bieden. De richtprijzen voor de smokkel varieerde van 1.000 tot 3.000 pond, gelieerd aan de nationaliteit en de samenstelling van het gezin. De smokkelaars sloten een resultaatsverbintenis af waarbij elke klant in Engeland zou geraken. Het centrum van de operaties zou in de 'jungle' van Calais zijn geweest.

Bepaalde beklaagden ontkenden alle betrokkenheid en beweerden zelf het slachtoffer te zijn, terwijl anderen bekenden actief te zijn als smokkelaar met het doel om veel geld te verdienen. Verschillende van de beklaagden waren van klant tot smokkelaar geëvolueerd.

Elke beklaagde had een specifieke rol in het systeem, als ronselaar, waarborger, parkingchef, uitvoerder, begeleider of chauffeur met een gezamenlijk doel: zoveel mogelijk transitmigranten aan boord van een vrachtwagen smokkelen om zo geld te kunnen verdienen. De rechtbank

meende dat de geldstromen fenomenaal moeten geweest zijn en minimaal begroot moeten worden op 594.000 euro. Hoogstwaarschijnlijk was het een veelvoud hiervan. Er werden 495 slachtoffers geïdentificeerd waarvan 93 minderjarigen.

De rechtbank veroordeelde de 25 beklaagden met strenge straffen gaande van drie jaar hoofdgevangenisstraf met uitstel en 288.000 euro boete tot tien jaar hoofdgevangenisstraf effectief en een boete van 11.964.000 euro. Er werd een totale soms van 594.000 euro verbeurdverklaard. Myria kreeg een schadevergoeding van 5.000 euro.

Veertien veroordeelden tekenden beroep aan tegen dit vonnis.

Een van de beklaagden werd vrijgesproken. Het ging om de chauffeur die de andere beklaagden regelmatig naar de parkings bracht. Het hof vond het niet bewezen dat deze persoon op de hoogte was van de mensensmokkelactiviteiten van de andere beklaagden.

Voor de andere beklaagden volgde het hof de eerste rechter maar de straffen werden deels verminderd naar gevangenisstraffen tussen de drie jaar en acht jaar.

Albanees netwerk

In dit dossier boog de **correctionele rechtbank van Brugge** in een vonnis van **14 december 2018** zich over feiten van mensensmokkel door een Albanese bende die opereerde vanop snelwegparkings op de E40 richting Frankrijk.⁴¹⁸ Het dossier werd opgestart toen de politie informatie ontving over mogelijke mensensmokkel in een koelwagen die zou plaats vinden op een bepaalde nacht op een parking. Op basis daarvan werd een observatie gedaan. Er werden die nacht inderdaad verschillende smokkelaars en 13 slachtoffers aangetroffen.

De aangehoudenen werden verhoord, er gebeurde een telefonieonderzoek, uitlezing van gsm-toestellen, af luistermaatregelen en informatie-uitwisseling met de Britse politie.

Daaruit bleek dat de organisatoren van de mensensmokkel in het VK zaten. Vandaar uit werden prijzen bepaald, chauffeurs gezocht ... Op het Europese vaste land; ofwel vanuit Albanië, ofwel vanuit een hotel in de regio van Gent werden slachtoffers geronseld. De organisatie

⁴¹⁵ Gent, 17 december 2018, 6de k.

⁴¹⁶ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 3 november 2017, Vakantiekamer.

⁴¹⁷ MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 130-131.

⁴¹⁸ Corr. West-Vlaanderen, afdeling Brugge, 14 december 2018, k. B17. (beroep).

was gespecialiseerd in gegarandeerde mensensmokkel waarbij vaak de vrachtwagenchauffeurs zelf betrokken waren. Er werden prijzen tussen de 8.000 en 13.000 pond gevraagd. Drie van de beklaagden waren zulke vrachtwagenchauffeurs. Er vonden ook levensgevaarlijke tochten plaats in koelwagens. En er waren ook verschillende minderjarige slachtoffers. Uit het onderzoek bleek dat de organisatie al vijf jaar bezig was met de smokkelpraktijken. Verschillende leden van de bende waren familie van elkaar.

Er werden 14 beklaagden vervolgd voor mensensmokkel of mededaderschap (art. 66 Strafwetboek). Drie beklaagden werden in het VK gearresteerd maar verzetten zich tegen een uitlevering naar België. Een andere beklaagde werd in Hongarije gearresteerd.

De rechtbank oordeelde dat om als mededader of medeplichtige (artikel 66 en 67 Sw.) aan een misdrijf te worden veroordeeld het niet vereist is dat alle bestanddelen van het misdrijf in de deelnemingshandelingen begrepen zijn. Het is voldoende dat de deelnemers wetens en willens aan de uitvoering van het misdrijf hebben meegewerkt zoals bepaald in art. 66 en 67 van het Sw.

De beklaagden werden schuldig bevonden aan mededaderschap aan mensensmokkel met verzwarende omstandigheden. De hoofdbeklaagden werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van 4 jaar tot 10 jaar. De andere beklaagden kregen straffen van 30 maanden. Ze kregen hoge geldboetes van 1.000 euro, te vermenigvuldigen met het aantal slachtoffers, gedeeltelijk met uitstel.

Een van de beklaagden, de vriendin van een van de andere beklaagden, werd vrijgesproken wegens onvoldoende bewijzen. Het bedrag van 910.500 Britse pond werd verbeurdverklaard.

Myria had zich burgerlijke partij gesteld en kreeg een schadevergoeding voor de materiele en morele schade van 5.000 euro.

Iraaks netwerk

Het **hof van beroep van Brussel** boog zich over een vonnis van de Nederlandstalige correctionele rechtbank van Brussel van 6 februari 2018, dat behandeld werd in het vorig jaarverslag.⁴¹⁹ In de zaak stonden vier Iraakse beklaagden terecht voor mensenmokkel.

Het dossier werd opgestart toen de politie op een avond een achtervolging inzette op een bestelwagen die een stuk aan het spookrijden was. Tijdens de achtervolging trachtte de bestuurder verschillende politievoertuigen van de weg te rijden. De bestuurder verloor daarbij de controle over de bestelwagen, het voertuig ging verschillende keren over kop en kwam uiteindelijk terecht in de berm. In het voertuig bleken zestien personen te hebben gezeten, deze dienden allen voor verzorging naar het ziekenhuis te worden overgebracht. Onder hen waren er dertien zwaargewonden en drie lichtgewonden. Twee kinderen waren in levensgevaar. Het waren allemaal transitmigranten die op doortocht waren richting het Verenigd Koninkrijk.

Onmiddellijk waren er aanwijzingen dat het ging om een transport uitgevoerd door vier mensensmokkelaars, waarbij twaalf personen werden overgebracht van het kamp in Duinkerken naar België om zo in een vrachtwagen richting het Verenigd Koninkrijk te gaan.

Na verschillende verhoren werd duidelijk wie welke rol speelde bij het transport. De slachtoffers verklaarden dat ze naar het Verenigd Koninkrijk wilden reizen en dat ze tussen 2.000 euro en 9.000 dollar per persoon hadden betaald. Verschillende slachtoffers hadden al een poging of pogingen ondernomen om het Verenigd Koninkrijk te bereiken.

De beklaagden verklaarden bij hun arrestaties niets met de mensensmokkel te maken te hebben en zelf slachtoffer te zijn van mensensmokkel. Uit het onderzoek bleek dat de eerste beklaagde een hulpje was van de smokkelaars (smokkeloepjongen). Hij moest onder andere kijken of de vrachtwagens toegankelijk waren of niet. De tweede beklaagde begeleidde de personen in het bos en hielp ze mee instappen in de vrachtwagens en controleerde ze ook. De derde beklaagde bleek de chauffeur van de bestelwagen te zijn. Hij ontkende dit met klem. De vierde beklaagde werd geïdentificeerd als de topsmokkelaar: de verantwoordelijke. De andere mensensmokkelaars moesten verantwoording afleggen aan hem. Het onderzoek bestond eveneens uit een telefonieonderzoek en een DNA-analyse. Hiermee werden de hoofdharen die gevonden waren in een pruik die gedragen geweest zou zijn door de bestuurder vergeleken met de referentieprofielen van de verdachten. Dit staaft bevestigde dat de derde beklaagde wel degelijk de chauffeur was.

De rechtbank oordeelde dat de tenlastelegging van mensensmokkel gegrond is en neemt verschillende verzwarende omstandigheden in rekening nl. de minderjarigheid van drie slachtoffers, misbruik van de kwetsbare toestand, deelname aan criminele organisatie en dat van de betrokken activiteit een gewoonte was gemaakt.

⁴¹⁹ Corr. Brussel Nederlandstalig, 6 februari 2018, 51ste kamer. Zie. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 134-135.

Gezien de verschillende rollen van de beklaagden werden er verschillende straffen uitgesproken. De eerste beklaagde die een beperktere rol speelde in de mensensmokkel kreeg een gevangenisstraf van veertig maanden en een geldboete van 11 x 8.000 euro. De tweede beklaagde die werd gezien als een uitvoerder van de taken en zich met gemak leende tot het plegen van de feiten kreeg een gevangenisstraf van vier jaar en een geldboete van 11 x 8.000 euro. De derde beklaagde die duidelijk een sturende rol had en eveneens een verpletterende verantwoordelijkheid had voor het zware verkeersongeval werd veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf en een geldboete van 11 x 8.000 euro. De vierde beklaagde die eveneens gezien werd als een uitvoerder van de taken werd veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf en een geldboete van 11 x 8.000 euro. De laatste drie beklaagden werden voor een andere tenlastelegging veroordeeld tot nog eens drie maanden gevangenisstraf.

Op burgerlijk gebied kreeg PAG-ASA een morele en materiële schadevergoeding toegekend van 1.000 euro. Eén slachtoffer stelde zich ook burgerlijke partij, aan hem werd 5.000 euro morele en materiële schadevergoeding toegekend uit hoofde van alle beklaagden. Daarbovenop werd hem eveneens een bedrag van 4.475 euro morele en materiële schadevergoeding toegekend ingevolge verwondingen en hospitalisatie en een bedrag van 1.000 euro morele en materiële schadevergoeding ingevolge de revalidatie in hoofde van derde beklaagde.

Verschillende beklaagden en het openbaar ministerie hadden beroep ingesteld tegen het vonnis.

In haar **arrest van 27 september 2018** volgde het **hof van beroep** de beklaagden niet in hun verweer dat ze ook slachtoffers waren van mensensmokkelaars.⁴²⁰ Een van de beklaagden hield vol in zijn verdediging dat hij noch direct noch indirect een vermogensvoordeel heeft gehad uit zijn activiteiten. Het hof oordeelde echter dat hij zijn diensten ter beschikking stelde van de criminele organisatie in ruil voor een gratis transport naar Groot-Brittannië. Het hof meende wel dat hij een mindere rol had dan de andere mensensmokkelaars aangezien hij geen beslissingsbevoegdheid had.

Wat betreft de straftoemeting bevestigde het hof de straffen van de eerste rechter behalve voor de derde beklaagde. Voor deze laatste werd de straf door de eerste rechter gezien de context als ontoereikend beschouwd. Zijn straf werd opgetrokken naar een gevangenisstraf van 7 jaar.

Multicrimineel Chinees netwerk

Het hof van beroep van Brussel moest een smokkeldossier opnieuw behandelen waarbij een multicrimineel Chinees netwerk betrokken was.

In dit dossier, dat in eerste aanleg op 12 januari 2018 door de correctionele rechtbank van Brussel behandeld werd, en dat in het vorige verslag⁴²¹ aan bod kwam, werden acht beklaagden van Chinese afkomst voor verschillende tenlasteleggingen vervolgd, drie van hen voor poging tot mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting van niet-geïdentificeerde minderjarige meisjes. Zes andere voor verschillende tenlasteleggingen inzake mensensmokkel met verzwarende omstandigheden (misbruik van een kwetsbare situatie, activiteit met een gebruikelijk karakter en bendevoering). Ze werden ervan beschuldigd voornamelijk Chinese en Tibetaanse onderdanen te hebben opgehaald en vervoerd of hen valse of vervalste documenten te hebben bezorgd (Europese identiteitskaarten, arbeidsovereenkomsten, documenten met betrekking tot sociale zekerheid of belastingen, werk, of een verblijfplaats). De bedoeling was om hen een verblijfsvergunning of een mogelijkheid op verblijf of werk te kunnen geven zonder over de noodzakelijke werkvergunning te beschikken. Deze "diensten" werden verleend tegen soms aanzienlijke vergoedingen. Zo had een Chinese onderdaan die zich burgerlijke partij had gesteld in een periode van bijna 10 jaar de totale som van 11.000 euro uitgegeven om een verblijfplaats, werk (als afwasser in een restaurant), en valse documenten (o.a. een valse Roemeense identiteitskaart) te bemachtigen. Een vrouwelijke Chinese onderdaan kreeg in ruil voor de som van 1.600 euro een arbeidsovereenkomst, een schoolattest en twee aanbevelingsbrieven. Tegen betaling van een som van 2.100 euro zou ze ook als vermeend slachtoffer van mensenhandel zijn geïntroduceerd bij een gespecialiseerd opvangcentrum. Verschillende andere Chinezen werden bovendien aan het werk gezet in een massagesalon.

Bij de andere tenlasteleggingen ging het om feiten van afpersing en poging tot afpersing, deelname, als leider of lid, aan de activiteiten van een criminele organisatie, corruptie, bezit van verdovende middelen, valsheid in geschrifte en gebruik van valse stukken en irregulier verblijf.

Begin 2015 lag een reeks feiten aan de basis van de opstart van een onderzoek naar een mensensmokkelnetwerk. Chinezen en Tibetanen zouden vanuit China via Europese landen irregulier naar België zijn gebracht.

420 Brussel, 27 september 2018, vak.k.

421 Corr. Brussel Nederlandstalig, 12 januari 2018, 46de k. Zie. MYRIA, *Jaarlijks evaluatieverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018, Minderjarig in hoogste nood*, pp. 130-141.

In januari 2015 ontdekte de douane-inspectie een DHL-pakket met twee authentieke Chinese paspoorten. De uit China afkomstige zending was bestemd voor de hoofdbeklaagde. Kort daarna meldde zich een slachtoffer dat deze beklagde aanwees als de persoon die de documenten regelde om in België te kunnen verblijven en werken. Achteraf kwamen ook andere feiten van gebruik van valse documenten aan het licht. Door gegevens op gevonden voorwerpen te onderzoeken en de latere slachtoffer- en getuigenverklaringen en de feiten rond de valse identiteitsdocumenten te analyseren kwamen de politiediensten mensen, voornamelijk Chinese onderdanen, op het spoor die personen irregulier naar België lieten overkomen.

De smokkelactiviteiten werden in België uitgevoerd door personen van Chinese afkomst die in contact stonden met de eerste beklagde die een spilfiguur was. De slachtoffers betaalden enorme bedragen om illegaal naar België te worden overgebracht. Eens ze hier waren werden ze aan het werk gezet in restaurants, illegale kookateliers, massagesalons, in de bouw of als oppas om hun schulden te kunnen afbetalen. Slachtoffers werden in dienst genomen bij commerciële bedrijven die zowel door benedeleden als door derden die op zoek waren naar illegale werknemers waren opgericht. De valse identiteitsdocumenten werden niet alleen aan de slachtoffers verkocht, ze werden ook tijdelijk door de slachtoffers gebruikt tegen betaling van een huurvergoeding of een waarborg.

Uit het onderzoek bleek dat de slachtoffers fysiek en verbaal werden bedreigd zodat ze hun situatie niet bij de autoriteiten zouden durven aan te geven. Naar verluidt waren er contacten bij het Belgische gemeentepersoneel en de Chinese ambassade om verblijfsdocumenten voor de slachtoffers te verkrijgen.

De benedeleden regelden het verblijf van de slachtoffers en zorgden voor een job. Aangezien ze geen Europese talen machtig waren, behielden de benedeleden volledige controle over de slachtoffers.

De betalingen voor het verblijf en voor de verblijfsdocumenten gebeurden op verschillende manieren.

Bij gebrek aan voldoende objectieve bewijzen in dit dossier achtte de rechtbank de tenlastelegging van poging tot mensenhandel niet als bewezen. De enige elementen waren immers twee telefoongesprekken tussen de betrokken beklagden. Daarbij ging het om de komst van jonge Chinese vrouwen, maar niets in het dossier wees op een begin van uitvoering.

Voor de vele tenlasteleggingen inzake mensensmokkel achtte de rechtbank er een aantal van bewezen in hoofde van drie beklagden. De drie andere beklagden werden van die feiten vrijgesproken. Om de drie beklagden in kwestie te veroordelen baseerde de rechtbank zich met name op telefonieonderzoek, observaties, telefoontaps, materiële vaststellingen, slachtofferverklaringen en documenten die tijdens huiszoekingen werden aangetroffen.

Zo verklaarde de rechtbank met name de feiten van smokkel tegenover de burgerlijke partij als bewezen op basis van haar gedetailleerde, coherente en consistente verklaringen, ondersteund door andere objectieve elementen uit het dossier. De hoofdbeklaagde had dit slachtoffer op Belgisch grondgebied laten verblijven door middel van valse documenten, het verstrekken van huisvesting, en werk zonder vergunning, om op die manier aanzienlijke vermogensvoordelen te verkrijgen.

Zo achtte de rechtbank ook de feiten van smokkel bewezen met betrekking tot de Chinese vrouw die als vermeend slachtoffer bij een gespecialiseerd opvangcentrum was geïntroduceerd.

De beklagden werden echter wel vrijgesproken voor tewerkstelling in een massagesalon. Volgens de rechtbank bestond er twijfel over het irregulier verblijf van de personen die daar zouden hebben gewerkt, terwijl dit net om een essentieel bestanddeel gaat van de tenlastelegging mensensmokkel.

Voor de drie beklagden die voor mensensmokkel waren veroordeeld hield de rechtbank rekening met de verzwarende omstandigheden van misbruik van een kwetsbare situatie en bendevorming. De hoofdbeklaagde werd ook veroordeeld voor de verzwarende omstandigheid activiteit met een gebruikelijk karakter.

De rechtbank achtte de feiten van afpersing waaraan de twee beklagden zich schuldig hadden gemaakt voor één slachtoffer als bewezen. De hoofdbeklaagde en een andere beklagde werden veroordeeld voor poging tot afpersing tegenover een ander slachtoffer.

De rechtbank achtte de feiten van actieve corruptie in hoofde van de hoofdbeklaagde als bewezen. Op basis van de opgenomen gesprekken bleek immers dat hij in contact stond met een vrouwelijke bediende van Brussel-Stad, of die zich toch als dusdanig voordeed. Hij zou gepoogd hebben een paspoort te verkrijgen tegen betaling via haar.

De rechtbank achtte de feiten van valsheid in geschrifte en witwassen deels als bewezen en verklaarde de feiten over verdovende middelen en irregulier verblijf bewezen.

In casu meende de rechtbank dat er geen sprake was van een criminele organisatie in de zin van artikel 324bis van het Strafwetboek. Zo bleek bijvoorbeeld niet dat de beklaagden een echte taakverdeling en vaste overeenkomsten over de verwachte opbrengsten hadden afgesproken. De beklaagden kenden elkaar en werkten samen in functie van de omstandigheden en wanneer het hen goed uitkwam. De rechtbank herkwalficeerde dus de feiten in bendeforming.

In dit verband erkende de rechtbank de centrale rol als spilfiguur van de hoofdbeklaagde. Hij kon terugvallen op een breed netwerk voor het vervalsen van documenten, de tewerkstelling van personen die hier illegaal verbleven, en het regelen van huisvesting en het onderhouden van contacten met de burgerlijke stand. De rechtbank veroordeelde hem en ook twee andere beklaagden dan ook voor deze tenlastelegging.

De hoofdbeklaagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 jaar en een boete van 54.000 euro, en tot een straf van verbeurdverklaring van 75.585,07 euro, waarvan de rechtbank een deel ter hoogte van de geleden schade aan de burgerlijke partij toekende.

De andere beklaagden werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van 3 tot 18 maanden, waarvan sommige met uitstel, en tot boetes van 600 tot 30.000 euro.

De rechtbank veroordeelde de hoofdbeklaagde tot betaling aan het slachtoffer dat zich burgerlijke partij had gesteld, van een materiële schadevergoeding van 13.000 euro, en een morele schadevergoeding van 500 euro. Hij veroordeelde de drie ook voor mensensmokkel veroordeelde beklaagden tot betaling van 500 euro schadevergoeding aan het opvangcentrum dat zich burgerlijke partij had gesteld.

Het beroep had betrekking op vijf beklaagden, onder wie de hoofdbeklaagde en een andere beklaagde die in eerste aanleg voor mensensmokkel was veroordeeld.

In zijn arrest van **25 juni 2018** wees het **Brusselse hof van beroep**⁴²² erop dat het wegens de (beperkte) draagwijdte van het beroep van het Openbaar Ministerie niet bevoegd was om opnieuw uitspraak te doen over de vrijspraken die in eerste aanleg waren uitgesproken voor

feiten van poging tot mensenhandel, en evenmin voor bepaalde feiten van mensensmokkel.

Het bevestigde in grote lijnen het in eerste aanleg uitgesproken vonnis, met een aantal wijzigingen, aanvullingen en verduidelijkingen.

Het hof bevestigde de in eerste aanleg uitgesproken veroordelingen voor feiten van mensensmokkel die het kreeg voorgelegd, met uitzondering van de feiten in verband met het tegen vergoeding introduceren van een Chinese onderdaan bij een gespecialiseerd opvangcentrum als vermeend slachtoffer. Volgens het hof bleek niet op welke manier de hoofdbeklaagde aldus zou hebben bijgedragen tot het illegale verblijf van deze persoon in België.

Het bevestigde ook de in eerste aanleg uitgesproken vrijspraak van de hoofdbeklaagde en medebeklaagde voor de als mensensmokkel gekwalificeerde feiten met betrekking tot de tewerkstelling in een massagesalon van de personen die in de dagvaarding worden genoemd. Er bestond immers twijfel over hun illegaal verblijfsstatuut. Het hof heeft wel de beslissing van de rechtbank over de tewerkstelling in datzelfde massagesalon van andere personen, waaronder een Tibetaanse onderdaan die illegaal in België leek te hebben verbleven, herzien. Het baseerde zich daarvoor op opgenomen gesprekken en op de verklaringen van de medebeklaagde.

Het hof heeft ook een van de in eerste aanleg niet bewezen geachte tenlasteleggingen inzake smokkel herzien naar poging tot smokkel, en dit als bewezen geacht.

Het verzwaarde ook de straffen van de eerste beklaagde: 5 jaar gevangenisstraf (en niet langer 4), en 66.000 euro boete (in plaats van 54.000). Ook de straffen van verschillende andere beklaagden werden verzwaard.

Het hof bevestigde de aan het slachtoffer dat zich burgerlijke partij had gesteld toegekende schadevergoedingen en intresten. En gelet op de nieuwe veroordelingen voor enkele feiten van mensensmokkel kende het hof in totaal 1.100 euro toe aan het opvangcentrum dat zich burgerlijke partij had gesteld..

⁴²² Brussel, 25 juni 2018, 13de k.

Tewerkstelling onder een valse identiteit

In een dossier dat de **correctionele rechtbank van Brussel** op **3 januari 2019** behandelde werd een Belg van Kameroense afkomst vervolgd voor mensensmokkel en oplichting tegenover een Kameroense onderdaan.⁴²³ Hij werd ervan beschuldigd te hebben bijgedragen tot het verblijf van die laatste door hem onder zijn identiteit te hebben laten werken in een grote voedingsmarkt, en op die manier van een valse naam gebruik te hebben gemaakt, om zich zijn loon toe te eigenen.

Het loon van de werknemer, die geen verblijfsvergunning in België had, werd immers gestort op de rekening van de beklaagde, die het slechts op onregelmatige en gedeeltelijke wijze terugbetaalde.

Volgens de rechtbank stond het materiële element van de tenlastelegging mensensmokkel vast: door de Kameroense onderdaan toe te staan onder een valse identiteit te werken, heeft de beklaagde het hem makkelijker gemaakt om op het Belgische grondgebied te verblijven, ook al had deze laatste geen vergunning om hier te verblijven.

De rechtbank meende echter dat de finaliteit om een vermogensvoordeel te verkrijgen niet kon worden hard gemaakt. Geen enkele financiële analyse kon het bedrag vaststellen dat door de beklaagde was ingehouden op het loon dat hij ontving als gevolg van de prestaties van de werknemer. De beklaagde gaf wel toe maandelijks zo'n 300 euro te hebben ingehouden om de extra belastingen door het hogere loon te kunnen betalen.

De rechtbank oordeelde dat niet kon worden uitgesloten dat de beklaagde de werknemer heeft willen helpen door hem onder zijn identiteit te laten werken maar dat hij tegelijk niet voor de financiële gevolgen ervan wou opdraaien. Het stond dan ook niet vast dat de beklaagde een vermogensvoordeel heeft willen nastreven door het verblijf van de werknemer te vergemakkelijken.

De rechtbank heeft de beklaagde daarom ook vrijgesproken van de tenlastelegging mensensmokkel, net als voor de tenlastelegging oplichting.

Mensensmokkel en hulp bij illegale immigratie

In dit dossier waarin de **correctionele rechtbank van Dendermonde** zich op **26 februari 2019** uitgesproken heeft, werd een persoon vervolgd voor zowel mensensmokkel (artikel 77bis van de

Vreemdelingenwet) en hulp bij illegale immigratie die niet gebeurde om humanitaire redenen (artikel 77 van de Vreemdelingenwet).⁴²⁴

De beklaagde werd ervan verdacht op regelmatige basis mensen, vooral van Turkse nationaliteit, uit Turkije naar België te brengen, in zijn persoonlijke wagen, via vrachtwagens of per bus. Hij bezorgde hen valse identiteitsdocumenten met visa voor de EU en rijbewijzen. Soms deden de personen zich voor als tweede vrachtwagenchauffeur. De valse visa werden in verschillende gevallen verkregen via ambassades. Hij vroeg zeer hoge bedragen voor de reis, tot zelfs 7.000 euro per persoon. Hij adviseerde de personen ook over hoe ze hun verblijf in België nadien konden regulariseren.

Het onderzoek gebeurde in twee fases en de feiten dateren dan ook van 2009-2010 en van 2013-2014. Het onderzoek moest onderbroken worden wegens veranderde prioriteiten bij de politie.

Het onderzoek gebeurde onder meer via telefonieonderzoek, observaties, en ondervragingen. Er vond een internationale rogatoire commissie plaats naar Turkije. Er werd ook een financieel onderzoek gevoerd naar de bankverrichtingen. De beklaagde kreeg een invaliditeitsuitkering en zijn vrouw had geen inkomen terwijl zij wel verschillende onroerende goederen in Turkije en België bezaten en een hypothecaire rekening afbetaalden. Daarnaast werd het openbaar ministerie ingelicht door de Cel voor Financiële Informatieverwerking (CFI) over verdachte transacties die een ernstige aanwijzing waren van witwassen van gelden afkomstig uit mensenhandel (sic). De beklaagde kwam ook in beeld naar aanleiding van grenscontroles in Zaventem. Hij kon gelinkt worden aan personen die aan de grens werden tegengehouden omdat ze niet over de correcte documenten beschikten.

Er werden ook verschillende klachten ingediend door slachtoffers tegen de beklaagde, onder meer in het kader van een schijnhuwelijk. Een ander slachtoffer werd bedreigd met de dood als ze klacht zou indienen tegen de beklaagde. Zij stelde zich uiteindelijk burgerlijke partij.

De rechtbank stelde vast dat de feiten voor de tenlastelegging van mensensmokkel en hulp bij illegale immigratie dezelfde waren. Ze herkwalficeerde de feiten uiteindelijk als mensensmokkel. Het onderscheid tussen beide tenlasteleggingen is dat bij een mensensmokkel expliciet winstbejag wordt vereist ('met het oog op het direct of indirect verkrijgen van een vermogensvoordeel'), terwijl

⁴²³ Corr. Brussel Franstalig, 3 januari 2019, 59ste k. (beroep).

⁴²⁴ Corr. Oost-Vlaanderen, afdeling Dendermonde, 26 februari 2019, k. D19M (definitief).

hulp bij illegale migratie onbezoldigde steunverlening viseert. En dus kunnen beide misdrijven niet tegelijkertijd door dezelfde feiten gebeuren. Volgens de rechtbank was het overbrengen van personen van Turkije naar België een 'beroepsactiviteit' voor de beklaagde en handelde hij duidelijk met winstbejag.

De rechtbank oordeelde wel dat de onderzoekstermijn de redelijke termijn overschreden had, verwijzend naar rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Ze hield hiermee rekening bij de straftoemeting.

De beklaagde kreeg uiteindelijk een gevangenisstraf van drie jaar met uitstel op vijf jaar en een geldboete van 30.000 euro, waarvan de helft met uitstel op drie jaar.

Er werd een bedrag van 222.000 euro (6.000 euro x 37 slachtoffers) verbeurdverklaard, waarvan de helft met uitstel.

Het slachtoffer dat zich burgerlijk partij stelde kreeg een materiele schadevergoeding van 12.100 euro en morele schadevergoeding van 1.000 euro.

Mensensmokkel en humanitaire hulp

De **correctionele rechtbank van Brussel** sprak zich op **12 december 2018** uit in een belangrijk dossier van mensensmokkel waar burgers bij betrokken waren die actief waren in de hulpverlening aan migranten.⁴²⁵

Twaalf beklaagden van Syrische, Egyptische, Soedanese, Eritrese, Tunesische en Belgische nationaliteit werden vervolgd voor feiten van mensensmokkel met verzwarende omstandigheden: met name het in gevaar brengen van het leven van de slachtoffers, de minderjarigheid van een aantal van hen en deelname aan de activiteiten van een criminele organisatie. Een aantal van die beklaagden zijn mensen die migranten onderdak hadden geboden en die actief zijn binnen het burgerplatform voor hulpverlening aan migranten.

De beklaagden werden aanvankelijk voor de correctionele rechtbank van Dendermonde gedagvaard maar hadden om een taalwijziging verzocht, wat hen werd toegestaan. De zaak werd daarom doorverwezen naar de Franstalige correctionele rechtbank van Brussel.

Het onderzoek werd opgestart na een aanvankelijk proces-verbaal dat de politiediensten in mei 2017 hadden opgesteld. Daaruit bleek dat de snelwegparking te Wetteren een verzamelplaats was waar migranten, zonder medeweten van de chauffeurs en onder uiterst gevaarlijke omstandigheden, door mensensmokkelaars in vrachtwagens werden gestopt om van daaruit het Verenigd Koninkrijk te bereiken. Na analyse van de zendmasten in de buurt van deze parking konden oproepnummers en telefoons worden geïdentificeerd.

Na een eerste analyse van de nummers en telefoons werd een gerechtelijk onderzoek ingesteld om telefoongesprekken af te luisteren. Uit andere vaststellingen van de politie zou ook blijken dat de parking voor mensensmokkel werd gebruikt. Een aantal telefoonnummers werd afgeluisterd. Op een nacht in augustus stapte een van de beklaagden op deze parking zelf in een vrachtwagen richting het Verenigd Koninkrijk. Eind augustus werd een andere beklaagde, samen met vijf andere mensen opgepakt in een oplegger met tapijten en naar een gesloten centrum overgebracht. Dit was ook het lot van een andere beklaagde in oktober 2017. Diezelfde maand betrapte de politie nog drie andere beklaagden op heterdaad, deze keer op de snelwegparking langs de E17 te Waasmunster. Allen werden ze onder aanhoudingsbevel geplaatst. Na deze arrestaties werden huiszoekingen uitgevoerd op het domicilie van de vier beklaagden die migranten onderdak hadden geboden, en ook in de transitcentra Caricole en 127bis.

Uit het onderzoek bleek een relatief constante modus operandi. Personen in irregulier verblijf die naar het Verenigd Koninkrijk wilden namen, telefonisch of rechtstreeks via kennissen, contact op met een van de beklaagden. Er werd onderhandeld over de prijs van de overtocht. In een station werd een afspraak geregeld. Dan ging het per trein en vervolgens te voet naar de parkings. Een andere smokkelaar wachtte hen daar op, stopte ze in de "goede vrachtwagens" (die naar het Verenigd Koninkrijk reden) en sloot de deuren. De prijs voor de overtocht varieerde van enkele honderden euro's, tot 2.000-2.500 euro. De betaling gebeurde cash, of deels via een waarborg bij een derde die het saldo van de prijs van de overtocht bij aankomst van de migrant op de plaats van bestemming betaalde.

Aan de hand van telefoontaps, aanwezigheidsregistraties op de snelwegparkings, politiewaarnemingen of bewakingscamera's, werd aangetoond dat de beklaagden regelmatig contact met elkaar hadden.

⁴²⁵ Corr. Brussel Franstalig, 12 december 2018, 47ste k. Aangezien het Parket-Generaal zich niet kon vinden in het vonnis, heeft het beroep aangetekend tegen alle beschikkingen van de beslissing. Behalve de louter juridische motieven, lijkt het Parket-Generaal aan het dossier een volledig andere interpretatie te geven dan de rechtbank. Zo zou met een aantal bewijselementen geen rekening zijn gehouden.

De rechtbank wees erop dat sommige beklaagden een rol hadden gespeeld in de mensensmokkel door slachtoffers van een station naar de parkings te brengen, door de vrachtwagendeuren te openen en te sluiten, door slachtoffers te helpen bij het instappen met hun koffers, door zich te informeren over de situatie op de snelwegparkings, of door het ophalen van geld bij slachtoffers.

Aangezien mensensmokkel ten nadele van minstens 95 slachtoffers alle beklaagden zonder onderscheid ten laste werd gelegd wees de rechtbank erop dat dit aantal slachtoffers niet zonder onderscheid aan alle beklaagden kon worden toegeschreven. Er moest worden nagegaan in hoeverre, en op individuele basis, de beklaagden feiten van mensensmokkel hadden gepleegd ten aanzien van met name geïdentificeerde personen of ten minste ten aanzien van personen wier bestaan op basis van taps met zekerheid kon worden vastgesteld, ook zonder formele identificatie.

De rechtbank meende ook dat de tenlastelegging van criminele organisatie moest worden geherkwalificeerd naar bendevoorming. Uit de onderzoeksdaten was immers gebleken hoe de overtocht van de slachtoffers georganiseerd werd en hoe de taken tussen de daders werden verdeeld, ook al stond die verdeling niet vast en voerde iedereen niet telkens dezelfde taak uit. Een structuur of voldoende hiërarchie bestond er echter niet. Er was ook niet voldoende aangetoond of deze bende bijzonder winstgevend was. Zo merkte de rechtbank op dat de prijs die aan de slachtoffers voor de overtocht naar het Verenigd Koninkrijk werd gevraagd zelden hoger was dan een paar honderd euro en dat de beklaagden nooit in het bezit van aanzienlijke geldbedragen werden aangetroffen. De rechtbank wees erop dat een aantal van de vervolgte smokkelaars er enkel op uit was hun eigen overtocht naar Engeland te financieren, of die zelfs gratis te verkrijgen in ruil voor "verleende diensten", en dat ze niet de bedoeling hadden deel te nemen aan een criminele organisatie. Uit het dossier bleek echter ook impliciet dat andere niet-geïdentificeerde personen van het opzetten van illegale reizen naar het Verenigd Koninkrijk een echt beroep leken te hebben gemaakt en daarbij voordeel haalden uit de hulp van bepaalde beklaagden in dit dossier.

De rechtbank onderzocht vervolgens de individuele verantwoordelijkheid van elke beklaagde bij de ten laste gelegde feiten. Volgens de rechtbank was het merendeel van de feiten van mensensmokkel in hoofde van de meeste beklaagden aangetoond: zij die op de snelwegparkings aanwezig waren om de migranten illegaal aan boord van vrachtwagens te krijgen, zij die hen naar de parkings brachten waar de migranten door een andere beklaagde werden opgewacht, of zij die als gids fungeerden. Ook

een beklaagde die de slachtoffers met smokkelaars in contact bracht en het geld ophaalde, of er borg voor stond, werd voor deze tenlastelegging veroordeeld. Zelf was hij in het verleden als smokkelaar actief in Calais. Voor deze beklaagden oordeelde de rechtbank dat er ofwel sprake was van een rechtstreeks vermogensvoordeel wanneer de beklaagden het geld rechtstreeks inden, of een onrechtstreeks vermogensvoordeel. Dit laatste bestond uit de financiering in natura: in ruil voor deelname aan de mensensmokkel; van een persoonlijke overtocht naar het Verenigd Koninkrijk. Een aantal van de beklaagden had immers zelf geprobeerd het Verenigd Koninkrijk te bereiken, waarbij sommige al meerdere malen aan boord van vrachtwagens werden aangetroffen.

Voor de beklaagde die het Verenigd Koninkrijk had bereikt en bij verstek was veroordeeld, merkte de rechtbank op dat "ook al bevat het strafdossier geen formeel bewijs van een vermogensvoordeel dat hij eruit heeft gepuurd, hij er noodzakelijkerwijs een dergelijk voordeel heeft uit gehaald, aangezien de bende zo functioneerde dat alle deelnemers werden betaald of de belofte kregen dat ze op hun beurt, gratis of tegen korting, de overtocht konden maken, wat neerkomt op een materiële steun. Vast staat dat (...) in augustus 2017 zelf in Engeland is geweest. Vanuit Engeland bleef hij de situatie van "zijn" parkings in België volgen, waaruit bleek dat hij zich niet beperkte tot het betalen van een smokkelaar om naar het Verenigd Koninkrijk te reizen.

De rechtbank veroordeelde sommige beklaagden voor de verzwarende omstandigheid activiteit met een gebruikelijk karakter en/of bendevoorming.

De rechtbank sprak evenwel de vier beklaagden die actief waren in de hulpverlening aan migranten vrij.

Volgens de rechtbank hebben deze beklaagden er om te beginnen geen vermogensvoordeel uit gehaald. Hun medeplichtigheid aan de feiten kon ook niet worden aangetoond.

Met betrekking tot een van de beklaagden die door het Openbaar Ministerie ervan werd beschuldigd haar telefoon en computer te hebben uitgeleend aan een medebeklaagde aan wie ze onderdak bood en met wie zij een liefdesrelatie had, was de rechtbank o.a. van oordeel dat niet vaststond of zij haar telefoon of computer ter beschikking had gesteld van de personen die zij onderdak bood, met name aan de medebeklaagde, om hen in staat te stellen eventuele illegale activiteiten uit te voeren. De rechtbank oordeelde dat niet vaststond dat zij wist dat haar telefoon of computer voor dit doel zou worden gebruikt en dat ze in ieder geval niet de bedoeling had om deel te

nemen aan enige vorm van mensensmokkel, noch aan bendevoorming.

Voor een beklaagde die in een ander dossier voor soortgelijke feiten veroordeeld werd heeft de rechtbank de zaak afgescheiden. De rechtbank ging ook niet in op de vordering van verbeurdverklaring per equivalent van het Openbaar Ministerie en sprak gevangenisstraffen van één jaar tot vier maanden uit, met uitstel. Enkel de beklaagde die naar het Verenigd Koninkrijk was getrokken werd bij verstek veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf.

De boetes schommelden tussen de 48.000 en 360.000 euro met uitstel, behalve voor de bij verstek veroordeelde beklaagde.

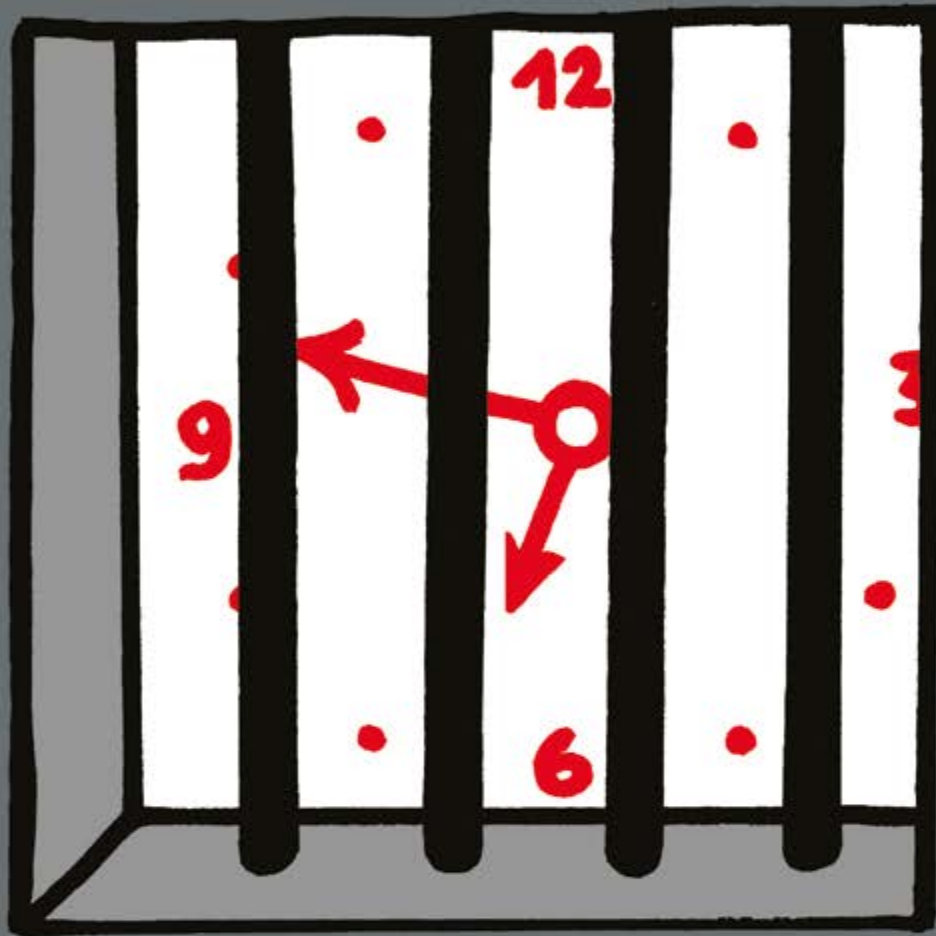
Het verzoek van Myria, dat zich burgerlijke partij had gesteld, maar dan enkel tegen de beklaagden voor wie duidelijk leek dat ze er vermogensvoordelen hadden uit gehaald⁴²⁶, werd ontvankelijk en deels gegrond verklaard. Hij ontving een symbolische euro.

Bij vonnis van 14 maart 2019 heeft de Franstalige correctionele rechtbank van eerste aanleg van Brussel de beklaagde, voor wie de vervolgingen waren afgescheiden, veroordeeld tot een bijkomende boete van 640.000 euro met uitstel. Hij was bij vonnis van 8 november 2018 van de Nederlandstalige correctionele rechtbank van Brussel immers al in een gelijkaardig dossier van mensensmokkel veroordeeld tot gevangenisstraffen van 5 jaar en een boete van 160.000 euro.

⁴²⁶ Myria is inderdaad enkel bevoegd om zich burgerlijke partij te stellen voor mensensmokkel (art.77bis Vw) en niet voor hulp bij illegale binnenkomst, doorgang of verblijf (art.77 Vw.).

Deel 4

Statistieken

Inleiding

In dit deel van het verslag komen de kerncijfers aan bod die Myria heeft ontvangen van de zes actoren die mogelijk een rol spelen bij een dossier mensenhandel of mensensmokkel in België. Eerst behandelen we mensenhandel, vervolgens mensensmokkel. Dit deel wordt afgesloten met een externe bijdrage van de RSZ-inspectiedienst (Themadirectie mensenhandel).

De zes actoren waarvan we cijfers ontvingen zijn:

- de politie, met informatie afkomstig uit de Algemene Nationale Gegevensbank (ANG);
- de RSZ-inspectiedienst (Themadirectie mensenhandel, ECOSOC-teams);
- het College van Procureurs-generaal met informatie over de vervolgingen die door de parketten zijn ingesteld;
- de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ);
- PAG-ASA, Payoke en Sürya, de gespecialiseerde slachtoffercentra;
- de Dienst voor het Strafrechtelijk beleid van de FOD Justitie, met informatie over veroordelingen.

De cijfers van de verschillende actoren zijn onderling niet geharmoniseerd. Ze volstaan dus niet als basis om het beleid te evalueren of om strategische analyses te ondersteunen. Dat beperkt ook aanzienlijk de mate waarin verslag kan worden uitgebracht bij de Europese instellingen. Myria werkt dagelijks met de verschillende actoren samen om de best mogelijke cijfers te verzamelen.

Waarschuwing

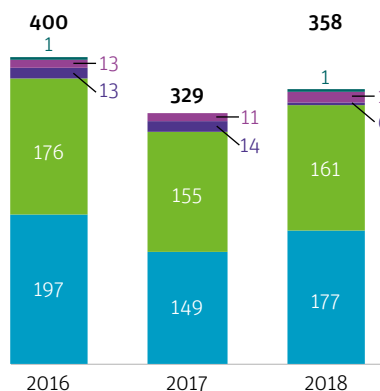
- De cijfers in dit verslag zijn geen weergave van de werkelijke omvang van het fenomeen mensenhandel en -smokkel, maar alleen van de feiten en slachtoffers die door de autoriteiten zijn gedetecteerd. Over niet-gedetecteerde feiten en slachtoffers bestaan momenteel geen schattingen.
- Deze cijfers en hun evolutie geven vooral informatie over het overheidsoptreden ter bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel eerder dan over die fenomenen zelf.

De beschikbare cijfers over mensenhandel en mensensmokkel tonen maar het topje van de ijsberg. De reële omvang van het fenomeen is niet bekend.

1. Mensenhandel

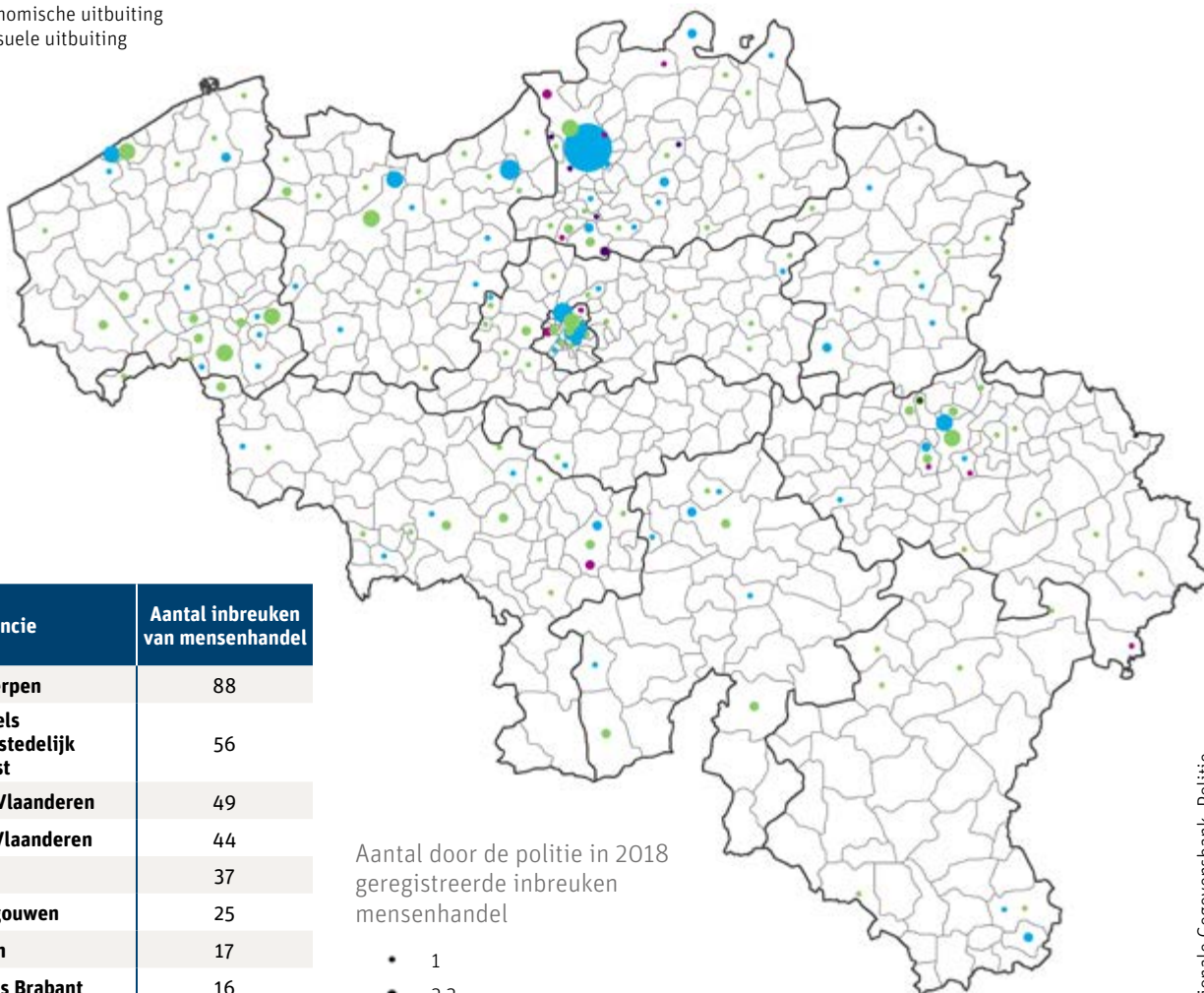
De inbreuken mensenhandel (gegevens van de politie)

■ Orgaanhandel
 ■ Gedwongen gepleegd misdrijf
 ■ Uitbuiting van de bedelarij
 ■ Economische uitbuiting
 ■ Seksuele uitbuiting

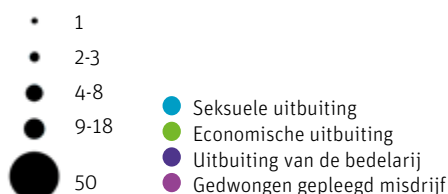
In 2018 heeft de politie in totaal **358 inbreuken van mensenhandel** geregistreerd: 177 voor seksuele uitbuiting, 161 voor economische uitbuiting, 13 met betrekking tot gedwongen gepleegde misdrijven, 6 voor uitbuiting van de bedelarij en één enkel geval voor orgaanhandel.

- Tegenover 2017 stellen we een lichte stijging vast.
- De inbreuken van mensenhandel doen zich vaker voor in de grote steden, vooral in Antwerpen (met 60 misdrijven, of een stijging van 58% t.o.v. 2017) en in Brussel (56 misdrijven in totaal in de 19 gemeenten).
- Zoals blijkt uit onderstaande kaart, zijn de provincies Antwerpen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest goed voor ruim de helft van de inbreuken van seksuele uitbuiting op nationaal niveau. Wat economische uitbuiting betreft, worden de meeste inbreuken geregistreerd in de provincies West-Vlaanderen (33), Luik (23) en Antwerpen (21).

Provincie	Aantal inbreuken van mensenhandel
Antwerpen	88
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	56
West-Vlaanderen	49
Oost-Vlaanderen	44
Luik	37
Henegouwen	25
Namen	17
Vlaams Brabant	16
Limburg	14
Luxemburg	10
Waals-Brabant	2
Totaal	358

Aantal door de politie in 2018 geregistreerde inbreuken mensenhandel

Processen-verbaal en strafrapporten van de RSZ-inspectiedienst (Themadirectie mensenhandel en ECOSOC-teams)

In 2018:

- heeft de RSZ-inspectiedienst 14 processen-verbaal en 42 strafrapporten inzake mensenhandel opgesteld.
- werden 65 vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel (art. 433 quinques van het Strafwetboek) doorverwezen naar de gerechtelijke autoriteiten na een strafrapport of proces-verbaal.

► Voor meer informatie, zie de bijdrage van de RSZ-inspectiedienst aan het einde van dit deel.

Economische sectoren en nationaliteiten van werknemers gedetecteerd als vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel door de RSZ-inspectiedienst, in 2018

Land	Land- en tuinbouw	Levensmiddelenindustrie	Bouw	Garages	Groothandel	Kleinhandel	Horeca	Schoonmaakactiviteiten	Huishoudsector	Andere	Totaal
Afghanistan				10							10
Polen			7								7
China							5			1	6
Marokko			1	1		2	2				6
Pakistan				3		2			1		6
Bulgarije	5										5
Oekraïne			3								3
Brazilië	2		1								3
India				2					1		3
Egypte							2				2
Italië							2				2
België	1						1				2
Roemenië			1	1							2
Kameroen		1									1
Togo										1	1
Congo								1			1
Guinee							1				1
Noord-Macedonië				1							1
Senegal					1						1
Tunesië							1				1
Vietnam										1	1
Totaal	8	1	13	18	1	4	14	1	2	3	65

Strafzaken voor mensenhandel bij de parketten

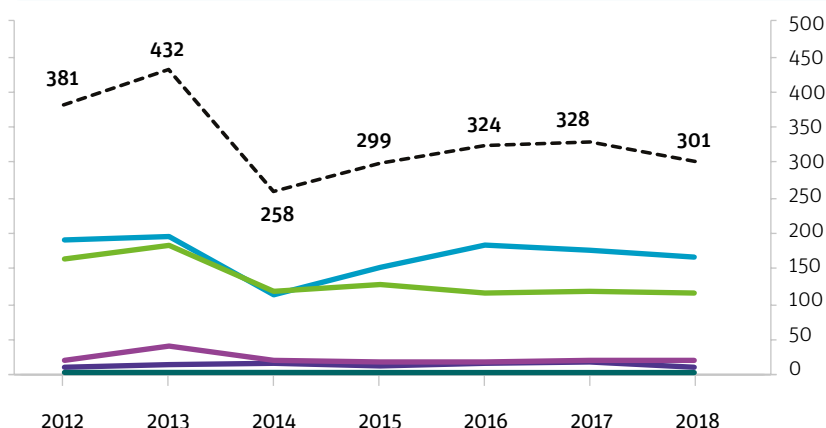
In 2018 zijn **301** strafzaken bij de parketten binnengekomen wegens mensenhandel. In die dossiers ging het bij;

- 55% om seksuele uitbuiting
- 38% om economische uitbuiting
- 5% om gedwongen gepleegde misdrijven
- 2% om uitbuiting van de bedelarij

Er is een lichte daling tegenover 2017.

In absolute cijfers stellen we een begin van daling vast voor strafzaken van seksuele uitbuiting. Die zijn gedaald van 184 in 2016 naar 165 in 2018.

Een **nieuwe strafzaak** wordt geopend op basis van een aanvankelijk pv (op basis van een navolgend pv wordt geen nieuwe strafzaak geopend). Een nieuwe strafzaak kan ook worden geopend op basis van een klacht of een burgerlijkepartijstelling.

Seksuele uitbuiting	190	196	111	151	184	176	165
Economische uitbuiting	164	184	115	124	112	116	113
Uitbuiting van de bedelarij	7	12	14	10	14	18	7
Gedwongen gepleegd misdrijf	18	39	17	14	14	18	16
Orgaanhandel	2	1	1	0	0	0	0
Totaal	381	432	258	299	324	328	301

Methodologische opmerkingen

- Dit zijn de gegevens uit de Databank van het College van Procureurs-generaal zoals vastgesteld op 5 mei 2019.
- Ze bevatten het aantal strafzaken die in de loop van 2018 bij de correctionele parketten (ook het federaal parket) zijn binnengekomen.
- Ze beperken zich tot inbreuken die door meerderjarigen zijn gepleegd en hebben geen betrekking op strafzaken die door de arbeidsauditeur zijn behandeld.
- Ook met de strafzaken die door het parket van Eupen zijn behandeld is geen rekening gehouden (bij gebrek aan vertaling van het systeem in het Duits).
- Er bestaat een risico op dubbele telling van de strafzaken die voor beschikking naar een ander arrondissement worden doorverwezen of wanneer ze naar een andere afdeling van hetzelfde gerechtelijk arrondissement worden verwezen.
- In elke strafzaak kunnen een of verschillende beklaagden betrokken zijn.

In 2018 bij de parketten binnengekomen strafzaken, die op 5 mei 2019 waren geseponeerd

	Geseponeerde strafzaken	Totaal
Seksuele uitbuiting	50	165
Economische uitbuiting	23	113
Uitbuiting van de bedelarij	6	7
Gedwongen gepleegd misdrijf	6	16
Totaal	85 (28%)	301

- **28%** van de dossiers die in 2018 bij de parketten zijn binnengekomen, waren op 5 mei 2019 geseponeerd.
- Bij 50 van de 85 geseponeerde dossiers ging het om seksuele uitbuiting.
- 49% van alle seponeringen is het gevolg van onvoldoende bewijslast, 24% van het feit dat de dader onbekend is en 12% van een 'andere prioriteit'.

Ressort: omschrijving van de territoriale bevoegdheid van één jurisdictie. België is verdeeld in vijf grote gerechtelijke ressorten met elk een hof van beroep. Dat is bevoegd voor verschillende gerechtelijke arrondissementen.

- Antwerpen → Antwerpen en Limburg
- Brussel → Brussel (Brussel en Halle-Vilvoorde), Leuven en Waals-Brabant
- Gent → West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen
- Luik → Luik, Eupen, Namen en Luxemburg
- Bergen → Henegouwen

Ressort van Antwerpen

- **Antwerpen is het ressort waarin de meeste strafzaken geopend zijn voor mensenhandel in 2018.**
- De stijging van het aantal strafzaken in het ressort Antwerpen, is vooral te wijten aan de recente stijging van het aantal strafzaken voor seksuele uitbuiting (van 50 strafzaken in 2017 naar 73 in 2018).
- Meeste strafzaken voor seksuele uitbuiting (73%).

Parket van Brussel

- Globale daling sinds 2016 door de aanzienlijke daling van het aantal strafzaken voor seksuele uitbuiting sinds datzelfde jaar.
- Stijging van het aantal strafzaken voor economische uitbuiting.
- In 2018 waren er voor het eerst sinds 2012 meer strafzaken voor economische uitbuiting (28) dan voor seksuele uitbuiting (24).

Ressort van Gent

- 45 strafzaken voor seksuele uitbuiting
- 30 strafzaken voor economische uitbuiting
- Deze cijfers zijn stabiel ten opzichte van 2017.
- Geen enkele strafzaak in 2018 voor een andere uitbuitingsvorm.

Ressort van Luik

- Forse globale daling van 73 strafzaken in 2017 naar 43 in 2018.
- Bijna evenveel strafzaken voor seksuele uitbuiting (18) als voor economische uitbuiting (22).

Ressort van Bergen

- Van de 24 strafzaken in het ressort van Bergen ging het in 13 gevallen om economische uitbuiting, in 6 om gedwongen misdrijven of misdaden en in 5 om seksuele uitbuiting.
- Status quo sinds 2016.

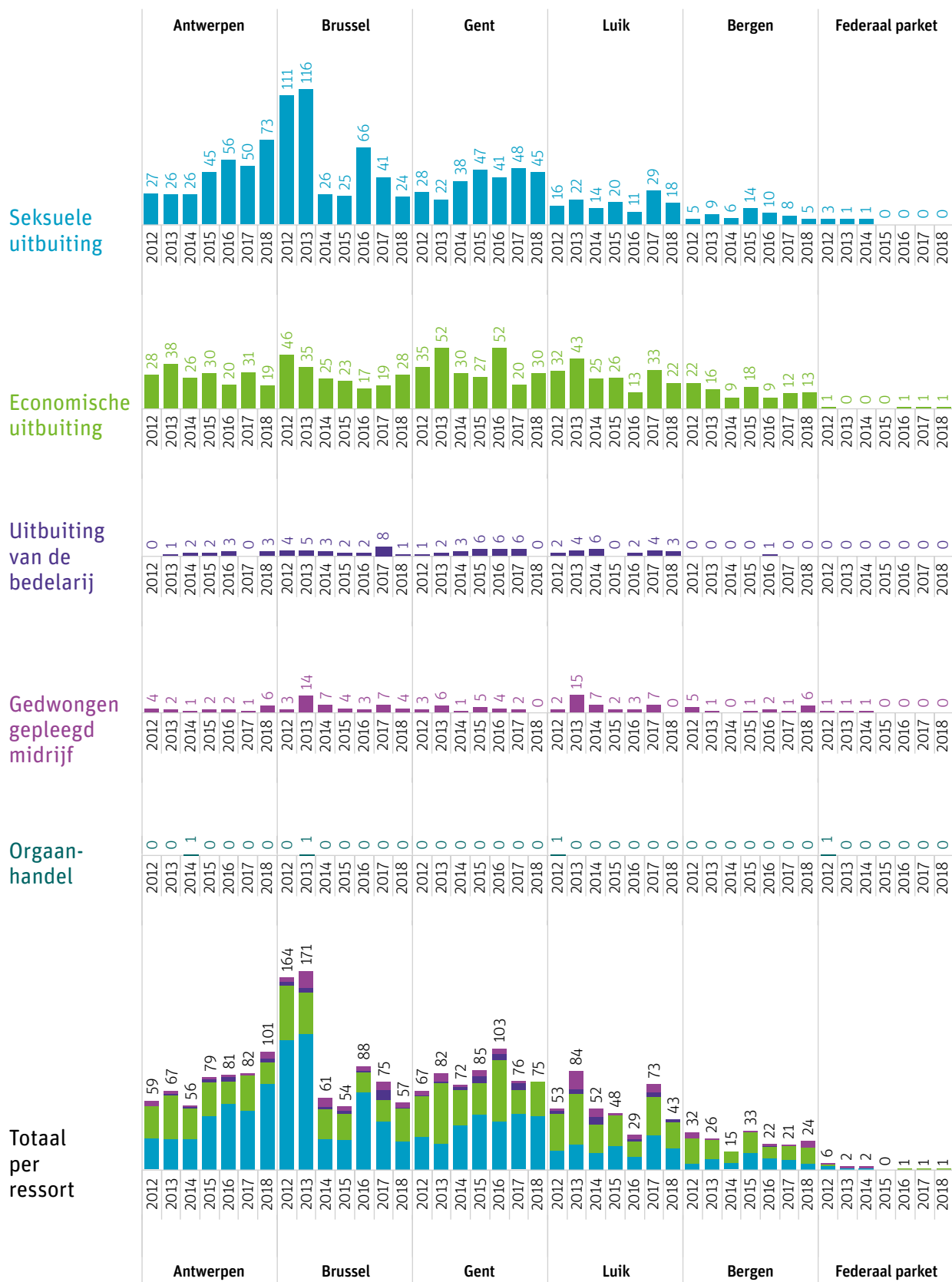
Federaal parket

- In 2018 was er één enkele strafzaak voor economische uitbuiting, zoals dat sinds 2016 elk jaar het geval is.

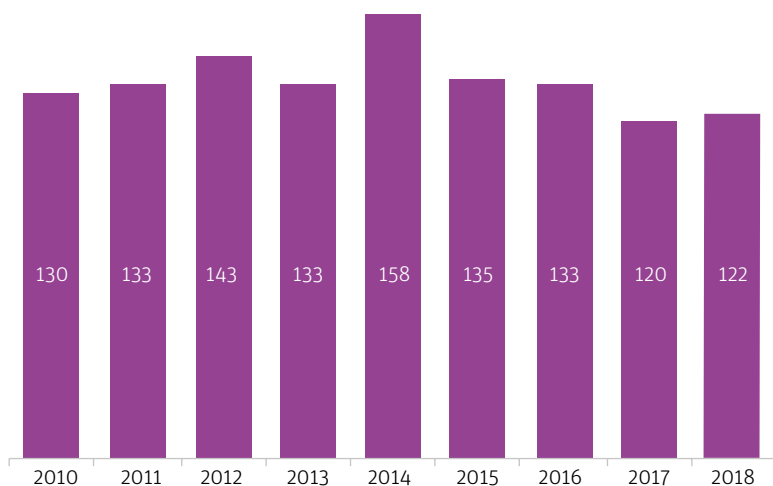
Nomenclatuur van de inbreuken

Seksuele uitbuiting	37L	art. 433 ^{quinq} ies § 1 1°C. SW
Economische uitbuiting	55D	art. 433 ^{quinq} ies § 1 3°C. SW
Uitbuiting van de bedelarij	29E	art. 433 ^{quinq} ies § 1 2°C. SW
Gedwongen gepleegd misdrijf	55F	art. 433 ^{quinq} ies § 1 5°C. SW
Orgaanhandel	55E	art. 433 ^{quinq} ies § 1 4°C. SW

Nieuw opgestarte begeleidingen van slachtoffers van mensenhandel door de gespecialiseerde opvangcentra

122 slachtoffers van mensenhandel hebben in 2018 een begeleiding opgestart in een gespecialiseerd opvangcentrum

- Dit cijfer is stabiel tegenover 2017.
- Onder die 122 slachtoffers zijn er **79 slachtoffers van economische uitbuiting** en **38 slachtoffers van seksuele uitbuiting**.
- Onder de nieuwe begeleidingen, zijn er ook 4 slachtoffers van de uitbuiting van de bedelarij en één slachtoffer van een gedwongen gepleegd misdrijf. Er zijn geen nieuwe begeleidingen van slachtoffers van orgaanhandel.

- Onder die slachtoffers tellen we 21 Marokkaanse en 20 Nigeriaanse slachtoffers. Dit zijn de twee belangrijkste nationaliteiten van slachtoffers mensenhandel die in 2018 in één van de gespecialiseerde centra een begeleiding zijn opgestart.
- Het aantal Nigeriaanse slachtoffers is tussen 2017 en 2018 gehalveerd.

Er is sprake van **begeleiding** zodra de eerste fase (reflectieperiode) is opgestart dus zodra een bijlage 15 is uitgevaardigd.

De gegevens over de nieuwe begeleidingen leveren geen inzicht in de omvang van het werk van de gespecialiseerde centra

- De indicator van de duurtijd van de begeleiding komt hier immers niet aan bod. De cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken inzake de verlenging van de documenten in het kader van de procedure voor mensenhandel zijn daar wel een mogelijke indicator van.
 - Zie documenten uitgereikt door de Dienst Vreemdelingenzaken aan de slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel
- De meldingen van personen voor wie geen enkele begeleiding is opgestart komen hier evenmin aan bod.
 - Voor meer informatie, zie de jaarverslagen van de centra PAG-ASA, Payoke en Sürya.

Onder de 79 slachtoffers van **economische uitbuiting**:

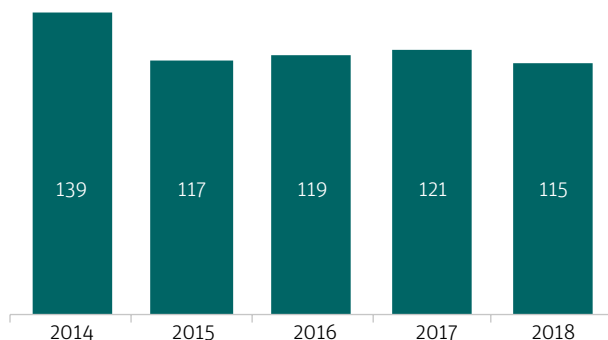
- hebben er 21 de Marokkaanse en 12 de Egyptische nationaliteit.
- zijn de vrouwen in de minderheid.
- waren er 2 minderjarige slachtoffers.

Onder de 38 slachtoffers van **seksuele uitbuiting**:

- heeft de helft de Nigeriaanse nationaliteit.
- gaat het uitsluitend om vrouwen.
- zijn er 19 Nigeriaanse vrouwen, waarvan 4 minderjarig.

Nationaliteit	Seksuele uitbuiting	Economische uitbuiting	Uitbuiting van de bedelarij	Gedwongen gepleegd misdrijf	Totaal
Marokko	0	21	0	0	21
Nigeria	19	1	0	0	20
Roemenië	5	5	4	1	15
Egypte	0	12	0	0	12
België	5	1	0	0	6
Venezuela	2	3	0	0	5
Afghanistan	0	4	0	0	4
Albanië	2	2	0	0	4
China	0	4	0	0	4
India	0	4	0	0	4
Algerije	0	3	0	0	3
Burkina Faso	0	3	0	0	3
Brazilië	2	0	0	0	2
Griekenland	0	2	0	0	2
Hongarije	2	0	0	0	2
Mexico	0	2	0	0	2
Moldavië	0	2	0	0	2
Tunesië	0	2	0	0	2
Colombia	0	1	0	0	1
DR Congo	0	1	0	0	1
Spanje	0	1	0	0	1
Ethiopië	0	1	0	0	1
Ghana	1	0	0	0	1
Guinee	0	1	0	0	1
Noord-Macedonië	0	1	0	0	1
Panama	0	1	0	0	1
Rwanda	0	1	0	0	1
Vietnam	0	0	0	0	0
Totaal	38	79	4	1	122

Slachtoffers van mensenhandel die in de procedure zijn gestapt (gegevens Dienst Vreemdelingenzaken)

- **115 slachtoffers** van mensenhandel zijn in 2018 in de procedure gestapt (lichte daling t.o.v. 2017).
- Ruim **twee derde** was slachtoffer van economische uitbuiting en ruim een derde van seksuele uitbuiting.
- In de DVZ-gegevens is sprake van geen enkel geval van uitbuiting in het kader van orgaanhandel, noch van onder dwang gepleegde misdrijven/misdaden.

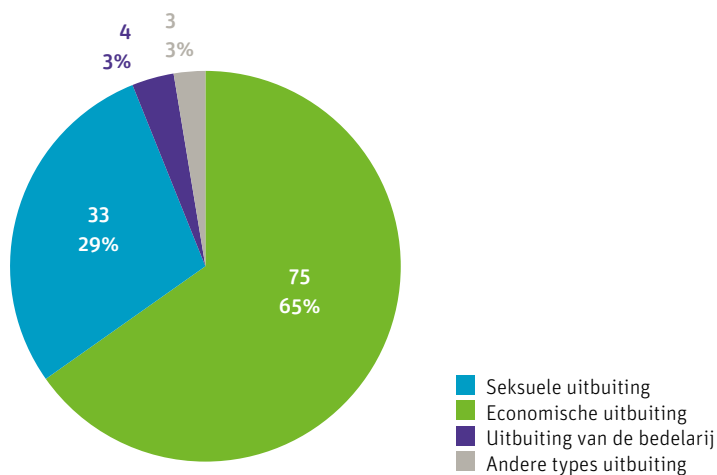
- In 2018 waren de Marokkanen en Nigerianen de twee belangrijkste nationaliteiten die slachtoffer waren van mensenhandel en die in de procedure zijn gestapt.
- Alle Marokkaanse slachtoffers (20 in totaal) waren slachtoffer van economische uitbuiting.
- Tussen 2017 en 2018 stellen we een daling vast van het aantal Nigeriaanse slachtoffers: van 44 naar 19. Van die 19 waren er 18 slachtoffer van seksuele uitbuiting.

In België komen slachtoffers van mensenhandel, die instemmen om samen te werken met de gerechtelijke autoriteiten, in aanmerking voor een specifiek verblijfsstatuut.

Rangschikking van de belangrijkste nationaliteiten van slachtoffers van mensenhandel in België

Land	2018
Marokko	20
Nigeria	19
Egypte	16
Roemenië	11
India	5
Albanië	5
Andere	39
Totaal	115

Slachtoffers van mensenhandel die in de procedure zijn gestapt per type uitbuiting

Leeftijd	Seksuele uitbuiting		Economische uitbuiting		Uitbuiting van de bedelarij		Andere types uitbuiting		Totaal	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
<18	1	3	4	1	0	3	0	0	5	7
18-25	40	20	13	14	0	1	1	0	54	35
26-30	12	7	14	25	0	0	0	0	26	32
>30	2	3	34	35	0	0	0	3	36	41
Totaal	55	33	65	75	0	4	1	3	121	115
Mannen	1	0	47	66	0	2	0	3	48	71
Vrouwen	54	33	18	9	0	2	1	0	73	44

In 2018 was **60% van de slachtoffers van mensenhandel** mannelijk, de meesten werden **economisch uitgebuit**.

- In 2018 tellen we onder de slachtoffers 71 mannelijke en 44 vrouwelijke slachtoffers. In 2017 was dit nog omgekeerd en waren er meer vrouwelijke slachtoffers.
- Slachtoffers van economische uitbuiting komen het vaakst voor (75 op 115). Vooral mannen zijn getroffen. De helft is ouder dan 30 (35 personen).
- De slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn vrouwen (33). 20 van hen zijn tussen 18 en 25 jaar oud en 3 minderjarig.

De categorie **Ander types uitbuiting** heeft betrekking op gevallen waarvoor het type uitbuiting op het ogenblik van de eerste aanvraag nog niet duidelijk is bepaald.

7 minderjarige slachtoffers van mensenhandel zijn in 2018 in de procedure gestapt:

- 4 begeleide minderjarige vreemdelingen en 3 niet-begeleide minderjarige vluchtelingen (NBMV)
- 3 slachtoffers van seksuele uitbuiting, 3 slachtoffers van de uitbuiting van de bedelarij en 1 slachtoffer van economische uitbuiting

Documenten uitgereikt door de Dienst Vreemdelingenzaken aan de slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel

		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BGV 45 dagen		36	28	32	17	10	3	0
Bijlage 15		0	0	0	0	0	20	44
Attest van immatriculatie (AI)		140	117	133	114	116	112	113
Verlenging AI		12	15	11	22	26	31	19
Mensenhandel	Tijdelijk BIVR (Kaart A)	104	98	84	90	84	97	91
	Verlenging Kaart A	437	458	443	425	413	383	348
	Onbeperkt BIVR (Kaart B)	35	44	33	36	49	50	61
Humanitair	Tijdelijk BIVR (Kaart A)	4	2	2	6	2	0	3
	Verlenging Kaart A	44	31	30	29	20	29	20
	Onbeperkt BIVR (Kaart B)	11	24	21	36	22	23	18
Bijlage 13 (BGV)		7	11	14	2	2	4	0
Totaal		830	828	803	777	744	752	717

Bij de cijfers die hier aan bod komen gaat het zowel om slachtoffers van **mensenhandel** als om sommige zwaardere vormen van **mensensmokkel**.

De **717** beslissingen inzake uitreiking of verlenging van een verblijfsvergunning betreffen nieuwe slachtoffers uit 2018 maar ook die van de voorgaande jaren, die in een fase van het slachtofferstatuut zitten en tegenover wie eerder al één of meer beslissingen zijn genomen.

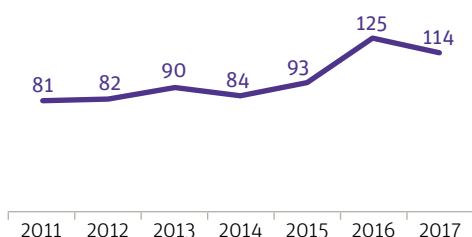
We stellen een daling vast van het totaal aantal documenten die aan slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel zijn uitgereikt.

- Een bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister (BIVR), van tijdelijke of verlengde aard, geldt altijd voor een periode van zes maanden. Normaliter krijgen de slachtoffers er twee per jaar, tot aan het einde van de gerechtelijke procedure.
- Sinds 21/05/2017 vervangt de Bijlage 15 het BGV 45 dagen. De juridische grondslag en de voorwaarden daarvoor zijn niet veranderd, enkel het type document. Het gaat om het document dat tijdens de reflectieperiode wordt uitgereikt. Als het slachtoffer rechtstreeks een klacht indient of verklaringen aflegt tegen de daders, dan wordt dit document niet uitgereikt. Het slachtoffer ontvangt dan onmiddellijk een attest van immatriculatie (AI).

Veroordelingen voor mensenhandel (gegevens van Justitie)

Aantal veroordelingen

- In 2017 zijn **114** veroordelingen uitgesproken. Dit zijn iets minder dan in 2016.
- Die veroordelingen hebben geleid tot 317 beslissingen, waarvan 100 met uitstel. Bij die beslissingen ging het om 109 boetes, 93 gevangenisstraffen, 68 ontzettingen uit de rechten, 38 verbeurdverklaring, 2 werkstraffen en 5 andere verbodsbepalingen.
- Bij de meeste in 2017 uitgesproken gevangenisstraffen ging het om straffen van 1 tot 3 jaar.

Top 5 van de nationaliteiten van de veroordeelden voor mensenhandel in 2017

Nationaliteit	2017
België	32
Onbekend	17
Bulgarije	12
Arabische Emiraten	8
Nigeria	5
Totaal	114

Elke **veroordeling** heeft betrekking op één veroordeelde (veroordelingen zijn niet hetzelfde als vonnissen, één vonnis kan uit verschillende veroordelingen bestaan).

1 veroordeling = 1 persoon

De **straffen** komen overeen met de beslissingen van de veroordelingen. Voor één veroordeling kunnen tegelijk verschillende straffen worden uitgesproken (gevangenis, boete, enz.). Een categorie hoeft daarom de andere niet uit te sluiten (op een aantal uitzonderingen na) en het totaal aantal straffen is dus hoger dan het totaal aantal veroordelingen.

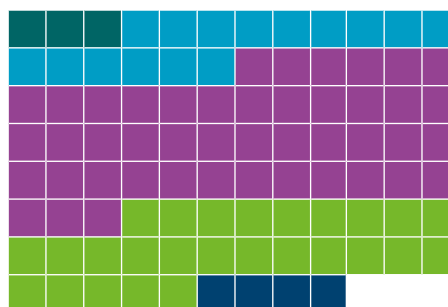
In 2017 hadden 28% van de veroordeelden de Belgische nationaliteit en 11% de Bulgaarse nationaliteit. Bij 17% van de veroordeelden was de nationaliteit onbekend.

Straffen	Beslissingen	Uitstel (geheel of gedeeltelijk)
Boete	109	51
Gevangenisstraf*	93	49
Ontzetting uit rechten	68	n.v.t.
Verbeurdverklaring	38	0
Werkstraf	2	n.v.t.
Beroepsverbod	2	n.v.t.
Andere verbodsbepalingen	5	n.v.t.
TOTAAL	317	100

Methodologische opmerkingen

- Deze cijfers hebben betrekking op het aantal definitieve veroordelingen, waartegen dus geen beroep meer kan worden aangetekend.
- De databank bevat geen informatie over het type uitbuiting voor alle veroordelingen.
- Het departement van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid van de FOD Justitie heeft zijn gegevens voor 2017 verbeterd.
- Een aantal dossiers wordt met verschillende maanden vertraging in de databank ingevoerd, daarom zijn de gegevens voor 2018 nog niet beschikbaar.

Termijnen uitgesproken gevangenisstraffen*

*1 vierkant - 1 persoon

■ 3-6 maanden ■ 6 maanden - 1 jaar
■ 1-3 jaar ■ 3-5 jaar ■ 5-10 jaar

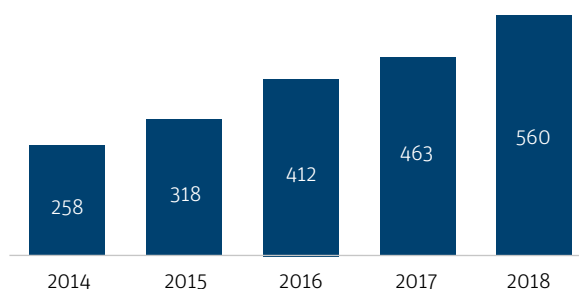
2. Mensensmokkel

De inbreuken mensensmokkel (gegevens van de politie)

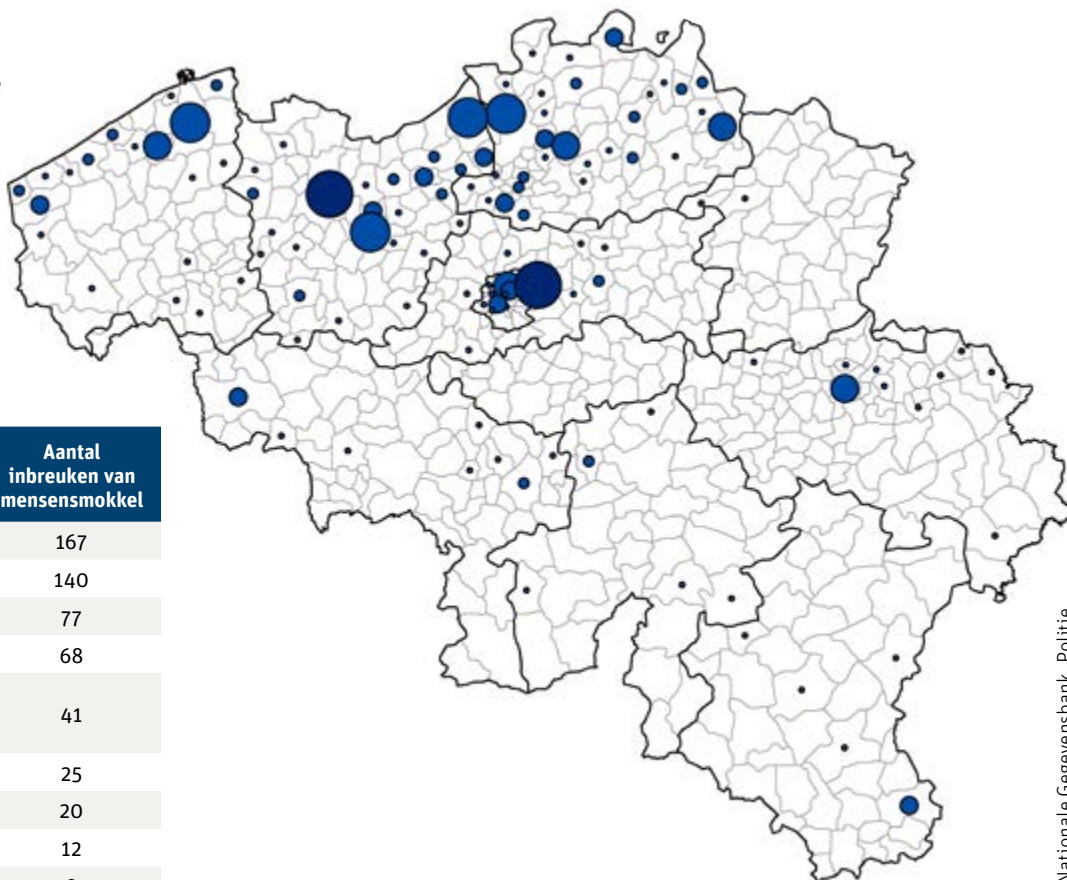
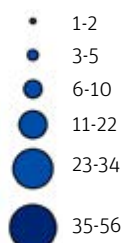
De politie heeft in 2018 in totaal 560 inbreuken mensensmokkel geregistreerd. In 81% van de gevallen was dat in Vlaanderen

- In 2018 is 81% van de inbreuken voor mensensmokkel in Vlaanderen geregistreerd, 12% in Wallonië en 7% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (incl. Luchthaven van Brussel).
- Op gemeentelijk niveau is Zaventem (56) koploper. De politie heeft nagenoeg alle inbreuken op de site van de luchthaven geregistreerd (55). Gent (44) en Antwerpen (34) volgen respectievelijk op de 2de en 3de plaats, kort daarna Wetteren (32).
- In Wallonië is Luik koploper van het aantal inbreuken (13).

Op 5 jaar tijd is het aantal geregistreerde misdrijven meer dan verdubbeld (factor 2,2), met 560 misdrijven in 2018. Tussen 2017 en 2018 doet er zich een stijging voor van 21%.

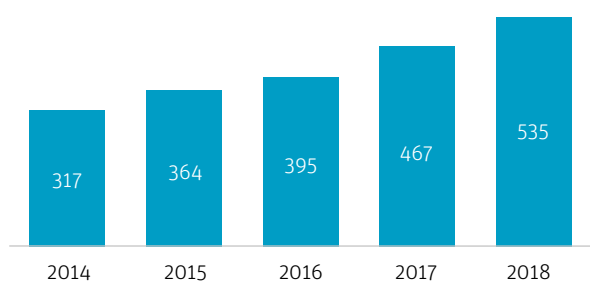

Aantal inbreuken mensensmokkel geregistreerd door de politie in 2018

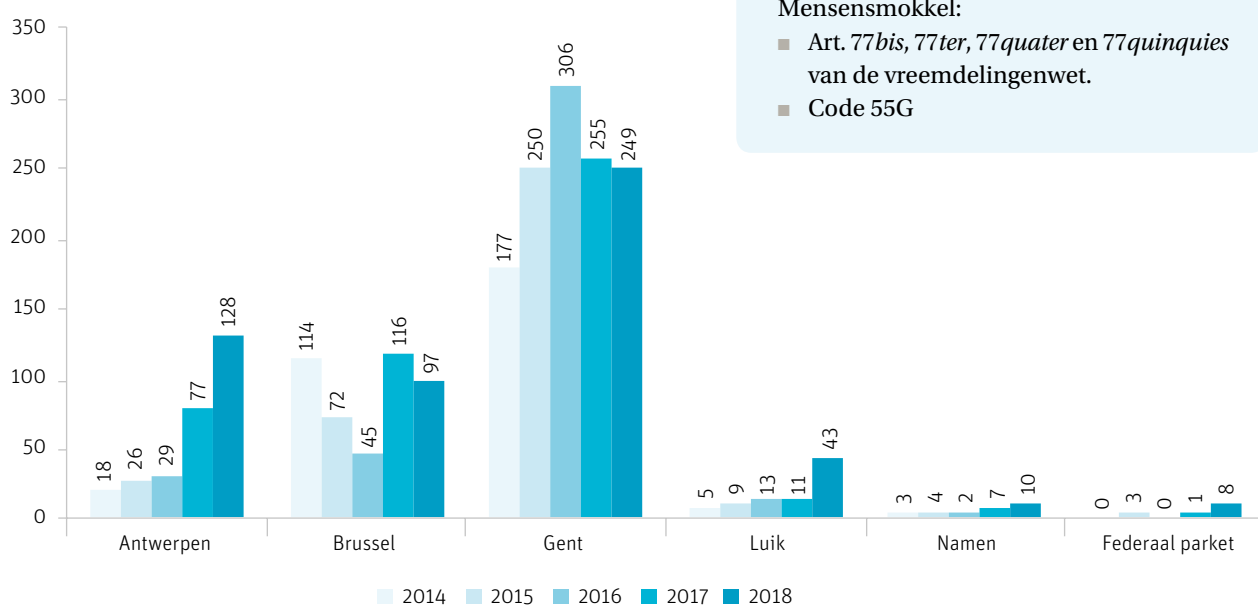

Provincie	Aantal inbreuken van mensensmokkel
Oost-Vlaanderen	167
Antwerpen:	140
West-Vlaanderen	77
Vlaams Brabant	68
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	41
Luik	25
Henegouwen	20
Luxemburg	12
Namen	8
Limburg	2
Waals-Brabant	0
Totaal	560

Strafzaken bij de parketten voor mensensmokkel

- In 2018 zijn **535** strafzaken bij de parketten binnengekomen betreffende mensensmokkel.
- Iets minder dan de helft van die strafzaken vallen onder het ressort van Gent (47%), gevolgd door dat van Antwerpen (24%), Brussel (18%) en Luik (8%).
- In de ressorts van Antwerpen (+66%) en Luik (factor 2,9) neemt het aantal strafzaken toe, in Brussel neemt het af.
- Sinds 2013 stellen we een continue stijging vast van het aantal strafzaken op de parketten wegens mensensmokkel.

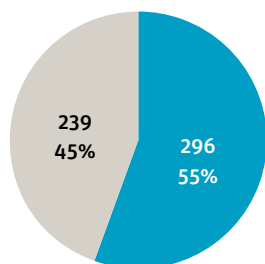

Mensensmokkel:

- Art. 77bis, 77ter, 77quater en 77quinquies van de vreemdelingenwet.
- Code 55G

Mensensmokkel succesvol vervolgen is vaak moeilijk

In 2018 bij de parketten binnengekomen strafzaken voor mensensmokkel, die op 5 mei 2019 waren geseponeerd

■ Geseponeerde dossiers
■ Andere

- Op de 535 in 2018 bij de parketten binnengekomen strafzaken voor mensensmokkel, waren er op 5 mei 2019, 296 geseponeerd, of zo'n 55%. Dat zijn er 15% meer dan in 2017.
- Van die 296 geseponeerde dossiers waren er 58 omwille van opportuniteitsredenen en 238 om technische redenen (waarvan 174 wegens onbekende dader(s) en 53 wegens onvoldoende bewijzen). Opvallend is dat het aantal geseponeerde dossiers met onbekende dader(s) meer dan dubbel zo hoog dan in 2017 (73).

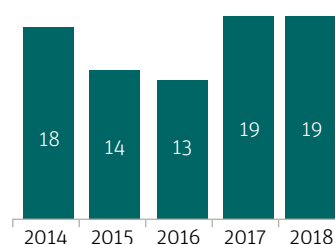
Slachtoffers van mensensmokkel die in de procedure zijn gestapt (gegevens Dienst Vreemdelingenzaken)

Net als voor de slachtoffers van mensenhandel kunnen ook de slachtoffers van mensensmokkel onder verzwarende omstandigheden beroep doen op het slachtofferstatuut.

Die zwaardere vormen van mensensmokkel worden bepaald in artikel 77^{quater} 1° tot 5° van de wet van 15/12/1980. Het gaat om de minderjarigheid van het slachtoffer, het in gevaar brengen van het leven van het slachtoffer, enz.

In 2018 waren er **19 slachtoffers van mensensmokkel** onder verzwarende omstandigheden, waarvoor DVZ voor het eerst een verblijfsdocument had uitgereikt.

8 minderjarige slachtoffers van mensensmokkel zijn in 2018 in de procedure gestapt:

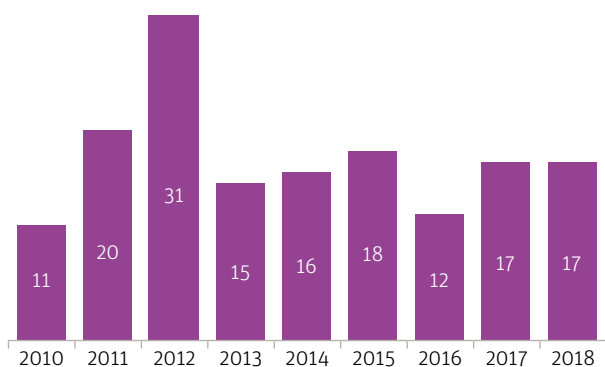
- 4 begeleide minderjarigen en 4 niet-begeleide minderjarige vluchtelingen (NBMV)

Van het totaal aantal slachtoffers van mensensmokkel zijn er:

- 12 mannen en 7 vrouwen;
- 8 slachtoffers jonger dan 18 jaar (dubbel zo veel als in 2017);
- 9 Irakezen en 3 Vietnamezen (in 2017 was Irak de eerste nationaliteit in de rangschikking van slachtoffers van mensensmokkel).

Mensensmokkel	<18	18-25	26-30	≥30	Vrouwen	Mannen	Totaal
2017	4	6	5	4	6	13	19
2018	8	5	4	2	7	12	19

Nieuw opgestarte begeleidingen van slachtoffers van mensensmokkel door de gespecialiseerde centra

3 minderjarige slachtoffers van mensensmokkel hebben in 2018 bij een gespecialiseerd centrum een begeleiding opgestart:

- **17** slachtoffers van mensensmokkel onder verzwarende omstandigheden hebben in 2018 in een van de gespecialiseerde centra in België een nieuwe begeleiding opgestart. Dat zijn er net zoveel als in 2017.
- Onder die slachtoffers is een meerderheid mannen (13 op de 17) en zijn er heel wat Irakezen (7 op de 17).

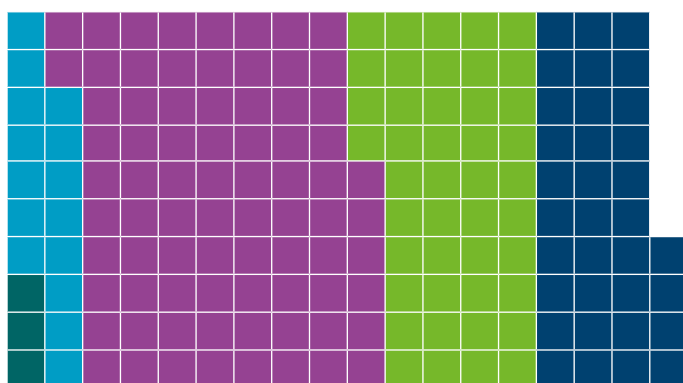
Nationaliteit	Vrouwen		Mannen		Totaal
	<18	≥18	<18	≥18	
Irak	2	1		4	7
Afghanistan		1		1	2
Eritrea				2	2
Vietnam			1	1	2
Kameroen				1	1
Guinee				1	1
India				1	1
Iran				1	1
Totaal	2	2	1	12	17

Veroordelingen voor mensensmokkel (gegevens van Justitie)

- In 2017 zijn **175** veroordelingen voor mensensmokkel uitgesproken. Dit is sterke stijging ten opzichte van 2015 (minimum 90 veroordelingen) en 2016 (minimum 127 veroordelingen).
- Die veroordelingen hebben geleid tot 578 beslissingen waarvan 122 met uitstel. Het aantal gevangenisstraffen (174) leunt aan bij dat van de boetes (172). Er was ook een belangrijk aantal verbeurdverklaringen (101).
- Het grootste aandeel uitgesproken gevangenisstraffen in 2017 duurde 1 tot 3 jaar.

Straffen	Beslissingen	Met uitstel (volledig en gedeeltelijk)
Gevangenisstraf*	174	51
Boete	172	70
Ontzetting uit rechten	130	n.v.t.
Verbeurdverklaring	101	1
Werkstraf	1	n.v.t.
TOTAL	578	122

Termijnen uitgesproken gevangenisstraffen*

*1 vierkant - 1 persoon

■ 3-6 maanden ■ 6 maanden - 1 jaar ■ 1-3 jaar ■ 3-5 jaar ■ 5-10 jaar

Methodologische opmerkingen

- Het departement van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid van de FOD Justitie heeft zijn gegevens voor 2017 verbeterd.
- Deze cijfers hebben betrekking op het aantal definitieve veroordelingen, waartegen dus geen beroep meer kan worden aangetekend.
- Een aantal dossiers wordt met verschillende maanden vertraging in de databank ingevoerd, daarom zijn de gegevens voor 2018 nog niet beschikbaar.

Top 5 van de nationaliteiten van de veroordeelden voor mensensmokkel in 2017

Nationaliteit	2017
Onbekend	43
Irak	18
België	14
Syrië	13
Algerije	10
Totaal	175

De nationaliteit van een groot aantal veroordeelden was onbekend (25%). Irak (10%), België (8%), Syrië (7%) en Algerije met 6% vervullen de top 5.

3. Toelichting bij de statistische gegevens inzake mensenhandel-onderzoeken verricht door de ECOSOC-teams van de RSZ-inspectie in 2018

Stéphanie Schulze

Peter Van Hauwermeiren

RSZ-inspectiedienst

Themadirectie mensenhandel

3.1. | Inleiding

Dit verslag betreft de RSZ-inspectiediensten (Themadirectie mensenhandel en ECOSOC-teams).

Met deze bijdrage willen wij, naast de puur statistische gegevens, enige kwalitatieve informatie geven over de werking van de ECOSOC-teams van de RSZ-inspectiedienst in 2018.

De gegevens vervat in dit rapport zijn afkomstig van 2 bronnen:

1. Het interne dossierbeheerssysteem (Pegasis), met de gegevens van de in 2018 afgesloten dossiers. Deze gegevens betreffen 65 potentiële slachtoffers.
2. De analyse van de checklists die de sociaal inspecteurs in 2018 hebben opgesteld overeenkomstig het Hoofdstuk VIII van de COL 01/2015 inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel (bijlage 5 bij de COL 01/2015). De inspecteurs van de RSZ stellen een dergelijke checklist op zodra:
 - zodra een potentieel slachtoffer opgevangen wordt door een opvangcentrum of had kunnen worden opgevangen (bijvoorbeeld: alle elementen waren aanwezig maar het potentiële slachtoffer weigerde te worden doorverwezen);
 - zodra uit het lopend onderzoek blijkt dat er duidelijk voldoende aanwijzingen van mogelijke mensenhandel zijn.

In 2018 werden 78 dergelijke checklists opgesteld, wat dus betekent dat 78 potentiële slachtoffers werden aangetroffen. Het verschil met de 65 potentiële slachtoffers uit de Pegasis-bron volgt uit het feit dat de dossiers waarbij in 2018 een checklist werd opgesteld niet noodzakelijk ook al in 2018 werden afgesloten.

Een specifiek analyserapport op basis van deze checklists wordt door de Themadirectie mensenhandel jaarlijks bezorgd aan de Dienst voor het Strafrechtelijk beleid van de FOD Justitie.

Ook een bron van kwalitatieve informatie is de inzage van de dossiers mensenhandel die in 2018 in 10 provinciale directies werden behandeld en de communicatie omtrent de gevoerde onderzoeken met de ECOSOC-teamchefs.

3.2. | Statistieken processen-verbaal en strafrapporten (Pegasis)⁴²⁷

Volgens de ontvangen statistieken (interne statistieken van de dienst – Pegasis) inzake de **in 2018 afgesloten onderzoeken (onderzoeken opgestart in 2018 of vóór 2018)**:

- **In 2018 heeft de RSZ 14 processen-verbaal** (20 betroffen potentiële slachtoffers) en **42 strafrapporten** (45 betroffen potentiële slachtoffers) inzake mensenhandel (mensenhandel-art. 433^{quinquies} van het Strafwetboek) opgesteld. Na onderzoeken in samenwerking met andere inspectie- of politiediensten gebeurt het bovendien dat een andere dienst het proces-verbaal of het strafrapport inzake mensenhandel opstelt. 13 rapporten of processen-verbaal zijn door andere diensten opgesteld in het kader van een samenwerking met de RSZ.

⁴²⁷ Deze statistieken zijn gebaseerd op afgesloten onderzoeken.

Provinciale directies	PV/SR opgesteld door de RSZ	PV/SR opgesteld door een andere dienst ⁴²⁸
West-Vlaanderen	0	0
Oost-Vlaanderen	8	2
Antwerpen	8	1
Limburg	0	1
Henegouwen	10	2
Namen-Luxemburg	9	2
Luik	3	0
Vlaams-Brabant	4	2
Brussel	14	3
Waals-Brabant	0	0
Totaal	56	13

- De RSZ-inspectie heeft **65** vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel op basis van strafrapporten of processen-verbaal doorverwezen naar de gerechtelijke autoriteiten.
- De meeste slachtoffers komen uit volgende landen: Afghanistan (10 personen), Polen (7), Oekraïne (6), Marokko (6), Pakistan (6), Bulgarije (6 personen). Opvallend is dat van die 65 vermoedelijke slachtoffers, er 18 EU-onderdanen waren, waaronder ook 2 Belgen.
- De meest vertegenwoordigde activiteitssectoren waren garages (car- en truck-wash), horeca, bouw en (klein-) handel.

Geografische spreiding per activiteitssector

	Namen-Luxemburg	Brussel	Luik	Henegouwen	Limburg	Waals-Brabant	Vlaams-Brabant	Antwerpen	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Totaal
Kleinhandel	3	3	1					2			9
Horeca	7	11					2	7		2	29
Prostitutie									3		3
Bouw				2		1					3
Carwash en truckwash	1		2	2			1	1	2	3	12
Huishoudpersoneel		2					1				3
Garage			1								1
Bakker	1										3
Kapsalon en schoonheidssalon		3							2		3
Land- en tuinbouw					4						4
Dierenverkoop							1				1
Sorteren van tweedehandskleding en -voorwerpen		2					5				7
Totaal	12	21	4	4	4	1	10	10	7	5	78

3.3. | Analyse van de checklists

Inleiding

Rekening houdend met de bepalingen van de COL 01/15, werd **in 2018** een checklist ingevuld zodra er **voldoende nauwkeurige aanwijzingen** waren van een mogelijke situatie van mensenhandel, en dit ongeacht of het onderzoek nog lopende was, dan wel afgesloten.

In totaal werden **78 checklists** opgesteld (1 checklist per potentieel slachtoffer; verschillende checklists kunnen dus betrekking hebben op dezelfde werkgever), die als volgt zijn onderverdeeld:

Provinciale directies	
West-Vlaanderen	5
Oost-Vlaanderen	7
Antwerpen	10
Limburg	4
Henegouwen	4
Namen-Luxemburg	12
Luik	4
Vlaams-Brabant	10
Brussel	21
Waals-Brabant	1
Totaal	78

⁴²⁸ In kader van een onderzoek in samenwerking met RSZ.

Verdeling volgens leeftijd, geslacht en nationaliteit van de vermoedelijke slachtoffers

Nationaliteit	Mannen	Vrouwen
Afghanistan	9	0
Albanië	2	0
Bangladesh	1	0
België	2	0
Brazilië	1	0
Burkina Faso	2	0
China	6	0
Colombia	0	1
Congo	1	0
Egypte	5	0
Griekenland	1	1
Hongarije	1	0
India	5	0
Italië	1	1
Marokko	12	3
Mexico	0	2
Nigeria	0	3
Pakistan	3	0
Polen	0	2
Rwanda	1	0
Syrië	6	0
Tunesië	2	0
Oekraïne	0	1
Vietnam	1	2
Totaal	62	16

Leeftijd	Mannen	Vrouwen
Minderjarigen (-18 jaar)	0	2
Tussen 18 en 30 jaar	33	7
Tussen 30 en 40 jaar	16	4
Tussen 40 en 50 jaar	7	2
Ouder dan 50 jaar	6	1
Totaal	62	16

Uit een snelle analyse van bovenstaande tabel kan worden afgeleid dat bijna 80% van de potentiële slachtoffers van economische uitbuiting mannen zijn (62/78). Wat de leeftijd betreft, is de helft van de vermoedelijke slachtoffers tussen de 18 en 30 jaar oud en een kwart tussen de 30 en 40 jaar oud. Opvallend is dat vrouwen vooral actief zijn in de horeca en prostitutie. De twee uitgebuide minderjarigen

(Vietnamezen) werkten in een nagelstudio in Brussel, ze waren 17 jaar oud op het moment van de controle.

Wat de nationaliteit van de slachtoffers betreft, is de overgrote meerderheid (69/78) afkomstig uit derde landen (EU niet meegerekend). Van de 9 EU-onderdanen zijn er 2 Belg.

Omstandigheden waarin de mensenhandel zich voordoet en verzwarende omstandigheden

Bijlage 5 van de COL 01/2015 bevat verschillende indicatoren van mensenhandel onder het punt "omstandigheden". Na een analyse van de in 2018 ontvangen checklists kan het volgende worden vastgesteld:

Identiteitsdocumenten

De meeste potentiële slachtoffers verbleven illegaal op het Belgisch grondgebied. Ze waren in het bezit van een nationaal identiteitsdocument (paspoort) of van een kopij van identiteitsdocumenten.

In ongeveer 25% van de gevallen hadden potentiële slachtoffers geen eigen identiteits- of reisdocumenten.

Financieel aspect – sociale zekerheid – sociale documenten

Op vlak van inkomsten: in bijna alle situaties die zich hebben voorgedaan kregen ze weinig, zeer weinig of soms helemaal geen loon. Soms moest het potentiële slachtoffer een deel van zijn loon afstaan of werd hem een loon beloofd dat nooit is betaald. Een van de slachtoffers verklaarde zelfs dat ze haar reis moest terugbetalen. Een andere ontving het loon op een bankrekening die op zijn naam was geopend, terwijl hij niet op de hoogte was van het bestaan ervan. De uitbouter had er een volmacht op en haalde er regelmatig geld van. Andere concrete voorbeelden uit 2018 waren de volgende: 30€/9 uur; 50€/9 uur of 60€/9 uur; 60€/15 uur; 5 à 10€ per dag; 2,25 à 5€ per uur; 3.000€ voor 2 jaar werk, 12 uur per dag en 7 dagen op 7; 200€ voor 2 maanden werk, 9 uur per dag en 7 dagen op 7; 150€ per week voor 70 uur werk, 80€ voor 91 uur werk per week, ...

Inzake sociale zekerheid en sociale documenten: Zo'n 15% van de werknemers was in Dimona aangegeven. De anderen waren illegaal tewerkgesteld zonder dat de formaliteiten waren geregeld op vlak sociale zekerheid, sociale documenten, werkvergunningen of beroepskaarten.

Uitbuitingsomstandigheden

De checklist bevat de hieronder opgesomde indicatoren. Sommige indicatoren komen vaak terug, zoals de erbarmelijke huisvestingsomstandigheden of te lange werktijden. Details en voorbeelden staan hieronder.

- **Het slachtoffer beschikt niet over geschikte uitrusting/werkkleding.**

- **Het slachtoffer werkt in gevaarlijke/ongezonde omstandigheden.**

Indicatoren met betrekking tot de bescherming op het werk (veiligheid en gezondheid van de werknemers: hygiënemaatregelen, kleding en werkplekken, enz.) betreffen ongeveer 25% van de vermoedelijke slachtoffers.

- **Het slachtoffer mag geen contact hebben met de buitenwereld.**

- **De bewegingsvrijheid van het slachtoffer is beperkt.**

Zo'n 25% van de vermoedelijke slachtoffers die we hebben ontmoet had geen contact met de buitenwereld en hun bewegingsvrijheid was beperkt. Een aantal slachtoffers sprak geen enkele gangbare taal (Nederlands, Frans of Engels).

- **Het slachtoffer is in erbarmelijke omstandigheden gehuisvest.**

In tal van potentiële situaties van mensenhandel zijn de slachtoffers in onfatsoenlijke en ongezonde woningen gehuisvest. Dit was het geval voor 32 personen, of voor 41% van de vermoedelijke slachtoffers.

- **Het slachtoffer krijgt geen geneeskundige verzorging.**

Twee vermoedelijke slachtoffers kregen geen geneeskundige verzorging.

- **Het slachtoffer werkt zeer lang.**

Zo'n 60% van de vermoedelijke slachtoffers die we hebben ontmoet werkte gedurende abnormaal lange periodes. Een aantal voorbeelden daarvan uit 2018 zijn de volgende: prestaties 7 dagen op 7, 10 tot 12 uur per dag; 12 werkuren per dag, 6 dagen op 7; 15 uur per dag; prestaties 7 dagen op 7, 9 uur per dag; prestaties 7 dagen op 7, 13 à 14 uur per dag; 70 werkuren per week; 84 werkuren per week; ...

Verzwarende omstandigheden

Bijlage 5 van de COL 01/2015 bevat verschillende verzwarende omstandigheden van mensenhandel. Een aantal daarvan kon worden vastgesteld in de gevallen uit 2018:

- **Situatie van het slachtoffer**

Bij de slachtoffers waren twee Vietnamese meisjes van 17 jaar die in een nagelstudio werden uitgebuit.

- **Hoedanigheid van de dader**

In de meeste gevallen maakte de dader misbruik van de kwetsbare situatie van het slachtoffer, had hij gezag over het slachtoffer of maakte hij misbruik van zijn functie. In geen enkele checklist is er sprake van een politieambtenaar in de uitoefening van zijn functie als dader. Twee vermoedelijke slachtoffers waren wel bij diplomaten tewerkgesteld.

- **Omstandigheden en gevolgen van mensenhandel**

Van de 78 slachtoffers op de checklists van 2018, verklaarden er 18 dat zij het slachtoffer waren van bedreigingen, geweld of dwang vanwege de dader.

De levens van 6 vermoedelijke slachtoffers waren in gevaar gebracht. Van deze 6 personen is er één permanent arbeidsongeschikt als gevolg van de uitbuiting.

In de meeste gevallen gaat het om een gebruikelijke activiteit. Eén geval heeft betrekking op illegale cannabiskweek en -verkoop.

Doorverwijzing van de slachtoffers naar een gespecialiseerd opvangcentrum

Bij de 78 checklists die in aanmerking zijn genomen ging het in 39 gevallen om vermoedelijke slachtoffers die zijn doorverwezen naar of opgevangen door een gespecialiseerd opvangcentrum (Sūrya, Payoke of PAG-ASA).

Een aantal verbleef daar al; het onderzoek had dan betrekking op het verhoor van die personen en/of grondigere onderzoeken inzake mensenhandel.

Van die 39 vermoedelijke slachtoffers vonden 2 minderjarigen onderdak bij Esperanto.

De verdeling per provinciale directie ziet er als volgt uit:

Provinciale directies	Aantal doorverwezen vermoedelijke slachtoffers	Nationaliteit en geslacht
Namen-Luxemburg	3	1 China (V) 1 Tunesië (M) 1 Congo (M)
Brussel	17	8 Marokko (7M en 1V) 4 Egypte (M) 1 Vietnam (M) 1 India (M) 1 Turkije (M) 2 Vietnam (V)
Luik	4	1 Marokko (M) 2 Afghanistan (M) 1 India (M)
Henegouwen	1	1 Brazilië (M)
Waals-Brabant	1	1 Burkina Faso (M)
Antwerpen	0	
Vlaams-Brabant	3	1 Burkina Faso (M) 1 China (M) 1 Bangladesh (M)
Oost-Vlaanderen	3	2 Marokko (M) 1 Nigeria (V)
West-Vlaanderen	3	2 Mexico (V) 1 Afghanistan (M)
Limburg	4	2 Albanië (M) 2 Griekenland (1M en 1V)
Totaal	39	

3.4. | Joint Action Days *labour exploitation*

In mei 2018 namen de Belgische sociale-inspectiediensten voor het derde jaar op rij deel aan de Joint Action Days (JAD) *labour exploitation*.

Dit EU-initiatief kadert in het Europese EMPACT-project (European multidisciplinary platform against criminal threats), waarin de bestrijding van mensenhandel één van de prioritaire criminele fenomenen is. Het EMPACT-project kadert op zijn beurt in het EU-actieplan mensenhandel. Europol stelt zijn infrastructuur en expertise ter beschikking voor de realisatie van dit initiatief van de sociale-inspectiediensten in de verschillende lidstaten.

De nieuwe thematische directie mensenhandel binnen de RSZ-inspectiedienst leidde de Belgische medewerking aan de Joint Action Day *labour exploitation* 2018 in goede banen, waarbij in risicosectoren gerichte controles

naar economische uitbuiting werden uitgevoerd. Naast de RSZ-inspectie namen ook de federale en lokale politiediensten deel, evenals de dienst Toezicht op de Sociale Wetten, de gewestelijke sociale-inspectiediensten, de wooninspectie, en ook de arbeidsauditeurs gaven hun actieve ondersteuning.

Op de 149 gecontroleerde werkplaatsen waren de inspecteurs alert voor de detectie van indicatoren van economische uitbuiting. Met name in de sector van de handcarwashes, focussector bij dit initiatief in België, werden dergelijke indicatoren vastgesteld.

Er werden 9 potentiële slachtoffers van mensenhandel geïdentificeerd, arbeidskrachten die in mensenwaardige omstandigheden werkten en in sommige gevallen in erbarmelijke omstandigheden door de werkgever werden gehuisvest. Eén van hen werd doorverwezen naar het gespecialiseerd opvangcentrum Sürya te Luik.

De actie had ook een belangrijk internationaal karakter. De Nederlandse en Belgische inspectiediensten werkten nauw samen bij drie grenscontroles. Daarbij werd voornamelijk aandacht besteed aan werknemers van Nederlandse uitzendkantoren die aan dumpingprijzen werken bij Belgische bouwbedrijven. Bijkomend werd nagegaan of de werknemers die in België aan de slag zijn geen uitkering genieten in Nederland.

Europol heeft zijn traditionele scope verbreed door ook sociale inspectiediensten een rol te geven bij de coördinatie van acties ter bestrijding van economische uitbuiting. Gedurende de hele duur van de JAD-actieperiode was bij Europol in Den Haag een coördinatiecentrum actief, waar ook een vertegenwoordiger van RSZ-inspectie aanwezig was om de afstemming van de acties en de informatie-uitwisseling tussen de verschillende landen onderling te faciliteren. De deelnemende lidstaten konden "special requests" uitzenden naar een andere lidstaat met als doel het aanleveren van informatie of het stellen van onderzoeksdaden door inspectiediensten. Zo werd een onderzoek naar arbeidsuitbuiting opgestart in samenwerking met de Spaanse, Poolse en Hongaarse arbeidsinspectiediensten. Ook na de JAD-periode werd verder informatie uitgewisseld in meerdere dossiers.

Dat een dergelijke multidisciplinaire aanpak loont, wordt geïllustreerd door het feit dat een Belgische JAD-controle in 2016 in een handcarwash in 2017 leidde tot een veroordeling voor mensenhandel van de uitbater van deze carwash.

Ook in 2019 werd tijdens de JAD-acties (9-14 april) met succes samengewerkt met Nederlandse, Portugese, Sloveense inspectiediensten, politie en

immigratiediensten. Nederlandse en Sloveense arbeidsinspecteurs waren aanwezig bij controles op Belgisch grondgebied. Op 6 van de 52 gecontroleerde werkplaatsen troffen de inspecteurs indicatoren van economische uitbuiting aan. Er werden 6 potentiële slachtoffers van mensenhandel geïdentificeerd, arbeidskrachten die in mensonwaardige omstandigheden werkten en in sommige gevallen in erbarmelijke omstandigheden door de werkgever werden gehuisvest.

3.5. | Onderzoekstechnieken

Steeds vaker hanteren de sociaal inspecteurs van de ECOSOC-teams specifieke onderzoekstechnieken zoals:

- luchtverkenning, dankzij dewelke 2 slachtoffers van mensenhandel konden worden gedetecteerd, onder 7 werknemers in onwettig verblijf die op een werf waren aangetroffen;
- telefonieonderzoeken (in het kader van een mini-onderzoek of een onderzoek);
- gebruik van beelden van video-bewaking;
- uitlezen van gsm's;
- onderzoeken in "Open sources intelligence" (internet, sociale media).

Deze onderzoeken worden uitgevoerd in samenwerking met de gespecialiseerde diensten van de federale politie, meestal op verzoek van de arbeidsauditeur. Dat soort onderzoekstechnieken biedt tal van mogelijkheden: identificatie en verhoor van potentiële slachtoffers, identificatie van potentiële getuigen, bevestiging van slachtofferverklaringen, vaststelling van de tewerkstelling van andere werknemers/slachtoffers, identificatie van daders en het blootleggen van banden tussen personen of bedrijven.

3.6. | Conclusie

De gevallen van uitbuiting in 2018 deden zich doorgaans voor in stedelijke gebieden en betroffen voornamelijk mannen.

In de overgrote meerderheid van de gevallen was er slechts één persoon bij betrokken. Toch konden dankzij onderzoeken, verschillende potentiële slachtoffers worden opgespoord, die door dezelfde persoon of hetzelfde netwerk werden uitgebuit. Dit was met name het geval in:

- een aspergeteelt in Limburg: 4 vermoedelijke slachtoffers;
- een hotel in West-Vlaanderen: 2 vermoedelijke slachtoffers;
- horecazaken in Brussel: 12 vermoedelijke slachtoffers;
- sorteren van materiaal te Brussel: 2 vermoedelijke slachtoffers;
- nagelstudio's: 2 vermoedelijke slachtoffers;
- sorteren van kledij in Vlaams-Brabant: 5 vermoedelijke slachtoffers;
- een Chinees restaurant in de provincie Namen: 3 vermoedelijke slachtoffers;

Opvallend was dat sommige vermoedelijke slachtoffers die we hebben ontmoet en van wie in deze samenvatting sprake, niet door een gespecialiseerd opvangcentrum zijn opgevangen, met name omdat ze zich best in hun situatie konden vinden en alle begeleiding weigerden.

De activiteitssectoren die bij de analyse van de checklists 2018 het vaakst werden aangetroffen waren de horeca, garages (car- en truck-wash), kleinhandelszaken (met inbegrip van nachtwinkels en tabakswinkels) en de sortering van recuperatiemateriaal. Opgemerkt moet worden dat de Themadirectie mensenhandel in 2018, de sector van de manuele carwashes als specifieke focus had uitgekozen.

De meest courante praktijken waren zwartwerk (geen DIMONA-aangifte), illegale tewerkstelling van illegale buitenlandse werknemers.

De meest voorkomende indicatoren waren:

- weinig of zelfs geen loon;
- abnormaal lange werkuren;
- huisvesting in erbarmelijke omstandigheden;
- misbruik van een kwetsbare situatie;
- gebruik van bedreigingen / geweld;
- beperking van de bewegingsvrijheid en van contacten met de buitenwereld.

Deel 5

Aanbevelingen

Aanbeveling 1: Maak van mensenhandel opnieuw een prioriteit op het terrein, door de eerstelijnsdiensten het nodige personeel en middelen ter beschikking te stellen

Myria wil dat politie, magistraten en inspectiediensten over voldoende personeel en technische middelen beschikken om de strijd tegen mensenhandel efficiënter aan te pakken. Ook de eerstelijnsdiensten moeten beter worden opgeleid om slachtoffers van mensenhandel op te sporen.

Myria beveelt de federale regering aan om voldoende menselijke en financiële middelen vrij te maken en toe te kennen aan de politie- en inspectiediensten, om van de strijd tegen mensenhandel een echte prioriteit te maken, en niet alleen op papier.

Dat is een essentiële voorwaarde om de vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel op te sporen en te informeren. Die informatieplicht van de eerstelijnsdiensten kan uiteraard alleen worden nagekomen als de politie- en inspectiediensten over voldoende middelen en budgetten beschikken. Die schieten de afgelopen jaren ruimschoots tekort. Zo kunnen de politiediensten de laatste tijd bij controleacties geen bijstand meer geven aan de sociale inspectiediensten door capaciteitsgebrek. Ook de ECOSOC-teams van de inspectiedienst van RSZ hebben onvoldoende middelen. De laatste jaren wordt het personeel dat die diensten verlaat niet meer vervangen. Ook het federaal parket trekt hierover aan de alarmbel.

Aanbeveling 2: Geef meer bekendheid aan de multidisciplinaire omzendbrief inzake mensenhandel en met name de informatieplicht van de eerstelijnsdiensten

De eerstelijnsdiensten moet beter op de hoogte zijn van de multidisciplinaire omzendbrief en van hun informatieplicht. Het zou nuttig zijn daarvoor een praktisch instrument te ontwikkelen.

Myria beveelt de Interdepartementale Coördinatiecel aan een praktische tool voor de eerstelijnsdiensten te ontwikkelen, over hun plicht om vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel te informeren.

Aanbeveling 3: Bied slachtoffers van mensenhandel snel de bijstand van een advocaat

De juridische begeleiding van slachtoffers door gespecialiseerde opvangcentra is van essentieel belang. Dat helpt om het slachtoffer uit te leggen wat zijn rechten zijn en hem tijdens de strafprocedure te begeleiden (verhoren, informatie over de opvolging, ondersteuning, enz.). De centra stellen het slachtoffer ook voor om met het oog op een vordering tot schadeloosstelling zich door een advocaat te laten bijstaan. Die wordt doorgaans aangesteld wanneer de zaak zich in de eindfase bevindt: ofwel omdat het onderzoek wordt afgesloten en er een zitting voor de raadkamer is gepland voor de regeling van de rechtspleging, ofwel zelfs nog wanneer de zaak op de rol wordt gesteld. Wanneer dat nodig is, wordt de advocaat soms vroeger aangesteld (bijvoorbeeld wanneer er gedetineerden zijn en het dossier snel zal worden afgesloten).

De snelle aanstelling van een advocaat zorgt er niet alleen voor dat het slachtoffer inzage krijgt in het dossier. De onderzoeksrechter kan indien nodig dan ook om bijkomende onderzoekshandelingen worden gevraagd mocht het onderzoek onvolledig zijn gevoerd. Op die manier wordt ook vermeden dat de advocaat op de zitting van de raadkamer te horen krijgt dat het om een lijvig dossier gaat en hij dus geen tijd meer heeft om het op een behoorlijke manier in te studeren, om de belangen van het slachtoffer optimaal te kunnen behartigen. Meer in het algemeen wordt het slachtoffer zo in alle fasen van de procedure vertegenwoordigd en kan het een standpunt innemen wanneer de dader van de feiten bijvoorbeeld om een confrontatie vraagt.

Nadat een slachtoffer de mogelijkheid gekregen heeft in het slachtofferstatuut te stappen, kan een aangestelde advocaat de belangen van het slachtoffer beter behartigen bij problemen tijdens de procedure van het statuut of in de aanloop naar het proces. Het moet slachtoffers ook in staat stellen met kennis van zaken te beslissen om zich al dan niet burgerlijke partij te stellen en een schadevergoeding te vragen.

Myria beveelt de gespecialiseerde opvangcentra aan om tijdig een advocaat aan te stellen voor de slachtoffers die ze begeleiden. De advocaat moet zo snel mogelijk na het inleiden van de zaak worden aangesteld. Zo'n aanstelling kan in sommige gevallen ook nuttig zijn na het eerste verhoor van het slachtoffer in het kader van het vooronderzoek. In dat verband kan worden gedacht aan een wijziging van de multidisciplinaire omzendbrief uit 2016.

Myria beveelt ook aan om voor elk slachtoffer van mensenhandel systematisch een verklaring van benadeelde persoon in te voeren om zijn rechten tijdens de strafprocedure te waarborgen.

Aanbeveling 4: Laat slachtoffers van mensenhandel voor juridische tweedelijnsbijstand in aanmerking komen tot aan het einde van de strafprocedure door het koninklijk besluit daarover aan te passen

Bij gebrek aan budgetten om advocaten te betalen, schakelen de opvangcentra voor slachtoffers advocaten in die optreden in het kader van de juridische bijstand. Het slachtoffer kan een beroep doen op een pro-Deoadvocaat als het aan de voorwaarden voldoet (als het bijvoorbeeld sociale steun krijgt, wat het geval is bij het begin van de begeleiding).

Onderzoeken naar mensenhandel zijn echter tijdrovend. Soms duurt het enkele jaren vooraleer een dossier wordt afgesloten en is de kans groot dat het slachtoffer intussen een baan heeft gevonden. Daardoor voldoet het niet langer aan de voorwaarden voor rechtsbijstand om in aanmerking te komen voor een pro-Deoadvocaat. Soms wil het ook gewoon de bladzijde omslaan of zijn er andere financiële prioriteiten.

Bovendien is het zo dat slachtoffers die recht hebben op gratis bijstand van een advocaat zolang ze geen werk hebben, niet langer in de baremaschalen vallen om in aanmerking te komen voor deze juridische bijstand zodra ze opnieuw actief zijn op de arbeidsmarkt. Dat leidt tot aanzienlijke kosten. Volgens Myria moeten slachtoffers van mensenhandel tot aan het einde van de strafrechtelijke procedure tegen de daders op kosteloze juridische bijstand kunnen rekenen.

Bij aanvang van de procedure zitten slachtoffers van mensenhandel, net als andere categorieën rechtzoekenden zoals asielzoekers, in een bijzonder kwetsbare situatie. Myria beveelt daarom aan om **het koninklijk besluit van 18 december 2003 over de juridische tweedelijnsbijstand** aan te passen om de slachtoffers van mensenhandel, van wie het statuut aanvankelijk was erkend na de eerste verklaringen voor justitie, tot na afloop van de strafprocedure tegenover de daders in aanmerking te laten komen voor juridische tweedelijnsbijstand. Bovendien moet in de belangrijkste Bureaus voor Juridische Bijstand in het land een lijst beschikbaar zijn van vrijwillige advocaten die gespecialiseerd zijn in bijstand aan slachtoffers van mensenhandel.

Aanbeveling 5: Zorg voor een structurele financiering van de gespecialiseerde opvangcentra zodat ze hun opdracht ten volle kunnen vervullen, met name op het vlak van juridische begeleiding van slachtoffers

De drie gespecialiseerde opvangcentra zijn voor het eerst officieel erkend in 2013, na goedkeuring van het koninklijk besluit van 18 april 2013. Die erkenning is vernieuwd in 2018 met het koninklijk besluit van 22 juni 2018. Artikel 7 van het koninklijk besluit van 2013 bepaalt dat die erkenning geen recht inhoudt op het verkrijgen van subsidies. Hun structurele financiering is voor de centra echter een steeds terugkerende probleem. Rond dit punt, dat al aan bod is gekomen in het nationaal actieplan 2015-2019, heeft de Interdepartementale Coördinatiecél reeds voorstellen geformuleerd. Op een oplossing is het evenwel nog altijd wachten, ondanks de aanbevelingen van internationale evaluatie-instanties zoals GRETA, de expertengroep belast met de opvolging van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel dat België heeft geratificeerd.

Myria wenst dat deze financiële knoop tijdens de volgende legislatuur definitief wordt ontward.

Aanbeveling 6: Voorkom secundaire victimisatie van slachtoffers door confrontaties tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en hun uitbuiters te vermijden

Confrontaties tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en beklaagden worden afgeraden om het risico op secundaire victimisatie te vermijden. Bij slachtoffers van economische uitbuiting is voorzichtigheid geboden en moet bij een confrontatie een advocaat aangesteld worden voor het slachtoffer.

Myria stelt zich vragen over de meerwaarde van confrontaties tussen slachtoffers en beklaagden in bepaalde problematische dossiers. Dat is zeker het geval voor slachtoffers van seksuele uitbuiting die getraumatiseerd zijn door negatieve psychologische en fysieke ervaringen en opnieuw als slachtoffer in een proces van secundaire victimisatie dreigen te verzeilen. In de praktijk vormen die confrontatieverzoeken van de beklaagde dikwijls geen aanzet tot bijkomende objectieve onderzoeksvragen maar zijn ze eerder een manipulatieve poging van de beklaagde om slachtoffers te intimideren of hen verklaringen te laten intrekken of wijzigen. Het is belangrijk dat de onderzoeksrechters dat voldoende beseffen, en zeker niet onmiddellijk dergelijke confrontatieverzoeken inwilligen. Dergelijke confrontaties blijken dikwijls zinloos of zelfs contraproductief voor

het onderzoek. De bijkomende psychische schade voor het slachtoffer is meestal groot. Volgens Myria mogen slachtoffers van seksuele uitbuiting dan ook nooit tot een confrontatie gedwongen worden. De meeste onderzoeksrechters geven in het geval van seksuele uitbuiting tegenwoordig onmiddellijk een negatief antwoord op de vraag tot confrontatie van een advocaat van een beklaagde.

Bij economische uitbuiting wordt de vraag tot confrontatie veel meer gesteld. Ook hier is voorzichtigheid geboden omdat er in bepaalde situaties van economische uitbuiting ook een groot trauma door het slachtoffer ervaren kan worden. Slachtoffers moeten ook (kosteloos) een advocaat ter beschikking krijgen die hen over hun rechten informeert en hen bijstaat in het kader van een confrontatie.

Aanbeveling 7: Gebruik de mogelijkheid om verbeurdverklarde vermogensvoordelen toe te wijzen aan de burgerlijke partij om het slachtoffer te vergoeden voor de geleden schade

Bij verbeurdverklaringen die worden uitgesproken betreffende zaken die door de veroordeelde in de plaats zijn gesteld van zaken die toebehoren aan de burgerlijke partij of het equivalent daarvan zijn en aan het slachtoffer werden ontnomen, heeft de rechter de mogelijkheid, op grond van artikel 43*bis*, alinea 3 van het Strafwetboek, om ze toe te wijzen aan het slachtoffer, bij wijze van herstel van de opgelopen schade. Dat principe zou vaker in de praktijk moeten toegepast worden, op z'n minst voor wat de materiële schade betreft.

Aanbeveling 8: Bied alle slachtoffers van mensenhandel een effectieve toegang tot het Bijzonder Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden

Myria vraagt de Commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en aan de Occasionele redders om enige openheid aan de dag te leggen bij de interpretatie van het begrip 'opzettelijke gewelddaad' voor slachtoffers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting.

De verzoeker moet het slachtoffer zijn van een opzettelijke gewelddaad en hierdoor ernstige lichamelijke of psychische schade ondervinden. Noch de voorbereidende werken, noch de wettekst definiëren echter 'gewelddaad'. Die vereiste vormt een groot struikelblok voor slachtoffers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Myria vraagt dat er nagedacht wordt over een

betere definitie of een aanpassing van de wet zodat alle slachtoffers van mensenhandel, een effectieve toegang krijgen tot het Fonds.

Aanbeveling 9: Voer uitgebreide financiële onderzoeken om slachtoffers te kunnen compenseren, om bijkomende objectieve bewijselementen te verzamelen en ook om netwerken te ontmantelen

Hierbij moeten bij aanvang van het onderzoek zoveel mogelijk inbeslagnames plaatsvinden om later effectieve verbeurdverklaringen te bekomen.

Een uitgebreid financieel onderzoek geeft een gedetailleerd beeld van het financieel vermogen van daders van mensenhandel. Bij de aanvang van een dossier mensenhandel moet er onmiddellijk een financieel onderzoek worden opgestart. Zodra de verdachten vermoeden dat er een onderzoek loopt, proberen ze immers hun goederen te verbergen of te verplaatsen, of laten ze hun bedrijf failliet gaan zodat inbeslagname van goederen in een latere fase van de procedure onmogelijk wordt. Daarom is het belangrijk bij de start van een onderzoek zoveel mogelijk goederen in beslag te nemen en hiervoor internationaal samen te werken. Dergelijke inbeslagnames vormen een garantie voor latere effectieve verbeurdverklaringen.

Financiële onderzoeken kunnen zelfs nuttig zijn als het crimineel vermogen van de verdachten al verdwenen is en niet meer in beslag kan genomen worden. Het is een belangrijk instrument om het volledige netwerk in beeld te krijgen en te ontmantelen. Financiële onderzoeken zijn daarnaast een manier om objectieve bewijzen te verzamelen. De rechtbank verwijst in haar gerechtelijke uitspraken geregeld naar de bewijselementen van het financieel onderzoek om de beklaagde te veroordelen

Samenvatting: aanbevelingen

	Aanbeveling	Bestemming
2019/12	Maak van mensenhandel opnieuw een prioriteit op het terrein, door de eerstelijnsdiensten het nodige personeel en middelen ter beschikking te stellen	Federale Regering
2019/13	Geef meer bekendheid aan de multidisciplinaire omzendbrief inzake mensenhandel en met name de informatieplicht van de eerstelijnsdiensten	Interdepartementale Coördinatie Cel
2019/14	Bied slachtoffers van mensenhandel snel de bijstand van een advocaat	Gespecialiseerde opvangcentra voor slachtoffers
2019/15	Laat slachtoffers van mensenhandel voor juridische tweedelijnsbijstand in aanmerking komen tot aan het einde van de strafprocedure door het koninklijk besluit daarover aan te passen	- Interdepartementale Coördinatie Cel - Minister van justitie
2019/16	Zorg voor een structurele financiering van de gespecialiseerde opvangcentra zodat ze hun opdracht ten volle kunnen vervullen, met name op het vlak van juridische begeleiding van slachtoffers	- Interdepartementale Coördinatie Cel - Federale regering
2019/17	Voorkom secundaire victimisatie van slachtoffers door confrontaties tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en hun uitbuiters te vermijden	Referentiemagistraten mensenhandel en onderzoeksrechters
2019/18	Gebruik de mogelijkheid om verbeurdverklarde vermogensvoordelen toe te wijzen aan de burgerlijke partij, om het slachtoffer te vergoeden voor de geleden schade	Rechtbanken en Hoven van beroep
2019/19	Bied alle slachtoffers van mensenhandel een effectieve toegang tot het Bijzonder Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden	- Interdepartementale Coördinatie Cel - Minister van Justitie
2019/20	Voer uitgebreide financiële onderzoeken om slachtoffers te kunnen compenseren, om bijkomende objectieve bewijselementen te verzamelen en ook om netwerken te ontmantelen	Magistratuur (openbaar ministerie en onderzoeksrechters)

COLOFON

Evaluatieverslag 2019, Onafhankelijk Nationaal Rapporteur Mensenhandel

Slagkracht voor slachtoffers

Brussel, november 2019

Uitgever en auteur:

Myria

Koningsstraat 138, 1000 Brussel

T: +32 (0)2 212 30 00

F: +32 (0)2 212 30 30

myria@myria.be

www.myria.be

Redactie: Stef Janssens, Patricia Le Cocq, Victoria Bourgeois, Alexandra Büchler, Sophie Coppens, Koen Dewulf, Tom Kenis, Visara Selimi, Joke Swankaert, Tom Vanhoren.

Externe bijdragen: Sarah De Hovre (Directrice van PAG-ASA), Ann Lukowiak (federaal magistrate), Stéphanie Schulze en Peter Van Hauwermeiren (Themadirectie Mensenhandel, Inspectiedienst RSZ).

Vertaling: Alphavit

Grafisch ontwerp en opmaak: StudiOrama

Illustraties: Teresa Sdralevitch

Drukwerk: Bulckens

Verantwoordelijke uitgever: Koen Dewulf

Met dank aan: Myria wil zijn partners danken om ons essentiële cijfergegevens voor dit rapport te bezorgen.

Ce rapport est aussi disponible en français. This report will be available in English.

Dit rapport is ook digitaal beschikbaar op de website van Myria: www.myria.be.

Myria juicht de verspreiding van kennis toe, maar dringt aan op respect voor de samenstellers en auteurs van alle bijdragen in deze publicatie. Gebruik van teksten en van de tabellen en figuren uit deze publicatie als informatiebron is enkel toegestaan met vermelding van de auteur en de bron. De gehele of gedeeltelijke reproductie, verkoop, publicatie, aanpassing van de teksten, foto's, tekeningen of andere auteursrechtelijk beschermde elementen in deze publicatie is niet toegelaten zonder de voorafgaande schriftelijke toelating van Myria. Neem contact op met Myria voor gebruik van het beeldmateriaal.

Deze publicatie is gedrukt op FSC-papier Mix Crédit CU-COC-812048.

Myria

Koningsstraat 138 • 1000 Brussel

T +32 (0)2 212 30 00

myria@myria.be

Myria, het Federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke openbare instelling. Het analyseert migratie, verdedigt de rechten van vreemdelingen en strijdt tegen mensenhandel en mensensmokkel. Myria komt op voor een overheidsbeleid dat steunt op feitenkennis en respect voor de mensenrechten.

Het doel van het jaarverslag *Mensenhandel en mensensmokkel* is een onafhankelijke evaluatie van de evolutie en de resultaten van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel.

www.myria.be

[@MyriaBe](https://twitter.com/MyriaBe)

www.facebook.com/MyriaBe

Federaal Migratiecentrum